

ผลงาน
ของ
พลโท สฤษดิ์ เปรมนาถวิมล
และ
ประวัติการบริหารยุติธรรมทหาร



กรมพระยธรรมมุนี
พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พลโท สฤษดิ์ เปรมนาถวิมล
ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์
วัดเทพศิรินทราวาส

343.015

ศ742พศ

ฉ.2

ผลงาน

ของ

พลโท สุข เปรูนาวิน

และ

ประวัติกระบวนการยุติธรรมทหาร

กรมพระธรรมนูญ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พลโท สุข เปรูนาวิน

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๔



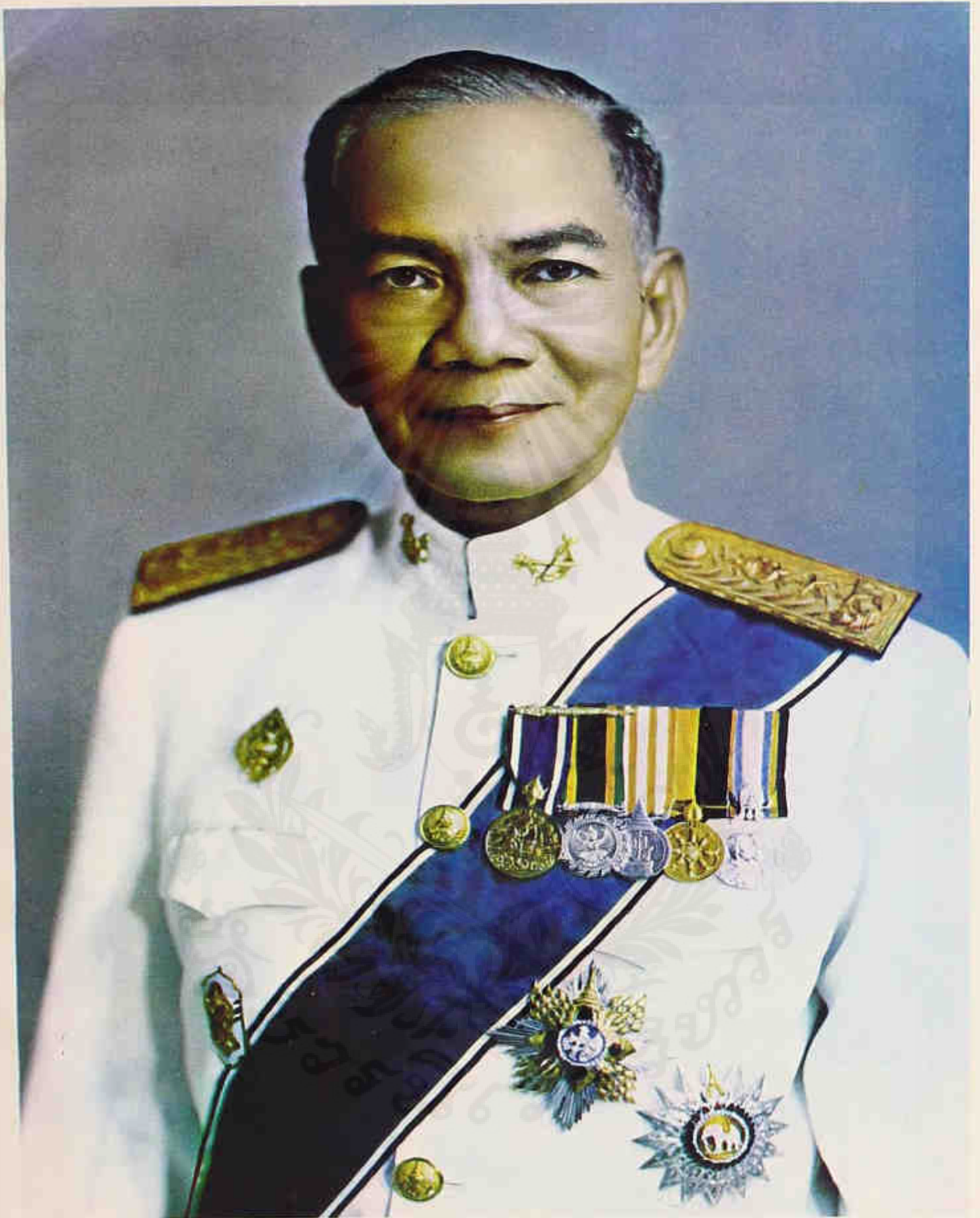
คำนำ

พลโท สุข เบรณาวิน ได้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๘ ถึงวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๑๓ ตลอดเวลาที่ท่านเป็น เจ้ากรมพระธรรมนูญนั้นได้ปรับปรุงกิจการด้านต่างๆ ของกรมพระธรรมนูญไว้เป็น จำนวนมากและได้ปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างดีด้วย

กรมพระธรรมนูญจึงเห็นควรจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่าน ขอให้คุณงามความดีทั้งหลายที่ท่านได้บำเพ็ญมาแล้ว จงเป็นอันสืบส่งนำท่านไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพเทอญ

กรมพระธรรมนูญ

พฤษภาคม ๒๕๑๔



14/06/2565

พลโทสุข เปรุนาวิน

ขาดร ๑๑ มีนาคม ๒๔๕๒

อนิจกรรม ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔



14/06/2565

ประวัติ

พจนานุกรมศัพท์ภาษาไทย



ประวัติ

พลโท สุข เปรมานัน ม.ว.ม., ป.ช.



ประวัติ

พลโท สุข เปรูนาวิน ม.ว.ม.,ป.ช.

พลโท สุข เปรูนาวิน เป็นบุตร นาวาโท พระปราบอังวะ (เกลี้ยง เปรูนาวิน) และ นางพรง เปรูนาวิน เกิดปีระกา เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ ณ กองทหารเรือที่ ๖ จังหวัดระยอง มีพี่น้องร่วมบิดามารดา คือ

๑. นางถมยา อรรถภาณีโกศล
๒. พลโท สุข เปรูนาวิน
๓. นางกาญจนา แสงส่องใส
๔. นางมาลัย พลาชีวิน
๕. พันเอก ประสิทธิ์ เปรูนาวิน
๖. ศาสตราจารย์แพทย์หญิง ดนอมฤดี ภูมิภักดิ์
๗. นางฉวีวรรณ ศิลปบรรเลง

การศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๖๖ — โรงเรียนมัธยมโฆสิตสโมสร (ธนบุรี) สอบไล่ได้มัธยมปีที่ ๖
- พ.ศ. ๒๔๖๗ — โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยภาคภาษาอังกฤษจบชั้น ๕
- พ.ศ. ๒๔๖๘ — โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยสอบไล่ได้มัธยมปีที่ ๘
- พ.ศ. ๒๔๗๐ — โรงเรียนอัสสัมชัญภาคภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสจบชั้น ๗
- พ.ศ. ๒๔๗๒ — โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม สอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิต
- พ.ศ. ๒๔๘๗ — มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง สอบไล่ได้ ปริญญาโททางนิติศาสตร์ เป็นนิติศาสตร์มหาบัณฑิต
- พ.ศ. ๒๔๙๙ — มหาวิทยาลัยอเมริกัน ยูนิเวอร์ซิตี กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา ศึกษาวิชากฎหมายระหว่างประเทศและเศรษฐศาสตร์ ได้รับปริญญาตรี และปริญญาโททางเศรษฐศาสตร์

พ.ศ. ๒๔๔๔ — โรงเรียนนายทหารพระธรรมนูญกองทัพบกสหรัฐอเมริกา เป็นนาย
ทหารนักเรียนคนแรกที่ได้ศึกษาในโรงเรียนนี้

พ.ศ. ๒๕๐๖ — ได้รับพระราชทานปริญญาบัตรนักศึกษาวิทยาลัย บ็องกัณราชอาณา-
จักร วันที่ ๕

การบรรพชา อุปสมบท

พ.ศ. ๒๔๖๕ — บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดอรุณราชวราราม ธนบุรี

พ.ศ. ๒๔๗๕ — อุปสมบท ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ สมเด็จพระวันรัต (เฮง
เขมจารี) เป็นพระอุปัชฌาย์

การสมรส

พลโท สุข เปรูนาวิน ได้สมรสกับ นางพะวง ธิดา ขุนพิศณุเกษตรและนาง
พวง พักตรานนท์ มีบุตร ๑ คน คือ นางวลัย कमเวช ภายหลังเมื่อนางพะวงถึงแก่
กรรมแล้วได้สมรสกับนางดวงจันทร์ เปรูนาวิน บุตรี พระวิชิตชลชัย และ นางเสงี่ยม
วิชิตชลชัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ มีบุตรและธิดา คือ

๑. นางทิพา เกษมศรี
๒. ร้อยตำรวจโท เทพจักร์ เปรูนาวิน
๓. นางสาวสุภางค์ เปรูนาวิน
๔. นางสาววัชรา เปรูนาวิน

การรับราชการ และตำแหน่งหน้าที่

๑๖ กันยายน ๒๔๗๒ — ข้าราชการ พลเรือนสามัญ สังกัด กรมสาธารณสุข
กระทรวงมหาดไทย

๑ กันยายน ๒๔๗๖ — โอนจากกรมสาธารณสุข ไปรับราชการทาง กรมอัยการ
กระทรวงมหาดไทย

๒๑ เมษายน ๒๔๗๗ — อัยการผู้ช่วย จังหวัดสมุทรปราการ

๑๕ กันยายน ๒๔๗๘ — อัยการ จังหวัดพัทลุง

๑ เมษายน ๒๔๘๓ — อัยการประจำกอง กองคดี กรมอัยการ

- ๑๖ กันยายน ๒๔๘๖ — โอนจากกรมอัยการ กระทรวงมหาดไทย มารับราชการ
ทางกระทรวงกลาโหมในตำแหน่ง ผู้ช่วยอัยการศาลทหาร
กรุงเทพ
- ๑ มกราคม ๒๔๘๘ — อัยการศาลทหารกรุงเทพ
- ๑ มีนาคม ๒๔๘๑ — ผู้รักษาพระธรรมนูญ ธน. ๒
- ๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ — อัยการศาลมณฑลทหารบกที่ ๔
- ๓๑ มกราคม ๒๔๘๓ — แม่กองแผนกที่ ๓ กรมพระธรรมนูญ
- ๑๖ กันยายน ๒๔๘๓ — รักษาการตุลาการ ผู้รักษาพระธรรมนูญศาลทหาร
กลาง อีกตำแหน่งหนึ่ง
- ๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๓ — ตุลาการผู้รักษาพระธรรมนูญศาลทหารกลาง
- ๒๔ ธันวาคม ๒๔๘๔ — หัวหน้าแผนกวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ กองการศึกษา
ร. นายร้อยพระจุลจอมเกล้า
- สิงหาคม ๒๔๘๖ — หัวหน้าวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ กองการศึกษา
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
- ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗ — ประจำกรมข่าวทหารบก
- ๒๕ กันยายน ๒๔๘๘ — หัวหน้ากองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ กองการศึกษา
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
- ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๐ — ตุลาการพระธรรมนูญศาลทหารสูงสุด
- ๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๔ — รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ข้าราชการการเมือง)
- ๑ ตุลาคม ๒๕๐๕ — สำนองราชการ กองบัญชาการทหารสูงสุด
- ๑ ตุลาคม ๒๕๐๖ — พ้นจากตำแหน่ง รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- ๑ ตุลาคม ๒๕๐๘ — เจ้ากรมพระธรรมนูญ
- พ.ศ. ๒๕๑๓ — เป็นผู้บัญชาการ โรงเรียนนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ
คนแรก
- ๑ กันยายน ๒๕๑๓ — ออกจากประจำการตามที่ขอลา เป็นนายทหารนอกราชการ
เพื่อรับบำเหน็จบำนาญ สังกัด สำนักงานปลัดกระทรวง
กลาโหม

รับพระราชทานยศ

- ๖ มีนาคม ๒๔๙๔ - ว่าที่ นาวาโท
- ๑ มกราคม ๒๔๙๕ - พันโท
- ๑ มกราคม ๒๔๙๗ - พันเอก
- ๑๑ มกราคม ๒๕๐๖ - พลตรี
- ๑ ตุลาคม ๒๕๐๘ - พลโท

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน, เข็มและเหรียญต่างประเทศ

- ๖ ตุลาคม ๒๔๗๗ - เข็มผู้แทนตำบลกระทรวงทหารเรือ
- ๒๗ กันยายน ๒๔๘๓ - จัตุรตภรณ์มงกุฎไทย
- ๑๙ กันยายน ๒๔๘๔ - จัตุรตภรณ์ช้างเผือก
- ๔ ธันวาคม ๒๔๘๑ - ตริตภรณ์มงกุฎไทย
- ๕ พฤษภาคม ๒๔๘๓ - เหรียญบรมราชาภิเษก (เงิน) รัชกาลที่ ๘
- ๕ ธันวาคม ๒๔๘๗ - ตริตภรณ์ช้างเผือก
- ๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ - เหรียญจักรพรรดิมาลา
- ๕ ธันวาคม ๒๕๐๕ - ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
- ๕ ธันวาคม ๒๕๐๔ - ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
- ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๐๖ - เหรียญราชการชายแดน
- ๕ ธันวาคม ๒๕๐๖ - ประถมาภรณ์ช้างเผือก
- ๕ ธันวาคม ๒๕๐๙ - มหาวชิรมงกุฎ
- ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๑๐ - ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์कुमुคองโน ชั้นที่ ๒ ของ สาธารณรัฐเกาหลี
- ๒๕ กันยายน ๒๕๑๓ - เหรียญพิทักษ์เสรีชน

ราชการพิเศษ

- พ.ศ. ๒๔๗๙ - เป็นกรรมการสอบไล่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง ชั้นปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ ที่จังหวัดสมุทรปราการ
- พ.ศ. ๒๔๘๐ - เป็นประธานกรรมการสอบไล่ข้าราชการพลเรือนชั้นจัตวา จังหวัดพัทลุง
- พ.ศ. ๒๔๘๒ - กระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสอบสวนเรื่องพระยาภคณาสัยสุนทร ต้องหาว่ายกที่หลวงให้แก่ นายจัน อูโรยรัตน์
- ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๘๓ เป็นกรรมการพิจารณาเนรเทศบุคคลที่จังหวัดภูเก็ต
- ๒๖ กันยายน ๒๔๘๘ เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกักคุมทัณฑ์และการควบคุมจัดกิจการ หรือทรัพย์สินของบุคคลที่เป็นศัตรูต่อสหประชาชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๘
- ๕ มีนาคม ๒๔๙๐ เป็นทนายความประจำของกระทรวงกลาโหม มีอำนาจว่าต่างแก่ต่างราชการของกระทรวงกลาโหมและกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ
- ๒๐ เมษายน ๒๔๙๘ เป็นกรรมการร่างกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
- ๒๓ มกราคม ๒๕๐๑ เป็นอนุกรรมการสำรวจการออกโฉนดที่ดิน
- ๘ กันยายน ๒๕๐๑ เป็นกรรมการเตรียมเรื่องเขาพระวิหารในทางกฎหมาย
- ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒
- ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ เป็นกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายกฎหมายของกองบัญชาการคณะปฏิวัติ
- ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

- ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ เป็นเลขาธิการหน่วยรัฐสภาไทยในสหภาพรัฐสภา
— เป็นผู้แทนหน่วยรัฐสภาไทยในคณะมนตรีแห่งสหภาพรัฐสภา
- ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ ไปราชการเกี่ยวกับคดีเขาพระวิหาร ณ กรุงเฮก ประเทศ
เนเธอร์แลนด์
- ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๐๖ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น ศาสตราจารย์
พิเศษตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. ๒๕๑๕
- ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๐๘ เป็นกรรมการประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๑๖ กันยายน ๒๕๐๘ เป็นกรรมการศึกษาปัญหาระหว่างไทย กับ กัมพูชา
- ๑๙ กันยายน ๒๕๐๘ เป็นคณะผู้แทนไทยเพื่อเจรจาทำความตกลง ว่าด้วยสถาน
ภาพทางทหารระหว่างรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกา
พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นเลขาธิการสหภาพรัฐสภาเอเชีย
- ๑ กันยายน ๒๕๑๐ เป็นกรรมการร่างกฎหมายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยคณะ
กรรมการกฤษฎีกา
พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นกรรมการเนติบัณฑิตยสภา
- ๓๐ มกราคม ๒๕๑๑ เป็นกรรมการ (ผู้แทนกระทรวงกลาโหม) ในคณะกรรมการ
ประสานงานไทย-พินมิตร
- ๔ กรกฎาคม ๒๕๑๑ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็น สมาชิก
วุฒิสภา
- ๑ สิงหาคม ๒๕๑๑ เป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ
- ๖ พฤษภาคม ๒๕๑๒ เป็นกรรมการในคณะกรรมการพิเศษเพื่อพิจารณา อนุสัญญา
ต่าง ๆ
- ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๒ เป็นที่ปรึกษากฎหมายใน คณะที่ปรึกษา กฎหมาย ของ นายกรัฐมนตรี
- ๑๙ สิงหาคม ๒๕๑๒ เป็นคณะกรรมการพิจารณาการขอตั้ง โรงกลั่น น้ำมัน และส่ง
น้ำมันทางท่อ

๔ กรกฎาคม ๒๕๑๒ เป็นกรรมการพิจารณาสัญญา ระหว่าง บริษัทเดิน อากาศไทย จำกัด กับ บริษัท เอส. เอ. เอส.

ความชอบพิเศษ

เมื่อ ๒๗ ม.ก. ๕๑ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ชอบใจและชมเชยในความอุตสาหะพยายามเรียบเรียงหัวข้อบรมอัยการชั้น และได้ใช้ทำการบรมอัยการศาลทหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ธน. ได้พิจารณาเห็นว่า หัวข้อการบรมอัยการนี้เป็นประโยชน์ที่จะใช้ทำการ บรมอัยการต่อไป ได้เป็นอย่างดี จึงได้พิมพ์ขึ้นไว้ใช้ในราชการ

ราชการพิเศษทางด้านรัฐสภา

ครั้งที่ ๑

เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐ ขณะเข้ารับหน้าที่เป็นสมาชิก ฯ อายุ ๔๗ ปี
สมาชิกภาพสิ้นสุดลงโดยเหตุ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๙๕ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ .

ครั้งที่ ๒

เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ ขณะเข้ารับหน้าที่เป็นสมาชิก ฯ อายุ ๕๐ ปี
สมาชิกภาพสิ้นสุดลงโดยเหตุ พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑

ครั้งที่ ๓

เป็นสมาชิกวุฒิสภา เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๑๑ ขณะเข้ารับหน้าที่เป็นสมาชิก ว อายุ ๕๘ ปี
สมาชิกภาพสิ้นสุดลงโดยเหตุ ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

การดำรงตำแหน่งและหน้าที่อื่น ๆ

- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ ๒
- ๓ ตุลาคม ๒๕๐๐ กรรมการการเศรษฐกิจ
- ๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๐ กรรมการการวิสามัญพิจารณา ร่าง พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ
- ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณา ร่าง พระราชบัญญัติรับรองการกู้เงินนอกประเทศ
- ๘ พฤษภาคม ๒๕๐๑ กรรมการการวิสามัญพิจารณา ร่าง พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีงบประมาณ
- ๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๑ กรรมการการวิสามัญพิจารณา ร่าง พระราชบัญญัติเงินตรา

การดำรงตำแหน่งและหน้าที่อื่น ๆ (สภาร่างรัฐธรรมนูญ)

- ๑๕ ก.พ. ๒๕๐๒ กรรมการการเศรษฐกิจ
- ๒๖ ก.พ. ๒๕๐๒ กรรมการการเต็มสภาพิจารณา ร่าง พ.ร.บ. เจริญราษฎร์รัชกาลที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๐๒
- ๑๒ มี.ค. ๒๕๐๒ กรรมการการเต็มสภาพิจารณา ร่าง พ.ร.บ. เว้นคืนอสังหาริมทรัพย์ ในท้องที่ ต. ปทุม และ ต. ไร่น้อย อ. เมือง จ. อุบลราชธานี พ.ศ. ๒๕๐๒
- ๑๕ มี.ค. ๒๕๐๒ กรรมการการเต็มสภาพิจารณา ร่าง พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (ฉบับที่...) พ.ศ. ๒๕๐๒

- ๒๘ พ.ค. ๒๕๐๒ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. เงินเดือนของข้าราชการ
ผู้ถูกสั่งพักราชการ พ.ศ. ๒๕๐๒
- ๔ มิ.ย. ๒๕๐๒ กรรมการการเต็มสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การทำเรือแห่งประเทศไทย
(ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๐๒
- ๒ ก.ค. ๒๕๐๒ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กู้เงินตามโครงการ
ช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของต่างประเทศ ๒๕๐๒
- ๒๙ ก.ค. ๒๕๐๒ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การไฟฟ้าอันฮี
(ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๐๒
- ๒๙ ก.ค. ๒๕๐๒ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กู้เงิน พ.ศ. ๒๕๐๒
- ๑๔ ม.ค. ๒๕๐๒ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. สำรองและห้ามกักกัน
ข้าว (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๐๓
- ๑๑ ก.พ. ๒๕๐๓ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. งตหรือลดอากรขาเข้า
ให้แก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม พ.ศ. ๒๕๐๓
- ๕ มี.ค. ๒๕๐๓ กรรมการการเต็มสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนด
อัตรากุลกากร พ.ศ. ๒๕๐๓, พ.ศ. ๒๕๐๓
- ๒๕ ส.ค. ๒๕๐๓ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ให้อำนาจปฏิบัติการ
เกี่ยวกับสมาคมพัฒนาการระหว่างประเทศ ๒๕๐๓
- ๒ ก.พ. ๒๕๐๔ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ภาษีเครื่องดื่ม
(ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๐๔
- ๒๓ มี.ค. ๒๕๐๔ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. งตหรือลดอากร
ขาเข้าให้แก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม (ฉบับ
ที่..) พ.ศ. ๒๕๐๔
- ๑ มิ.ย. ๒๕๐๔ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราช-
กำหนดพิกัดอัตรากุลกากร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๐๔, พ.ศ. ๒๕๐๔

- ๒๙ มี.ย. ๒๕๐๔ กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. สถานพยาบาล พ.ศ.๒๕๐๔
- ๑๔ ก.ย. ๒๕๐๔ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราช-
กำหนดพิกัตอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๐๔ . พ.ศ. ๒๕๐๔
- ๑๒ ต.ค. ๒๕๐๔ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. บำเหน็จบำนาญ
ข้าราชการ (ฉบับที่ .) พ.ศ. ๒๕๐๔
- ๗ ธ.ค. ๒๕๐๔ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กู้เงินตามโครงการ
ช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของต่างประเทศ (ฉบับที่ . .) พ.ศ.๒๕๐๔
- ๑๘ ม.ก. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. จัดสรรรายได้
ประเภทภาษีการค้าให้แก่เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหาร
ส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๙ ก.พ. ๒๕๐๕ กรรมการเต็มสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนด
พิกัตอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๔ พ.ศ. ๒๕๐๔
- ๑๕ มี.ก. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราช-
กำหนดพิกัตอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๐๕. พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๗ มี.ย. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราช-
กำหนดพิกัตอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๐๕. พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๒๓ ส.ค. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราช-
กำหนดพิกัตอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๐๕.
พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๒๓ ส.ค. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ภาษีซีเมนต์ซึ่งทำ
ในพระราชอาณาเขต (ฉบับที่ . .) พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๒๓ ส.ค. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณา พ.ร.บ. ไฟ่ (ฉบับที่ . .)
พ.ศ. ๒๕๐๕

- ๑๘ ก.ก. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. งดหรือลดอากร
ขาเข้าให้แก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม (ฉบับที่ ..)
พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๑ พ.ย. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การโอนเงินยื่น
พิเศษเพื่อใช้จ่ายในการพัฒนาเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๑ พ.ย. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กองทุนสงเคราะห์
การทำสวนยาง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๑๕ พ.ย. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. บริษัทเงินทุน
อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๒๗ ธ.ก. ๒๕๐๕ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กู้เงินจากธนาคาร
ระหว่างประเทศ เพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ พ.ศ. ๒๕๐๕
- ๗ มี.ก. ๒๕๐๖ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. พิกัดอัตราศุลกากร
พ.ศ. ๒๕๐๖
- ๖ มิ.ย. ๒๕๐๖ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. บริษัทเงินทุน
อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๖
- ๖ มิ.ย. ๒๕๐๖ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การทำเหมืองแร่
(ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๖
- ๑๘ ก.ก. ๒๕๐๖ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. พิกัดอัตราศุลกากร
(ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๖
- ๑ ส.ก. ๒๕๐๖ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราช
กำหนดพิกัดอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๖,
พ.ศ. ๒๕๐๖
- ๓๑ มี.ก. ๒๕๐๓ กรรมการเต็มสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ. โอนกรรมสิทธิ์อสัง-
หาริมทรัพย์ของกรมชลประทาน ในท้องที่ ต. ปากเกล็ด
อ. ปากเกร็ด จ. นนทบุรี ให้แก่วัดเชิงท่า และวัดหน้าโบสถ์
พ.ศ. ๒๕๐๓

- ๗ พ.ย. ๒๕๐๖ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กักพืช พ.ศ. ๒๕๐๖
- ๒ ม.ค. ๒๕๐๗ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดพิกัตต์อัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๐๖, พ.ศ. ๒๕๐๗
- ๑๖ ม.ค. ๒๕๐๗ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. โอนเงินทุนสำรองเงินตราส่วนที่เกินจำนวนธนบัตรออกใช้ เข้าทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา พ.ศ. ๒๕๐๗
- ๑๓ ก.พ. ๒๕๐๗ กรรมการการเศรษฐกิจภาษีน้ำมัน และผลิตภัณฑ์น้ำมันซึ่งทำในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๗
- ๑๒ มี.ค. ๒๕๐๗ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ยกเว้นค่าธรรมเนียมบางประเภทให้แก่ผู้ได้รับพระราชทานเหรียญชัยสมรภูมิ พ.ศ. ๒๕๐๗
- ๑๖ เม.ย. ๒๕๐๗ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. พิกัตต์อัตราศุลกากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๗
- ๔ มิ.ย. ๒๕๐๗ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การเดินอากาศ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๗
- ๒ ก.ค. ๒๕๐๗ กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. พนักงานอัยการ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๗
- ๒ ก.ค. ๒๕๐๗ กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๗
- ๒๔ ก.ย. ๒๕๐๗ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การพลังงานแห่งชาติ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๗
- ๑๗ ธ.ค. ๒๕๐๗ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดพิกัตต์อัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๐๗, พ.ศ. ๒๕๐๗

- ๒๘ ม.ก. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ภาษีน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมันซึ่งทำในราชอาณาจักร (ฉบับที่...) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๒๘ ม.ก. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ภาษีไม้ขีดไฟซึ่งทำในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๒๕ ก.พ. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. พิกัดอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๒๘ เม.ย. ๒๕๐๘ กรรมการเต็มสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อุตสาหกรรมน้ำตาลทราย (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๑๐ มิ.ย. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๕ ส.ก. ๒๕๐๘ กรรมการเต็มสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ให้ความคุ้มครองและห้ามฟ้องบุคคลผู้ปฏิบัติภารกิจเกี่ยวแก่มาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๑๘ ส.ก. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ระงับการนับเวลาราชการทวีคูณในระหว่างเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึก ของคณะปฏิวัติ ลงวันที่ ๒๐ ต.ก. ๒๕๐๑, พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๒๓ ก.ย. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๐๘, พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๒๘ ต.ก. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ยกเว้นค่าธรรมเนียมบางประเภทให้แก่ผู้ได้รับพระราชทานเหรียญชัยสมรภูมิ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๒๘ ต.ก. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. บันภาษีและค่าธรรมเนียมรถยนต์และล้อเลื่อนให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๐๘



- ๑๑ พ.ย. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. พิกัดอัตราค่าภาคหลวงแร่ พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๑๑ พ.ย. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. บำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๒๓ ธ.ค. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. สภากพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๑๗ ก.พ. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การทำเหมืองแร่ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๑๗ มี.ค. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ภาษีเครื่องคีม พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๓๑ มี.ค. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. เงินกงคลัง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๙ มิ.ย. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๙ มิ.ย. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ยกเว้นภาษีอากรแก่การนำของเข้ามาในงานแสดงสินค้านานาชาติ แห่งเอเชีย พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๗ ก.ค. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ให้อำนาจปฏิบัติการเกี่ยวกับธนาคารพัฒนาเอเชีย พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๔ ส.ค. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมสินค้าขาออก (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ๒๕๐๘
- ๔ ส.ค. ๒๕๐๘ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. น้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. ๒๕๐๘

- ๑ ก.ย. ๒๕๐๙ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กู้เงินตามโครงการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของต่างประเทศ (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๐๙
- ๑ ก.ย. ๒๕๐๙ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ยาสูบ พ.ศ. ๒๕๐๙
- ๑๓ ก.ก. ๒๕๐๙ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๐๙ พ.ศ. ๒๕๐๙
- ๒๔ พ.ย. ๒๕๐๙ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กู้เงินเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. ๒๕๐๙
- ๑๖ ก.พ. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การขนส่ง (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๑๖ มี.ก. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. สุรา (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๘ มี.ย. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๑๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๓ ส.ก. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กู้เงินจากธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๑๔ ก.ย. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๒๖ ก.ก. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๑๕) พ.ศ. ๒๕๑๐ พ.ศ. ๒๕๑๐

- ๘ พ.ย. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดพิกัตต์อัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๑๖) พ.ศ. ๒๕๑๐ พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๘ พ.ย. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กำหนดอำนาจกระทรวงการคลังในการค้าประกัน พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๒๓ พ.ย. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. เงินตรา (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๒๑ ธ.ค. ๒๕๑๐ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. วิธีการงบประมาณ (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๑๕ ก.พ. ๒๕๑๑ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กู้เงินจากธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๒๘ ก.พ. ๒๕๑๑ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดพิกัตต์อัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๑๗) พ.ศ. ๒๕๑๑ พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๘ พ.ค. ๒๕๑๑ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๑๑ เม.ย. ๒๕๑๑ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำบางอย่างในการขนส่งสินค้าขาออกทางเรือ พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๑๑ เม.ย. ๒๕๑๑ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๒๓ พ.ค. ๒๕๑๑ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ยกเลิก พ.ร.บ. ว่าด้วยการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๔๘๒ พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๖ มิ.ย. ๒๕๑๑ กรรมการการเศรษฐกิจพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กู้เงินจากธนาคารพัฒนาเอเชีย พ.ศ. ๒๕๑๑

การดำรงตำแหน่งหน้าที่อื่น ๆ (วุฒิสภา)

- ๒๕ ก.ก. ๒๕๑๑ กรรมการสามัญประจำคณะกรรมาธิการการทหาร
- ๒๕ ก.ก. ๒๕๑๑ กรรมการยกร่างข้อบังคับการประชุมปรึกษาของวุฒิสภา
- ๑ ส.ก. ๒๕๑๑ เป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ (ตามมาตรา ๑๘๒ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย)
- ๕ ก.ย. ๒๕๑๑ กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. พรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๑๐ ท.ก. ๒๕๑๑ กรรมการเต็มสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ควบคุมการเช่าเคหะและที่ดิน (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๑๐ ท.ก. ๒๕๑๑ กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๗ พ.ย. ๒๕๑๑ กรรมการ วิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๗ พ.ย. ๒๕๑๑ กรรมการยกร่างข้อบังคับการประชุมของวุฒิสภาพิจารณาร่างข้อบังคับวุฒิสภาว่าด้วยเครื่องแบบสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๗ พ.ย. ๒๕๑๑ กรรมการยกร่างข้อบังคับการประชุมของวุฒิสภาพิจารณาร่างข้อบังคับวุฒิสภาว่าด้วยการ การจ่ายเงินประจำตำแหน่ง และค่าใช้จ่ายในการเดินทางของสมาชิกวุฒิสภา กับกรรมาธิการ พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๒๑ พ.ย. ๒๕๑๑ กรรมการการทหารพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๑
- ๖ ก.พ. ๒๕๑๒ กรรมการเต็มสภาพิจารณาร่าง พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนด พิกัดอัตราศุลกากร (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๑๒ พ.ศ. ๒๕๑๒

- ๒๗ ส.ก. ๒๕๑๒ กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่..) พ.ศ. ๒๕๑๒
- ๑๑ ก.พ. ๒๕๑๓ กรรมการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๓
- ๘ ก.ก. ๒๕๑๓ กรรมการการทหารพิจารณาร่าง พ.ร.บ. กำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการทหาร (ฉบับที่..) พ.ศ....

ราชการพิเศษเกี่ยวกับสหภาพรัฐสภาและสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย

พลโท สุข เปรูนาวิน ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการหน่วยรัฐสภาไทย ในคราวประชุมใหญ่ประจำปีของหน่วยรัฐสภาไทยในเดือนสิงหาคม ๒๕๐๑ (ซึ่งขณะนั้นยังมีศ พันเอก) และได้ดำรงอยู่ในตำแหน่งนี้เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๓ จึงจำต้องถอนตัวออกจากงานของสหภาพรัฐสภา ทั้งนี้เพราะสุขภาพไม่สมบูรณ์ และคณะกรรมการหน่วยรัฐสภาไทยก็ได้แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาของคณะกรรมการในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการหน่วยรัฐสภาไทยอยู่นั้น พลโท สุข เปรูนาวิน ก็ยังได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนหน่วยรัฐสภาไทยในคณะมนตรีแห่งสหภาพรัฐสภา

การไปร่วมประชุมสหภาพรัฐสภาครั้งแรกของ พลโท สุข เปรูนาวิน ได้เริ่มใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ซึ่งเป็นการประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ ๔๗ แห่งสหภาพรัฐสภา ณ กรุงริโอ เดอ จเนโร ประเทศบราซิล ในการประชุมคราวนั้น นายประสิทธิ์ จุลละเกศ รองประธานสภาผู้แทน ได้เป็นหัวหน้าคณะ การประชุมได้เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ถึง ๒ สิงหาคม ๒๕๐๑ ในคราวนี้ พลโท สุข เปรูนาวิน ได้กล่าวอภิปรายในที่ประชุมเกี่ยวกับ "ปัญหาการส่งเสริมสันติภาพ" นอกจากนี้ยังได้กล่าวคำปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงและทางโทรทัศน์ อีกด้วย

หลังจากการประชุมสหภาพรัฐสภา ครั้งที่ ๔๗ ณ กรุงริโอ เดอ จเนโร แล้ว พลโท สุข เปรูนาวิน ก็ยังได้ร่วมประชุมต่าง ๆ ของสหภาพรัฐสภามาอีกหลายครั้งหลายคราว ซึ่งจะได้แยกออกเป็นย่อ ๆ ดังนี้

- พ.ศ. ๒๕๐๑ (๑๕ กรกฎาคม ถึง ๑๖ สิงหาคม)—ประชุมสหภาพรัฐสภา ประเทศ
บราซิล
- พ.ศ. ๒๕๐๒ (๒๐ สิงหาคม ถึง ๒๔ สิงหาคม)—การประชุมคณะมนตรี สหภาพ
รัฐสภา ณ เมืองนีซ ประเทศ
ฝรั่งเศส
- พ.ศ. ๒๕๐๒ (๒๐ สิงหาคม ถึง ๒๔ สิงหาคม)—การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่
๔๘ แห่งสหภาพรัฐสภา ณ กรุง
วอซอร์ ประเทศโปแลนด์
- พ.ศ. ๒๕๐๓ (๑๕ เมษายน ถึง ๒๒ เมษายน)—การประชุม คณะมนตรี สหภาพ
รัฐสภา ณ กรุงเอเธนส์ ประ-
เทศกรีซ และยังได้เคยไปร่วม
ประชุมเกี่ยวกับ กรณีเขาพระ
วิหารอีกด้วย
- พ.ศ. ๒๕๐๓ (๒๓ กันยายน ถึง ๒ ตุลาคม)—การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่
๔๙ แห่งสหภาพรัฐสภา ณ กรุง
โตเกียว ประเทศญี่ปุ่น
- พ.ศ. ๒๕๐๔ (๓๐ มีนาคม ถึง ๘ เมษายน)—การประชุม คณะมนตรี สหภาพ
รัฐสภา ณ กรุงเบอร์ลิน ประเทศ
สวิสเซอร์แลนด์ และยังได้ไป
ร่วมประชุมในฐานะผู้แทนไทย
ในกรณีเขาพระวิหาร ที่ศาล
โลกอีกด้วย
- พ.ศ. ๒๕๐๔ (๑๕ สิงหาคม ถึง ๒๓ สิงหาคม)—การประชุมสหภาพรัฐสภา ครั้งที่
๕๐ ณ กรุงบรัสเซลส์ ประ-
เทศเบลเยียม

- พ.ศ. ๒๕๐๗ (๒๘ มีนาคม ถึง ๗ เมษายน) — การประชุม คณะมนตรี สหภาพ
รัฐสภา ณ กรุงเยนีวา ประเทศ
สวิตเซอร์แลนด์
- พ.ศ. ๒๕๐๗ (๑๘ สิงหาคม ถึง ๒๗ สิงหาคม) — การประชุม สหภาพรัฐสภา ครั้งที่
ที่ ๕๑ ณ กรุงโคเปนเฮเกน
ประเทศเดนมาร์ก
- พ.ศ. ๒๕๐๘ (๒๕ กุมภาพันธ์ ถึง ๓ มีนาคม) — ประชุมสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎร
ของกลุ่มประเทศบางประเทศใน
เอเชีย ประเทศญี่ปุ่น
- พ.ศ. ๒๕๐๘ (๑๕ เมษายน ถึง ๒๓ เมษายน) — การประชุม คณะมนตรี สหภาพ
รัฐสภา ณ กรุงดับลิน ประเทศ
ไอร์แลนด์
- พ.ศ. ๒๕๐๘ (๒๘ พฤศจิกายน ถึง ๕ ธันวาคม) — ประชุมสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎร
ของกลุ่มประเทศบางประเทศใน
เอเชีย ประเทศญี่ปุ่น
- พ.ศ. ๒๕๑๐ (๑๒ กันยายน ถึง ๒๐ กันยายน) — การประชุม คณะมนตรี สหภาพ
รัฐสภา ณ กรุงเยนีวา ประเทศ
สวิตเซอร์แลนด์
- พ.ศ. ๒๕๑๑ (๑๖ เมษายน ถึง ๒๒ เมษายน) — การประชุม คณะมนตรี สหภาพ
รัฐสภา ณ กรุงคาการ์ ประเทศ
เซเนกัล ในการประชุมครั้งนี้
ได้ดำรงตำแหน่งเป็น หัวหน้า
คณะผู้แทน
- พ.ศ. ๒๕๑๒ (๒๔ พฤศจิกายน ถึง ๑ ธันวาคม) — การประชุมใหญ่ประจำปี สหภาพ
รัฐสภา ครั้งที่ ๕๖ ณ กรุง
นิวเคลซี ประเทศอินเดีย

พ.ศ. ๒๕๑๓ (๓๐ มีนาคม ถึง ๕ เมษายน) — ประชุมคณะกรรมการสหภาพรัฐสภา
ณ ประเทศโมนาโก

รวมการไปร่วมประชุมสหภาพรัฐสภา ทั้งสิ้น ๑๒ ครั้ง และได้ดำรงตำแหน่ง
หัวหน้าคณะ ๑ ครั้ง

งานในด้านสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย

เกี่ยวกับงานของสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชียนี้ พลโท สุข เปรูนาวิน จะเรียก
ได้ว่าเป็นผู้ก่อตั้งสหภาพฯ แห่งนี้ขึ้นมาดีกว่าได้ เพราะได้ไปร่วมในการประชุมตั้งแต่
ในชั้นหารือระหว่างมวลสมาชิกของรัฐสภาในเอเชียจนกระทั่งได้เป็นรูปร่างขึ้นมา และ
ยังดำเนินงานอยู่ในขณะนี้

พ.ศ. ๒๕๐๗ — เป็นการประชุมหารือระหว่างกลุ่มสมาชิกบางประเทศในทวีปเอเชีย
เกี่ยวกับปัญหาการจัดตั้งสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชียขึ้น โดยประ-
เทศญี่ปุ่นเป็นผู้ริเริ่ม และได้ประชุมกัน ณ กรุงโตเกียวเป็นครั้ง
แรกในเดือนธันวาคม ๒๕๐๗ และได้ยกร่างธรรมนูญของสหภาพ
สมาชิกรัฐสภาเอเชียขึ้นมา และในคราวนี้ พลโท สุข เปรูนาวิน ได้
ร่วมกันกับ พันเอก พระยาศรีวิศาลวาจา และต่อมาในการประชุม
ครั้งที่ ๒ เพื่อลงมติรับธรรมนูญของสหภาพฯ ก็ได้เข้าร่วมประชุม
กับหลวงประกอบนิติสาร และการประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งแรก
ของสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชียก็ได้ประชุม ณ กรุงโตเกียว ประ-
เทศญี่ปุ่น โดยมีหลวงประกอบนิติสาร และ พลโท สุข เปรูนาวิน
เป็นผู้แทนของหน่วยประจำชาติไทยในสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย

พ.ศ. ๒๕๐๘ — การประชุม สหภาพ สมาชิกรัฐสภาเอเชีย ครั้งที่ ๒ ณ กรุงเซอูล
ประเทศเกาหลี ในเดือนกันยายน

พ.ศ. ๒๕๐๙ — การประชุมคณะกรรมการ สหภาพ สมาชิกรัฐสภาเอเชีย ณ กรุงเซอูล
ประเทศเกาหลี

พ.ศ. ๒๕๑๐ — การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ ๓ ของสหภาพ ณ กรุงเทพฯ
ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมสหภาพฯ ได้มีมติแต่งตั้งให้ดำรง
ตำแหน่งเลขาธิการสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชียอีกด้วย

- พ.ศ. ๒๕๑๑ — การประชุมคณะมนตรี สหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย ณ กรุงมนิลา และการประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ ๕ ของสหภาพฯ ซึ่ง พลโท สุข เปรุนาวิน ได้มอบตำแหน่งเลขาธิการหน่วยให้แก่ประเทศเจ้าบ้าน (ฟิลิปปินส์)
- พ.ศ. ๒๕๑๒ — การประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ ๕ ณ กรุงไทเป สาธารณรัฐจีน ซึ่งในการประชุมคราวนี้ พลโท สุข เปรุนาวิน ได้ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยไปร่วมประชุม
- พ.ศ. ๒๕๑๒ — การประชุมคณะมนตรีสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย กรุงมนิลา ประเทศฟิลิปปินส์
- พ.ศ. ๒๕๑๓ — ในการประชุมใหญ่ประจำปี ครั้งที่ ๖ ของสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย ที่ประชุมของสหภาพได้ลงมติให้ส่งโทรเลขแสดงความปรารถนาดีมายัง พลโท สุข เปรุนาวิน และใคร่ที่จะเห็นมาร่วมในการประชุมระหว่างสมาชิกรัฐสภาแห่งเอเชียอีก แต่ก็ได้มาถึงอนิจกรรมเสียก่อน

พลโท สุข เปรุนาวิน เริ่มป่วยโดยมีอาการปวดขาเมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๑๓ แต่ก็ได้ออกเดินทางไปร่วมประชุมคณะมนตรี สหภาพรัฐสภา ณ ประเทศโมนาโก โดยออกเดินทางไปเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๑๓ และได้กลับประเทศไทยวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๑๓ ต่อมาวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๑๓ มีอาการปวดที่สะโพกข้างขวา มาก จึงได้เข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า และได้ย้ายมารักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๑๓ จนถึงวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๑๓ จึงได้กลับบ้าน โดยได้พยายามไปทำงานอีก แต่ในวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๑๓ ก็ต้องกลับเข้ารับรักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราช แม้นายแพทย์จะได้พยายามรักษาอย่างเต็มที่ทุกวิถีทาง แต่อาการของโรคหนักเกินกว่าที่จะเยียวยาได้ จึงได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อเวลา ๐๓.๒๐ น. ของวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ด้วยโรคมะเร็ง รวมอายุได้ ๖๐ ปี ๑๑ เดือน ๑๕ วัน



ผลงาน

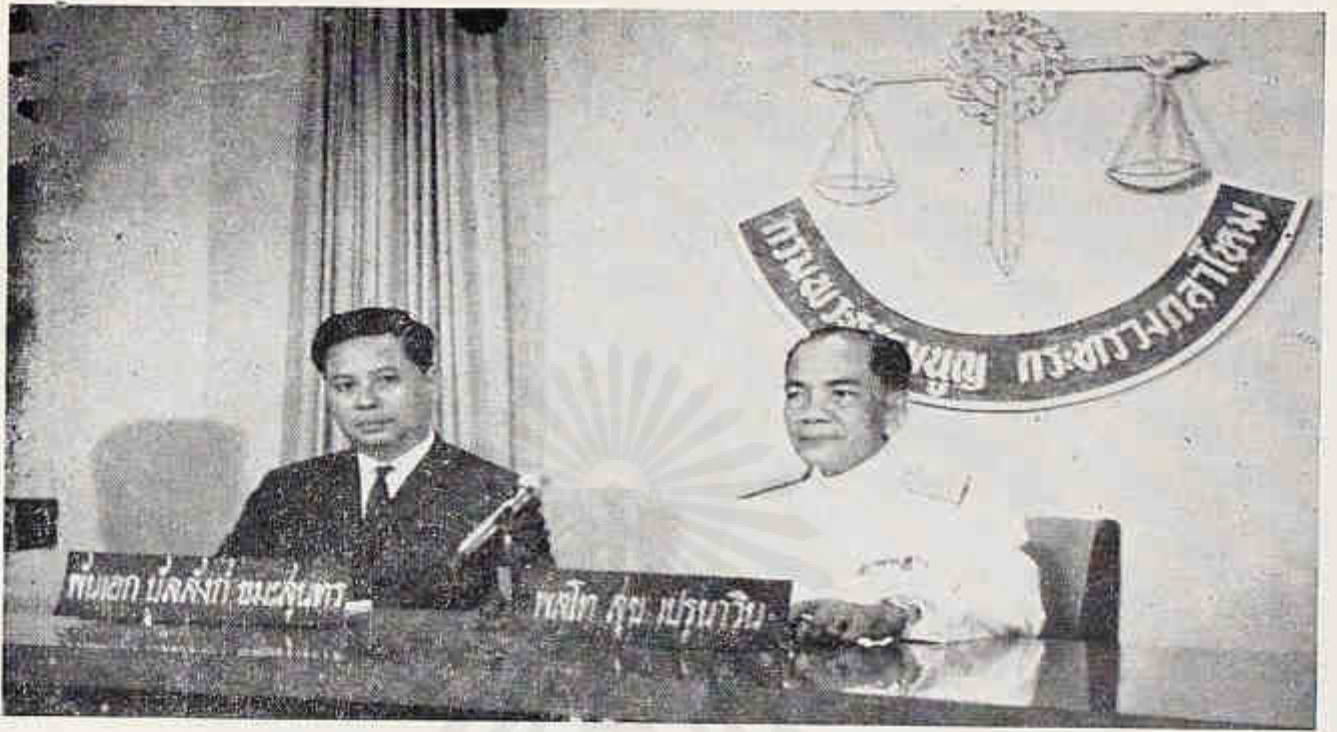
ของ

พลโท สุข เปรมาวิน

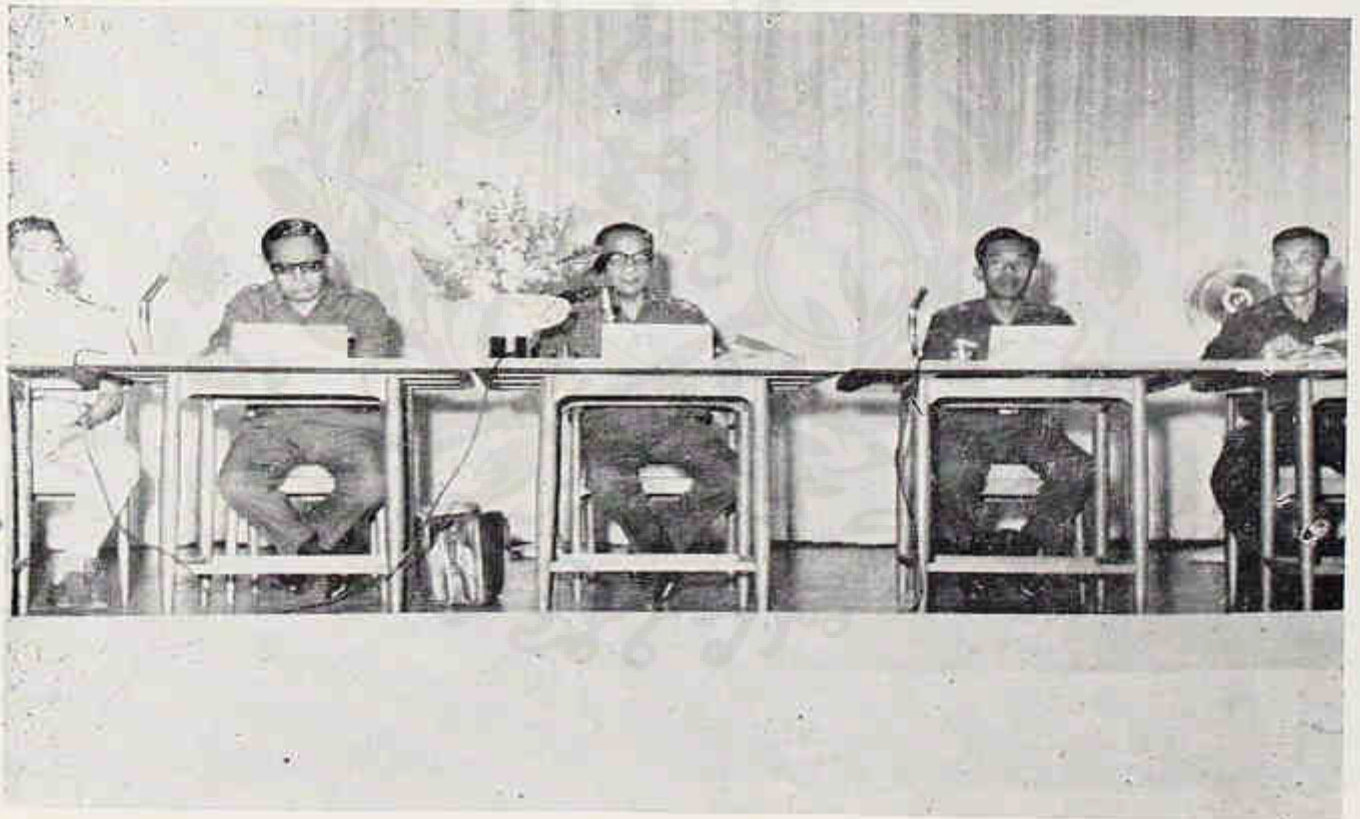




พลโท สุข เปรมาวิน ร่วมต้อนรับ ฯพณฯ ลินคอล์น บี จอห์นสัน
อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ในโอกาสมาเยือนประเทศไทย



พลโท สุข เปรมาวิน แสดงผลงานในโอกาสที่กรมพระธรรมนูญ
ได้ตั้งมาครบ ๖๐ ปี ณ สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๗
เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๕



14/06/2565
พลโท สุข เปรมาวิน ร่วมสัมมนานายทหารเหล่าพระธรรมนูญ
ณ สโมสรกองทัพบก เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๑๑



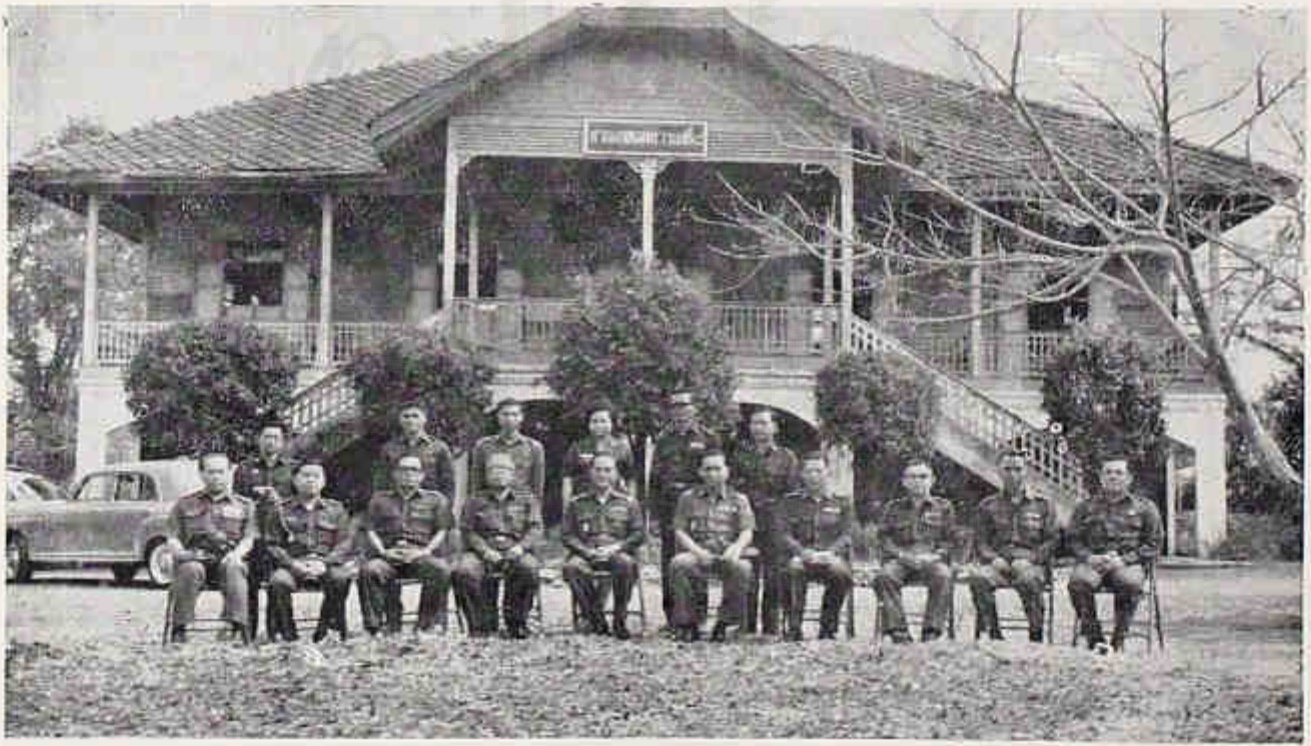
พลโท สุข เปรมาวิน ตรวจเยี่ยมมณฑลจังหวัดทหารบกราชบุรี
เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๐๕



14/06/2565
พลโท สุข เปรมาวิน ตรวจพลและรับการเคารพ จากกองทหารเกียรติยศ
ของ United Nations Command สาธารณรัฐเกาหลี



พลโท สุข เปรมาวิน ตรวจเยี่ยมสภามณฑลทหารบก ที่ ๒
 เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๐๖



พลโท สุข เปรมาวิน ตรวจเยี่ยมสภามณฑลทหารบก ที่ ๔
 เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๑๐

14/06/2565



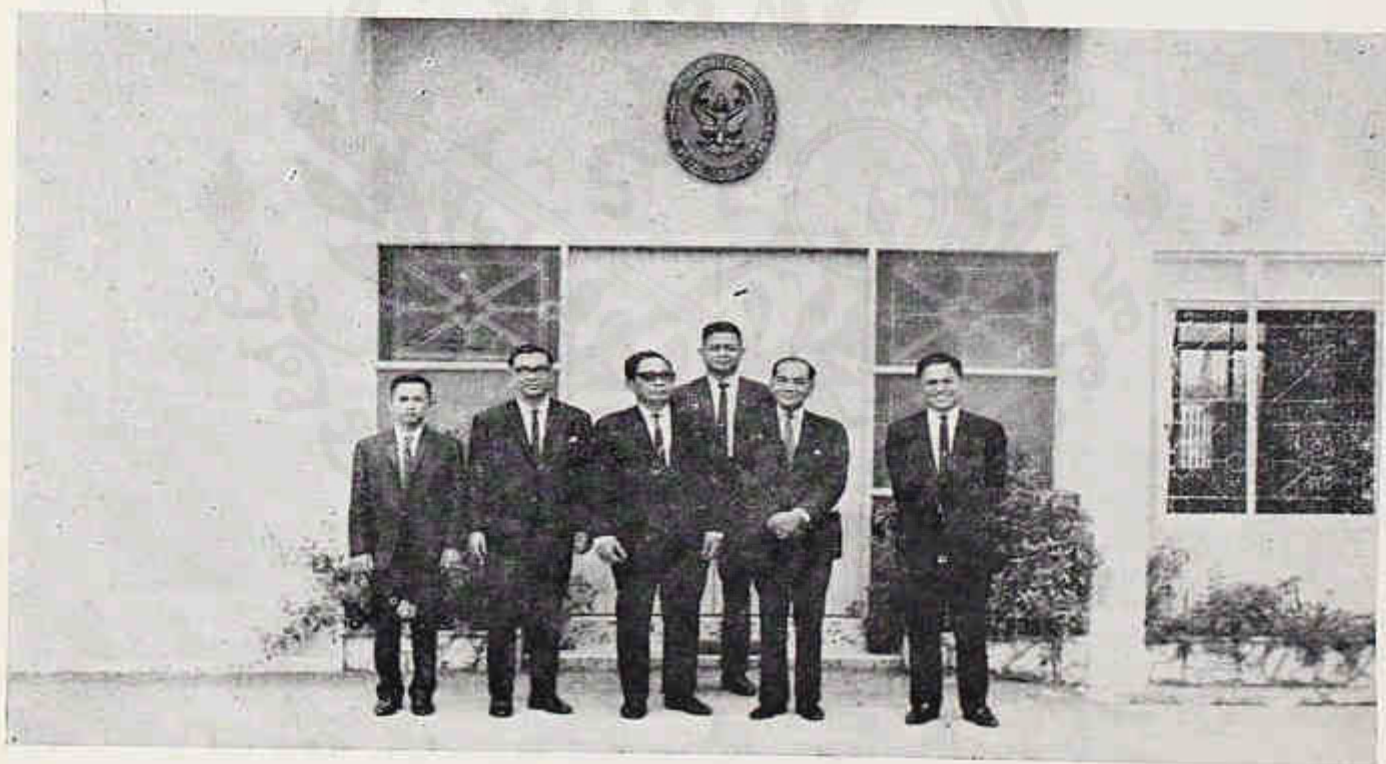
พลโท สุข เปรมาวิน ตรวจเยี่ยมศาลจังหวัดทหารบกอุดร
เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๑๒



พลโท สุข เปรมาวิน ตรวจเยี่ยมศาลจังหวัดทหารบกสุรินทร์
เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๑๒



พลเอก เต็งกู ออสมาน ยีหวา เสนาธิการทหารสหพันธมาเลเซีย
รับของทระลักจาก พลโท สุข เปรุนาวิน เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๑
ในโอกาสที่ พลโท สุข เปรุนาวิน กับคณะเข้าเยี่ยมชมก้านับในการเดินทาง
ไปดูงานกดูหมาย ณ สหพันธมาเลเซีย



14/06/2565

พลโท สุข เปรุนาวิน กับคณะเข้าเยี่ยมชมสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำ
สหพันธมาเลเซีย เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๑



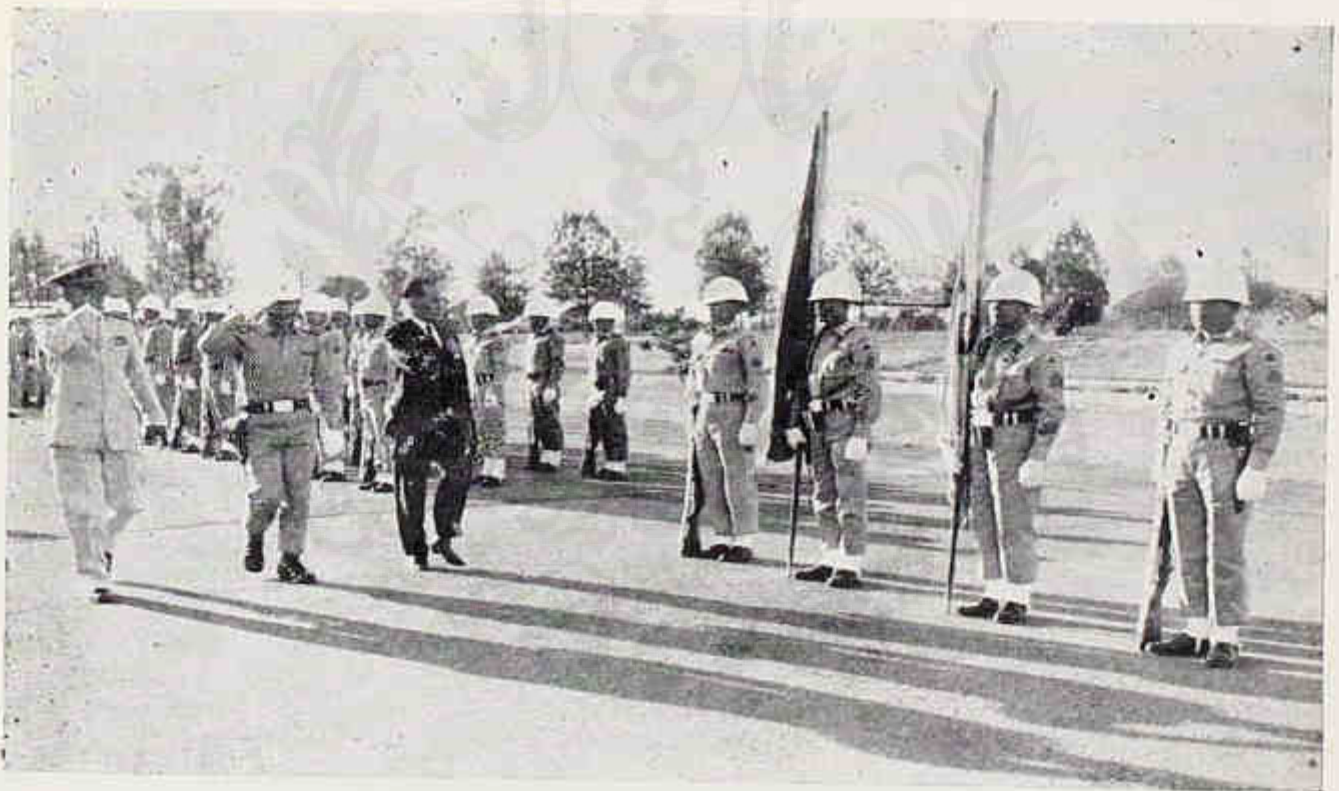
พลโท สุข เปรมาวิน ฟังบรรยายสรุป ณ กองบัญชาการกองกำลัง
ทหารไทยในสาธารณรัฐเวียดนาม เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๑



14/06/2565
พลโท สุข เปรมาวิน เข้าเยี่ยมกองบัญชาการกองพลทหารอาสาสมัคร
ณ ค่ายแบร์แคต เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๑



พลโท สุข เปรมาวิน ตรวจเยี่ยมศาสตราจารย์ ดร. สาธารณรัฐเวียดนาม
เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๑



พลโท สุข เปรมาวิน ตรวจพลและรับการเคารพจากกองทหาร
เกียรติยศ ณ ค่าย GENERAL EMILIO AGUINALDO, QUEZON CITY
ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๑

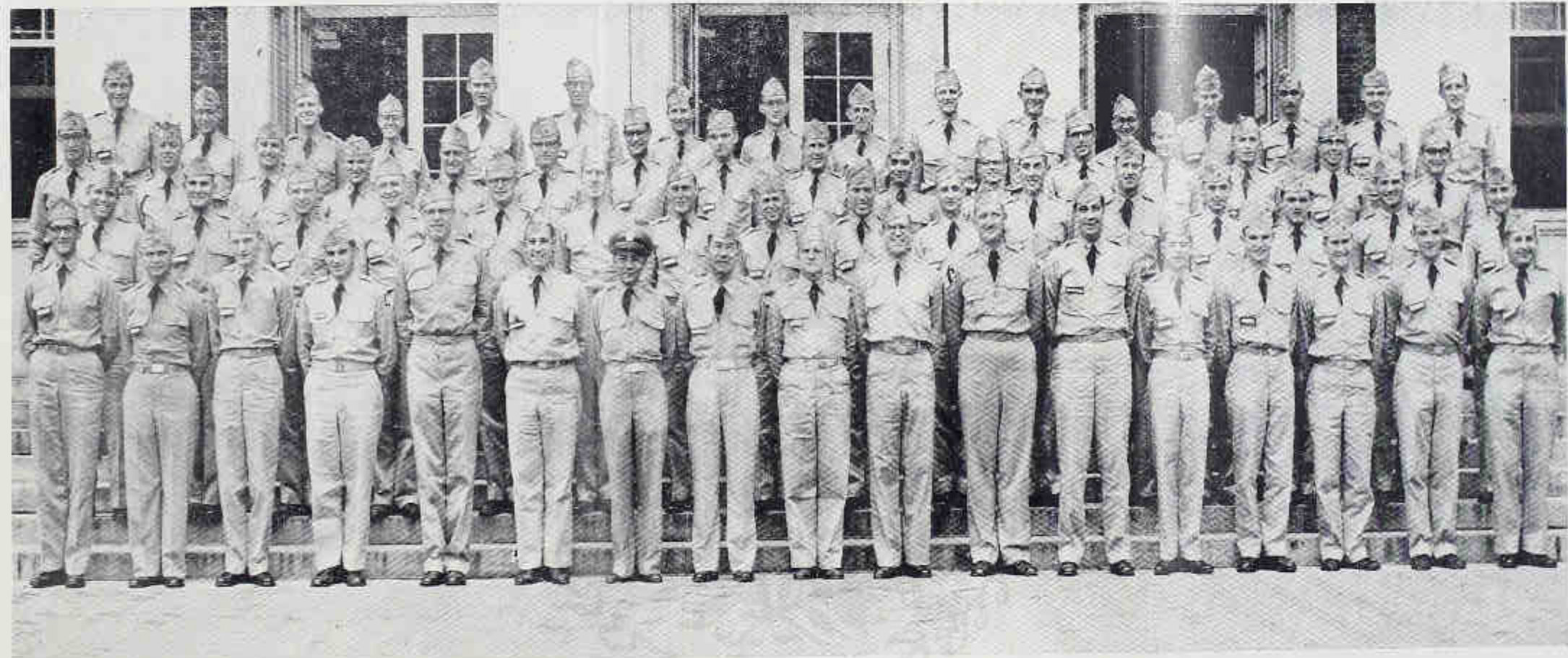


พลโท สุข เปรูนาวิน เข้าเยี่ยมคำนับพลเอก MANUEL T YAN เสนาธิการ
ทหารฟิลิปปินส์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๑



14/06/2565

พลโท สุข เปรูนาวิน เข้าเยี่ยมคณะนายทหารเหล่าพระธรรมนูญฟิลิปปินส์
เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๑



พลโท สุข เปรมาวิน ได้เดินทางไปศึกษา ณ โรงเรียนนายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบกสหรัฐอเมริกา ประจำปีการศึกษา ๒๔๘๘

ผลงานของ พลโท สุข เปรูนาวิน ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๐๘
ถึง กันยายน ๒๕๑๓

ในระหว่างที่ พลโท สุข เปรูนาวิน ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๐๘ เป็นต้นมาจนถึงกันยายน ๒๕๑๓ กิจการของกรมพระธรรมนูญได้เจริญรุดหน้ามาเป็นลำดับ ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและขยายการปฏิบัติการกิจให้กว้างขวางออกไปเป็นอันมาก ซึ่งสรุปในสารสำคัญได้ดังต่อไปนี้

๑. การกิจและหน้าที่ในตำแหน่งเจ้ากรมพระธรรมนูญ เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบงานในหน้าที่เกี่ยวกับศาลทหาร อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญ ราชการในส่วนธุรการและวิชาการที่เกี่ยวกับ กฎหมายและ สังคม ศาสตร์ ของ กระทรวงกลาโหม นอกจากนี้ยังมีภารกิจพิเศษที่ได้รับแต่งตั้งโดยตำแหน่ง ดังต่อไปนี้.—

- ๑.๑ กรรมการนิติบัญญัติประจำกระทรวงกลาโหม
- ๑.๒ ที่ปรึกษากฎหมายของนายกรัฐมนตรี
- ๑.๓ กรรมการประสานงานไทย-พันธมิตร
- ๑.๔ กรรมการพิเศษเพื่อพิจารณาอนุสัญญาต่าง ๆ กระทรวงการต่างประเทศ
- ๑.๕ กรรมการตรวจพิจารณาข่าวหนังสือพิมพ์ ในระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึก
- ๑.๖ กรรมการพิจารณาการบรรจุ การรับโอน การย้าย และการปลดข้าราชการชั้นสัญญาบัตรของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม
- ๑.๗ ที่ปรึกษากองบัญชาการปราบปรามคอมมิวนิสต์
- ๑.๘ กรรมการพิจารณาเงินเพิ่มพิเศษรายเดือน
- ๑.๙ กรรมการเพื่อกำเนินการกำหนดเขตทางทะเลของประเทศไทย

- ๑.๑๐ กรรมการพิจารณาการเขียนแนวพรมแดนในแผนที่ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศลาว
 - ๑.๑๑ กรรมการพิจารณาสัญญาระหว่างบริษัทเดินอากาศไทยจำกัด บริษัท เอส. เอ. เอส.
 - ๑.๑๒ กรรมการพิจารณาการขอตังโรงงานกลั่นน้ำมันและส่งน้ำมันทางท่อ
 - ๑.๑๓ กรรมการช่วยปลัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติควบคุมยุทธภัณฑ์ พุทธศักราช ๒๔๗๖
 - ๑.๑๔ กรรมการพิจารณาร่างสนธิสัญญาทางไมตรีฯ ระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส
๒. การกิจและหน้าที่พิเศษ ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นการเฉพาะตัวดังต่อไปนี้:-
- ๒.๑ ตุลาการรัฐธรรมนูญ
 - ๒.๒ วุฒิสมาชิก
 - ๒.๓ กรรมการการทหารประจำวุฒิสภา
 - ๒.๔ เลขาธิการหน่วยรัฐสภาไทยในสหภาพรัฐสภา
 - ๒.๕ เลขาธิการหน่วยประจำชาติไทยในสหภาพสมาชิกรัฐสภาเอเชีย
 - ๒.๖ กรรมการเนติบัณฑิตยสภา
 - ๒.๗ กรรมการร่างกฎหมายในคณะกรรมการกฤษฎีกา
 - ๒.๘ กรรมการร่างและปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
 - ๒.๙ กรรมการร่างข้อตกลงในการให้ความช่วยเหลือทางการทหารระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา
 - ๒.๑๐ กรรมการประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - ๒.๑๑ ศาสตราจารย์พิเศษประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - ๒.๑๒ กรรมการความเป็นกลางทางการแพทย์

(๓)

- ๒.๑๓ ร่องประธานกรรมการของสมาคมกิจวิเทศน์สัมพันธ์ และกฎหมายระหว่างประเทศในพระบรมราชูปถัมภ์
- ๒.๑๔ บรรยายวิชากฎหมายระหว่างประเทศ, ประมวลกฎหมายอาญาทหาร และพระราชบัญญัติวินัยทหาร ใน คณะ นิติ ศาส ตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ๒.๑๕ บรรยายวิชาอธิปไตยของรัฐและพัฒนาการกฎหมายระหว่างประเทศ ณ วิทยาลัยการทัพเรือ
- ๒.๑๖ บรรยายวิชากฎหมายเกี่ยวกับอวกาศ ณ โรงเรียนเสนาธิการทหารอากาศ
- ๒.๑๗ บรรยายวิชาสนธิสัญญาและพันธกรณีที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ และหน่วยทหารกับการดำเนินการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ณ โรงเรียนเสนาธิการทหาร
- ๒.๑๘ บรรยายวิชาศาลทหารในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษากระทรวงยุติธรรม
- ๒.๑๙ บรรยายวิชาระบบอัยการในต่างประเทศ ในการ อบรมอัยการผู้ช่วยกรมอัยการ

๓. สถานที่ทำงาน

๓.๑ ในส่วนกลาง ได้มีการตัดแปลงและปรับปรุงห้องทำงานของทุกส่วนราชการในกรมพระธรรมนูญ จนเป็นที่เรียบร้อยสวยงามและเหมาะสมในการใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติราชการอันทันสมัยและได้ดำเนินการติดตั้งเครื่องปรับอากาศสำหรับสถานที่ปฏิบัติราชการที่มีความจำเป็นทุกแห่ง นอกจากนี้ยังได้พิจารณาคำเนิการขอที่ดินของทางราชการสำหรับก่อสร้างกรมพระธรรมนูญใหม่ เพื่อให้มีสถานที่สำหรับปฏิบัติราชการที่เหมาะสมและเพียงพอแก่ปริมาณงานของส่วนราชการต่าง ๆ ด้วย

๓.๒ ในส่วนภูมิภาค ได้ดำเนินการขอปรับปรุงสถานที่ทำการใหม่หลายแห่ง เช่น ศาลมณฑลทหารบกที่ ๒ ศาลจังหวัดทหารบกพิษณุโลก และศาลจังหวัด

(๔)

ทหารบกอุดรศักดิ์ เป็นต้น นอกจากนี้แห่งโตชาตอุปกรณที่จำเป็นสำหรับสำนักงาน เพราะไม่มีงบประมาณกรมพระธรรมนุญก็ได้จัดหาให้

๔. การกำลังพล ได้ดำเนินการขอเพิ่มอัตรากำลังพลของกรมพระธรรมนุญให้มีจำนวนมากขึ้นเพื่อรับสถานการณปฏิบัติราชการได้โดยเหมาะสมแก่ปริมาณงาน ซึ่งก็ได้รับความกรุณาเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงให้เพิ่มอัตรากังนี้ พันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ ๓ อัตราร, พันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก ๖ อัตราร, พันโท นาวาโท นาวาอากาศโท ๖ อัตราร, พันตรี นาวาตรี นาวาอากาศตรี ๑๓ อัตราร, ร้อยเอก เรือเอก เรืออากาศเอก ๑๒ อัตราร, จำสับเอก พันจ่าเอก พันจ่าอากาศเอก ๖ อัตราร, สิบเอก จ่าเอก จ่าอากาศเอก ๓๐ อัตราร, และภารโรง ๑ อัตราร

๕. การจัดแบ่งส่วนราชการ ได้ดำเนินการแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ส่วนราชการในกรมพระธรรมนุญเสียใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับปริมาณงานและสถานการณในปัจจุบัน เช่น

๕.๑ ปรับปรุงกิจการกองการศาลทหารชั้นต้น โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการประจำส่วนราชการนี้ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นทางวิชาการที่ถูกต้องเสนอแก่ผู้บังคับบัญชา ในอันที่จะควบคุมตลอดจนให้คำแนะนำทางวิทยาการแก่บรรดาตุลาการและจำสาคของศาลทหารชั้นต้นทั้งหลาย รวมทั้งศาลทหารในเวลาไม่ปกติด้วย

๕.๒ ปรับปรุงกิจการกองอัยการทหาร โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการประจำส่วนราชการนี้ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นทางวิชาการที่ถูกต้องเสนอแก่ผู้บังคับบัญชาในอันที่จะควบคุมตลอดจนให้คำแนะนำทางวิทยาการแก่บรรดาอัยการทหาร และนายทหารพระธรรมนุญทั้งหลายรวมทั้งอัยการศาลทหารในเวลาไม่ปกติด้วย

๕.๓ จัดให้มีแผนกสังคมและทนายชั้นในกองนิติธรรมทหาร เพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือเป็นทนายความให้แก่ผู้ที่เป็นจำเลยในศาลทหาร

(๕)

๕.๔ กำหนดให้ศาลทหารกลางเป็นส่วนราชการขึ้นตรงกรมพระธรรมนุญ เช่นเดียวกับศาลทหารสูงสุด โดยให้แยกออกจากกองการศาลทหารชั้นต้น

๕.๕ จัดให้มีฝ่ายการเงินเป็นส่วนราชการขึ้นตรงต่อกรมพระธรรมนุญ เพื่อดำเนินกิจการทางการเงินของกรมพระธรรมนุญให้เป็นการถูกต้องตามกฎหมาย และระเบียบแบบแผนของทางราชการ

๕.๖ จัดตั้งโรงเรียนนายทหารเหล่าพระธรรมนุญชั้น และให้เป็นส่วนราชการขึ้นตรงต่อกรมพระธรรมนุญ เพื่อประสิทธิ์ประสาทวิทยาการให้แก่ข้าราชการเหล่าพระธรรมนุญและข้าราชการทั่วไปที่ฝากเข้ารับการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในหน้าที่นายทหารเหล่าพระธรรมนุญ

๖. ตราประจำศาลทหาร ได้ดำเนินการขอพระราชทานตราประจำศาลทหาร และไต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กระทรวงกลาโหม ใช้ตราประจำชาติ สำหรับศาลทหารต่าง ๆ ได้ตั้งแต่วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๐๙ เป็นต้นไป ตามแจ้งความสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรื่องพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราประจำศาลทหาร

๗. การให้การศึกษาและอบรม

๗.๑ ใ้รับข้าราชการในสังกัดกระทรวงกลาโหมเข้าฝึกปฏิบัติงาน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในสายวิทยาการทหารเหล่าพระธรรมนุญ รวมทั้งสิ้น ๘๓ นาย ได้แก่ข้าราชการที่สังกัดกรมพระธรรมนุญ ๑๔ นาย กรมอุตสาหกรรมทหาร ๑ นาย มุลินธิช่วยทหารเกาหลี ๑ นาย กองบัญชาการทหารสูงสุด ๓ นาย กองทัพบก ๒๘ นาย กองทัพเรือ ๑๑ นาย และกองทัพอากาศ ๒๕ นาย

๗.๒ ได้ส่งนายทหารชั้นสัญญาบัตรในสังกัดกรมพระธรรมนุญ ๒ นาย ไปเข้ารับการศึกษอบรมที่โรงเรียนสืบสวนและสอบสวนของกรมตำรวจ

(๖)

๘. การพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับกิจการทหาร

๘.๑ ได้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับกิจการทหาร ไปแล้วรวม ๔๓ ฉบับ ได้แก่พระราชบัญญัติ ๗ ฉบับ พระราชกฤษฎีกา ๑๕ ฉบับ กฎกระทรวง ๑๕ ฉบับ กฎสำนักนายกรัฐมนตรี ๑ ฉบับ และประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ๑ ฉบับ

กฎหมายที่สำคัญได้แก่ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งได้แก้ไขหลักการสำคัญให้จำเลยในศาลทหารในเวลาไม่ปกติมีสิทธิแต่งตั้งทนายความแก้ต่าง และให้คู่ความอุทธรณ์ฎีกาคดีได้ ยกเว้นเฉพาะคดีบางประเภทเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อมิให้ริตรอนสิทธิของจำเลยในอันที่จะต่อสู้คดีและเป็นการสอดคล้องกับหลักปฏิบัติของอารยประเทศทั้งหลาย

๘.๒ ได้ดำเนินการเสนอขอแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับกิจการทหารรวม ๒๓ ฉบับ ได้แก่พระราชบัญญัติ ๑๕ ฉบับ พระราชกฤษฎีกา ๑ ฉบับ กฎกระทรวง ๖ ฉบับ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ๑ ฉบับ และได้ดำเนินการขอให้ประกาศสงวนที่ดินเพื่อใช้ในราชการทหาร ๑ ฉบับ

กฎหมายที่สำคัญได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติบางฉบับที่ได้กำหนดให้คดีบางประเภทอยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น เปลี่ยนกลับไปอยู่ในอำนาจของศาลพลเรือนตามเดิม

๘.๓ ขณะนี้กำลังพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายทหารที่สำคัญ บางฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร และพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหารเพื่อให้ทันสมัยและเหมาะสมแก่สถานการณ์ของประเทศในปัจจุบันนี้

๙. กิจการต่างประเทศ

๙.๑ ได้ดำเนินการจัดส่งข้าราชการทหารเหล่าพระธรรมนูญไปศึกษาวิชากฎหมายทหาร ณ โรงเรียนนายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบก สหรัฐอเมริกา ๑๑ นาย

(๑)

ไปศึกษาวิชากฎหมายชั้นปริญญาโท ณ สหรัฐอเมริกา ๑ นาย ไปศึกษาวิชากฎหมาย
ชั้นปริญญาเอก ณ ประเทศฝรั่งเศส ๒ นาย

๕.๒ ได้ดำเนินการจัดส่งข้าราชการทหารเหล่าพระธรรมนูญไปศึกษาและค
งานเกี่ยวกับการกฎหมายทหารตามคำเชิญของรัฐบาลแห่งประเทศออสเตรเลีย ๕ นาย

๕.๓ ได้ดำเนินการจัดส่งข้าราชการทหารเหล่าพระธรรมนูญไปศึกษาค
งานด้านกระบวนการยุติธรรมทหาร ณ ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐจีน และสาธารณ
รัฐเกาหลี ๔ นาย

๕.๔ ได้ดำเนินการจัดส่งข้าราชการทหารเหล่าพระธรรมนูญ ไปปฏิบัติราช
การ ณ สาธารณรัฐเวียดนาม รวม ๓ รุ่น

๕.๕ พลโท สุข เปรมาวิน และคณะ รวม ๕ นาย ได้เดินทางไปราชการ
เกี่ยวกับกิจการกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ ณ สหพันธรัฐมา
เลเชีย ๑ ครั้ง เดินทางไปราชการเกี่ยวกับกิจการกฎหมาย ณ สาธารณรัฐเวียดนามได้ ๑ ครั้ง

๕.๖ ได้จัดส่งนายทหารสังกัดกรมพระธรรมนูญไปช่วยปฏิบัติราชการ ณ
หน่วยจัสแมกประจำประเทศไทยรวมทั้งสิ้น ๘ นาย

๕.๗ ได้ร่วมพิจารณาเรื่องการทำความตกลง ระ หว่าง ประเทศ หลาย เรื่อง
 อาทิ เช่น กฎหมายทะเล สนธิสัญญาทางไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส
 ข้อตกลงในการให้ความช่วยเหลือทางทหารระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

๕.๘ ได้มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของต่างประเทศมาเยี่ยมกรมพระธรรมนูญ
หลายครั้ง ได้แก่ ฯพณฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมประเทศออสเตรเลีย
เจ้ากรมพระธรรมนูญทหารบกสหรัฐอเมริกา เจ้ากรมพระธรรมนูญทหารเรือสหรัฐ
อเมริกา เจ้ากรมพระธรรมนูญทหารอากาศสหรัฐอเมริกา เจ้ากรมพระธรรมนูญ
ทหารบกสาธารณรัฐเกาหลี หัวหน้านายทหารพระธรรมนูญสหรัฐอเมริกาประจำภาค
แปซิฟิก หัวหน้านายทหารพระธรรมนูญหน่วยจัสแมกประจำประเทศไทย และหัวหน้า
นายทหารพระธรรมนูญทหารอากาศสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย เป็นต้น

(๘)

๑๐. กิจการห้องสมุดและตำรา

๑๐.๑ ได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปเข้ารับการอบรมกิจการห้องสมุด ณ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยและให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นบรรณารักษ์ห้องสมุด เพื่อที่จะได้จัดกิจการห้องสมุดให้ทันสมัยและถูกต้องตามหลักวิชา

๑๐.๒ ได้รับมอบหนังสือกฎหมายของสหรัฐอเมริกา จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม จากหัวหน้าหน่วยจัสแมกประจำประเทศไทย

๑๐.๓ ได้จัดพิมพ์หนังสือรวมกฎหมายทหารเล่ม ๒ ต่อจากหนังสือรวมกฎหมายทหารเล่ม ๑ และได้ดำเนินการพิมพ์แก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องและทันสมัยด้วย ได้จัดพิมพ์หนังสือรวมกฎหมายทหารเล่ม ๑ ขึ้นใหม่เป็นครั้งที่ ๒ เพื่อไว้ใช้ราชการเพิ่มเติมและได้รวบรวมต้นฉบับหนังสือรวมกฎหมายทหารเล่ม ๓ เพื่อจัดพิมพ์ในโอกาสต่อไป

๑๐.๔ พลโท สุข เปรมานัน ได้เรียบเรียงและจัดพิมพ์ตำรา กำบรยายเกี่ยวกับกฎหมายต่างๆ ขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

๑๐.๔.๑ กฎหมายระหว่างประเทศ

๑๐.๔.๒ ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร และกฎอัยการศึก

๑๐.๔.๓ สนธิสัญญาและพันธกรณีที่มีอิทธิพลต่อ การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ

๑๐.๔.๔ หน่วยทหารกับการดำเนินการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๑๐.๔.๕ ปัญหาพรมแดนระหว่างประเทศ

๑๐.๔.๖ อธิปไตยของรัฐและพัฒนาการกฎหมายระหว่างประเทศ

๑๐.๔.๗ กฎหมายเกี่ยวกับอวกาศ

๑๐.๔.๘ กระบวนการยุติธรรมกับการวางแผนต่อต้านปราบปรามการก่อความไม่สงบ

๑๐.๔.๙ ระบบอัยการในต่างประเทศ

๑๐.๕ ได้รับรวบรวมประวัติความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมทหาร และจัดพิมพ์ขึ้นไว้เนื่องในโอกาสที่กรมพระธรรมนุญได้ตั้งมาครบ ๖๐ ปี

๑๑. กรรมการในองค์การต่าง ๆ

ได้จัดนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่สังกัดกรมพระธรรมนุญไปร่วมเป็นกรรมการใน องค์การแก้ว องค์การทอผ้า องค์การเบตเตอร์และองค์การฟอกหนัง องค์การละ๑นาย

๑๒. การตรวจเยี่ยมราชการ

พลโท สุข เปรมาวิน และคณะได้เดินทางไปตรวจเยี่ยมราชการศาลทหาร อัยการทหารและข้าราชการเหล่าพระธรรมนุญที่ประจำอยู่ในส่วนภูมิภาค ณ จังหวัดทหารบก เชียงใหม่ จังหวัดทหารบกอุตรดิตถ์ มณฑลทหารบกที่ ๗ มณฑลทหารบกที่ ๕ กองทัพภาคที่ ๓ จังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา จังหวัดทหารบกสระบุรี จังหวัดทหารบกนครราชสีมา จังหวัดทหารบกเพชรบุรี จังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา จังหวัดทหารบกชุมพร จังหวัดทหารบกสงขลา มณฑลทหารบกที่ ๕ จังหวัดทหารบกขอนแก่น จังหวัดทหารบก สุรินทร์ จังหวัดทหารบกอุดร มณฑลทหารบกที่ ๒ มณฑลทหารบกที่ ๓ มณฑลทหารบกที่ ๖ กองทัพภาคที่ ๒


๑๓. การสวัสดิการ

ได้รับเงินที่มีผู้บริจาคสมทบทุนดวงมณีสงเคราะห์ ทุนสวัสดิการข้าราชการ กรมพระธรรมนุญและส่วนลคสลาภกินแบ่งรัฐบาล สำหรับการสงเคราะห์แก่ข้าราชการกรมพระธรรมนุญที่ได้รับความเดือดร้อน

๑๔. การกุศล

ได้จัดให้มีการบำเพ็ญกุศลในโอกาสอันควร โดยได้นำผ้าพระกฐินพระราชทานกรมพระธรรมนุญไปทอด ณ วัดบุบผาราม ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ วัดเครือวัลย์วรวิหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ วัดทรงธรรมวรวิหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ และวัดนรนาถสุนทรวิหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒

การที่กิจการต่างๆ ของกรมพระธรรมนุญได้วิวัฒนาการและเจริญรุดหน้ายิ่ง ๆ
ขึ้นนี้ ก็ด้วยได้รับความกรุณาของผู้บังคับบัญชาชั้นสูงที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของงาน
ด้านกระบวนการยุติธรรมทหาร และได้ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดียิ่งตลอดมา ทั้งนี้
เพื่อให้มีความก้าวหน้าและเหมาะสมแก่กาลสมัยทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งหลาย ซึ่ง
กรมพระธรรมนุญรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งและขอขอบพระคุณอย่างสูงมาก ณ ที่นี้ด้วย.



ประวัติกระบวนการยุติธรรมทหาร

กฎหมายทหารจากศิลาจารึก

หลักการปกครองประเทศสมัยโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยสุโขทัย นับตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๐๐ เป็นต้นมา มีเค้าเงื่อนลักษณะการปกครองในสมัยนั้นว่าถือเอาการป้องกันประเทศเป็นหลัก วางระเบียบการปกครองอย่างทหาร บรรดาชายฉกรรจ์ถือว่าเป็นทหารทุกคน เวลาบ้านเมืองไม่มีศึกสงครามก็ทำมาหากินบังคับบัญชากันอย่างพลเรือน เวลาศึกสงครามก็บังคับบัญชากันอย่างทหาร พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติราชการด้วยพระองค์เอง เป็นพระราชธุระในการบริหารทั้งปวงตลอดจนรักษาความยุติธรรม เช่นในสมัยพระเจ้ารามคำแหงได้ทรงสร้างพระแท่นมนังคศิลาประดิษฐานไว้ ณ ท้องศาลแห่งหนึ่ง สำหรับประทับว่าราชการ

ในคำนี้เกี่ยวกับกฎหมายทหาร ก็ปรากฏว่ามีศิลาจารึกซึ่งชี้ให้เห็นถึงการสงครามและกฎหมายว่าด้วยการสงครามในสมัยนั้นไว้ด้วย ทั้งข้อความในศิลาจารึกบางตอนว่า

“เวลา เมื่อฤดูขึ้นใหญ่ได้สืบเกล้าเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด มาที่เมืองตาก พ่อกูไปรบขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนขั้บมาหัวขวา ขุนสามชนเคลื่อนเข้าไพร่ฟ้าหน้าใส พ่อกู * หนีญญายพายจะแจกูบ่หนี * กูชี้ข้างเนกพล กูขั้บเข้าก่อนพ่อกู กูต่อข้างด้วยขุนสามชนตกกูฟุ้งข้างขุนสามชน ตัวชื่อมาสมเมืองแพ้ขุนสามชนพายหนีพ่อกูจึงขึ้นชื่อกู ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูฟุ้งข้างขุนสามชน ฯลฯ”

“เวลา ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน ฉิแลผิตแสกว้างกันสวนกู แท้แล้วจึงแล่งความแก่ข้าด้วยชื่อ บ่เข้าผู้ล็กมักผู้ช่อน เห็นข่าวท่านบ่ไคร่พิน เห็นสินท่านบ่ไคร่เดือด คนชี้ข้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหนือเพื่อกูมันบ่มีข้าง บ่มีมา บ่มีบัว บ่มีนาง บ่มีเงื่อน

* คำนี้ อ่านออกเสียงว่า “หิน” ไม่ใช่หนี คำหิน เท่ากับ “ดิน” หรือ “หิน” คือ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ หินที่ประดับแต่ไม้กัน, พ่อขุนรามคำแหงไม่ยอม “หิน” ฟุ้งข้างสุโขทัยที่ “ไม่ผันผินหินหน้าออกไปจาก จะออกปากเหนือชนิดหามไม้” คำกลอนเสภาโบราณเมื่ออยู่ตั้งนี้ การเข้าใจและอ่านเป็นหนี ทำให้เกิดปริศนึ่งของชาวไทยเสียหายมาก ทั้งนี้เป็นเพราะฝรั่งเป็นผู้อ่านเช่นนั้น

บ่มีทอง ให้แก่นัน ช่วยมันตวงเป็นบ้านเป็นเมือง ไต้ข้าเสือกข้าเสื่อ หัวฟุ้งหัวรบ กี้ดี บ่ฆ่า บ่ตี* ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หัน ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยคำมีความเจ็บท้องข้องใจ มันจ๊กกล่าวถึง เจ้าเตียงขุนบ่ไร่ ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองไต้ยิน เรียกเมื่อสอบถามความแก่นันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม ฯลฯ”

การวิวัฒนาการของศาลทหารและกรมพระธรรมนูญ

การบริหารราชการแผ่นดิน สมัยกรุงศรีอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถตลอดมาจนถึง รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๔๓๕ อำนาจการปกครองขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์ แม้พระองค์จะมีพระราชอำนาจอย่างเต็มที่ก็เป็นของธรรมดาที่จะบัญชาทุกสิ่งทุกอย่างได้ทั้งหมดแต่ผู้เดียวไม่ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงมอบให้พระบรมวงศานุวงศ์บ้าง ขุนนางชั้นผู้ใหญ่บ้าง เป็นผู้รับภาระต่างพระเนตรพระกรรณ สรุปลแล้วจัดแบ่งออกได้ดังนี้

๑. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
๒. พระมหาอุปราช
๓. อัครมหาเสนาบดี มี ๒ ตำแหน่ง คือ

- (๑) สมุหนายก
- (๒) สมุหพระกลาโหม

๔. เสนาบดีจตุสดมภ์ มี ๔ ตำแหน่ง คือ

- (๑) เสนาบดีกรมเมือง
- (๒) เสนาบดีกรมวัง
- (๓) เสนาบดีกรมพระคลัง (ภายหลังเรียกกรมท่า)
- (๔) เสนาบดีกรมนา

และนอกจากนี้ ยังมีตำแหน่งสำคัญอีกตำแหน่งหนึ่งคือ “ผู้กำกับราชการ” เป็น

* หมายความว่า ดังจับข้าศึกได้ ห้ามมิให้ฆ่าหรือทำร้าย อันปรากฏหลักเกณฑ์เช่นนี้ ในปัจจุบันตามอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. ๑๙๔๘ ว่าด้วยเชลยศึก

เสนาบดีที่ทรงชนในรัชกาลที่ ๒ ผู้ดำรงตำแหน่งนี้เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ มีหน้าที่กำกับเสนาบดีกรมต่างๆ อีกชั้นหนึ่ง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น "เสนาบดีที่ปรึกษา"

หน้าที่ของท่านผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว คือ ปฏิบัติราชการให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ ถ้ามีราชการสำคัญ ท่านทั้งหลายเหล่านี้จะมาประชุมกันโดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นประธาน ที่ประชุมเสนาบดีเรียกว่า "ลูกขุน ณ ศาลา" มติเห็นชอบที่ประชุมเรียกว่า "คำลูกขุนปรึกษา"

ราชการทั่วไปในสมัยก่อนนั้น ยังไม่ได้แบ่งเป็นกระทรวงทบวง ปรากฏในพระราชพงศาวดารก็มีตำแหน่งหัวหน้าราชการตามที่กล่าวไว้ข้างต้นเท่านั้น นับตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๔ ต่อมาส่วนราชการต่างๆ ได้ค่อยขยายออกไป

ตำแหน่งบริหารที่สำคัญยิ่งตำแหน่งหนึ่งก็คือ สมุหนายกกรมมหาดไทยและสมุหพระกลาโหม ตำแหน่งทั้งสองนี้เรียกว่า "อัครมหาเสนาบดี"

สมุหนายกกรมมหาดไทย มีหน้าที่และอำนาจบังคับบัญชาราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง

สมุหพระกลาโหม มีหน้าที่และอำนาจบังคับบัญชาหัวเมืองบักซ์ใต้และบัญชาการฝ่ายทหารบก ทหารเรือด้วย

ตำแหน่งรองลงมาอีกชั้นหนึ่งก็คือ ตำแหน่งเสนาบดีจตุสดมภ์ ซึ่งในต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีอยู่ ๔ ตำแหน่ง คือ

๑. เสนาบดีกรมเมือง มีหน้าที่บังคับบัญชาการ รักษาพระนคร และความนครบาล

๒. เสนาบดีกรมวัง มีหน้าที่บังคับบัญชาภายในพระบรมมหาราชวังและความแพ่ง

๓. เสนาบดีกรมพระคลัง มีหน้าที่บังคับบัญชากรมพระคลังของแผ่นดินและกรมท่า

๕. เสนาบดีกรมนา มีหน้าที่บังคับบัญชาการไร่นาท้องปวง
หน้าที่เสนาบดีต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว เป็นเพียงหน้าที่ในยามบ้านเมืองปกติเท่า
นั้น ถ้าในยามสงคราม เสนาบดีเหล่านั้นต้องเข้าประจำหน้าที่แม่ทัพนายกองทำการ
เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของแผ่นดินอีกด้วย

สำหรับตำแหน่งสมุหพระกลาโหม

ในรัชกาลที่ ๑ มีผู้ดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ๓ ท่าน ตามลำดับดังนี้

๑. เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (ปลื) เป็นบุตรพระยากลาโหม ชุนนางเก่าครั้ง
กรุงศรีอยุธยาเป็นนักรบที่กล้าหาญและเข้มแข็งที่สุดในกองทัพของกรมพระราชวังบวร
มหาสุรสิงหนาท

๒. เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุญนาค) เป็นบุตรเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา
บดี (เสน) ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา มีความชอบในงานพระ-
ราชสงครามหลายครั้ง

๓. เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (ปิ่น) เป็นบุตรเจ้าพระยามหาสมบัติ (ยล)
ชุนนางในกรุงศรีอยุธยา เป็นบิดาของเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) มี
ความชอบในราชการสงครามมาก เคยตามเสด็จรัชกาลที่ ๑ ไปในงานพระราช
สงครามหลายครั้ง

ในรัชกาลที่ ๒ มีผู้ดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ๓ ท่าน ตามลำดับดังนี้

๑. เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุญมา)

๒. เจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ (แสง)

๓. เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (สังข์)

ในรัชกาลที่ ๓ มีผู้ดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ๒ ท่าน ตามลำดับดังนี้

๑. เจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (น้อย)

๒. เจ้าพระยาคลัง (ดิศ บุญนาค)

ในรัชกาลที่ ๔ มีผู้ดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหมเพียงท่านเดียวเท่านั้น คือ
เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)

ในรัชกาลที่ ๕ มีผู้ดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ๓ ท่าน ตามลำดับดังนี้

๑. เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค)

๒. พระยาเทพประชัน (ปั้น)

๓. เจ้าพระยาพลเทพ (พุ่ม) ข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ ๔ เคยเป็นข้าหลวงขึ้นไป
ไประงับเหตุวุ่นวายเรื่องคนในบังคับอังกฤษวิวาทกับเจ้านายในนครเชียงใหม่ ท่านผู้นี้
เคยเป็น เสนาบดีกรมนาและเป็นสมุหพระกลาโหม จนมีประกาศยกเลิกตำแหน่งเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๕ (ร.ศ. ๑๑๑)

สมัยเริ่มต้นกรุงรัตนโกสินทร์ หลังจากว่างเว้น จากการศึก สงคราม แล้วในปี
พ.ศ. ๒๓๔๗ (ร.ศ. ๒๓) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงตั้ง
กรรมการชำระสะสางพระราชกำหนดกฎหมายต่าง ๆ อันกระจัดกระจายกันอยู่นั้นมาจัด
ลำดับหมวดหมู่เสียใหม่และเรียกชื่อกฎหมายที่ชำระในครั้งนั้นว่า "กฎหมายตราสามดวง"
โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทหารนั้นได้รวมเรียกว่า "กฎหมายลักษณะขบถศึก" ซึ่ง
มีความเบื้องต้นว่า "จะกล่าวข้อความมูลคดีอันมีในพระกำมี้ร์พระธรรมศาสตร์ เกิดแต่
เอกณะ ถึงชะ มูล คดีวิวาท. แจกออกโดยพระบาฬีว่าสังคามะ โทษานี้จะราชะ-
ทฎฐุ. คือผู้ต้องโทษในงานพระราชสงคราม. แลประทุษฐุร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระ
พระบรมนารถ บรมบพิตร อติศร เกษเชษฐ มาตยามหาประชากรธิบตี ศรีวิสุทธิ-
อุคมบรมนราธิเบศ พระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระเดชพระคุณานุภาพปกแผ่ไปเป็นอัน
มาก แต่หมู่วิมลมุขมาตยานรคามนิคมเขตร์. ประเทศอวะสานะอาณาจักร เป็นหลัก
แก้วต่อกิจสุขทั่ว ทุกทวยราษฎรบริสา. อุประมามหาจักรวาฬพิศาลศิขเรศ กับ
ประเทศธรณิมิให้จลาจล. วิกลลายไหลเลื่อนสู่มหาสมุทรได้. สรรพสัตว์อาไศรยเป-
ศุขทุกทิวาราตรีกาล. ตั้งพิศฎวารคุณสุนทเรศพิเสศอตุลย์ ด้วยทรงพระราชอาณาจักร
กำหนดตราเพื่อกำล้างพระเมตตา เป็นมหาบุพภาคบุเร จาริกไว้ เปนพระโลกรรณจริย.

หวังให้ฉมัทตะโลมหงษ์ชาติ. มิให้ประมาทในหมู่พระคุณได้ จึงทรงพระราชบัญญัติ
จัดเป็นบทมาตรา, ชื่อว่าสาขะคดีอันมีสืบ ๆ กันมา ดังนี้

ฯลฯ

“ถ้าผู้ใดครอบด้วยราชศัตรูมีพึงบังคับยอโทษในที่รบพื้นเพื่อนจากกระบวนทัพประการใด
ถ้ามีบันดาศักดิ์แต่หน้า ๘๐๐ ลงมาถึงไพร่ใช้ โทษหนักเท่าใดให้ลงโทษโดยโทษา
นุโทษนั้น ถ้าบันดาศักดิ์หน้า ๑,๐๐๐ ขึ้นไปให้กุมเอาตัวไปส่งแก่นายกองยุกรบัตร
เกี่ยวกายให้ลงโทษโดยโทษานุโทษนั้น และให้เกี่ยวกายบันดาถืออาญาต่อนพลกฏหมาย
เอาโทษนั้น ไปบอกแก่นายกอง แลยุกรบัตรเกี่ยวกายให้พิจารณาโดยโทษฯ” ซึ่ง
หมายความว่า ทหารที่มีศักดิ์หน้า ๘๐๐ ลงมา หากยอโทษในที่รบผู้บังคับบัญชาลง
โทษได้เอง แต่สำหรับทหารที่มีศักดิ์หน้า ๑,๐๐๐ ขึ้นไป ต้องนำตัวส่งศาลทหาร ซึ่ง
ประกอบด้วยนายกอง คือ ผู้บังคับบัญชาของจำเลย ยุกรบัตร คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายศาล
หรือฝ่ายกฎหมายและเกี่ยวกาย คือ เจ้าหน้าที่ต่อนทหารเข้ารับเป็นองค์คณะพิจารณา
พิพากษา

สำหรับคำว่า ยุกรบัตรนั้นได้วิวัฒนาการต่อ ๆ มาอันนับว่าเป็นที่มาแห่งนาย
ทหารเหล่าพระธรรมนูญในปัจจุบัน

วิธีพิจารณาความศาลทหารในสมัยก่อนนั้น แม้ว่าจะมิได้บัญญัติไว้เป็นเอกเทศ
ชัดแจ้งก็ดี แต่เมื่อตรวจดูตามกฎหมายตราสามดวงลักษณะชบดศึกแล้วก็มีถ้อยคำแสดง
ให้เห็นว่ามีหลักฐานวิธีพิจารณารวมอยู่ด้วย เช่น ความในตอนหนึ่งมีว่า “แล เมื่อ
ขุนหมื่นผู้ถืออาญาต่อนพลทั้งปวงจะลงโทษแก่ผู้เลมิตพระราชอาญา ในการพระราช
สงครามนั้น ถ้าแลโทษนั้นหนักแลจะถึงสิ้นชีวิตร ให้ยุกระบัตลงโทษโดยโทษานุโทษ
ถ้าแลเมื่อไ้รบด้วยราชศัตรู ผู้โทษนข้างได้ทะลุมบอนแลมีบำเหน็จบ้านานก็ดี เป็น
ใจอาชาราชการด้วยใจษาพิภักก็ดี แลมิได้เป็นใจอาชาราชการแลยอโทษในราชการ
สงครามด้วยประการใด แลจะลงโทษหนักก็ดี ถึงสิ้นชีวิตรก็ดี ให้ยุกระบัตและ

ลูกหลาน นายกองยุคกระบัตต์เกียดกาย กฎหมายเอาบำเหน็จแลโทษแลชื่อผู้เลมิต
พระราชอาญาในพระราชสงครามจงหมัน ฯ”

กฎหมายตราสามดวงลักษณะขบถศึกนั้น เรียกได้ว่าเป็นทั้งกฎหมายวิธีสบัญญัติ
และกฎหมายสารบัญญัติ ซึ่งยังคงใช้บังคับตลอดมาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ-
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรง พระราชดำริ เห็น ว่า ควร จะ จัด ให้ มี กฎหมาย กำหนด
ลักษณะโทษต่าง ๆ และหน้าที่ฝ่ายทหารขึ้น จึงได้ตราประมวลกฎหมายอาญาทหาร
ร.ศ. ๑๓๐ ขึ้น และให้ยกเลิกกฎหมายลักษณะขบถศึกนั้นเสีย

การศาลทั่วไป

สำหรับการศาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕
การศาลการคดีรวมอยู่กับราชการฝ่ายปกครองที่ได้จัดแบ่งไว้เป็นกรม ๆ รวม ๖ กรม
คือ กรมมหาดไทย กรมกลาโหม กรมเมือง กรมวัง กรมคลัง และกรมนา
ฉะนั้น การศาลการคดีเกิดขึ้นเนื่องในหน้าที่ราชการของกรมใด ก็มีศาลของกรมนั้น
พิจารณาพิพากษา เช่น ศาลกรมนา พิจารณาความประเภทที่เกี่ยวกับที่นา โกล กระบือ
และศาลกลาโหม พิจารณาความประเภทที่เกี่ยวกับทหาร เป็นต้น ซึ่งศาลกลาโหม
มีตราการผู้ชำระคดีประจำอยู่ (ความพลเรือนด้วย)

(ร.ศ. ๘๒ พ.ศ. ๒๔๐๖) ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้ทรงประกาศพระราชกำหนดกฎหมายทหารชั้นฉบับหนึ่ง เมื่อวันที่อังคาร เดือน ๗
ขึ้น ๑ จุลศักราช ๑๒๒๕ ปีกุน เบญจศก มีความว่า

“ข้อ ๑๐ ถ้าจะมีเจ้าภาษี นายอากร ผู้มีบ้านตาศักดิ์และราษฎรผู้มีหน้าจะ
มาหาขุนนาย เจ้ากรม ปลัดกรม ครู และนายแลวคนใดคนหนึ่งก็ดี จะมาขอทหาร
ไปช่วยจับคนต้มเหล้าเถื่อน ต้มฝิ่นเถื่อน แลนั่งกองรักษากนพาล ในที่ใดที่หนึ่งก็ดี
ให้ผู้นั้นนำความไปแจ้งแก่พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภผู้รับสั่งก่อน จะพิเคราะห์ไกร
กรวนตุ การจะหนักเบาฉนั้นใด การควรจะให้ไปได้ จะได้จัดนายทหารที่เป็นคนดี
เรียบร้อย รู้ฝึกชอบหนักเบา จะให้คุมทหารไปช่วยทำตามการมากแลน้อย แล้วจะ

ได้กำชับไปไม่ให้ทำการเหลือ ๆ เกิน ด้วยคนจำพวกนี้อาจถือใจว่าเป็นทหารมักทำ
 การเกิน ๆ ไป มีอยู่เนื่อง ๆ เพราะฉะนั้นจึงต้องบังคับไว้ ให้ไปบอกกับพระยา
 บุรุษรัตนราชพัลลภผู้รับสั่งก่อน ถ้าการควรจะกราบบังคมทูล จะได้กราบบังคมทูล
 พระกรุณาให้ทรงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ถ้าผู้ใดไม่ฟังบังคับบ้างอาจล่วงข้อ
 บังคับนี้ไปกระทำให้เกิดเหตุเป็นข้อคุมเหงผู้ใดผู้หนึ่ง มีผู้มาร้องฟ้องว่ากล่าวจน
 พิจารณาได้ความจริงจะลงโทษผู้ที่กระทำผิดในข้อบังคับเขียน ๓๐ ที่ จำขังทมิ
 ไล์ ๓๐ วัน แต่โทษที่กระทำเขาเหลือ เกิน นั้น สุดแต่ตราการ ผู้รับสั่งจะ
 พิจารณาไปตามโทษ”

พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภจางวางผู้กำกับทหารบกทุกหมู่ประกาศเป็นข้อบังคับไว้
 สำหรับทหารมาประจำฝึกหัดทั้ง ๔ กุมปะนี้

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏว่ามีราชการ
 เพิ่มขึ้น ทำให้มีกรมแยกออกไปอีกหลายกรม ในส่วนคดีความนั้น กรมไต่มีอำนาจ
 ชำระคดีสิน กรมนี้ก็ได้ชื่อว่าเป็นศาล ในรัชกาลนี้มีศาลทั้งในกรุงเทพ ฯ และ
 หัวเมืองชั้นอยู่ในกรมมหาดไทย กลาโหม และกรมท่า ทั้งความแพ่งและอาญา ส่วน
 ศาลนครบาลในกรุงเทพ ฯ ว่าแต่ความอาญาอย่างเดียว

การรับฟ้อง การพิจารณา พิพากษา แบ่งออกเป็นหลายหน้าที่หลายกรม เช่น
 กรมรับฟ้อง ลูกขุน ผู้ปรับ และขุนศาลตราการ ศาลนครบาล ศาลกลาโหม
 และกรมท่าเดิม มีแต่ตราการผู้ชำระคดีเท่านั้น ศาลเช่นที่กล่าวนี้ส่วนมากดำเนิน
 คดีปกคิธรรมตาเท่านั้น

เมื่อปรากฏว่ามีคดีเกิดขึ้น จะต้องยื่นที่กรมรับฟ้องเสียก่อน แล้วเสนอกกรมลูกขุน
 ตรวจฟ้อง เสร็จแล้วจึงแจกจ่ายไปยังศาลต่าง ๆ แล้วแต่ว่าคดีนั้นจะอยู่ในอำนาจของ
 ศาลใด

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๑๗ (ร.ศ. ๕๓) ได้มีพระราชบัญญัติสำหรับตราการ
 ศาลรับสั่ง จ.ศ. ๑๒๓๖ ความว่า

“ข้อ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง ข้า ทูลฉลอง ผู้ที่ควร จะเป็นใหญ่ในความ
นครบาลนายหนึ่งกับตระลาการเท่านั้นนายเป็นตระลาการศาลรับสั่ง ชำระความเก่าใหม่
ให้ยกตระลาการศาลกรมพระนครบาลแลพธำมรงค์ ผู้คุมมารับราชการอยู่ในตระลาการ
ศาลรับสั่ง

ข้อ ๒ ให้ตระลาการกรมพระนครบาล ทำสารบบความผู้ร้ายที่ค้างชำระอยู่ และ
เจ้าพนักงานกรมมหาดไทย กรมพระกลาโหม กรมท่า ทำสารบบความผู้ร้าย ซึ่ง
หัวเมืองออกส่งเข้ามา ณ กรุงเทพฯ เก่าใหม่มากน้อยเท่าใด มายื่นต่อท่านตระลาการ
ศาลรับสั่งให้สิ้นเชิง และให้ตระลาการศาลรับสั่งพร้อมกันตรวจสอบตามที่ยื่น กับ
เรื่องราวของราษฎรที่เป็นความนครบาล จะร้องใหม่ต่อไปนั้นถ้าความผู้ร้ายปล้นสดมภ์
แลความผู้ร้ายฆ่าฟันกันตายเป็นความใหญ่ ๆ ก็ให้ตระลาการศาลรับสั่งไว้ชำระ ถ้าเป็น
ความผู้ร้ายย่องเบา ลักขังทรัพย์สิ่งของเล็กน้อยตระลาการศาลรับสั่ง เห็น ควร จะให้
ตระลาการในกรมพระนครบาลคนใดคนหนึ่งชำระอยู่คงกรมก็ให้ส่งไปชำระให้โดยเร็ว

ข้อ ๓ ให้ผู้เป็นใหญ่ในศาลรับสั่ง พร้อมกับตระลาการพิเคราะห์ตรวจดูรูปความ
ฉกรรจ์ตาไม่ฉกรรจ์ ควร จะให้ตระลาการชำระตามนายหนึ่งๆจะรวมกัน ๒ นาย
สามนายสุดแต่ผู้เป็นใหญ่จะบังคับ

ข้อ ๔ ถ้าถามอายุผู้ร้าย เพื่อนอายุผู้ร้ายได้ความแล้ว ให้เอาคำให้การมาเสนอ
ต่อผู้ใหญ่ในศาลรับสั่งก่อน แล้วให้ผู้ใหญ่ประชุมตระลาการให้พร้อมกัน ตรวจคำให้
การ ถ้าเห็นพิรุณควรจะทำตามจารีตนครบาลประการใด ก็ให้ผู้ใหญ่ส่งไปตามการ
ถ้าเห็นไม่พร้อมกัน ก็ให้โหวตจับฉลาก ถ้าข้างไหนมากก็ให้ผู้ใหญ่ทำตามฝ่ายผู้ที่จะเห็นมาก

ข้อ ๕ เวลาตระลาการศาลรับสั่ง ชำระความอยู่พร้อมกัน ห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่ง
เข้าไปพูดจาเสี้ยมสอนผู้ร้าย แลกันกางขักขวางทำทนาย อ้างท่านคนโน้นคนนี้ซึ่งเป็นการ
ข่มขู่ให้ตระลาการศาลรับสั่งเสื่อมเสียอำนาจ ถ้ามีผู้ใดทำการดังกล่าวมานี้ ให้ทหาร
จับได้ ผู้นั้นไปเสียให้พ้นที่ชำระความจงได้”

อนึ่ง ปราบกฏตามบทความของนายเล็ก จุณณานนท์ อธิบดีกรมอัยการปัจจุบัน
ซึ่งพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับประชาชนมีว่า “ใน

ครั้งโบราณสมัยตั้งแต่ก่อนปี ร.ศ. ๑๑๑ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๓๕ ย้อนขึ้นไปนั้นการดำเนินคดีอาญาในเมืองไทย การฟ้องคดี ไม่มีอัยการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายทั้งนี้เพราะถือเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายจะจัดการฟ้องร้องว่ากล่าว ตลอดจนจัดหาพยานมาเอง ศาลหรือผู้ทำหน้าที่เป็นตระลาการมีหน้าที่เพียงเป็นผู้ชำระคดีให้เท่านั้น ถือว่าเป็นการปราบปรามไปในตัว”

สำหรับศาลทหารหรือศาลกลาโหมในสมัยนั้นคงปฏิบัติเช่นเดียวกันดังจะเห็นได้จากประกาศพระราชกำหนดกฎหมายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้อ ๑๐ พระราชบัญญัติสำหรับตระลาการศาลรับสั่ง ร.ศ. ๕๓ (จุลศักราช ๑๒๓๖) ข้อ ๓,๔ และพระราชบัญญัติข้อบังคับทหารกรมทหารมหาดเล็ก พ.ศ. ๒๔๒๐ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้นำมากล่าวไว้แล้วเป็นต้น ศาลรับสั่งเป็นศาลชำระคดีได้ทั่วไปรวมทั้งคดีของทหารด้วย ดังเช่นเมื่อ ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) คือภายหลังจากได้ตราพระราชบัญญัติสำหรับตระลาการศาลรับสั่ง ร.ศ. ๑๒๓๖ แล้ว มีคดีเรื่องหนึ่งคือ นายเรือเอกพระศรสาแดง (สอน) ยกกระบัตรทัพเรือ ถึงแก่กรรม กรมการชั้นตรวจตัวเงินและบัญชีเงินยื่นรายงานว่าเงินที่พระศรสาแดงรับมาจากกระทรวงคลังมหาสมบัติมาก จ่ายต่ำกว่าเบิกและเงินที่เหลือจ่ายพระศรสาแดงเอาไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวเสีย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระอภัย-วรรณฤทธิ์ ๑ พระเทพอรชุน ๑ พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง ๑ รวม ๓ นาย เป็นกรรมการพิจารณาความเรื่องนั้นเป็นความรับสั่งเมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๓ เป็นต้น

กิจการทหารมหาดเล็ก

ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้ว (พ.ศ. ๒๔๑๑) ได้ทรงจัดให้บุตรในราชตระกูลและข้าราชการที่ยังมีอายุน้อยรวมกันฝึกหัดเป็นทหารตามยุทธวิธีอย่างใหม่ในสมัยนั้น และเรียกชื่อทหารพวกนี้ว่า “ทหารมหาดเล็กโล่กา” ต่อมาในปลายปี พ.ศ. ๒๔๑๑ ได้ทรงพระราชดำริจัดมหาดเล็กข้าหลวงเดิมที่เฝ้าพระนาคเป็นทหาร มหาดเล็กชั้นอีกพวก ๑

ซึ่งทหารมหาดเล็กข้าหลวงเดิมมีอยู่ ๒๔ คนหรือที่เรียกกันว่า "ทหาร ๒ โหล" แล้วโปรดเกล้าให้คัดเลือกนายทหารในกรมทหารนำ นาย ๑ ซึ่งขณะนั้นเรียกว่า "นายตาบ" มาเป็นครูฝึกหัดทหารมหาดเล็กพวกนี้ เมื่อการฝึกหัดเจริญขึ้นแล้ว จึงโปรดเกล้าให้เข้าแถวขึ้นรับเสด็จในเวลาเสด็จออกพระราชาลาพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ต่อมาจึงให้ทำหน้าที่การແຫ່ตามเสด็จ ณ สถานที่ต่าง ๆ ด้วย

ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๔๑๓ ได้ทรงพระราชปรารภถึงพวกมหาดเล็กหลวงเดิมที่มีอยู่แล้วนั้น ว่ายังมีตัวอยู่น้อยนัก ยังไม่เป็นหลักฐานที่จะกระทำให้เกิดผลกว้างขวางสืบต่อไป จึงทรงพระราชดำริเห็นว่าตามพระราชประเพณีแต่โบราณมา เมื่อเวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินในงานสงคราม มหาดเล็กมีหน้าที่ถืออาวุธโดยเสด็จในกระบวนทัพ แม้แต่ไม่ใช่เวลาศึก มหาดเล็กก็ยังได้มีหน้าที่ซัดดาบเข้าคู่กับแถวตำรวจในกระบวนเสด็จพยุหยาตรา นับว่ามีฐานะเช่นทหารอยู่พวก ๑ สมควรจะคัดเลือกมหาดเล็กหลวงทั่วไปจัดขึ้นเป็นทหารรักษาพระองค์พวก ๑ ได้ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรศักดิ์มนตรี (แสง ชูโต) จางวางมหาดเล็กคัดเลือกบรรดาบุตรราชตระกูล และบุตรข้าราชการหนุ่ม ๆ ซึ่งเป็นมหาดเล็กหลวงทั้ง ๔ เเว (คือ เเวศักดิ์ เเวสิทธิ์ เเวฤทธิ เเวเดช) ในชั้นนี้มีจำนวนที่คัดเลือกได้รวม ๗๒ คน ตั้งเป็นกองทหารมหาดเล็กชั้นพวก ๑ สำหรับรักษาพระองค์อันใกล้ชิดเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยสนิทสนมและพวกทหารมหาดเล็กข้าหลวงเดิม (ทหาร ๒ โหล) ก็รวมสมทบอยู่ในพวกที่ตั้งขึ้นใหม่นี้ด้วย

ส่วนการบังคับบัญชาชั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นนายพันเอก ตำแหน่งผู้บังคับการเรียกว่า "คอลลोनเนล" และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรศักดิ์มนตรี (แสง ชูโต) เป็นผู้บังคับดูแลกำกับการให้เป็นไปตามกระแสพระบรมราชโองการ มีตำแหน่งทหารเป็นนายพันโทพิเศษ เรียกว่า "ลุตเตเนลคอลลोनเนล" และให้นายราชาณัตยานุการ ภายหลังได้เลื่อนเป็นเจ้าพระยาภาสกรวงศ์เป็นปลัดกองเรียกว่า "แอกยูแตนต์" แล้วขนานนามทหารกองนี้ว่า "กรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์"

ข้อบังคับเกี่ยวกับศาลทหาร

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๒๐ (ร.ศ. ๙๖) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดจำนวนทหารมหาดเล็กซึ่งทวีมากขึ้นเป็นลำดับ ให้เป็น กองร้อย ที่เรียกว่า "กอมปะนี" มีพลทหารกองละ ๘๘ คน นายทหารผู้บังคับกองเรียกว่า "นายคาบ" รวมทั้งหมด ๖ กองร้อย มีนายสิบกองละ ๕ คน และมีตำแหน่งนายทหาร ผู้ช่วยพลรบ คือพนักงานใช้จ่ายหรือสมุห์บาญชีเรียกว่า "เปมาสเตอร์" พนักงาน ยุทธภัณฑ์ เรียกว่า "กวอเทอร์มาสเตอร์" นายแพทย์เรียกว่า "เซอเยอน" ผู้แสดง ธรรมเรียกว่า "แซบเลน"

นับตั้งแต่นั้นมาพระองค์ได้ทรงพระราชดำริเกรงว่าจะสอดส่องกิจการ ใน กรมนี้ ไม่ทั่วถึง จึงโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขวิธีการปกครองบังคับบัญชาใหม่ ตราเป็นพระราช บัญญัติข้อบังคับสำหรับกรมทหารมหาดเล็กมีข้อความรวม ๗๑ ข้อ รวมกับข้อบังคับเก่า ซึ่งพระยาสุรศักดิ์ (แสงชูโต) ทำเป็นประกาศไว้แต่เดิมอีก ๔๑ ข้อ นำมาลงไว้ใน ข้อบังคับใหม่นั้นด้วย ข้อใดที่ไม่ขัดกับข้อบังคับใหม่ได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้ตามข้อความนั้น โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงพระอิสริยยศ เรียกว่า "คอนมานดิงอินชิฟ" ทรงบังคับการในกรมทหารสิทธิชาติในที่ "คอลอเนล" ขึ้นชั้น และได้ทรงตั้งผู้รับ พระบรมราชโองการมาสั่งแก่ทหารตรวจตราทหารมิให้ทำผิดข้อบังคับและเป็นทีปรักษา ผู้ใหญ่ผู้น้อยมีอำนาจตัดสินและสั่งการได้ตามข้อบังคับ ตำแหน่งนี้ประจำทำงานใน พระบรมมหาราชวัง โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ เป็นผู้บังคับบัญชาคุมฝึกและชอบในกรมทหารมหาดเล็ก เมื่อมีด้อยความเกิดขึ้นในทหาร ต่อทหารเอง หรือทหารวิวาทกับผู้อื่น ถ้านายทหารผู้ใหญ่จะว่าไปไม่ตลอดก็ให้ส่งไป ทูลปรึกษา และเป็นผู้รับรายงานบรรดาการในโรงทหารทั้งปวง กับให้ตั้งนายทหารผู้ หนึ่งเป็นผู้ช่วยในพระองค์ เรียกว่า "สตาฟ" สำหรับรายงานและทำบัญชีจำนวน

ทหาร จำนวนของไปกราบบังคมทูล ส่วนตำแหน่งนายพันโทประจำกรมต้องมานั่ง
 ณะ ห้องบัญชาการ ทุกวันถ้ามีราชการสิ่งใดขึ้นในกรม นายพันโทต้องช่วยผู้รับพระ-
 บรมราชโองการบังคับตามกฎหมาย และเป็นที ปรีक्षा ถ้อยความ ที่ทหาร มาร้อง ต่อผู้รับ
 พระบรมราชโองการ ส่วนพนักงานกองกลางและผู้ช่วยพลรบ ปลัดกรมเรียกว่า
 “แอดยูแตนต์” เป็นผู้ถือบัญชีกลางกองทหารต่าง ๆ ที่เข้าเวร ทำการแทนผู้บังคับ
 การเป็นธุระว่ากล่าวนายพร้ามรงค์และเป็นตุลาการ ช่วยผู้สอนธรรมชำระความทหาร
 แต่ผู้สอนธรรมมีงานน้อย จึงให้ ประจำห้องบัญชาการทำงานกับนายเวร ที่เรียกว่า
 “ออเทอสิรูม เคลิก” ด้วย

สำหรับผู้รักษากฎหมายข้อบังคับทั้งปวง ถ้ามีคดีเกี่ยวข้องกับในกรมทหาร หรือ
 ทหารต่อทหารเป็นความกันเอง ผู้สอนธรรมกับปลัดกรมเป็นผู้ชำระว่ากล่าวและปรีक्षा
 โทษ แยกพิจารณาความทหารดังนี้

ความที่ชำระในโรงทหาร ถ้าทหารมหาดเล็กมีถ้อยความต่อกันประการใด ให้
 ว่ากันภายในกรม ถ้ามีผู้อื่นมายื่นเรื่องราวกล่าวโทษทหารมหาดเล็กประการใด ให้ยื่นเรื่อง
 ราวต่อแอดยูแตนต์ ๆ นำเสนอในที่ประชุมออฟฟิศ แล้วแต่ผู้รับพระบรมราชโองการ
 จะบังคับให้ผู้ใดตัดสิน เปรียบเทียบเป็นความเท่าแก่ตามแต่จะตกลงกัน ถ้าฝ่ายใดก็
 ไม่ยอมความเปรียบเทียบก็ให้ไปฟ้องร้องโรงศาลตามธรรมเนียม ถ้าทหารจะเป็นความ
 กับผู้อื่นให้ไปฟ้องยังโรงศาลตามประเพณีบ้านเมือง

ทหารที่ต้องคดีที่ศาลทั้งปวง ถ้าทหารหมู่ใด กรมใด ต้องคดีในโรงศาล
 ให้มีหมายมายังแอดยูแตนต์ นำขึ้นเสนอผู้รับพระบรมราชโองการให้ผู้รับพระบรมราช
 โองการหาตัวกักขังในกัมปะนีนั้นมาถามข้อเสียดังได้แน่แล้ว บังคับให้สั่งให้ กักขัง
 บังคับเชกชั้น นำตัวทหารมาส่งอย่าให้เห็นช้ำเป็นอันขาด ต่อมีเหตุขัดขวางฎาแปลก
 ปลาดประการใด จึงให้ผู้รับพระบรมราชโองการนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา
 ให้ทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท

ทหารเป็นโจทก์ฟ้องความที่โรงศาล ถ้าทหารไปร้องฟ้องเป็นโจทก์ฎา ต้อง
 ถูกเรื่องราวเป็นจำเลยไปตก ณ โรงศาลใด ๆ ให้ผู้รับพระบรมราชโองการ เอาใจใส่

ให้นอนคอมมิชชันออฟฟิเชอในกัมปะนีนั้น ถ้ากัมปะนีอื่นแลคอมมิชชันออฟฟิเชอสถาฟ
ออฟฟิเชอ ผู้หนึ่งผู้ใดเอาใจใส่ในผู้ที่เป็นความนั้นให้สมควรตามยุติธรรมเมื่อเป็นความ
แล้วจะได้จัดให้เข้ามารับราชการอย่าให้เสียเวลา

การจัดตั้งกรมยุทธนาธิการ

* ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๒๙ (ร.ศ. ๑๐๕) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัวได้มีพระราชปรารภว่า ได้ทูลบำรุงกรมทหารหน้าและกรมทหารปืนใหญ่ ซึ่งมีมา
ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ ให้เจริญเป็นลำดับ และโปรดเกล้าฯ ตั้งกรมทหารมหาดเล็กชั้น
มีระเบียบยุทธวิธีดีขึ้น จัดกรมทหารอย่างเก่า เป็นทหารอย่างใหม่ มีทหารบก ๗ กรม
คือ กรมทหารมหาดเล็ก กรมทหารรักษาพระองค์ กรมทหารล้อมวัง กรมทหารนำ
กรมทหารพิพ่าย กรมทหารปืนใหญ่ กรมทหารช่าง ทหารเรือ ๒ กรม คือ กรม
ทหารเรือพระที่นั่งเวสชาติ (คือกรมทหารปืนแคตลิงในกรมแสงเดิม โอนไปเป็น
ทหารเรือ) พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เป็นผู้บังคับการ กรมอรุสมพล ซึ่งมีเรือรบ เรือ
พระที่นั่งกลไฟส่วนหนึ่ง และมีทหารมะริน (มะรินนาวิกโยธิน) อีกส่วนหนึ่งรวมกัน
พระยาประภากรวงศ์วรวิมลภักดี (ชาย บุณนาค) เป็นผู้บังคับการ มีผู้บังคับบัญชา
เป็นกรมๆ เว้นแต่กรมทหารมหาดเล็ก มีผู้รับพระบรมราชโองการเป็นหัวหน้าย่อม
เป็นอัสสระแก่กัน กระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นตำแหน่งหัวหน้า ในราชการทหาร ตาม
ธรรมเนียมโบราณ ไม่มีหน้าที่บังคับบัญชาทหารเหล่านี้ คงเป็นแต่กระทรวงสำหรับ
ว่าการหัวเมืองบักซ์ได้ และบังคับบัญชากรมทหารอย่างเก่า เหมือนกับกรมคุมเลขไพร่
หลวงกรมหนึ่งๆ เท่านั้น เพื่อให้การทหารบก ทหารเรือ มีแบบแผน จึงโปรดเกล้าฯ
ให้ตราพระราชบัญญัติจัดการทหาร จุลศักราช ๑๒๔๘ (ร.ศ. ๑๐๕) ขึ้น รวมทหาร

* หมายเหตุ ตามต้นฉบับประกาศ ณ วันศุกร์ เดือนห้า แรมหนึ่งค่ำ ปุศุณ ยังเป็นอักษร ก จุล
ศักราช ๑๒๔๘ ถ้าเทียบแล้วต้องเป็น พ.ศ. ๒๔๓๐ (ร.ศ. ๑๐๖) เพราะเดิมเดือนเมษายน
เป็นต้นปี

บก ทหารเรือ ตั้งเป็นกรมเรียกว่า "กรมยุทธนาธิการ" บังคับบัญชาทหารบก
ทหารเรือ รวมกำลังเป็นปีกแผ่นอย่างกองทัพ โดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
ดำรงพระอิสริยยศตำแหน่งจอมทัพ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มงกุฎราชกุมาร พระ
เจ้าสุภยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เป็นผู้บัญชาทหารทั่วไป และมีตำแหน่งเจ้าพนักงาน
ใหญ่เป็นผู้ช่วย ทั้งทหารบก ทหารเรือ ตั้งมีความเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่กฎหมายในพระราช
บัญญัติ คือ

๖ ล ๖

"ข้อ ๘. อำนาจและหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาการทั่วไปที่เรียกว่า "คอมมาน-
เดออินชิฟ" นั้น ให้มีกำหนดดังนี้

(๑) ให้บังคับบัญชาการทั้งปวง ในกรมทหาร ได้ตลอดทั่วไป เป็นสิทธิขาด
ตามคำสั่งที่จะมีต่อไปเป็นคราว และข้อกฎหมายสำหรับกรมทหาร

(๒) ให้เป็นผู้ตัดสินการที่เจ้าพนักงานใหญ่ทั้ง ๔ ปรึกษาหาฤกษ์กันไม่ตกลง
นั้น ให้เป็นการสำเร็จเด็ดขาดไปให้สมควรแก่ราชการ

(๓) ให้เป็นผู้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา และเป็นผู้รับพระบรม
ราชโองการในราชการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องในกรมทหาร

(๔) ให้เป็นผู้รับผิดชอบ ในการทั้งปวง ในกรมทหารนั้น ตามตำแหน่ง
หน้าที่ของตน

ข้อ ๙. เจ้าพนักงานใหญ่ ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกที่เรียกว่า "แอดยูแตนต์-
เยเนอรัล" นั้น มีหน้าที่ดังนี้

กรมทหารบก

(๑) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยกฎหมาย ข้อบังคับทหารบก

(๒) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้คนทหารบก

(๓) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยการฝึกหัดทหารบก

(๔) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยถ้อยความในทหารบก

ทหารเรือ

กรมทหารเรือ

ข้อ ๑๒. เจ้าพนักงาน ผู้ช่วยผู้บัญชาการในทหารเรือ ที่เรียกว่า "สกรตารี-
ตูรีเนวี" มีหน้าที่ดังนี้

- (๑) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายข้อบังคับทหารเรือ
- (๒) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้คนในทหารเรือ
- (๓) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการฝึกหัดทหารเรือ
- (๔) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับเรือรบหลวง
- (๕) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับพาหนะทางเรือ
- (๖) ในการ ทั้งปวง ที่กล่าวมานี้ ให้เป็นผู้รับ คำสั่ง ของผู้บังคับบัญชาการ
ทั่วไป มีคำสั่งในการฤาการที่จะเกี่ยวข้องกับกรมอื่น ๆ

กรมยุทธนาธิการนี้ได้บังคับบัญชาการทหารบกทหารเรือมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๓๕
(ร.ศ. ๑๑๑) ได้ยกขึ้นเป็นกระทรวงยุทธนาธิการ ภายหลังจึงได้แยกเอากิจการทหาร
เรือออกไปสังกัดกระทรวงกลาโหมและ กระทรวงยุทธนาธิการจึงลดลงมาเป็น กรมกอง
บังคับบัญชาแต่เฉพาะกิจการ ของทหารบก แต่ผู้บัญชาการมียศเสมอเสนาบดีและ
โปรดเกล้าฯ ให้เข้าประชุมในที่ประชุมเสนาบดีด้วย (จนถึงรัชกาลที่ ๖ คือ พ.ศ.
๒๔๕๓ ตำแหน่งผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการเป็นอันยุบเลิก)

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๓๓ (ร.ศ. ๑๐๙) ได้ทรงตราพระราชบัญญัติจัดการ
กรมยุทธนาธิการขึ้นโดยกำหนดหน้าที่ของฝ่ายกฎหมาย ไว้ในกรมทหารบก ทหารเรือ
ดังปรากฏข้อความในพระราชบัญญัติว่า

ว ล ฯ

"ข้อ ๒๘ ปลัดทหารบกใหญ่ ในกรมทหารบกมีหน้าที่ดังนี้

- (๑) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยกฎหมาย ข้อบังคับกองทหารบก

ว ล ฯ

(๔) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยถ้อยความในทหารบก
ข้อ ๓๐ ปลัดทหารเรือใหญ่มีหน้าที่ดังนี้

(๑) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ข้อบังคับทหารเรือ
ฯลฯ

(๒) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยถ้อยความในทหารเรือ
สาระสำคัญในพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับทหารบกทหารเรือ ก็คือ

(๑) ยกฐานะกรมยุทธนาธิการเป็นกระทรวงใหญ่เรียกว่า "กระทรวง
ยุทธนาธิการ" มีเสนาบดีเป็นประธาน

(๒) เลิกตำแหน่งผู้บังคับบัญชาทหารทั่วไปตามประกาศจัดการทหาร ร.ศ.
๑๐๕ (พ.ศ. ๒๔๓๐) และให้ตั้งตำแหน่งที่จอมพลสำหรับบังคับบัญชาการทหารบก
ทหารเรือได้สิทธิ์ขาด โดยพระราชประเพณีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรง
ตำแหน่งที่จอมพลนี้

(๓) ยกเลิกตำแหน่งเจ้าพนักงานใหญ่ทั้ง ๔ ตำแหน่ง

(๔) ตำแหน่งเจ้าพนักงานผู้ใหญ่จัดการทหารบก ทหารเรือมี ๒ ตำแหน่ง
คือ ผู้บัญชาการทหารบก เป็นประธานในกรมทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือเป็น
ประธานในกรมทหารเรือ

(๕) อำนาจและหน้าที่ผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารเรือมี
ลักษณะคล้ายคลึงกัน

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๓๕ (ร.ศ. ๑๑๑) ได้ทรงตราพระราชบัญญัติกรมยุทธนา-
ธิการแก้ไขหน้าที่กรมยุทธนาธิการเสียใหม่ และได้มีแจ้งความว่าด้วยหน้าที่ของตำแหน่ง
ในกรมยุทธนาธิการ ลงวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ลงในยุทธโฆษ
เล่ม ๓ ความว่า ตำแหน่งต่าง ๆ ในกรมยุทธนาธิการซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นใหม่
นั้นกองทหารทั้งปวงยังไม่เข้าใจแลยังหาทราบการตลอดไม่ เพราะฉะนั้นจำต้องอธิบาย
มาให้ทราบโดยละเอียดเพื่อกองทหารบกทั้งปวงมีราชการสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกี่ยวข้อง ด้วย

ตำแหน่งต่าง ๆ ในกรมยุทธนาธิการ กองทหารนั้น ๆ จะได้จัดการให้ถูกต้องตาม
 นำที่แลตามพระราชบัญญัติซึ่งมีอยู่นั้น โดยที่ขอบที่ควรทุกประการ โดยแบ่งหน้าที่
 ไว้เป็นกรมใหญ่ ๆ รวม ๕ กรม คือ

๑. กรมนายเวรใหญ่ทหารบก
๒. กรมปลัดทหารบกใหญ่
๓. กรมยกกระบัตรทหารบกใหญ่
๔. กรมยุทธภัณฑ์
๕. กรมคลังเงิน

สำหรับหน้าที่ในค่านกฎหมายแบบธรรมเนียม กองอยู่กับปลัดทหารบกใหญ่
 ปลัดทหารบกใหญ่ขณะนั้น คือนายพลตรีพระยาสิทธิราชเดโชไชย เป็นผู้รับ
 คำสั่งผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ มีคำสั่งโต้ตอบหนังสือไปมาระหว่างกองทหารบก
 ทั้งปวงหรือกรมยุทธนาธิการ กับเป็นที่ปรึกษาและทำการรองแทนผู้บัญชาการกรม
 ยุทธนาธิการได้ แลได้บังคับบัญชาในกรมปลัดทหารบกสี่ทิศ และมียนายพันโท
 หลวงฤทธิ์รงค์รอน เป็นรองปลัดทหารบกใหญ่ ต่อมาได้เห็นว่าที่นายพันเอก พระ
 ศรีนครคีรีไชย

สำหรับตำแหน่งต่าง ๆ ในสำนักงานปลัดทหารบกใหญ่ มีดังนี้ คือ

- (๑) นายเวรหนังสือ
- (๒) นายเวรฝึกหัด
- (๓) นายเวรแบบธรรมเนียม

สำหรับแผนผังการจัดกรมยุทธนาธิการในสมัยนั้น มีดังต่อไปนี้

กรมยุทธนาธิการ
สำหรับบังคับบัญชาแลจัดการกำลังทหารบก

ผู้บัญชาการยุทธนาธิการ

นายเวรพิเสศ

นายทหารคนสนิท

กรมต่างๆ ในกรมยุทธนาธิการ

กรมสำหรับรักษาสังการ

กรมสำหรับจัดหาส่งให้

กรมปลัดทหารบกใหญ่
สำหรับตัววิสังการ
รักษาการ

กรมนายเวรใหญ่ทหาร
บกสำหรับโต้ตอบแล
การในค้วทหาร

กรมขกระบัตร์ทหาร
บกใหญ่สำหรับตรวจ
การแลชำระผล

กรมยุทธภัณฑ์
สำหรับจัด
เครื่องยุทธ
ภัณฑ์ทั้งปวง

กรมคลังเงิน
เบิกจ่าย
จัดการเงิน

ปลัดทหารบกใหญ่

นายเวรใหญ่ทหารบก

ขกระบัตร์ใหญ่

เจ้ากรมยุทธภัณฑ์

เจ้ากรมคลังเงิน

รองปลัดทหารบกใหญ่
นายเวรคำสั่ง
นายเวรผูกพัน
นายเวรแบบธรรมเนียม
เสมียนเอก

รองนายเวรใหญ่ทหารบก
เสมียนเอก
รองขกระบัตร์ทหารบกใหญ่
ผู้ช่วยจะเรทัพบกใหญ่
นายเวรชำระผล
นายเวรบาญชีพล
นายเวรรักษาพล
เสมียนเอก

ปลัดกรมยุทธภัณฑ์
เสมียนเอก
นายเวรเสวยเงงเลาพหณะ
นายเวรสรรพาวุธ
นายเวรยุทธโยธา
เสมียนเอก

ปลัดกรมคลังเงิน
เสมียนเอก

โดยเฉพาะตำแหน่ง นายเวรแบบธรรมเนียม มี นายร้อยเอก หลวงประสิทธิ์
ราชศักดิ์ เป็นผู้ทำหน้าที่สำหรับเรียบเรียงตั้งแบบธรรมเนียมและการที่บังคับบัญชาการ
ทั้งปวงในกระบวนที่กองทหารบกจะรับราชการต่าง ๆ และก่อนที่จะมาดำรงตำแหน่ง
นี้ปรากฏตามประวัติว่าเคยเป็นนายเวรแปลแต่งกฎหมายมาก่อนแล้ว จึงได้มาเป็น
นายเวรแบบธรรมเนียม กล่าวกันว่า นายทหารผู้นี้ได้มีบทบาทในกิจการกฎหมาย
ของทหารอยู่เป็นส่วนมาก

ก่อนอื่นขอแนะนำประวัติของนายร้อยเอกหลวงประสิทธิ์ราชศักดิ์ มาก้าวในที่นี้
ด้วย ปรากฏจากหลักฐานซึ่งกั๊กจากยุทธโกษ เล่ม ๑ แผ่นที่ ๔๕ วันพุธที่ ๒๓
สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ หน้า ๓๖๐ และเล่ม ๑ แผ่นที่ ๔๗ วันพุธที่ ๖
กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ หน้า ๓๗๖ ดังนี้

ที่ ๑๗ ประวัติ

นายร้อยเอกหลวงประสิทธิ์ราชศักดิ์ (สาย) นายเวรแบบธรรมเนียมกรมทหาร
บก เกิดเมื่อ ณ วันพฤหัสบดี เดือนเจ็ด แรมหกค่ำ ปีระกา ตรีศก จุลศักราช
๑๒๒๓ ที่บ้านเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ ผังตะวันตกแม่น้ำเจ้าพระยากรุงเทพฯ ฯ
ได้เล่าเรียนหนังสือไทยตั้งแต่อายุ ๖ ปี สำนักวัดประยูรวงษ์ จนอายุได้ ๑๐ ปี ได้
เล่าเรียนหนังสืออังกฤษอยู่กับมิสซิก ยอช ชาวอเมริกัน มิสซันนารี เติบโตอยู่เคียง
พระราชวังเดิม แล้วย้ายขึ้นไปตั้งอยู่เคียงพระราชวังหลัง ซึ่งเป็นโรงเรียนผู้หญิงอยู่
ณ เวลานั้น ครั้นอายุได้ ๑๒ ปี ได้ออกไปเรียนหนังสืออังกฤษที่ฟริสกูลเมืองปีนัง
ได้ประโยคในการสอบไล่วิชา ณ โรงเรียนนั้น จนกฤษศักราช ๑๘๗๔ ปี กลับ
เข้ามากรุงเทพฯ ฯ ได้ถวายตัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นมหาดเล็กพิเศษอยู่ใน
เวรฤทธิเมื่อปีฉลู ศักราช ๑๒๓๙ ได้กำกับนายช่างต่อเรือยงยุทธอโยธินิยา ๑ ลำ
กับช่วยราชการในกรมพระกระลาโหมหน้าที่เวรการในครัว แลการอื่นๆ ในเวลานั้นอยู่
โดยมาก ปีมโรง โทศก ศักราช ๑๒๔๒ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นหลวง
ประสิทธิ์ราชศักดิ์ ผู้ช่วยราชการในกรมพระกระลาโหม รับราชการในหน้าที่นั้นมาจน

ศักราช ๑๒๕๓ ได้ออกไปหัวเมืองตวันตกชั้นใน ในการเร่งทำพลับพลารับเสด็จ พระราชดำเนินเมื่อปีมะเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๕๔ ได้กราบถวายบังคมลา อุปสมบท สมเด็จพระวันรัต (ทับ) วัดโสมนัสวิหารเป็นพระอุปัชฌายจารย์ พระเทพกระวี (นิม) วัดเครือวัลร์วิหารเป็นพระกรรมวาจารย์ สำนักนี้วัดป่าพาราม วรรณษาหนึ่ง ครั้นลาอุปสมบทแล้ว คงรับราชการในกรมพระกระลาโหมตามเดิม

เมื่อปีรกา สัปตศก ศักราช ๑๒๕๗ ได้ขึ้นไปหัวเมืองฝ้ายเหนือกับบิดาถึง เมืองพิไชย ในการจัดซื้อเข้าเป็นเสบียงส่งกองทัพ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่น ประจักษ์ศิลปาคม เมื่อเสด็จไปราชการทัพหนองคาย

ครั้นเมื่อปีรกา สัปตศก ศักราช ๑๒๕๗ ได้กราบถวายบังคมทูลลาไปกับ เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ (บิดา) ซึ่งกราบถวายบังคมลาไปรักษาหัว ณ ประเทศ ยุโรป กลับเข้ามาก็คงรับราชการในกรมพระกระลาโหม ต่อมาจนถึงปี ร.ศ. ๑๐๘ กรกฎาคม ได้เข้ามารับราชการในกรมยุทธนาธิการ เป็นพนักงานแปลอยู่ในกองแปล วิชาทหาร เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น นายร้อยตรีในกรมทหารบก ปี ร.ศ. ๑๐๙ ก็คงรับราชการอยู่ในตำแหน่งนั้น เมื่อ ปี ร.ศ. ๑๑๐ ได้เป็นนายเวรแปลแต่งร่างกฎหมาย เมื่อปี ร.ศ. ๑๑๑ ได้เป็น นายเวรแบบธรรมเนียมในกรมทหารบก เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ร.ศ. ๑๑๑ ได้รับ พระราชทานสัญญาบัตรเป็นนายร้อยเอกในกรมทหารบก คงรับราชการในตำแหน่ง ที่เวรแบบธรรมเนียมต่อมาจนถึงวันนี้

ปรากฏว่านายร้อยเอกหลวงประสิทธิ์ราชศักดิ์ ได้เขียนเรื่องศาลทหารสมัยนั้น ลงในหนังสือยุทธโกษาหลายครั้ง ที่ปรากฏในหนังสือยุทธโกษา เล่ม ๔, ๕, ๖ (ร.ศ. ๑๑๔-๑๑๖) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำนำเกี่ยวกับคอตมาแซลนี้ นับว่ามีประโยชน์ สำหรับกิจการศาลทหารในปัจจุบันเป็นอันมาก เพื่อให้เห็นการวิวัฒนาการ ของ ศาล ทหารในสมัยเกาตลอคมาจนถึงศาลทหารสมัยปัจจุบัน จึงได้นำมาลงไว้ในที่นี้ด้วย ดังนี้

ว่าด้วยศาลสำหรับทหาร

สารประโยชน์อันใดของทหาร ที่จะให้เป็นหลักฐานอันเรียบร้อยมั่นคงแก่ใจ ย่อมเอาไสรยความพิจารณาสาขะคะต้อนเป็นแบบแผน ถึงแม้ว่า ในกรมทหารบกจะ คลอนแคลนอยู่ในการเรื่องนี้มีอยู่ไม่พรักรพร้อมก็จริง แต่ก็ได้อาไสรยการที่สิงอยู่ใน ความยุติธรรมอาจจะให้สำเร็จแล้วไปได้เสมอโดยมากเรื่องไม่ช้านาน การที่ผิดเคือง เหล่านี้ก็ค่อยทวีขึ้นตามลำดับของการ ตั้งข้าพเจ้าจะได้ลำดับลักษณะจัดการศาลทหาร เป็นปฐมเหตุ แะเนนิเทศของหนทางอันพึงมีพึงเป็นต่อไป แต่การที่เรียบเรียงนี้ก็ต้อ อ่าไสรยวิธีที่เป็นบุรพเหตุมาแล้วตามธรรมดา

ที่เรียกกันว่า "กอตมาแซล" ซินลันซินโสตอยู่ทุกวันนี้บันดาที่ท่านเข้าใจดี ๆ ก็ว่าศาลสำหรับพิจารณาคะตือทหารอันสมควรกับเหตุที่จะตั้งขึ้น แต่บางท่านก็เห็นเป็น ลาง ๆ ว่าขอต ๆ จนเจียนจะกอตไปแล้วกระนั้น จะเป็นไปตามทางมาแซลกันดาไม่ ก็ตาม ข้าพเจ้าหนักใจมานานภอสบช่องจึงได้พยายามยกขึ้นกล่าวเพื่อปิดเป้าความ คลุ้ม เกรือให้เห็นถนัดชัดขึ้น ตั้งกล่าวแล้วแต่ต้นว่าเป็นแต่ลาง ๆ

สำหรับศาลทหาร

ศาลสำหรับทหารนี้ ตั้งไว้สำหรับประชุมนายทหารให้ชำระตัดสินคะตือของทหาร ที่กระทำความผิดต่าง ๆ ซึ่งผู้บังคับการกองทหารทั้งปวงจะตัดสินชี้ขาดแต่ผู้เดียวไม่ได้ แล้วก็จะให้ส่งมาชำระตัดสิน ณ ศาลทหารนั้น และศาลทหารนี้มีอยู่ ๓ ชั้น คือ

- ที่ ๑ ศาลสำหรับกอง
- ที่ ๒ ศาลสำหรับตำบล
- ที่ ๓ ศาลสำหรับแม่ทัพ

ศาลทหารทั้ง ๓ ตำแหน่งนี้ ไม่มีอำนาจที่จะชำระตัดสินคะตือของพลเรือนได้ จะชำระได้ก็แต่ความของทหาร แต่การที่จะชำระตัดสินคะตือของทหารนั้น ก็ต้อทำ ตามกำหนดข้อบังคับของกฎหมายสำหรับกองทัพทุกประการ (ที่ไม่ได้กล่าวไว้ใน หมวดนี้) ซึ่งจะทำให้ผิดจากกฎหมายไปนั้นไม่ได้ ประการหนึ่ง ศาลทหารเหล่านี้ มีอำนาจที่จะทำโทษทหารนั้นได้ต่าง ๆ กัน และศาลทหารตำแหน่งต่ำ ไม่มีอำนาจ

ที่จะชำระตัดสินคดีของ นายทหาร ที่มีสัญญาบัตร และผู้ว่าการ แทน นายทหารที่มีสัญญาบัตรได้

ศาลสำหรับกอง จะทำโทษแก่ทหารผู้ซึ่งมีความผิดให้เกิน ๔๒ วัน ขึ้นไปนั้น หาได้ไม่ จะทำได้ก็แต่ภายใน ๔๒ วันลงมาเท่านั้น และจะถอนนายทหารไม่ได้ด้วย กับจะชำระนายทหารฎาเกาะนายทหาร, พลทหาร, คนหนึ่งคนใด ซึ่งเป็นคนต่างประเทศก็ไม่ได้เหมือนกัน

ศาลสำหรับตำบล จะทำโทษทหารให้เกิน ๒ ปีขึ้นไปไม่ได้ กับจะตัดสินลงโทษนายทหารที่มีสัญญาบัตรก็ไม่ได้ด้วย เว้นไว้แต่นายทหารผู้หนึ่งผู้ใดได้ทำความผิดขึ้นในตำบลนั้น ถ้าเป็นดังนี้แล้วจะไล่ฎาให้ออกเสีย จากหน้าที่เป็น ครั้งเป็นคราวฎาจะตัดเงินเดือนเสียก็ได้

ศาลสำหรับแม่ทัพ แห่งเดียวเท่านั้น มีอำนาจที่จะชำระตัดสินความมหันตโทษได้ และมีอำนาจที่จะชำระตัดสินคดีของนายทหารที่มีสัญญาบัตรได้ด้วย

ผู้หนึ่งผู้ใดที่ได้ออกไปพ้นจากราชการทหารแล้ว ภายหลังไปกระทำความผิดขึ้นแล้วจะเอามาชำระตัดสินที่ศาลทหารนั้น หาได้ไม่ เว้นไว้แต่ถ้าผู้นั้นได้ ออกจากทหารยังไม่พ้น ๓ เดือน ในระหว่าง ๓ เดือนนั้น กระทำความผิดอันเป็นมหันตโทษ ๓ ประการ คือ กิจชบถประทุษร้าย ๑, กิดหนี ๑, ลงชื่อเท็จ ๑ (ลงชื่อเท็จนั้น คือ ทหารคนใดได้ออกจากราชการแล้ว แลทำหนังสือลงชื่อมาว่าตัวยังอยู่ในราชการ ก็ดี มิฉะนั้นตัวชื่อนี้แต่แกล้งปีดเสีย แล้วบอกว่าตัวชื่อนั้นเพื่อจะให้เคลื่อนจากความจริง) เช่นนี้เป็นตัวอย่าง (แลคำที่ว่าลงชื่อเท็จ ถ้าจะกล่าวต่อไปภายหลัง ก็ให้พึงเข้าใจโดยลักษณะที่ว่าข้างต้นนี้เถิด)

ถ้าเป็นความมหันตโทษทั้ง ๓ อย่างนั้น แม้แต่อย่างหนึ่งอย่างใด ศาลทหาร จึงจะมีอำนาจที่จะชำระแลตัดสินโทษผู้ผิดนั้นตามโทษานุโทษได้

แต่พลทหารแลทหารที่พ้นราชการ ซึ่งได้รับอนุญาตให้ออกจากราชการแล้วนั้น ทำความผิดขึ้นในระหว่าง ๒ เดือน ภายหลังได้รับใบอนุญาตเช่นนั้นจึงจะเกาะมาชำระตัดสินได้

อนึ่ง ศาลทหารนี้ไม่มีอำนาจที่จะชำระคดีสินคดีของผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งศาลทหารแห่งอื่นศาลอาเภอได้ชำระตัดสินลงโทษผู้นั้นแล้ว เว้นไว้แต่คนผู้นั้นจะมาร้องว่าศาลทหารแห่งอื่นศาลอาเภอ แกล้งชำระตัดสินลงโทษไม่ยุติธรรม เมื่อมีผู้มาร้องเช่นนี้ที่ศาลทหารแห่งใด ศาลทหารแห่งนั้นต้องสอบสวนให้เห็นความจริงเสียก่อนจึงค่อยรับไว้พิจารณาต่อไป แต่ห้ามมิให้เก็บคดีซึ่งศาลอื่นได้ตัดสินลงโทษไว้แล้วแลไม่มีผู้ใดมาร้องเป็นโจทก์ขึ้นมาว่าต่อไป กับห้ามมิให้แนะนำเสียมสอนให้เสียให้กำลัง. แก่ผู้ที่ต้องคดี ต้องโทษไปอุทธรณ์ชั้นเป็นอันขาด การ ๒ ชั้นให้ฟังวันเสีย อย่าให้เกิดมิชชีนแก่ศาลทหารทั้งปวงได้

อนึ่ง ถ้ามีผู้มาร้องว่าจำเลยหนี ตุลาการตามจำเลยๆ ให้การว่าไม่ได้หนี แต่ได้ไปจริงเพราะเป็นการจำเป็นที่จะต้องไป ก็มีกิจธุระเป็นต้นแล้วจะกลับมาเช่นนี้ แต่ตุลาการหาฟังไม่กลับทำโทษแก่จำเลยนั้น ภายหลังจำเลยมาร้องอุทธรณ์ต่อศาลทหาร ศาลทหารต้องพิจารณาสอบสวนดูตามหลักฐานรูปความนั้นให้เห็นเท็จแลจริงโดยชอบธรรม

เมื่อคนหนึ่งคนใดในพวกศาลทหาร ที่ได้เลือกคดีมาพิจารณาความนั้นถึงแก่กรรมลง ฤามีเหตุขัดขวางอย่างหนึ่งอย่างใดจะไปที่ศาลทหารไม่ได้ ทำให้จำนวนผู้พิพากษาแห่งศาลทหารนั้นต่ำอัตราไปได้ ก็ต้องเลิกการชำระนั้น

เมื่อกำลังพิจารณาความอยู่นั้น ผู้เป็นประธาน คือหัวหน้าของศาลทหารนั้นถึงแก่กรรมลง หรือมีเหตุขัดขวางอยู่จะไปที่ศาลทหารไม่ได้ แต่พนักงานอื่น ๆ ณศาลนั้นได้มาประชุมพร้อมกันหาต่ำกว่าอัตราไม่ ถ้าการเป็นดังนี้ จะเลือกคดีผู้หนึ่งผู้ใดที่มาประชุมในเวลานั้นซึ่งมียศไม่ต่ำกว่าผู้เป็นประธานคนก่อนขึ้นเป็นหัวหน้าแห่งการประชุมนั้นก็ได้ แต่ถ้าเลือกหานายทหารที่มียศเสมอกับผู้เป็นประธานที่ขาดนั้นไม่ได้ ก็จำเป็นต้องเลิกการชำระอยู่เอง

เมื่อกำลังพิจารณาความอยู่นั้น ถ้าจำเลยป่วยมาศาลไม่ได้ ก็ต้องเลิกการชำระเหมือนกัน

ถ้ามีเหตุเกิดขึ้นตั้งกล่าวมาในเบื้องต้นนี้แล้ว ก็จำเป็นจะต้องเลิกศาลไปว่าการจะเป็นปรกติ แต่จำเลยนั้นจำเป็นต้องชำระไป

ถ้าพวกที่ประชุมในศาลนั้น เกิดทู่เถียงแก่งแย่งกันขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี วิวาทแตกร้างกันก็ดี ผู้เป็นประธานแห่งการประชุมจะสั่งให้หยุดการชำระเสียก่อนก็ได้

เมื่อถึงเวลาเลิกศาลแล้ว ก็ให้พากันหยุดชำระตามธรรมเนียม การประชุมศาลทหารนั้นจะประชุมในที่อันสมควรแห่งใด ๆ ก็ได้ การตัดสินวางบทนั้นถ้ามีผู้ตกลงเห็นด้วยครึ่งหนึ่ง ไม่เห็นด้วยครึ่งหนึ่ง เป็นการก้ำกึ่งกันอยู่ ดังนี้ จะต้องพิจารณาใหม่ ถ้าถ้าผู้เป็นประธานแห่งการประชุมจะต้องอธิบายชี้แจงใหม่ให้เป็นการเข้าใจกันทั้ง ๒ ฝ่าย

เมื่อศาลสำหรับทหาร จะลดหย่อนผ่อนโทษให้แก่ผู้ที่ต้องโทษนั้น, จะต้องชี้แจงให้คนโทษเข้าใจว่า ทัวได้กระทำความผิดอย่างนั้น ศาลทหารได้ชำระตัดสินปรับไหม, อย่างนั้นแลศาลทหารได้ลดหย่อนผ่อนโทษให้อย่างนั้น เพราะเห็นแก่การสิ่งนั้น

อนึ่ง คำตัดสินของพวกที่ประชุม ณ ศาลทหารนั้น ใช้ว่าจะเป็นการสำเร็จเด็ดขาดทีเดียวก็หามิได้ ต้องอาศัยผู้ซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธานแลมีอำนาจในศาลทหารนั้น ลงชื่อประทับคำตัดสินเสียก่อน จึงจะเป็นการเด็ดขาดได้

อนึ่ง ผู้ใดซึ่งสังกัดขึ้นอยู่ในกรมทหารแล้ว แลผู้นั้นได้กระทำความผิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น ศาลทหารแห่งใดได้ชำระตัดสินโดยยุติธรรมแล้ว ห้ามมิให้ศาลแห่งอื่นเรียกผู้ซึ่งได้ชำระตัดสินแล้วนั้นมาพิจารณาใหม่ เว้นไว้แต่ลูกความผู้ได้รับความตัดสินของศาลนั้น ๆ จะมาร้องอุทธรณ์ว่า ศาลนั้นชำระตัดสินไม่เป็นยุติธรรมเช่นนั้น จึงจะพิจารณาใหม่ได้

เมื่อพวกที่ประชุม ณ ศาลทหาร ได้ทำใบสัจย์คำตัดสินขึ้นเสนอต่อผู้เป็นประธานให้ลงชื่อช้ชานั้น ผู้เป็นประธานซึ่งเป็นผู้ได้ลงชื่อช้ชานั้นจะต้องพิจารณาดูใบสัจย์นั้นโดยปรึกษาอันสุขุมให้ถ่วงถ้เสียก่อนจึงค่อยประทับให้ ถ้าเห็นว่าผู้ว่าบทยุ เกินกฎหมายแล้ว ผู้ช้ชานั้นจะต้องแก้ไขลดทอนลงให้ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อจะระวังมิให้การที่ทำโทษนั้นแรงเกินกฎหมายไปได้ อนึ่ง เมื่อเห็นว่าศาลทหารนั้นได้พิจารณาตัดสินตามความยุติธรรม แลคนโทษนั้นได้มีความผิดจริงตามใจทักกล่าวหาหรือได้กระทำผิดต่อกฎหมายข้อบังคับ แลลูกขุนผู้ตัดสินได้ปรึกษาวางบทยุชอบด้วยกฎหมายแลยุติธรรมตามโทษานุโทษแล้วดังนี้ ผู้เป็นประธานาธิบดีในการพิพากษานั้น จะต้องลงชื่อประทับให้ตามธรรมเนียมประการหนึ่ง คำตัดสินทำโทษผู้ผิดนั้น ถ้าประธานาธิบดีลงชื่อประทับให้แล้วก็เป็อันใช้ได้ เจ้าพนักงานสำหรับลงโทษจะต้องทำโทษตามคำตัดสินนั้นทุกประการ ซึ่งจะยกเว้นเสียเพราะเห็นแก่กันนั้นไม่ได้ เว้นไว้แต่ผู้กระทำผิดจะร้องว่าการที่ปรับโทษทำโทษนั้นแรงเกินไป แลไม่ต้องตามความยุติธรรมด้วยฉนี้ จะต้องลดหย่อนผ่อนผันให้เป็นไปตามสมควรแก่การ แต่การทำโทษนี้ ไม่ยอมให้พนักงานผู้หนึ่งผู้ใดมีอำนาจกระทำตามผลการของตนโดยความอาฆาพแลความแกล้งให้ผิดจากกฎหมายข้อบังคับเป็อันขาด

อนึ่ง เมื่อศาลทหารเห็นว่า จำเลยคนหนึ่งคนใดเป็คนเสียจริตแลได้กระทำความผิดขึ้นเมื่อเวลาที่เสียจริตแล้วเช่นนี้ ไม่ควรจะรับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป ให้ผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุม แลพนักงานแบบธรรมเนียมทำหน้าที่สอบสวนอาการของจำเลยเป็สำคัญ ส่งไปยังผู้ใหญ่ให้ลงชื่อประทับโดยเร็ว ถ้าไม่มีสลักสำคัญอันใดให้แก่จำเลยแล้ว ศาลอื่นก็จะรับฟ้องขึ้นพิจารณาอีก จำเลยก็จะได้รับความเดือดร้อนต่อไป อนึ่ง เมื่อพิจารณาเห็นว่าจำเลยนั้นเสียจริตจริงแล้ว พนักงานในกรมทหารจะต้องกักขังจำเลยนั้นไว้โดยแน่นหนาอย่าให้มีอันตรายได้ แต่ห้ามมิให้ขังเหมือนกับขังคนโทษ ต้องมีผู้รักษาพยาบาลประคองตั้งว่าบุคคลที่มีพยาธิความป่วยไข้เข้าครอบงำฉนั้นกว่าจะโปรดให้ส่งไปไว้ในที่อื่นต่อไป

เมื่อมีเหตุสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น ในเวลาที่เจ้าพนักงานนั่งประชุมในศาลทหาร นั้นแลจำเป็นจะต้องหยุดศาล ถ้าผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมนั้นขาดไป แต่พวกพนักงานอื่นยังอยู่ครบก็ต้องนำความแจ้งแก่ผู้บังคับการให้ทราบ

อนึ่ง ถ้ามีเหตุจำเป็นจะต้องหยุดศาลก่อนตกลงกันทำคำปรับใหม่แลศาลนั้นไม่มีกำลังที่จะพิจารณาความต่อไป ก็จำเป็นต้องส่ง ความนั้น ไปชำระ ที่ศาลแห่งอื่นตามธรรมเนียม

อนึ่ง ถ้าสำนวนความทั้งเรื่อง ถ้าแต่ส่วนหนึ่งส่วนใดในศาลนั้นหายไปแต่สำเนาซึ่งผู้เป็นหัวหน้า ถ้าพนักงานแบบธรรมเนียมได้ซื้อแสกงสัตยานุสัยไว้แล้วยังมีอยู่ สำเนา ก็ควรใช้แทนสำนวนความที่หายไป

ประการหนึ่งถ้ามีด้อยความ เกิดขึ้นในกองทหารกองหนึ่งกองใดให้ผู้บังคับการในกองนั้น ส่งศาลสำหรับกองให้ชำระตัดสินตามข้อบังคับสำหรับกองทัพที่ได้กำหนดไว้ว่า ผู้บังคับการนั้นต้องบังคับการงานทั้งปวงให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นไว้ ความข้อหนึ่งข้อใดซึ่งยังมีได้มีในพระราชบัญญัติแลข้อบังคับทั้งปวง เป็นการขัดข้องอยู่ก็ให้ผู้บังคับการมีอำนาจจัดการให้ถูกต้องเป็นไปโดยความยุติธรรม ถ้าจะนำความขัดข้องขึ้นหาฎาต่อผู้ใหญ่ก็ได้

อนึ่ง ศาลในกองทัพนั้นมีอำนาจที่จะชำระตัดสินกะตีใด ๆ ได้ตามที่มีแจ้งอยู่ในข้อบังคับสำหรับกองทัพข้อ ๔๙ มีความว่า ถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องหากกล่าวโทษคนซึ่งสังกัดขึ้นในกรมทหารต่อแม่ทัพ นายกอง ซึ่งตั้งทัพอยู่นอกฤาในพระราชอาณาเขตรก็ตีแต่เป็นทางไกล ถ้าแม่ทัพนายกอง นั้น เห็นว่า ไม่ควร จะส่งความมาชำระในศาลทหารตามธรรมดา ก็เป็นการถูก ถึงจะไม่ต้องปลุกษากับศาลสำหรับแม่ทัพก็ได้ด้วยหนทางไกลแลแม่ทัพนั้นจะประชุมพร้อมกันชำระตัดสิน แลลงโทษผู้กระทำความผิดตามโทษานุโทษก็ได้ แต่ศาลแห่งนั้นจะต้องประชุมกันตั้งนี้

ที่ ๑ ศาลในกองทัพนั้น จะต้องมีนายทหารมานั่งประชุมไม่ต่ำกว่า ๓ นาย

ที่ ๒ แม่ทัพจะต้องอยู่ในที่ประชุมนี้ด้วย แต่ถ้าแม่ทัพนั้นเห็นว่าสมควรจะตั้ง

ผู้ใดให้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมแทนแม่ทัพเช่นนั้นก็ แต่ผู้ที่จะแทนนั้นต้องมียศ
ไม่ต่ำกว่านายร้อยเอก เพื่อจะได้ระดับกะติ แลปราบปรามผู้ซึ่งมีใจกำเริบกระต้าง
กระตือรือร้นในกองทัพให้ลดน้อยลง แลเสื่อมหายไป

อนึ่ง เมื่อกำลังทำสงครามซึ่งกันแค้นกันอยู่นั้น ผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งสังกัดอยู่ในกรม
ทหาร ได้กระทำผิดขึ้นในกองหนึ่งกองใด ผู้บังคับการในกองนั้นจะสั่งให้ประชุมศาล
ในเวลารบพิจารณาความนั้นก็ได้ แต่ถ้าผู้ที่กระทำความผิดนั้นมียศใหญ่กว่าผู้บังคับ
การ ก็จะต้องส่งความนั้นไปยังท่านผู้มีอำนาจใหญ่ให้ พิจารณาต่อไป ตาม กระบวน
ความ

อนึ่ง จะต้องส่งข้อความทั้งปวงของโจทย์ จำเลย แลความขัดข้องของศาลใน
เวลารบไปยังผู้มีอำนาจใหญ่นั้นด้วย

เมื่อผู้พิพากษาแลพนักงานทั้งปวงได้ประชุมพร้อมกันแล้ว ผู้เป็นหัวหน้าแห่งการ
ประชุมนั้นต้องอ่านรายงานแสดงถึงเรื่องที่ประชุมกันกับจะต้องบอก ชื่อแลยศ ของ นาย
ทหารที่มาประชุมทั่วกันแล้ว ผู้ที่มาประชุมเหล่านั้นจะต้องเป็นธุระแลเห็นชอบด้วย
ตนเองว่า ศาลนั้นได้ประชุมกันโดยถูกต้องตามกฎหมายแบบอย่างข้อบังคับสำหรับศาล
นั้นเป็นต้นว่า

๑. ศาลนั้นได้สืบสวนแล้วว่า การที่ประชุมกันนั้นได้ประชุมถูกต้องตามแบบอย่าง
ซึ่งได้กำหนดไว้สำหรับกองทัพแล้ว
๒. พวกนายทหารที่มาประชุมนี้ไม่ต่ำกว่าอัตรา
๓. พวกนายทหารทุกคนไม่เป็นคนโลเล
๔. ผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมนี้มียศพอสมควรเป็นหัวหน้าได้
๕. พวกที่มาประชุมนี้มียศสมควรที่จะประชุมกันได้รวมเป็น ๕ ประการ
ด้วยกัน

อนึ่ง ศาลสำหรับกองทัพ แลศาลสำหรับตำบลนั้นเป็นศาลสำหรับแม่ทัพ มิใช่
ศาลสำหรับกอง เพราะเหตุนี้จะต้องเลือกคณนายทหารซึ่งมิได้อยู่ในกองชั้นนั้นมาเป็น

พวกศาล แต่ดำจำเลยเป็นพวกกองชั้น จึงจะเลือกกัตนายทหารในกองนั้น อย่างน้อย
เพียงคนหนึ่งมานั่งในศาลได้

ประการหนึ่งพวกศาลสำหรับทัพนั้น อย่างน้อยทีเดียวจะต้องมีเพียง ๕ คนยศ
ไม่ต่ำกว่านายร้อยเอก ถ้าจำเลยเป็นนายทหารที่มีสัญญาบัตร พวกศาลที่ชำระต้องมียศ
ไม่ต่ำกว่าจำเลย เว้นไว้แต่จะหาผู้ชำระที่มียศเสมอกับจำเลยไม่ได้แล้ว ก็จำเลยจะ
ต้องใช้ผู้ชำระที่มียศต่ำกว่าจำเลยอยู่เอง

เมื่อเกาะจำเลยมาให้การต่อหน้าพวกศาล ๆ จะต้องถามจำเลยนั้นว่าจะยอมให้
พวกนายทหารเหล่านั้นเป็นพวกศาลพิจารณาความของตัวหรือไม่ การที่ถามดังนี้เพื่อจะ
กันมิให้จำเลยมีคำคัดค้านชั้นในภายหลังได้

อนึ่ง ถ้าจำเลยปฏิเสธคำหาแล้ว จะต้องทำดังนี้คือ

๑. ให้โจทก์อธิบายชี้แจงคำหานั้น

๒. จะต้องอ่านคำหา

๓. ถ้าจะให้โจทก์อธิบายชี้แจงคำหาแล้ว จะต้องให้ศาลตั้งเสียก่อนว่าจะ

กล่าวความโดยยุติธรรมตามรู้ตามเห็น

๔. จำเลยมีโอกาที่จะซักถามโจทก์ได้ด้วย

อนึ่ง ฐานะของโจทก์ที่มีอยู่นั้นคือ จะต้องเป็นผู้ช่วยตักเตือนพวกขุนศาลให้ทำ
การโดยยุติธรรมมิให้มีความลำเอียง เข้าแก่ข้างโน้นข้างนี้ แลมิให้กระทำให้
จำเลยได้ความเดือดร้อน โดยเหตุที่ทำให้หน้าใจของพวกขุนศาล ให้มีความเห็นปรวน
แปรไป

ประการหนึ่ง พวกที่ปรึกษาฝ่ายโจทก์ ฝ่ายจำเลย ณ ศาลสำหรับกองทัพนั้น
จะต้องทำตามกฎหมายข้อบังคับนี้

๑. เมื่อเวลาประชุมศาลในตำบลซึ่งอยู่ในพระราชอาณาเขต อย่าง ๑

๒. เมื่อเวลาประชุมศาลในตำบลซึ่งอยู่นอกพระราชอาณาเขต อย่าง ๑

การทั้ง ๒ อย่างนี้ ถ้าผู้บัญชาการกรมทหาร ฤาเมื่อแม่ทัพในตำบลนั้นเห็นสมควรจะให้มีที่ปลูกษาทั้งฝ่ายโจทก์ จำเลยชั้นที่ศาลสำหรับทัพตำบลนั้น เพื่อจะได้เป็นทางที่ประกอบให้เห็นความจริงชั้นครั้งนี้ ก็ควรจะให้มิได้

อนึ่ง จำเลยซึ่งมีที่ปลูกษาคอยช่วยนั้น ฤาที่ปลูกษาผู้นั้นเป็นนายทหารที่สังกัดชั้นอยู่ในกรมทหาร ถ้าที่ปลูกษานั้นเห็นควรภายหลัง เมื่อโจทก์ได้ชี้แจงความเห็นของตัวแก่ขุนศาลถึงเรื่องร้องฟ้องจำเลยนั้นก็ได้ แต่ที่ปลูกษานั้นจะชี้แจงว่ากล่าวได้ก็ตามความเห็นของตัวถึงเรื่องฟ้องนั้น ได้กุมตัวเป็นพยานในการนั้น แต่ขอให้ลูกขุนเข้าใจในเรื่องฟ้องนั้น แต่ที่ปลูกษานั้นหาต้องสาบาลตัวเหมือนดังพยานไม่ แลถ้อยคำของที่ปลูกษาฝ่ายโจทก์ ฝ่ายจำเลยนั้นพวกขุนศาลแลพวกอื่น ๆ จะถ่อมมันเอาว่าเป็นความจริงยังมิได้ ด้วยเป็นการเบ็ดเส็ดนอกเรื่อง ต่อเมื่อใดที่ปลูกษาฤาหมอความนั้นได้สาบาลตัวว่า จะว่าความแทนโจทก์ ฤาจำเลยข้างใดข้างหนึ่งดังนี้ คำซึ่งที่ปลูกษากล่าว ฤาในการนั้น จึงจะยึดเอาเป็นความจริงแลเชื่อถือได้ แลที่ปลูกษานั้นจึงจะมีอำนาจที่จะท้วงเถียง แลซักพยานแทนโจทก์ ฤาจำเลยนั้นได้

ถ้าจะทำคำตัดสิน และปรับไหมเรื่องความที่ได้ชำระเป็นสัจแล้วนั้น พวกขุนศาลจะต้องกำหนดลักษณะที่จะทำใบสัจนั้น แลผู้ชี้ขาดจะต้องพิจารณาดูใบสัจนั้นโดยละเอียด เมื่อก่อนที่จะทำใบสัจนั้นพวกที่ประชุม ณ ศาลทหาร จะต้องพิจารณาดูกิริยา, อายุ, ราชการ, ยศ, ของผู้ที่มีความผิดนั้น แลผู้นั้นได้ทำความผิดมาก็ครั้ง, ได้เคยถูกตัดเงินเดือนก็ครั้ง, ได้บำเหน็จความชอบในทหารก็ครั้ง, ต้องคิดสอบสวนเอาเหตุการณ์เหล่านี้มาเปรียบเทียบลบล้างแก่ความผิดนั้น อนึ่ง ถ้าอยากจะรู้เรื่องความผิดแลชอบของผู้นั้น ก็ให้สืบดูในหนังสือสำหรับจดหมายรายการความผิด ความชอบในกองซึ่งผู้นั้นชั้นอยู่

แลการที่จะทำกระตงแกลงชั้นเสนอต่ออธิบดีนั้น จะต้องทำดังนี้

ศาลสำหรับแม่ทัพ ได้ประชุมกันชำระความ

ณ ที่.....วันที่.....เดือน.....

รัตนโกสินทรศก.....โดยคำสั่งของ.....

ผู้บัญชาการ.....คำสั่งที่.....

ลงวันที่.....เดือน.....รัตนโกสินทรศก.....

นาย พันเอก.....กองทหาร.....

เป็นตุลาการใหญ่

พวกชำระ คือ

นายร้อยเอก.....กองทหาร.....นาย ๑

นายร้อยเอก.....กองนั้น.....นาย ๑

นาย พัน.....เป็นพนักงานแบบ ธรรมเนียม

ศาลเปิดเวลา.....โมง

ได้ชำระความ เรื่อง นาย.....

โจทก์ฟ้องหากกล่าวโทษ นาย.....จำเลย

โจทก์หาว่าจำเลยทำอย่างนั้น จำเลยให้การอย่างนั้น พวกขุนศาลการ

ตุลาพิจารณาได้ความอย่างนั้น คนนั้นควรจะต้องมีโทษอย่างนั้น

เมื่อคดีกระตงแกลงเสร็จแล้ว ต้องอ่านไปทวนมาให้นายทหารพวกที่ประชุม ณ ศาลนั้นฟังโดยชัดเจน ถ้าเห็นพร้อมกันว่าเป็นการถูกต้อง "ตุลาการผู้ใหญ่แลพวกที่ประชุม ณ ศาลนั้น จะต้องลงชื่อในท้ายใบกระตงแกลงเป็นสำคัญ

ถ้านายทหารที่มีสัญญาบัตรผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำความผิด คือประพฤติก้าวไม่สมกับยศซึ่งเป็นนายทหาร แลทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงของกรมทหารแล้วศาลสำหรับทหาร ก็อาจจะทำโทษถอดยศผู้นั้นเสียจากตำแหน่งยศได้

ถ้านายทหารผู้ใดแก้ม้าคนตาย ด้วยสามารถแห่งโทษาคติโดยมิได้มีสาเหตุ
สิ่งหนึ่งสิ่งใด นายทหารผู้นั้นจะต้องรับโทษถึงประหารชีวิตรให้ตายตกไปตามกัน

อนึ่ง กฎหมายข้อบังคับซึ่งสำหรับจะได้ทำโทษนั้น ต้องให้มีกำหนดเหมือนกัน
ทั้งศาลทหารแลพลเรือน เป็นต้นว่าถ้าคน ทั้งปวง ซึ่งสังกัดอยู่ในกรมทหารกระทำ
ความผิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นตามที่จะได้กล่าวต่อไปนี้ จะต้องปรับโทษดังนี้ คือ

ที่ ๑ ถ้าผู้ใดคิดขบถพิจารณาเปนสัจย์ ผู้นั้นต้องมีโทษถึงตาย

ที่ ๒ ผู้ใดแก้ม้าคนตายโดยมิได้มีสาเหตุ ผู้นั้นจะต้องตายตามกัน

ที่ ๓ ถ้าผู้ใดเปนพรรคพวกกับผู้ที่ฆ่าคนตาย ฤาเปนพวกขบถ ผู้นั้นจะต้อง
มีโทษถึงจำคุก

ที่ ๔ ถ้าผู้ใด ตี, พั่น, แหวง คนมีบาดแผลฉกรรจ์ ผู้นั้นจะต้องมีโทษถึงจำคุก

ที่ ๕ ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งกระทำผิดตั้งว่ามานี้ ถ้าเปนในพระราชอาณาเขต ต้องทำ
โทษตามกฎหมายบ้านเมือง ถ้านอกพระราชอาณาเขต ก็ต้องทำตาม
กฎหมายสำหรับทหารทุกประการ เพื่อจะรักษาความดี ความเรียบร้อย
ของทหารทั้งปวง แต่ถ้าเห็นว่าการที่จะทำโทษนั้น เปน การ เรี่ยวแรง
เหลือเกินจนผู้ที่จะต้องโทษทนไม่ได้แล้ว ก็จำเป็น ต้องลด หย่อนผ่อน
ให้บ้าง กระทำแต่ก่อเซ็ดหลาบ

ความผิดอย่างอื่น นอกจากการขบถแลอพยพหนี ฤาลงชื่อเท็จนั้น ถ้าทหาร
ผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำไว้ในระหว่าง ๓ ปีก่อนเข้ามาลงชื่อรับราชการเปนทหาร ครั้น
ผู้นั้นเข้ามาเปนทหารแล้ว ภายหลังมีผู้มาว่ากล่าวฟ้องร้องขึ้นศาลทหารไม่มีอำนาจที่
จะชำระได้ จะชำระได้ก็เปนอย่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นข้อนี้

ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดทำความผิดขึ้นในที่ใด ตำบลใด ซึ่งอยู่ในหน้าที่ของนายทหาร
ที่ได้รับอำนาจเปนใหญ่ในศาลแม่ทัพนั้น ไม่ว่าในพระราชอาณาเขตแลนอกพระราช-
อาณาเขต ^{14/06/2565} นายทหารผู้นั้นอาจชำระแลตัดสินทำโทษผู้ผิดในตำบลนั้นได้เหมือนอย่าง
นายทหารผู้ใหญ่ที่ได้รับอำนาจในศาลแม่ทัพนั้นเหมือนกัน

ศาลทหาร^๕มีผู้พิพากษาอยู่หน่วยหนึ่ง คืออำนาจที่จะลงโทษแลผู้ที่เข้าเป็นพวกศาลนั้น เพราะศาลอย่างต่ำจะมีพวกศาลแต่ ๒ คน ๓ คนก็ได้ แลจะเลือกเอาแต่นายทหารที่มียศต่ำ ๆ เป็นพวกศาลก็ได้

พวกที่จะเข้าเป็นพวกศาลสำหรับกองนั้น ต้องมีกำหนดเพียงกองละ ๓ คน ศาลสำหรับตำบลในพระราชอาณาเขตมีตำบลละ ๕ คน นอกพระราชอาณาเขตตำบลละ ๕ คน ศาลสำหรับแม่ทัพในพระราชอาณาเขตมีแห่งละ ๕ คน นอกพระราชอาณาเขตแห่งละ ๕ คน

พวกศาลสำหรับกองนั้นไม่กำหนดว่าเท่าใด แต่ถ้าจะทำให้ต้องตามอย่างธรรมเนียมแล้วก็ควรเลือกเอานายทหารในกอง ฤหหมวดที่จำเลยขึ้นอยู่นั้น เว้นไว้แต่กองเดียวแยกออกเป็นหลายหมวด แต่คงขึ้นอยู่ในกองเดียวกันทั้งนี้ จึงจะเลือกเอาแต่เฉพาะนายหมวดใหญ่มาเป็นพวกศาลได้ อนึ่ง เมื่อเวลาที่ยกกองทัพไปปราบปรามข้าศึกนั้นจะต้องมีศาลไว้สำหรับกองทัพ

พวกศาลสำหรับตำบลนั้น ให้เลือกเอาแต่นายทหารที่มีสัญญาบัตรแลมีสติปัญญาซึ่งอยู่ในกองชั้นต่าง ๆ นั้น แต่ต้องเลือกเอาแต่นายทหารที่เป็นกองชั้นของกองนั้นเหมือนอย่างกองทหารม้า ต้องคัดเอาแต่นายทหารที่เป็นกองชั้นของกองทหารม้า กองทหารราบต้องคัดเอาแต่นายทหารที่เป็นกองชั้นของกองทหารราบ แลพวกที่เลือกเข้ามาประชุมศาลสำหรับตำบลนั้น ต้องเลือกเอาแต่นายทหารที่ได้รับสัญญาบัตรแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี

ศาลสำหรับแม่ทัพนั้น ต้องเลือกเอาแต่นายทหารที่มีสติปัญญาในกองชั้นต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่ในกรม^๕นั้น แต่ต้องเลือกเอานายทหารที่ได้รับสัญญาบัตรแล้วไม่ต่ำกว่า ๓ ปี แลถ้าจะชำระคดีสินคดีของนายทหารราบแล้ว ต้องเลือกเอานายทหารที่มียศไม่ต่ำกว่านายร้อยเอกเข้ามาประชุม ๓ ศาลสำหรับแม่ทัพนั้น

อนึ่ง กฎหมายข้อบังคับสำหรับกองทัพนั้น มีอยู่ว่าพวกที่จะเข้าประชุม ศาลสำหรับแม่ทัพนั้นต้องไม่ต่ำกว่า ๕ คน แลต้องมียศไม่ต่ำกว่านายร้อยเอก แลตาม

กฎหมายนั้นได้กำหนดไว้ว่า ถ้าจะชำระคดีของนายทหารที่มีสัญญาบัตรนั้นต้องให้มี
 พวกศาลแลให้พวกศาลมียศเท่ากัน เหมือนดังชำระนายทหารรบนั้นกับการที่จะเลือก
 นายทหารซึ่งจะได้ประชุม ณ ศาลสำหรับแม่ทัพนั้น จะต้องเลือกเอานายทหารที่มียศ
 ไม่ต่ำกว่าจำเลย เว้นไว้แต่จะเลือกเอานายทหารที่มียศเสมอกัน ฤาสูงกว่าจำเลยให้ครบ
 กำหนดประชุม ณ ศาลทหารนั้นไม่ได้แล้ว ก็จำเป็นจะต้องเลือกเอานายทหารที่มียศ
 ต่ำกว่าจำเลย เข้าเพิ่มเติมให้เป็นกำหนดที่ศาลจะประชุมกันได้ ถ้าแม่ทัพจะชำระคดีสิน
 คดีของผู้บังคับกองต่าง ๆ ต้องเลือกเอานายทหารที่มียศเท่ากันกับผู้บังคับกองมาเป็น
 ผู้พิจารณาคดีนั้นให้หลาย ๆ คน

การที่ชำระพวกจำเลยกองชั้นต่าง ๆ นั้น จะต้องเลือกเอานายทหารซึ่งอยู่ในกอง
 เดียวกันกับจำเลยมาเป็นพวกศาลสัก ๒ คน แลคน ๒ คนนั้น แม้แต่คน ๑ ฤาหมด
 ทั้ง ๒ คน ต้องเป็นคนรับราชการอยู่ในหมวดเดียวกัน ถ้าไม่มีที่ยศเท่ากันกับจำเลย
 แล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องเลือกเอานายทหารหมวดอื่นมาเป็นพวกศาลได้

ในการที่จะชำระคดีสินคดีทั้งปวงนั้น พวกที่ชำระจะต้องมียศเป็นนายทหาร
 ทั้งสิ้น แลเมื่อจะชำระความนั้น ต้องกระทำน้ำจิตรให้ตรง ปราศจากอะคะติธรรม
 ทั้ง ๔ ประการ คือ ฉันทาคะติ ๑, โมหาคะติ ๑, โทสะกะติ ๑, ภยากะติ ๑.
 อย่าเห็นแก่หน้าบุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ไม่ว่าพวกฟ้องแลใช้พวกฟ้อง ให้ถือความสุจริต
 เป็นประมาณ พึงพิจารณาให้เห็นเท็จแลจริงตามความยุติธรรม อย่าเอนเอียงเข้าด้วย
 ฝ่ายโจทก์ ฝ่ายจำเลย โดยเห็นแก่อามิสสินจ้างสินบนของลูกความ กลับความแพ้ให้
 ชะนะกับความชะนะให้แพ้เป็นอันขาด ให้ทำแต่การที่ชอบที่ควร

หัวหน้าแห่งการประชุม ณ ศาลทหารนั้น ให้เลือกเอานายทหารในพวกที่
 มาประชุมพร้อมกันแล้วนั้นเอง เมื่อเลือกหัวหน้าได้แล้ว จึงพร้อมกันเลือกพนักงาน
 อื่น ๆ ท่อไปตามลำดับกัน แต่ตำแหน่งพนักงานนี้ ผู้เป็นใหญ่ในตำบลจะตั้งเอาเอง
 ก็ได้ แต่หัวหน้าแห่งศาลนั้นจะต้องเลือกเอานายทหารที่มียศไม่ต่ำกว่านายร้อยเอก
 หนึ่ง หัวหน้าแห่งศาลสำหรับตำบลแลศาลสำหรับแม่ทัพนั้นจะต้องเลือกเอานายทหาร

ที่มียศถึงนายทหารสนาม เว้นไว้แต่นายทหารที่มียศตั้งว่ามานี้ไม่มี จึงจำเป็นจะต้องเลือกเอานายทหารที่มียศต่ำกว่านายทหารสนามเป็นหัวหน้าแห่งศาลสำหรับแม่ทัพนั้น แต่ถ้านายทหารสำหรับแม่ทัพนั้นมีนายทหารซึ่งมียศถึงนายพล, นายพัน, อยู่ในที่ประชุมนั้นด้วยแล้ว ซึ่งจะต้องนายทหารที่มียศต่ำกว่านายพล, นายพัน, ขึ้นนั้นหาได้ไม่ ก็จะต้องเลือกผู้ที่พึงได้รับยศนายทหารเข้าเป็นหัวหน้าในศาลก็ไม่ได้เหมือนกัน เว้นไว้แต่ผู้ซึ่งได้รับยศทหารแล้วได้รับราชการเกี่ยวข้องอยู่ในกรมนั้นมาช้านานแล้ว แลเห็นสมควรว่าจะเป็หัวหน้าได้ตั้งนี้จึงจะเป็นได้ แต่ยังมีธรรมเนียมอันสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้คือหัวหน้าที่ประชุม ณ ศาลทหารนั้น จะต้องเลือกคัตนายทหารที่ได้ฝึกหัดชำนาญในวิชาทหาร และมีชั้นเพราะวิชานั้นขึ้นเป็นจึงจะควร

ศาลสำหรับกองนั้น ให้มีชั้นไว้สำหรับคัตสินกะติของทหาร ซึ่งได้กระทำผิดเล็กน้อย กับนายกองชั้นต่าง ๆ มีหนังสือมาฟ้องกล่าวโทษทหารกองชั้นนั้นต่อผู้บังคับการกอง ถ้าผู้บังคับการกองเหลือกำลังที่จะพิจารณาคัตสินแต่โดยลำพังแล้วก็ต้องส่งมาให้ศาลสำหรับกองพิจารณา แลคัตสินวางบทต่อไป

อนึ่ง ศาลสำหรับตำบล มีอำนาจที่จะชำระคัตสินกะติของนายสิบแลพลทหาร ซึ่งได้กระทำผิดเล็กน้อยขึ้นในตำบลนั้น ๆ ได้ตามพระราชบัญญัติ แต่ศาลสำหรับแม่ทัพนั้นมีอำนาจที่จะชำระคัตสินความอันเป็นมหันตโทษได้ เพราะฉะนั้นถ้าเกิดความใหญ่โตเหลือกำลังที่ศาลสำหรับกอง แลศาลสำหรับตำบลจะชำระคัตสินแล้วก็ต้องส่งไปยังศาลสำหรับแม่ทัพนั้น

บัดตานายทหารที่จะมาประชุม ณ ศาลทหารนั้น มีวิธีที่จะประชุมได้ต่างๆ กัน ทั้งจะได้ชี้แจงต่อไปนี้ ก็คือการที่จะมาประชุม ณ ศาลสำหรับกองนั้นจะประชุมได้ก็แต่นายทหารที่มียศไม่ต่ำกว่านายร้อยเอก กับต้องเลือกเอานายทหารที่มียศไม่ต่ำกว่านายร้อยเอกตามกองชั้น ซึ่งนายทหารคนหนึ่งได้บังคับ๒กองๆ หลายๆ กอง สองหมวดหรือหลายๆ หมวดมาประชุมด้วย การที่ได้มีศาลทหารขึ้นไว้นี้ใช้ว่าผู้บังคับการกอง แลตำบล จะให้อำนาจที่จะประชุมกันได้แต่โดยลำพังก็หาไม่ได้ ต้องอาศัยเหตุที่นายทหารซึ่งเป็นใหญ่กว่ากองนั้นๆ ตำบลนั้น ให้อำนาจจึงจะประชุมได้

อนึ่ง ผู้บังคับกองต่างๆ นั้น จะบังคับได้ก็แต่ราชการธรรมเนียมที่นายหมวด
นายกองเคยบังคับกัน จะลงโทษแก่ผู้ซึ่งกระทำผิดธรรมเนียม รักษาหน้าที่ได้บ้างเล็ก
น้อยเท่านั้น

อนึ่ง นายทหารที่ได้รับอำนาจที่จะประชุมกัน ณ ศาลสำหรับกองฤาษาลสำหรับ
ตำบล ฤาษาลสำหรับแม่ทัพนั้น จะสั่งให้ประชุมกันเมื่อใดก็ประชุมได้ แต่เมื่อจะ
ประชุมกันจะต้องบอกผู้บังคับการกองนั้นๆ ตำบลนั้นๆ ให้ทราบเสียก่อน ถ้าไม่บอก
ให้ผู้บังคับกองและตำบลทราบเสียก่อนแล้ว จะเรียกนายทหารอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในกองชั้น
ของกองนั้นหรือตำบลนั้นมาประชุมแต่ลำพังตัวเองไม่ได้

ศาลสำหรับตำบลนั้น จะประชุมกันได้โดยนายทหารที่ได้รับอำนาจ จะเป็นใหญ่
ทั่วไปในตำบลนั้น ฤาณายทหารที่ได้รับอำนาจมาจากนายทหารซึ่งเป็นใหญ่อยู่ในตำบล
นั้น

ศาลสำหรับแม่ทัพจะประชุมกันได้ โดยได้รับพระบรมราชโองการ หรือได้รับ
คำสั่งของนายทหารซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานอำนาจเป็นใหญ่ หรือ
ได้รับคำสั่งของนายทหารซึ่งได้รับอำนาจจาก นายทหาร ผู้ใหญ่ที่ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ พระราชทานอำนาจเป็นใหญ่นั้น

หนังสือซึ่งให้อำนาจประชุมกัน ณ ศาลสำหรับแม่ทัพนั้นจะ ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ พระราชทานแก่ผู้บัญชาการในกรมทหาร ฤาตำบลหนึ่งตำบลใดในพระราช
อาณาเขต

หนังสือซึ่งให้อำนาจประชุม แลตัดสินลงโทษผู้ผิดตามศาลทหารหัวเมืองนั้นจะ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่ผู้บัญชาการทหาร แลนายทหารผู้เป็น
แม่ทัพซึ่งยกกองทัพไปตั้งอยู่ตามประเทศต่างๆ แลหัวเมืองต่างๆ

ในหนังสือพระราชทานแลหนังสือซึ่งนายทหารได้รับอำนาจให้ไปนั้นจะต้องแจ้ง
ความประสงค์ไปโดยดีถ้วน กับจะต้องบอกว่าให้นายทหารชื่อนั้นตำแหน่งนั้น มีอำนาจ
อย่างนั้น เป็นผู้รับผิดชอบ ณ ตำบลนั้น ฤาว่าที่คนนั้นให้บังคับการ อย่างนั้น ทั้งสิ้น
ฤาแต่ส่วนนั้นๆ

บ้านคานายทหารทุกคนซึ่งได้อำนาจ ที่ประชุม ณ ศาลสำหรับตำบลฤาษีสำหรับ
 กองนั้น ไม่ว่าผู้ที่ได้รับพระราชทานหนังสืออำนาจแลผู้ที่ได้รับพระบรมราชโองการ
 ย่อมจะมีอำนาจที่จะประชุมศาลได้ตามข้อบังคับทุก ประการ แลผู้นั้นจะให้อำนาจแก่นาย
 ทหารผู้อื่น ให้ประชุม ณ ศาลตำบลนั้นก็ได้อีก ฤาษีคานายทหารผู้ใหญ่ในตำบลนั้นจะสั่งให้
 ประชุมเองก็ได้ สุดแล้วแต่ความประสงค์ของตน

จะกล่าวถึงศาลทหารอีก ๒ ชนิด คือศาลในกองทัพชนิด ๑ ศาลในเวลารบ
 ชนิด ๑ ศาลทั้ง ๒ อย่างนี้มีอำนาจจะชำระคดีสินคະคดีของ นายทหารได้เหมือน คังศาล
 สำหรับแม่ทัพเหมือนกัน เว้นแต่การประชุมไม่เหมือนกัน คือไม่ต้องมีหนังสืออำนาจ
 แลข้อบังคับนั้นก็ผิดกันบ้างเป็นข้อ ๆ กับการที่จะชำระ คดีสิน คະ คดี ก็ สั้น กว่าศาลตาม
 ธรรมดา

ศาลในกองทัพจะประชุมกันพิจารณาตัดสินด้วยความทันท่วง ใดก็แต่ในบ้านเมือง
 ซึ่งตั้งอยู่พื้นทะเลนั้น จะประชุมกันชำระคดีสินคະคดีซึ่งมูลเหตุเกิดขึ้นด้วยทรัพย์สินสมบัติ
 ฤาษีเมืองซึ่งมิ ได้มีศาลทหารตามธรรมดาฤาษีสำหรับแม่ทัพอยู่ในที่นั้นได้

การซึ่งให้มีศาลในเวลารบขึ้นไว้ เพื่อจะได้ประชุมกันพิจารณาแลคดีสินคະคดีของ
 นายทหาร ได้ในเวลาที่ได้รับราชการอยู่ในกองทัพนั้น ด้วยว่าไม่มีศาลสำหรับแม่ทัพตาม
 ธรรมดาที่จะชำระคดีสินคະคดีของทหารซึ่งอยู่ ณ ที่นั้น

การที่ประชุมกันพิจารณาตัดสินความนั้น ต้องให้มีผู้พิพากษาถึง ๓ คน จึงจะ
 พิจารณาได้ เว้นไว้แต่เมื่อเห็นว่าความที่จะชำระนั้นเป็นความใหญ่เหลือกำลังผู้พิพากษา
 ทั้ง ๓ คนจะพิจารณาตัดสินไม่ได้แล้ว จึงจะเพิ่มเติมผู้พิพากษาขึ้นอีกได้ ถ้าหาผู้พิพากษา
 ในที่นั้นไม่ได้ถึง ๓ คน ได้เพียง ๒ คนก็เป็นอันใช้ได้ แต่ข้อที่จะต้องการนายทหาร
 ผู้พิพากษาเพิ่มเติมให้มากขึ้นนั้น ก็เพื่อจะได้พิจารณาความนั้นให้แจ่มแจ้งโดยละเอียด
 จึงได้ตั้งศาลทหารไว้แทนอำนาจอย่างเก่าของผู้เป็นแม่ทัพนายกอง เพื่อจะลงโทษแก่
 ทหารผู้กระทำผิดจะได้เป็นยุติธรรมมากกว่าแต่ก่อน เพราะแต่ก่อนเมื่อยังมิได้มีศาล
 ทหารนั้น แม่ทัพนายกองไม่มีกำหนดหลักถานอันใดที่จะทำโทษแก่นายทหารนั้น ถ้าจะ

ทำโทษอย่างหนึ่งอย่างใดก็สุดแล้วแต่อำนาจของแม่ทัพนายกอง ๆ จะทำอย่างไร ๆ ก็ได้
ทั้งสน เพราะเหตุฉนั้นจึงให้มีศาลทหารขึ้นไว้เพื่อจะได้ตัดสินทำโทษแก่ผู้ผิดให้ต้องตาม
พระราชกำหนดกฎหมายมิให้ผู้ใหญ่แก่งทำโทษแก่ผู้น้อยโดยพลการ ตนเอง ให้เหลือ
เกินได้

เมื่อผู้บังคับการส่งคนใดที่ต้องฟ้องนั้นไปพิจารณา ศาลนั้น จะต้องประชุมนาย
ทหารให้พิจารณาคความนั้น ให้แล้วในระหว่าง ๓๖ ชั่วโมงโดยเร็วเว้นไว้แต่มีราชการ
สำคัญซึ่งเป็นที่ยกขวางแก่การประชุมพิจารณาคความต้งนี้ จึงจะต้องรอไว้ก่อน ถ้าผู้
บังคับการกองทหารเห็นว่าความเรื่องหนึ่งเรื่องใดอาจจะชำระเปรียบเทียบให้แล้วไปใน
ศาลสำหรับกองใด ก็ต้องประชุมนายทหารชำระให้แล้วไป เมื่อเห็นว่าความนั้นเป็น
การใหญ่ ศาลสำหรับกองไม่มีอำนาจตัดสินให้เด็ดขาดไปได้แล้ว ก็จะต้องส่งโจทก์ส่ง
จำเลยแลคำหากับจดหมายของผู้บังคับกองนั้น ไปยังผู้บัญชาการ ศาล สำหรั บ ตำบลหรือ
ศาลสำหรับแม่ทัพตำบลนั้น ในจดหมายที่มีไปยังผู้บัญชาการนั้น จะต้องชี้แจงความ
ชัดซ่งแลความประสงค์ของตัวให้ถี่ถ้วน เมื่อผู้บัญชาการได้รับจดหมายทราบความทุก
ประการแล้ว ก็ต้องรับพิจารณาคความนั้นให้แล้วโดยเร็วแลต้องทำตามกฎหมายข้อบังคับ
สำหรับทหารทุกอย่าง

เจ้าพนักงานศาลสำหรับตำบลศาลสำหรับแม่ทัพนั้น เมื่อได้รับจดหมายแล
จำเลยแลคำหากที่เขาส่งมาให้ชำระนั้น จะต้องพิจารณาคฤถ้อยคำที่มีมานั้นให้ถี่ถ้วนถูกต้อง
ตามแบบอย่าง แลต้องพิจารณาคฤความที่หากันนั้นว่าจะผิดต่อกฎหมาย ข้อ บังคับฯ ใด
ความฟ้องนั้นจะเป็นยุติธรรมที่ควรชำระฯ ใด จะต้อง กระทำให้ถูกต้อง ตาม พระราช
กำหนดกฎหมายทุกประการ ถ้าผู้บัญชาการได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าความที่หานั้นผิด
ไม่เป็นการถูกต้องตามทางราชการแล้วฉนั้น ผู้บัญชาการก็มีอำนาจที่จะปล่อยจำเลยได้
เมื่อยังมีความเคลือบแคลงสงสัยอยู่ในการที่จะปล่อยจำเลยนั้น ก็ต้องทำความเห็นขึ้น
หาหรือทวนผู้ใหญ่ หรือถ้าเห็นว่าตัดสินให้สำเร็จเด็ดขาดไปที่เดียวไม่ได้ก็ต้องประชุม
ศาลพิจารณาต่อไป

ผู้น้อยเมื่อมีความชัดซ่งแล้ว ก็มีโอกาศที่จะหาหรือผู้ใหญ่ได้ เพราะ กฎหมายมี
อยู่ว่า เมื่อผู้น้อยชัดซ่งต้องหาหรือผู้ใหญ่ ถ้าความนั้นเป็นความรับสั่ง หรือความจะ

ต้องประชุมปรึกษาหารือตามบ้าน ตานายทหารแล้ว ก็ต้อง ปรึกษาความนั้น ให้เป็น
ยุติธรรม

เมื่อจะให้ทหารซึ่งเปนจำเลยให้การด้วยเรื่องที่เขาฟ้องหากล่าวโทษนั้น ถ้าพวก
ที่ประชุมเห็นว่า ความนั้นเปนความหากันด้วยเรื่องเล็กน้อย เปนความน่าโรง น่าศาล
ควรจะเลิกแล้วกันได้ก็ถือว่ากล่าวไกลเกลี้ยเสียให้เลิกแล้วต่อกัน

เมื่อจะทำคำตัดสินที่ปรึกษา จะต้องพิจารณาเปรียบเทียบความนั้น ให้ดี ถ้วนว่า
ความเรื่องนั้น, ในกองนั้น, ตำบลนั้น, เขาหาว่าผู้นั้น, ได้กระทำความผิดอย่างนั้น
ได้ส่งมาชำระ ณ ศาลแห่งนั้น, ศาลได้พิจารณาความหาได้ความอย่างนั้น, ผู้นั้นมีศ
อย่างนั้น, ควรจะทำโทษอย่างนั้น

อนึ่ง ต้องเป็นธรรมเนียมดังนี้ คือกะติใด ๆ ที่ส่งมายังศาลแห่งหนึ่งแห่งใดแล้ว
ห้ามมิให้ส่งความนั้น ไปยัง ศาลอื่น อีก เว้น ไว้แต่ความนั้น เปน ความ สำคัญ เหลือสติ
ปัญญาแลอำนาจของศาลแห่งนั้น ๆ ไม่สามารถจะชำระตัดสินให้เด็ดขาดไปได้ หรือผู้ที่
ต้องฟ้องไม่ยอมตามคำตัดสินดังนี้ จึงจะส่งไปหาหรือยังศาลแห่งอื่น ได้ แล้วศาลที่ส่ง
ความไปนั้นจะต้องส่งกระทรวงแถลงไปด้วย

การที่ศาลจะพิจารณากะติใด ๆ นั้น จะต้องช่วยกันพิจารณาให้เห็นเท็จแลจริง
โดยแข็งแรงแลต้องอุทิศความช่วยเหลือกันตัดสินคดีนั้นให้แล้วไปโดยกำลังของตัว อย่าให้
ต้องส่งไปยังศาลแห่งอื่นได้จะเป็นการดี

เมื่อกะติเกิดขึ้นตามหัวเมืองต่าง ๆ ในพระราชอาณาเขตรกัฏี นอกพระราช
อาณาเขตรกัฏี เมืองต่างประเทศกัฏี ห้ามมิให้ส่งผู้ต้องคดีนั้นแลคำฟ้องเข้ามาชำระ
ในกรุงเทพฯ เว้น ไว้แต่ความนั้น เปนความจำเป็นที่จะต้องส่งเข้ามาจึงจะส่งมาได้ อนึ่ง
ถ้าเห็นว่าจะชำระตัดสินให้ตกลงกันในตำบลนั้น ไม่ได้แล้ว แลจะส่ง ไปชำระยังศาล
ตำบลอื่นก็ได้ เพื่อคนผู้ต้องคดีนั้นจะได้ไม่มีความกินเหนงโดยได้เปลี่ยน ไปชำระยัง
ศาลอื่นแล้ว

เมื่อศาลแห่งใดได้รับเรื่องราวอันแล้ว แลได้กำหนดจะ ประชุมศาลพิจารณา
ความในวันนั้น เวลานั้นดังนี้ จะต้องมีความบอกกำหนดวันแลเวลาที่จะประชุมกัน

นั้นให้จำเลยรู้แต่เห็น ๆ แลพนักงานผู้เดินหมายนั้น จะต้องชี้แจงให้จำเลยรู้ว่า โจทย์เขาหาด้วยเรื่องนั้น ๆ แล้วต้องถามจำเลยว่าเข้าใจแล้วหรือดั่งนี้ ถ้าจำเลยนั้นยังไม่เข้าใจ ก็จะต้องอธิบายอีกจนเข้าใจได้โดยดีถ้วน

ประการหนึ่งจะต้องคัดสำเนาคำสั่ง ไปให้จำเลย รู้ด้วยจงทุกครั้งเว้น ไว้แต่ เวลาที่รับราชการอยู่ใน กองทัพ ไม่มีเวลาที่ จะคัดสำเนา ความนั้น ได้ดั่งนี้ ไม่คัดก็ควร ฝ่ายจำเลยนั้นเมื่อได้รับหมายชี้แจงทราบความแล้ว ถ้ายังมีเหตุขัดข้องอยู่ด้วยประการ หนึ่งประการใด จะต้องมีความบอกไปยังพนักงานศาลโดยเร็ว แลถ้าในหมายนั้นมีความ ว่าให้จำเลยผู้นั้นไปยังศาลตำบลนั้น ให้พร้อมกันในวันนั้นเวลานั้นจะชำระพร้อมกับ จำเลยผู้นั้น ๆ ฝ่ายจำเลยที่ได้รับหมายนั้น ถ้าไม่เต็มใจจะให้ชำระและให้การพร้อมกับ จำเลยที่ต้องกะตือเดียวกันนั้นแล้ว ก็ให้มีจดหมายแจ้งความ ไปยังเจ้าพนักงาน ศาลไว้ ก่อนว่า ความที่ต้องกะตือเดียวกันกับจำเลยอื่นนั้น ข้าพเจ้าไม่รับผิดชอบในคำให้การ ของจำเลยผู้นั้นด้วย

อนึ่ง เพื่อจะให้จำเลยนั้น มีเวลาเตรียมตัวแก้คดีแลอ้างพยานรังวัด ได้ตาม ประสงค์ ไม่ให้จำเลยอ้างเอาพยานของโจทย์ หรือยอมให้โจทย์อ้างเอาพยานของ จำเลย สุกแล้วแต่พยานจะให้การ

จำเลยนั้นมีโอกาสที่จะเตรียมคำให้การป้องกันตัวได้ แลมีโอกาสที่จะอ้าง พยานแลพฤกษาหมอกฎหมายซึ่งจะตรงกับคำว่า เนติบัณฑิตยแลพวกฟ้องของตัวได้ แต่โอกาสเหล่านี้ต้องมีกำหนดที่จะให้มีได้ด้วยกฎหมายนั้น ยอมให้จำเลยมีช่องโอกาส ที่จะเตรียมการป้องกันตัวได้ แต่ห้ามมิให้จำเลยมีอำนาจที่จะผิดกำหนดชำระความ นั้นได้โดยไม่มีมูลอันใด

เมื่อศาลประชุมกันตามเวลาที่ได้กำหนดไว้แล้ว พวกนายทหารที่มาประชุมจะต้อง ภาคนั้นเข้านั่งที่ตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อย ถ้าได้ตั้งพนักงานแบบธรรมเนียมไว้แล้ว พนักงานแบบธรรมเนียมนั้นจะต้องมาประชุมด้วย เมื่อศาลนั้นมีพนักงานเต็มทีพร้อมกัน แล้ว แลเมื่อกำลังพฤกษากันจะชำระความนั้น จำเลยจะอยู่ในที่นั้นก็ได้ไม่ห้าม

การที่จะอ่านคำทานั้น ถ้ามากกว่าเรื่องหนึ่งแล้ว เจ้าพนักงานผู้เป็นหัวหน้าแห่งศาลก็จะเป็นผู้อ่านคำทานั้นให้ผู้ที่มาประชุมฟัง

กำหนดที่หนึ่งประชุมศาลในพระราชอาณาเขตรนั้นตั้งแต่ ๔ โมงเช้าจนถึง ๔ โมงเย็น ตั้งแต่ ๕ โมงเช้า จนถึง ๕ โมงเย็น แต่เวลาที่ประชุมกันในตำบลอื่นๆ นั้น สุกแล้วแต่ผู้บังคับการในตำบลนั้นจะกำหนดให้ แต่ห้ามมิให้หนึ่งประชุมในวันเดียวกันถึง ๘ ชั่วโมง

ฐานะที่หนึ่งของศาลนั้น เมื่อประชุมพร้อมกันแล้ว เจ้าพนักงานก็จะอ่านคำสั่งที่ได้มาประชุมกันนั้น ให้พวกที่ประชุมฟังแล้วจะตั้งผู้หนึ่งๆ ให้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมนั้น แลนายทหารผู้เป็นหัวหน้านั้นจะตั้งพนักงานต่างๆ ได้เต็มตามตำแหน่ง มีพนักงานแบบธรรมเนียมเป็นต้น เมื่อได้จัดพนักงานในศาลเรียบร้อยแล้ว ศาลนั้นจะต้องสืบดูว่า พวกพนักงานที่มาประชุมพร้อมกันนั้น ให้มาประชุมกันให้ถูกต้องตามกฎหมายข้อบังคับสำหรับกองทัพหรือไม่

ศาลนั้นจะต้องสืบดูว่า จำนวนนายทหารที่มาประชุมกันนั้น จะเต็มตามกำหนดหรือไม่ แลนายทหารทุกๆ คนที่ได้มาประชุมกันนั้นจะสามารถรับราชการได้หรือไม่ จะเป็นคนโง่เลอะทำให้เสียราชการในศาลหรือไม่ แลการที่จะเลือกนายทหารนั้นต้องสุกแล้วแต่ความรู้ของผู้หนึ่งๆ ต้องสังกัดขึ้นอยู่ในกรมทหารแลเป็นผู้ที่ได้รับราชการมาในกรมทหารด้วยกำหนดที่ควร จะเข้าประชุมในศาลสำหรับทหารได้ อนึ่ง ผู้ที่จะเข้าประชุม ณ ศาลสำหรับทหารนั้น จะต้องประกอบไปด้วยคุณ ๓ ประการ คือ เป็นผู้มีความรู้ ๑ เป็นผู้ที่ได้รับราชการแลมียศชั้นด้วยความรู้ของตน เมื่อมีคดีอย่างหนึ่งอย่างใดชั้นก็อาจพิจารณาสอดส่องให้เข้าใจแลเห็นเท็จจริงได้ด้วยปัญญาของตน ๑ รวมเป็น ๓ ประการด้วยกัน ประการหนึ่งถ้ามีคดีเกิดขึ้นในกองของทหารที่มียศสมควรจะเอามาประชุมกัน ณ ศาลสำหรับทหารได้ดังนี้ จะเรียกให้มาประชุมก็ได้ แต่จะต้องสืบสวนนายทหารผู้หนึ่งๆ ตามกฎหมายข้อ ๒๐ และ ๒๑ นั้น แต่การที่จะชำระคดีของนายทหารรบ (ฟีล ออฟฟิเซอร์) นั้นจะต้องเลือกเอานายทหารซึ่งมียศไม่ต่ำกว่านายร้อยเอก มาเป็นพวกศาลจึงจะควร ถ้าแม้เห็นว่ามีนายทหารคนหนึ่งคนใดในพวกที่มา

ประชุมกันไม่สมควรที่จะรับราชการในศาลนั้นแล้ว จะตัดออกเสียจากที่ประชุมก็ได้ แล้วให้เลือกเอานายทหารผู้หนึ่งผู้ใดในพวกที่มาประชุมกันซึ่งเห็นสมควรแล้วว่าผู้นั้น จะรับตำแหน่งที่ว่างอยู่ได้ ให้เข้ารับราชการแทนผู้ที่ได้ตัดออกนั้น แต่การที่จะตั้งผู้แทนเข้ารับราชการนั้นก็ต้องสืบสวนดูความรู้ของผู้นั้นเสียก่อนเหมือนกัน ก่อนเวลาที่จะเข้าประชุมนั้นควรพิจารณาเลือกคัดบรรดานายทหารที่มาประชุมเสียก่อนจะง่ายกว่าเลือกเมื่อประชุมพร้อมกันแล้ว

พนักงานทั้งปวง ณ ศาลสำหรับทหารนั้น จะสืบสวนดูผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมกันเหมือนกัน แลจะต้องกระทำให้ถูกต้องตามข้อบังคับ ซึ่งได้ตั้งไว้สำหรับกองทัพทุกประการ อนึ่ง พนักงานแบบธรรมเนียมนั้นจะต้องเลือกคัดเอาแต่นายทหารซึ่งเป็นคนดีไม่โลเลเหลวไหลด้วย

ถ้าเห็นว่ายังจัดการศาลไม่เรียบร้อยถูกต้องตามแบบอย่างประการหนึ่งประการใด หรือเลือกผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมไม่ได้ หรือยศไม่สมควร หรือ ได้เลือกคัตนายทหารที่ไม่สมควรจะเข้าประชุมออกเสียหลายคน นายทหารที่มียศอันสมควร จะเข้าประชุมได้ยังเหลืออยู่ก็ต่ำกว่าอัตราแห่งการประชุมนั้น ถ้าเป็นดังนี้แล้วก็จำเป็นที่จะต้องหยุดการประชุมศาลตามธรรมเนียม อีกประการหนึ่งเป็นเหตุที่จะต้องหยุดศาลนั้น เพราะต้องคอยฟังคำสั่งซึ่งได้หารือต่อท่านผู้ใหญ่ขึ้นอีกอย่างหนึ่ง อนึ่ง ถ้าเห็นว่าบรรดานายทหารซึ่งยังอยู่ในที่ประชุมนั้นครบถ้วนตามอัตราที่พอจะประชุมได้ ก็ให้ประชุมกัน พิจารณาความตามแบบธรรมเนียมโดยยุติธรรม ห้ามมิให้หยุดศาลต้องพิจารณาไปกว่าจะถึงกำหนดหยุดจึงจะหยุดได้ แต่จะต้องจดหมายเหตุลงไว้ตามการที่เป็นนั้น

เมื่อศาลได้ตรวจข้อความในคำหาเห็นถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ก็ควรจะพิจารณาว่าจะมีอำนาจที่จะเรียกจำเลยนั้น ๆ มาชำระได้หรือไม่? แลต้องพิจารณาว่าคำหานี้ประกอบถูกต้องหรือไม่? ถ้าพวกศาลเห็นมีความซัดซ้องอยู่แล้ว จะต้องเลิกศาล แลทำรายงานซัดซ้องขึ้นหารือต่อท่านผู้ใหญ่

เมื่อขณะเปิดศาลว่าความนั้น โจทย์จะอยู่ด้วยก็ได้ เพื่อจะมีความสงสัยในคำหา
 ชั้นแล้ว ที่ปรึกษาจะได้โต้ถามให้ชัดเจน แต่โจทย์นั้นไม่มีอำนาจที่จะขัดขวางสิ่งหนึ่ง
 สิ่งใดแก่ศาลในเวลาที่ว่าความอยู่นั้น

เมื่อที่ปรึกษาว่าความจบแล้ว ฝ่ายโจทย์ก็จะเข้านั่งที่โจทก์ แต่ถ้าจำเลยนั้นถ้า
 ไม่ได้อยู่ที่นั่น ก็ต้องพาตัวเข้ามาต่อหน้าพวกศาล ถ้าจำเลยนั้นเป็นนายทหารก็ให้คุม
 ไว้ตามตำแหน่งนายทหาร ถ้าเป็นนายสิบหรือพลทหารก็ต้องคุมไว้ตามตำแหน่งนายสิบ
 แลพลทหาร

จำเลยนั้นจะให้มีที่นั่งก็แต่ที่เป็นนายทหารพวกเดียวกันเท่านั้น แต่คนพวกอื่นถ้า
 ศาลเห็นสมควรแล้วก็ให้มีที่นั่งได้เหมือนกัน อนึ่ง ถ้าจำเลยนั้นขอให้พวกฟ้องหรือ
 ที่ปรึกษาของเขาเข้ามาในศาล ก็ต้องยอมให้เข้าตามประสงค์

เมื่อก่อนจะพิจารณาความนั้น พวกขุนศาลจะต้องถามจำเลย จะเต็มใจให้ผู้เป็น
 หัวหน้าแลพวกนายทหารในศาลนั้น เป็นผู้พิพากษาพิจารณาหรือไม่ ถ้าจำเลยค้าน
 ผู้หนึ่งผู้ใดแล้ว จะต้องออกชื่อผู้นั้นให้ชัดเจน ถ้าค้านหลายคนจะต้องให้ค้านเป็นลำดับ
 กันไป ตั้งแต่ผู้น้อยจนถึงผู้ใหญ่ แต่จะต้องถามจำเลยนั้นว่าค้านผู้นั้นด้วยเหตุใด แล
 คำค้านนั้น จะต้องให้ผู้อื่น พิจารณาว่าเป็นค้านหรือไม่เป็น ถ้าเห็นว่าเป็นค้านได้แล้ว
 นายทหารที่ถูกค้านจะออกจากที่นั่น แล้วต้องตั้งให้นายทหารผู้อื่นว่าที่แทนนายทหาร
 ผู้นั้นต่อไป การที่ยอมให้จำเลยค้านผู้พิพากษาได้ดังนี้ เป็นการยุติธรรมแลเป็นการที่
 สันความสงสัยของคนผู้ต้องคดีทั้งปวงด้วย อนึ่ง ถ้าจำเลยจะค้านผู้เป็นหัวหน้าแห่งการ
 ประชุมนั้นก็ได้ ถ้าเป็นหัวหน้าต้องค้านแล้วก็ต้องหยุดศาลตามประเพณี แต่แบบที่
 จำเลยจะค้านได้นั้น จะยอมให้ค้าน ได้แต่บรรดานายทหารที่อยู่ในศาลนั้น สามส่วนเห็น
 ด้วยส่วนหนึ่ง แลถ้าจะค้านนายทหารอื่น ๆ ถ้าพวกที่ประชุมนั้นเห็นด้วยครึ่งหนึ่ง
 จึงจะค้านได้

ถ้าพวกนายทหารที่ประชุมนั้นมีเหตุต้องถูกกักกันหลาย ๆ คนแล้ว แลยัง
 เหลืออยู่ไม่เต็มตามอัตราที่กำหนดประชุมได้ดังนี้ จะต้องหยุดศาลตั้งพนักงานใหม่

ให้เต็มตามอัตรา ถ้าศาลแห่งใดเป็นแต่ต้องคำนวณออกจากที่ต่ำกว่าลำดับ แต่ไม่ต่ำกว่า อัตรากำหนดประชุมหรือพวกที่อยู่ในศาลนั้นมากด้วยกันเห็นแก่ราชการยังไม่ยอมเลิก ศาล จะประชุมกันพิจารณาต่อไปก็ได้ หรือจะหยุดศาลรอคอยตั้งพวกใหม่ให้เต็มตาม อัตราก่อนก็ได้

อนึ่ง เมื่อตั้งผู้เป็นหัวหน้า แห่งการประชุมแต่เดิม หรือเมื่อตกลงกันใหม่นั้น ก็ จะต้องกระทำเหมือนเดิม

ประการหนึ่งเมื่อมีเหตุที่จะให้เลิกประชุม ถ้าเจ้าพนักงานจะขอให้ประชุมปรึกษา การอื่น ๆ ต่อไปก็ได้ แต่การที่จะพิจารณาคดีใด ๆ นั้นจะต้องศาลเสียก่อนจึงจะ พิจารณาได้

เมื่อจำเลยได้คำนวณศาลเสร็จแล้ว พวกศาลนั้นจะต้องศาลตามประเพณี ถ้ามีพนักงานแบบธรรมเนียม ๆ ต้องเป็นผู้นำศาลนั้น ถ้าไม่มีพนักงานแบบ ธรรมเนียมอยู่ในที่นั้นแล้ว ผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมนั้นก็เป็นผู้นำศาล เมื่อ ผู้เป็นหัวหน้าจะศาลก็ต้องนายทหารคนหนึ่งคนใดในศาลนั้นนำศาล แลศาล นี้มีแจ้งอยู่ในกฎหมายข้อบังคับสำหรับกองทัพแล้ว

เมื่อพวกศาลได้ศาลแล้ว จะต้องให้พนักงานแบบธรรมเนียมและผู้ นำ ศาลนั้นศาลแล้วเสียด้วย ถ้าแลมีคนคอยจดสำนวนความหรือมีล่ามอยู่ด้วยก็ต้อง ให้ศาลเสียเหมือนกัน แต่จะให้ศาลในที่ใด ๆ ก็ได้

อนึ่ง จำเลยนั้นจะคำนวณพนักงานแบบธรรมเนียมหาได้ไม่ จะคำนวณได้แต่ผู้จด สำนวนความ หรือล่ามในเวลาที่ยังไม่ได้ศาลเท่านั้น ประการหนึ่งผู้เป็นหัวหน้า แห่งการประชุมนั้นจะต้องตามจำเลยว่าจะคำนวณผู้ใด ๆ หรือไม่ ถ้าคำนวณจะต้องตาม อีกว่าจะคำนวณด้วยเหตุใด แลศาลนั้นจะศาลต่อที่นับถืออย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้

การที่จะชำระจำเลยหลายคนนั้น จะชำระพร้อมกันหรือจะชำระทีละคนก็ได้ พวกศาลผู้พิพากษาจะศาลชำระความคราวเดียวกันก็ได้ แต่จะต้องศาลต่อหน้า จำเลยทุก ๆ คนแลจะต้องถามจำเลยทีละคนว่าจะคำนวณผู้ใดในพวกที่ประชุมนี้บ้าง

แต่พวกศาลสาบาลตัวเสร็จแล้วก็ต้องบังคับจำเลยให้ ๆ การส่วนพนักงานแบบ
 ธรรมเนียมหรือผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุม หรือคนหนึ่งคนใดในพวกที่ประชุมนั้น
 ต้องเป็นผู้อ่านคำหาให้จำเลยให้การผู้หนึ่ง แลเมื่ออ่านคำหานั้นจะต้องถามจำเลยทุก
 ข้อว่า จริงหรือหามิได้ ทั้งนี้ทุก ๆ เรื่อง ถ้าความเรื่องหนึ่งหากันหลายคนแล้ว จะ
 ต้องแยกกันถามจำเลย ถ้าความนั้นหากันเรื่องหนึ่งแต่มีจำเลยหลายคนด้วยกันแล้ว
 จะต้องแยกคำหาทำให้การละคำไว้เป็นคน ๆ

ในการที่จำเลยหลายคนด้วยกัน จำเลยผู้หนึ่งผู้ใดจะให้การนั้น ถ้ายังไม่ได้
 บอกเจ้าพนักงานไว้ก่อน จะขอให้แยกออกให้การก็ได้ ต่างคนต่างจะได้แก้คดีของตัวเอง
 แลไม่รับผิดชอบในการแก้คดีของผู้อื่น ถ้าพวกศาลเห็นว่าจะไปได้แล้วก็ยอม
 ให้ตามขอ เว้นไว้แต่ความนั้นเป็นความใหญ่โทษถึงชบถจึงจะยอมให้ไม่ได้

เมื่อก่อนให้การแก้คดีนั้น จำเลยจะค้านคำหาก็ได้ แลศาลนั้นจะต้องยอมให้เขา
 ค้านตามธรรมเนียม หรือเมื่อเห็นว่าไม่เป็นค้านก็ต้องหยุดศาลคัดคำหาค้านขึ้น
 หารือท่านผู้ใหญ่แลต้องรอฟังคำสั่งด้วย

อนึ่ง การที่หาจำเลยผิดชื่อหรือตำบลนั้น ศาลจะแก้เสียให้ถูกต้องก็ได้

อนึ่ง จำเลยนั้นจะขอแก้คดีต่อศาลก็ได้ แลเพื่อจะแสดงให้เห็นความจริงในการ
 แก้คดีนั้น ถ้าความที่แก้ตัวนั้นได้จริงกว่าคำหา แลพวกศาลจะต้องพิจารณาความนั้น
 โดยละเอียด ถ้าพวกศาลเห็นพร้อมกันแล้วก็จะทำคำตัดสินและข้อความต่าง ๆ ขึ้นยื่นต่อ
 เจ้าพนักงานผู้ใหญ่ แล้วต้องหยุดศาล ถ้าศาลนั้นมีความสงสัยข้อหนึ่งข้อใดแล้ว
 ก็ต้องทำรายงานการขัดข้องขึ้นหารือต่อท่านผู้ใหญ่

ถ้าจำเลยจะแก้คดีแล้ว ผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมนั้น จะต้องอธิบายคำหาให้จำเลย
 ฟังโดยถี่ถ้วนเพื่อจะกันมิให้จำเลยให้การเลอะเทอะนอกจากคำหาไป กับจะต้องชี้แจง
 ให้จำเลยเข้าใจว่า การที่จะแก้คดีนั้นจะยึดเอาเป็นคำแน่แลตัดสินให้เด็ดขาดไปที่เดียว
 ยังไม่ได้ เป็นแต่ชี้แจงไว้ให้ผู้พิพากษาฟังเท่านั้น แต่จำเลยจะอ้างพยานถึงการนั้นก็
 แลคำที่แก้คดีนั้นบางที่จะลดหย่อนผ่อนโทษให้เบาบางลงได้บ้าง แต่ถ้าจำเลยนั้นเห็นมี

ช่องอย่างหนึ่งอย่างใดที่จะกล่าวชี้แจงให้เห็นความจริงของตัวในการแก้คดีได้ก็มีโอกาสที่จะกล่าวได้ตามเวลาอันสมควร

ถึงแม้มีกำหนดให้จำเลยแก้ตัวได้คดี แต่คดีข้อหนึ่งข้อใดที่จำเลยแก้ไม่ตกแล้ว พวกศาลก็จะต้องปรับโทษคดีข้อนั้น ถ้าเป็นศาลสำหรับกองจะต้องนำคำหาขึ้นหาหรือผู้ถูกษาโทษแห่งที่ผู้กระทำผิดนั้น ถ้าเป็นศาลสำหรับแม่ทัพหรือศาลสำหรับตำบล จะต้องอ่านสำนวนแลคำหาคำแก้คดีที่ไม่ตกให้ที่ปรึกษาฟัง ส่วนจำเลยนั้นจะแก้คดีอ้างพยานให้พิจารณาต่อไปอีกก็ได้ เพื่อบางทีจะได้ลดหย่อนโทษให้เบาลงได้บ้าง ฝ่ายศาลนั้นจะต้องยอมให้อ้างพยานมาให้การถึงการซึ่งจำเลยอ้างถึงนั้นแล้ว พวกศาลจะต้องเอาถ้อยคำของจำเลยขึ้นพิจารณาเปรียบเทียบต่อไป

การที่จำเลยไม่แก้คดีหรือแก้แต่เลอะเทอะไม่ได้ความว่ากระไรนั้น ถ้าพวกศาลเห็นว่าจำเลยไม่เข้าใจแก้คดีแล้ว ความซึ่งจำเลยแก้คดีไม่รับผิดนั้นจะต้องลงหมายเหตุไว้ หนึ่ง เมื่อกำลังถามความนั้นถ้าข้อหนึ่งข้อใด จำเลยปฏิเสธไม่รับจะต้องเว้นไว้ก่อน ภายหลังจึงค่อยเอาคำปฏิเสธนั้นขึ้นพิจารณาใหม่

ถ้าจำเลยให้การไม่รับแล้ว จะต้องเรียกโจทก์มาชี้แจงคำหาขึ้นหาให้พวกศาลฟัง แต่ห้ามมิให้ทู่เถียงกัน แลจะใช้จะยึดเอาคำอธิบายเปรียบเทียบของโจทก์เป็นคำตัดสินได้ทีเดียวก็ห้ามได้ หนึ่ง ชูระแลหน้าที่ของโจทก์นั้นมีอยู่ตามกฎหมาย และคำอธิบายนั้นแล้ว การที่ให้โจทก์อธิบายชี้แจงนั้น เปนแต่จะให้รู้ขอบเขตที่สังเกตเท่านั้น

ประการหนึ่งโจทก์ นั้นอุปมาเหมือน นายทหาร ผู้ทำความยุติธรรมเหมือนกัน เปนต้นว่าจะต้องเปนฐานะที่จะสืบเอาความจริงฝ่ายเดียว ไม่คิดเอาความเท็จใส่ความจริง กับต้องประพฤติตัวเป็นคนซื่อสัตย์ แลต้องทำกริยาให้เรียบร้อยไม่กระด้างกระเดื่องต่อพวกขุนศาลตระลาการ แลจำเลยนั้นด้วยต้องว่าความโดยเรียบร้อย แลทำใจดีไปจนแล้วความ ถ้ามีฟังขึ้นแสดงกริยาอาการให้ผิดปกติจากข้อความที่ได้กล่าวแล้วก็เปนเหตุที่ทำให้ศาลต้องหยุดพิจารณาความ เมื่อโจทก์จบคำอธิบายแล้วแลขอให้ผู้พิพากษาพิจารณาเอาความจริงนั้น จำเลยมีโอกาที่จะซักถามคำพยานแล้วฝ่ายโจทก์ก็จะอธิบายคำถามนั้นได้ต่อไป

เมื่อสนข้อมความของ โจทก์ซึ่งชี้แจงการที่จำเลย ชัก ตามตามข้อสง โสยเสร็จแล้ว
 ตุลาการต้องบังคับให้จำเลยให้การแก้คดีต่อไป อนึ่ง การที่ตามจำเลยตามคำหาแลการ
 ที่ชำระต่างกัน ตามแต่จำเลยจะร่วมพยานหรือไม่ร่วม ถ้าจำเลยให้การร่วมหาแลร่วมพยาน
 แล้วไม่ต้องชำระต่อไป ถ้าไม่รับคำหาคำพยานแลจะอ้างพยานรางวัลแก่คำหานั้นก็ได้
 แลพนักงานแบบธรรมเนียมก็ต้องตัดกระทงแดงไว้ด้วย เว้นไว้แต่พวกศาลยังไม่
 ลงเห็นพร้อมกันจึงยังตัดไม่ได้แลถ้าจำเลยให้การรับตามคำหาแล้ว พวกศาลก็ทำคำ
 ตัดสินได้

ถ้าจำเลยไม่รับและอ้างพยานรางวัลอื่นนอกจากโจทก์หาแล้ว จำเลยก็ชี้แจงได้
 แลฝ่ายโจทก์นั้นก็ชั้นสูตรชักตามพยานข้างฝ่ายจำเลยได้ จำเลยต้องชี้แจงตามโจทก์
 ตามแลก็รวบรวมถ้อยคำของตัวไว้และโจทก์นั้นก็แก้ความต่อไป อนึ่ง เมื่อโจทก์
 ให้การแก้คำจำเลยแล พนักงานแบบธรรมเนียมก็ต้องตัดกระทงแดงขึ้นหาหรือได้
 เว้นไว้แต่พวกศาลยังไม่เห็นพร้อมกันจึงยังตัดไม่ได้ ถ้าพวกศาลเห็นพร้อมกันแลก็
 ต้องทำคำตัดสินต่อไป อนึ่ง ข้อความที่จำเลยไม่รับแล้วอ้างพยานรางวัลอื่น แลคำ
 ของพยานรางวัลฝ่ายจำเลยอ้างถึงนั้น พวกศาลจะต้องพิจารณาด้วย

อนึ่ง ต้องยอมให้จำเลยมีโอกาที่จะแก้คดีแลบ้องกันตัวได้ด้วย อนึ่งเมื่อเพียง
 จำเลยให้การแก้คดีนั้น ถ้าข้อความแลถ้อยคำไม่เรียบร้อย ก็อย่าให้ผู้พิพากษา
 ห้ามจำเลยนั้น

ประการหนึ่งพวกขุนศาลตุลาการศาลทหารนั้น ต้องตั้งอยู่ในสุจริตธรรมจะ
 พิจารณาคะดีเรื่องหนึ่งเรื่องใดต้องพิจารณาให้เห็นเท็จแลจริง อย่าคิดคาดคะเนตัดสิน
 ว่าผู้ต้องฟ้องนั้นมีความผิดก่อนได้ชั้นสูตร ถ้าคดีเกิดขึ้นในที่ใดก็ต้องมีที่พิพากษา
 ในที่นั้น เพื่อจะได้ชั้นสูตรเอาความจริง โจทก์มีแล้วจำเลยก็ต้องมีไม่ต้องวิตกอันใด
 อนึ่ง ความหนักแห่งความชั้นสูตรนั้น อาศัยความพิพากษาเป็นประมาณ ถ้ามี
 ความสงสัยในการที่จะชั้นสูตรนั้นจะต้องตัดสินเพียงจำเลย

เมื่อพวกขุนศาลตุลาการจะพิจารณาความนั้น ไม่ควรจะคาดคะเนตัดสินผิด ๆ
 ถูก ๆ เมื่อเห็นว่าชำระไปไม่ได้แล้ว ก็ส่งไปให้ศาลอื่นชำระต่อไปดีกว่า อย่าเอา

ตัดสินเอาแต่เอาใจ แลการที่ส่งความไปชำระที่ศาลอื่นนั้นเป็นการถูกต้องแท้ ไม่เป็นเหตุที่จะเสียชื่อเสียงแลอำนาจของที่ประชุมศาลนั้นไปแต่สักอย่างหนึ่ง เพราะเหตุใดเพราะศาลนั้นไม่มีอำนาจที่จะบังคับแลทำโทษผู้ที่ต้องกระนั้น ให้เกินกำหนดไปได้ จึงจำเป็นต้องส่งไปศาลอื่นอยู่เอง อนึ่ง การที่จะเสียชื่อเสียงแลอำนาจของศาลนั้น มีอยู่อย่างเดียวแต่ที่ชำระความไม่เป็นยุติธรรม แลเอาตัดสินผิด ๆ ถูก ๆ เอาตามชอบใจเท่านั้น

อนึ่ง ยอมให้จำเลยมีเพื่อนสำหรับช่วยคน ๑ แลเพื่อนของจำเลยนั้นจะเป็นเนติบัณฑิตย์อยู่หรือคนชนิดใด ๆ ก็ได้ ถ้าเพื่อนของจำเลยนั้นเป็นคนซักถามข้อความหรือคนอื่นนอกจากเนติบัณฑิตย์แลนายทหารซึ่งสังกัดชั้นอยู่ในกรมทหารนั้น จะเตือนสติจำเลยได้ แต่คำซึ่งจำเลยปรึกษาแลคำซึ่งจำเลยจะถามพยานนั้น แต่ถ้าเพื่อนของจำเลยนั้นเป็นนายทหารสังกัดชั้นอยู่ในกรมทหารนั้น แล้วเพื่อนผู้นั้นก็มีโอกาสแลหน้าที่เหมือนที่ปรึกษาตามพระราชบัญญัติ

ตามกฎหมายได้อนุญาตให้ที่ปรึกษาซึ่งนับเป็นผู้เตือนสติทั้งฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลย มีโอกาสที่จะซักถามแล้วกล่าวชี้แจงข้อความสิ่งหนึ่งสิ่งใดแก่พวกขุนศาลตุลาการแลชั้นสูตรซักถามพยานได้เหมือนดังพนักงานในศาลนั้นเหมือนกัน อนึ่ง ที่ปรึกษาหรือนายทหารผู้หนึ่งผู้ใด จะให้การแก้คดีแทนนั้นจะต้องบอกกล่าวว่าเป็นความ ซึ่งพึงหา กันนั้นอย่างนี้ แต่ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างนี้ แลผู้ซึ่งเป็นที่ปรึกษานั้นจะสาบาลตัวเป็นผู้ซักถามความหาได้ไม่ อนึ่ง โอกาสแลหน้าที่ทั้งปวงซึ่งยอมให้ที่ปรึกษาฝ่ายโจทก์ฝ่ายจำเลยทำได้นั้น ก็เพื่อจะให้ชี้แจงอธิบายกฎหมายต่าง ๆ แก่พวกศาล ๆ จะได้ชำระตัดสินความแต่โดยยุติธรรม

กับอนึ่งจะต้องให้พยานฝ่ายโจทก์ ฝ่ายจำเลยทุกคนสาบาลเสียก่อนจึงจะให้ถ้อยคำตามที่โจทก์จำเลยหรือพนักงานแบบธรรมเนียมอ้างให้ตามนั้น แต่เมื่อพยานจะให้ถ้อยคำนั้นจะต้องคำนับหรือไหว้ผู้พิพากษาเสียก่อน แต่ไม่ต้องคำนับโจทก์จำเลยนั้นด้วย ถ้าเห็นว่าถ้อยคำข้อหนึ่งข้อใด ไม่สมควรที่จะถามพยานนั้นแล้ว ฝ่ายโจทก์แลจำเลยหรือพนักงานแบบธรรมเนียม หรือผู้หนึ่งผู้ใด ในศาลนั้น ควรจะห้ามมิให้ถาม

แต่ถ้อยคำซึ่งจะห้ามนั้นต้องปลุกซากันให้ตกลงเสียก่อนแลเมื่อปลุกซากันนั้นจะต้องให้ผู้ที่เป้นพยานออกไปอยู่นอกศาลเสียตามธรรมเนียมก่อนแล้วจึงค่อยปลุกซากัน

เมื่อพยานให้ถ้อยคำแล้ว ต้องอ่านทวนคำของพยานให้พยานฟังด้วยประสงค์จะใคร่รู้ว่าถ้อยคำที่ให้การนั้นจะผิดหรือถูก ด้วยพยานให้การเสร็จสิ้นสำนวนแล้ว ครั้นอ่านถ้อยคำนั้นให้พยานฟังเสร็จแล้ว ต้องซ้ำอ่านให้ผู้พิพากษาฟังอีกครั้งหนึ่งแลจะเพิ่มเติมคำอธิบายของพยานให้แก่ผู้ตัดสินวางบทนั้น เพื่อผู้ตัดสินจะได้วางบทได้โดยยุติธรรม ถ้าโจทก์หรือจำเลยมีความสงสัยด้วยคำข้อหนึ่งข้อใดแล้วก็ให้ยอมให้ตามพยานถึงถ้อยคำของพยานนั้นได้

ถ้าโจทก์หรือจำเลยมีความสงสัยข้อหนึ่งข้อใด แล้วจะให้ผู้พิพากษาเรียกพยานกลับมาให้ถ้อยคำอีก ก่อนเวลาที่จำเลยจะลุกขึ้นชี้แจงความครั้งที่สองให้ผู้พิพากษาฟังก็ได้ อนึ่ง ถ้าพยานโจทก์ให้การใหม่ไม่สมกับความหาฝ่ายโจทก์นั้นแล้ว โจทก์จะขอให้ผู้พิพากษาเรียกพยานนั้นมาให้การต่อสู้กับพยานฝ่ายจำเลยก็ได้ อนึ่ง ถ้าพวกผู้พิพากษายังไม่ตกลงทำคำตัดสินแล้ว ก็จะเรียกพยานกลับมาให้การตามโจทก์ขอได้ แต่การที่ผู้พิพากษายอมให้กลับเรียกพยานให้การตามโจทก์ขอนั้น จะต้องพิเคราะห์ดูก่อน แลพยานที่โจทก์หรือจำเลยอ้างถึงนั้นผู้พิพากษาก็ควรจะต้องตามเอง เว้นไว้แต่เมื่อเห็นว่าถ้อยคำของพยานนั้นเหลวไหลเลื่อนลอยอยู่ จะให้ผู้อื่นตามแทนก็ควร อนึ่ง ถ้าผู้พิพากษามีความสงสัยในคำพยาน ข้อหนึ่งข้อใดแล้วก็มีอำนาจที่จะตามพยานนั้นได้

เงินค่าบ่วยการซึ่งยอมให้สำหรับพยานทั้งทหารแลพลเรือนซึ่งผู้พิพากษาได้เรียกมานั้น ได้กำหนดอัตราไว้ในกฎหมายสำหรับกองทัพตั้งมีแจ้งอยู่ต่อไป

ผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมในศาลหรือที่ใด ๆ ควรจะตั้งอัตราไว้ให้คนทั้งปวงรู้ทั่วกันว่าพยานมาแต่ที่ไกลไกลเท่านั้น ๆ เคยทำมาหากินได้วันละเท่านั้น ๆ ต้องได้รับเงินค่าบ่วยการเท่านั้น ถ้าศาลแห่งใดไม่มีพิกัอัตราแล้วก็ต้องคิดเงินค่าบ่วยการค่ากินค่าเดินทางให้ตามทางไกลแลไกล แลค่าบ่วยการอยู่ในศาลนั้นจะต้องคิดให้วันหนึ่ง

ไม่เกิน ๔ บาทขึ้นไป ถ้าพยานผู้หนึ่งผู้ใดตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกันกับศาลแล้ว
ไม่ต้องให้เงินค่าบ่วยการแก้พยานผู้นั้นเลย

ถ้าจะต้องการล่ามแล้ว ให้เรียกเอานายทหารที่ไต่ตั้งไว้เป็นพนักงานล่ามนั้นมา
ใช้เป็นราชการตามประสงค์ ถ้าเป็นตามหัวเมืองต่างๆ เห็นจะต้องใช้ล่ามตามศาลพล
เรือน แต่การนี้จะสมควรประการใดก็ให้ผู้เป็นหัวหน้าแห่งการพิพากษาจัดไปได้ ขอบ
ด้วยราชการ

อนึ่ง การที่เรียกล่ามนั้น ผู้พิพากษาทั้งปวงต้องไม่มีความรังเกียจเพราะล่ามนั้น
เป็นแต่ผู้แปลไปตามคำหา คำให้การเท่านั้น หาได้เป็นผู้เพิ่มเติมสำนวนความนั้นไม่
ถ้าล่ามแปลเกินไปกว่าคำหาคำให้การแล้ว พวกขุนศาลตุลาการก็มีอำนาจที่จะห้ามล่าม
นั้นได้

การที่มีล่ามนี้ต้องระวังให้มาก เมื่อจะแปลถ้อยคำนั้นต้องให้แปลให้ถูกต้องตาม
คำหาแลคำให้การ อย่าให้แปลให้ผู้พิพากษาเข้าใจไปอย่างอื่นซึ่งปราศจากความจริง
จนตัดสินผิด ๆ ถูก ๆ ได้เป็นอันขาด เพราะต้นเหตุแห่งความนั้นจะเป็นที่เข้าใจกันได้ก็
เพราะคนที่เป็นล่ามนั้น แลล่ามนั้นจะต้องแปลคำต่อคำโดยถูกต้องตามคำหา คำให้
การนั้น ห้ามมิให้พูดอ้อมค้อมเลอะเทอะและกลับถ้อยคำแห่งความนั้นเป็นอันขาด ถ้า
พวกขุนศาลตุลาการมีความสงสัยข้อหนึ่งข้อใดซึ่งล่ามแปลนั้นแล้ว ล่ามจะต้องอธิบาย
ให้เข้าใจได้โดยชัดเจน ถ้าพวกขุนศาลตุลาการยังไม่สิ้นสงสัยก็ต้องให้ล่ามที่สองแปล
สอบถ้อยคำนั้นอีกครั้งหนึ่ง

อนึ่ง ถ้าอยากจะใคร่รู้ว่าถ้อยคำซึ่งพยานให้การนั้นได้แปลถูกต้องแล้วหรือยัง
จะให้ผู้พิพากษาควรจะจดถ้อยคำของพยานนั้นไว้เป็นหนังสืออังกฤษ หรือ หนังสือไทย
ก็ได้ แต่พอจะได้เป็นที่สังเกตถ้อยคำนั้นให้คล้ายคลึงกัน ถ้ามีความสงสัยในคำ
หนึ่งคำใดแล้วจะได้ตามล่ามนั้นว่าคำนั้นแปลว่ากระไรดังนี้

ประการหนึ่ง ถ้าพวกขุนศาลตุลาการมีความสงสัยคำหนึ่งคำใดที่ล่ามแปลนั้น
แล้ว ก็ควรจะถามพวกที่อยู่ในศาลหรือผู้หนึ่งผู้ใดที่เข้าใจในภาษานั้นได้ เมื่อผู้ใคร่

ว่าถ้อยคำซึ่งพยานให้การนั้นล้ามแปดผิดแล้ว ก็ต้องบอกให้ขุนศาลตุลาการที่มาประชุม ศาลนั้นทราบทั่วกันทุก ๆ คน หนึ่ง ถ้าล้ามแปดไม่ผิดแต่ทำให้ถ้อยคำตกหล่นคลาดเคลื่อนหรือเว้นเสียไม่แปลความข้อหนึ่งข้อใดแม้แต่คำหนึ่งขึ้นไป ก็ต้องบอกให้ทราบทั่วกันเหมือนกัน แล้วจะต้องเอาคำที่ผิดหรือที่ตกหล่นนั้น ขึ้นปฤกษาเปรียบเทียบดูความนั้นว่าจะต้องแปลให้มาหรือไม่ก็ต้องแปลก็สุดแท้แต่การที่ควร

เมื่อส่งความมาให้พวกขุนศาลตุลาการพิจารณานั้น พวกขุนศาลตุลาการจะประชุมกันปฤกษาคความนั้นเป็นการไปรเวตเสียก่อนก็ได้ แต่เมื่อปฤกษาทกลงกันเห็นอย่างไรแล้วภายหลังต้องเปิดศาลชำระให้รู้ทั่วไปในแวนแคว้นแห่งศาลนั้น แลข้อความซึ่งได้ชำระแล้วนั้นผู้ใดจะนำลงไปพิมพ์ก็ได้ไม่ห้าม

ถ้าพวกตุลาการแห่งศาลทหารคนหนึ่งคนใดมาไม่ทันในเวลาเปิดศาลแล้ว ตุลาการผู้นั้นเป็นชาติจากผู้พิจารณาความของศาลนั้น

พวกขุนศาลตุลาการทุก ๆ คนต้องมีความเพ่งเล็งพิจารณาคดี ซึ่งส่งมาให้ศาลทหารพิจารณานั้น โดยยุติธรรมแลเต็มใจวินิจฉัยด้วยความคិតของตนเองทุก ๆ เรื่อง ห้ามมิให้เลือกเอาแต่เรื่องที่ชอบใจมาพิจารณา ให้พิจารณาให้ทั่วไปว่าชอบแลไม่ชอบ หนึ่ง ความคិតของพวกตุลาการนั้นต้องให้เป็นลำดับกันไปตั้งแต่ผู้น้อยถึงผู้ใหญ่

เมื่อผู้พิพากษาได้พิจารณาความเสร็จแล้ว จะต้องดำริห์การตัดสินต่อไป แลการที่ตัดสินนั้นจะต้องชี้แจงให้แจ่มก่อนว่า ความเรื่องนั้นหากันอย่างนั้น ได้ชำระอย่างนั้น ได้ตัดสินอย่างนั้น ต้องจดไว้เป็นข้อ ๆ ทุก ๆ เรื่อง ทั้งเรื่องโจทย์แลเรื่องจำเลย ถ้าผู้พิพากษามีความสงสัยในคดีข้อหนึ่งข้อใดซึ่งจะตัดสินให้ถูกต้อง ตามข้อบังคับนั้นแล้วจะต้องยกเอาค้านั้นขึ้นหาหรือท่านผู้ใหญ่เสีย ก่อน จึงจะทำคำตัดสินได้ หนึ่ง ความซึ่งหากันนั้นถ้าได้ส่งมาให้ศาลทหารพิจารณาแล้ว ถ้าพิจารณาได้ความประการใดแล้วจะต้องทำคำตัดสินไปตามรูปความที่ได้พิจารณานั้น ควรตัดสินก็ต้องตัดสิน ควรเว้นก็ต้องเว้น เมื่อทำคำตัดสินเสร็จต้องอ่านให้ผู้พิพากษาทั้งปวง แลโจทย์จำเลย ฟังให้ถ้วนทุก ๆ ข้อ แลคำตัดสินนั้นจะต้องให้ผู้ที่จะต้องรับความตัดสินนั้นลงชื่อไว้เป็นสำคัญด้วย หนึ่ง ถ้าคำตัดสินนั้นมีผู้ใดคนหนึ่งยังไม่เห็นด้วยแล้ว ก็ยกข้อความที่

ไม่เห็นด้วยนั้นขึ้นแสดงต่อหน้าพวกขุนศาลตุลาการได้ แล้วพวกขุนศาลตุลาการจะต้องนำเอาค่านั้นขึ้นหาหรือใหม่

ถ้าตุลาการได้พิจารณาเห็นว่า จำเลยไม่มีความผิดแล้ว จะต้องอ่านความที่ได้พิจารณานั้นให้ผู้พิพากษาทั้งปวงทราบทั่วกันก่อนเวลาที่จะปล่อยจำเลย

เมื่อตุลาการได้พิจารณาเห็นว่าจำเลยมีความผิดตามคำหาแล้วจะต้องวางบทตามแบบธรรมเนียม แต่เมื่อก่อนจะวางบทนั้นจะต้อง พิจารณา แลปลูกษากัน ทุกข้อไป เว้นแต่ความข้อใดซึ่งผู้เป็นประธานในศาล ได้วาง บทลง ไว้แล้วความ ข้อ นั้น ไม่ต้องปลูกษาต่อไป แต่การที่วางบทนั้นจะต้องวางลงไว้เป็นข้อ ๆ ว่า ข้อนั้นผิดอย่างนั้น และ ได้วางบทให้ทำอย่างนั้น

เมื่อจะทำคำตัดสินนั้น ให้ทำตั้งแต่ความคู่แรกก่อน แล้วจึงค่อยทำคู่รอง ๆ ลงมาต่อไป เว้นไว้แต่ความข้อหนึ่งข้อใดยังเป็นการขัดข้องอยู่จะวางบทยังไม่ได้แล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องงดไว้ก่อนแล้วต้องทำคำตัดสินความอื่น ๆ ต่อไป

เมื่อจะทำคำตัดสินนั้นจะต้องทำตามกฎหมาย ซึ่งได้กำหนดไว้สำหรับกองทัพ มีอยู่ว่าถ้าผู้ที่ต้องคดีมียศเป็นนายสิบแล้วจะปรับใหม่ทวีคูณไม่ได้ อาจารย์สำหรับกองทัพจะปรับใหม่ลดหยศไม่ได้ แลคำตัดสิน นั้นจะ ต้องทำ ตาม กฎ หมาย ข้อ บังคับ ทุกประการ ถ้าไม่มีบทที่จะวางให้ถูกต้องตามกฎหมายข้อบังคับแล้ว จะวางแต่พอให้กล้ายคลึงกันก็ได้ เมื่อทำคำตัดสินเสร็จแล้ว จะต้องให้ผู้เป็นประธานแห่งการประชุม นั้นลงชื่อไว้เป็นสำคัญด้วยถ้ามีพนักงานแบบธรรมเนียม ต้องให้พนักงานแบบธรรมเนียมลงชื่อด้วยเหมือนกัน เมื่อลงชื่อพร้อมกันแล้วต้องส่งคำตัดสินนั้นไปให้นายทหารผู้ใหญ่ช้ขาด เมื่อชำระความนั้นเจ้าพนักงาน ณ ศาลทหารจะต้องจดถ้อยคำ ซึ่งได้ชำระลงไว้โดยถ้วนถี่ทุกประการ แลพวกขุนศาลตุลาการผู้พิพากษาทั้งปวง จะต้องอยู่ในบังคับของผู้เป็นหัวหน้าแห่งการประชุมแลพนักงานแบบธรรมเนียมนั้นด้วย

การทำคำตัดสินนั้น จะต้องพิจารณาวาง บท ให้เห็นถูกต้องเที่ยงแท้ โดยใจของตนเอง โดยยุติธรรมเสียก่อนแล้วจึงค่อยวางบทลงเป็นแน่ต่อไปแต่ต้องเป็นที่เข้าใจว่าการที่ลงโทษนั้นเพื่อจะได้รักษาความเรียบร้อยทั้งปวง คำตัดสินวางบทนั้น ต้องทำ

ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ และข้อบังคับสำหรับทหารทุกประการ ถ้าการที่ชำระ
 ตัดสินลงโทษนั้นถูกต้องตามแบบธรรมเนียมแล้ว การที่ระวางรักษาการนั้นก็น้อยลง
 หนึ่ง การที่จะรักษาการให้เรียบร้อยนั้นก็ต้องอาศัยการที่ปราศจากความล่าเอียง
 ในเวลาที่จะลงโทษถึงอย่างนั้นจะต้องพิจารณาว่า คดีใดซึ่งเป็นคดีใหญ่หลวงเหลือ
 อำนาจ ไม่ควรพิจารณาก็อย่าเพิ่งพิจารณา เพราะศาลสำหรับแม่ทัพ ซึ่งมีอำนาจ
 ควรจะพิจารณาคดีใหญ่ ๆ ใต้นั้นมีอยู่ ควรจะส่งคดีอันใหญ่ไปยังศาลสำหรับแม่ทัพ
 จึงจะชอบแลการที่จะลงโทษนั้นจะต้องทำแก่ที่ควร อย่าให้ทำด้วยความอาฆาตพยาบาท
 เมื่อควรจะลงโทษให้เข็ดหลาบอย่าทำให้เหลือเกินไปกว่าการที่ควรเป็นอันขาด ถ้าทำ
 ให้เกินไปแล้วผู้ที่ต้องโทษนั้นก็มิโอกาสที่จะฟ้องอุทธรณ์ต่อผู้บังคับการนั้นได้ เพราะ
 เหตุฉะนั้นเมื่อผู้พิพากษาจะตัดสินลงโทษผู้ใดคนหนึ่งแล้ว ควรระวางให้มากอย่าทำให้เกิน
 อำนาจของผู้บังคับการไป

ถ้าทหารหลายคนทำความผิดเรื่องเดียวกันแล้ว การที่ตัดสินลงโทษนั้นบางทีก็
 ผิดกัน เพราะบางคนกระทำความผิดมาก บางคนกระทำความผิดน้อยเพราะฉะนั้นการ
 ที่จะวางบทตัดสินจึงต้องวางต่าง ๆ กัน เหมือนอย่างนายสิบแลพลทหาร ถ้าได้ทำ
 ความผิดอย่างเดียวกันก็ต้องตัดสินทำโทษนายสิบให้มากกว่าพลทหาร แลพลทหารนั้น
 จะต้องตัดสินตามโทษมากแลน้อยเป็นลำดับไป

ผู้พิพากษาศาลทหารมีอำนาจที่จะทำโทษแก่ผู้หนึ่งผู้ใดซึ่ง ตูถูก ศาล ทหาร นั้นได้
 เว้นแต่มิให้ทำด้วยสามารถแห่งความโกรธแค้นเป็นอันขาด แลเมื่อชำระความนั้นถ้ามี
 ผู้หนึ่งผู้ใดในจำพวกที่มาฟังความ ณ ศาลนั้น เอ็ดอึ้งกระทำวุ่นวายด้วยเหตุอย่างหนึ่ง
 อย่างใดให้ความนั้นพ้นเพื่อนไปแล้ว จำเลยนั้นอาจจะห้ามแลฟ้องกล่าวโทษผู้หนึ่งได้
 ถ้าจำเลยไม่ฟ้องจะเป็นแต่ขอให้เจ้าพนักงานช่วยห้ามปรามให้ก็ควร

ผู้ที่วางบทตัดสินนั้น ต้องสังเกตกำหนดฐาน กิจที่ต้งของความผิดให้อ่องแท้
 เสียก่อนว่าผู้ที่ทำผิดนั้นจะทำด้วยความแกล้งหรือไม่แกล้ง ทำด้วยความ โกรธ หรือ
 ไม่โกรธให้รู้ชัดต้งนี้แล้ว จึงค่อยวางบทตัดสินต่อไปเป็นฐาน ๆ ตามที่ได้ชี้แจงไว้

ที่ ๑ ความผิดเกิดขึ้นด้วยความไม่แกล้ง

ที่ ๒ ความผิดเกิดขึ้นด้วยความแกล้ง

ที่ ๓ ความผิดเกิดขึ้นด้วยความไม่ได้ตั้งใจแลไม่ได้แก้ง

ที่ ๔ ความผิดซึ่งไต่กระทำด้วยมิได้ตั้งใจจะทำแต่ผิดญได้เป็นขึ้น

ถ้ามีความสงสัยด้วยการที่จะทำคำตัดสินให้ถูกตามความยุติธรรมแล้ว ควรจะ จดจำ
ฐานแห่งความผิดทั้ง ๔ ประการนี้ไว้ ให้แม่นยำจะเป็นประโยชน์ในการตัดสินมากขึ้น

ผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งกระทำผิดเนื่อง ๆ นั้น ควรจะตัดสินลงโทษ ให้มากกว่าผู้ที่ทำ
ความผิดคราวเดียวด้วยเป็นประเพณีสืบมา ถ้าผู้ใดทำขึ้นเป็นครั้งแรกแลมิได้แก้งทำ
ด้วยตั้งใจ ควรจะภาคทัณฑ์ก็ให้ภาคทัณฑ์ไว้ แต่คนที่รู้จักผิดรู้จักชอบแล้วแลยังขึ้น
กระทำความผิดอยู่เนื่อง ๆ นั้นควรจะทำโทษให้จงหนัก ความผิดของทหารนั้นจะ
ต้องพิจารณาให้แข็งแรงมากกว่าผู้อื่น ๆ ซึ่งเป็นพลเรือน ซึ่งมีความผิดเรื่องเดียวกับ
ทหาร แลเมื่อจะทำโทษนั้นจะต้องทำให้เป็นตัวอย่างไว้ แต่ต้องทำให้หนักมากกว่า
พลเรือน แลการที่ทหารทำความผิดขึ้นในราชการกรมทหารนั้น จะลดหย่อนผ่อนให้
ตามการที่ควรได้บ้างโดยฐานแก้งแลไม่ได้แก้ง

ความผิดฝ่ายทหารนั้น ไม่เหมือนความผิดฝ่ายพลเรือน ความผิดฝ่ายทหารนั้น
มักเกิดขึ้นบ่อย ๆ ด้วยวาจา คือใช้ถ้อยคำซึ่งไม่สมควรในที่ทั้งปวง ทัวไป แลการ
ซึ่งใช้ถ้อยอันไม่สมควรนั้น จะตัดสินลงโทษให้หนัก เหมือน ดังผู้ที่กระทำ ความผิด
อย่างอื่นในข้อบังคับสำหรับกองทัพทีเดียวนั้นไม่ได้ ประการหนึ่งเมื่อจะทำคำตัดสิน
ลงโทษนั้น จะต้องพิจารณาดูว่าผู้ที่มีความผิดนั้นเป็นเพราะความโกรธหรือไม่ใช่ แล
คำที่ผู้นั้นกล่าวจะเป็นคำหยาบคายไม่สมควรที่จะกล่าวหรือมิใช่ เป็น คำลำง อำนาจ
ของนายทหารผู้ใหญ่หรือไม่ อนึ่ง ทหารนั้นมักจะใช้คำหยาบอยู่เนื่อง ๆ ในเวลาที่มี
โทษบังเกิดขึ้น ก็การที่กล่าวหยาบคายนั้นจะยกเว้นให้แต่ทหารซึ่งมีความรู้่น้อย ไม่
รู้จักการตักต้อนหนักเบาที่ผิดที่ชอบแต่พวกเดียวกันนั้น แต่ถึงกระนั้นถ้าทหารมีความ
รู้่น้อยใช้ถ้อยคำหยาบคาย ไม่สมควรให้พวกนายสิบ ได้ยินแล้ว พวกนายสิบต้องว่า
กล่าวห้ามปรามเสียอย่าให้ใช้ต่อไป ถ้านายสิบไม่ว่ากล่าวห้าม ปรามเสียยัง ปล่อยให้

เหตุฉะนั้น พวกนายสิบจวรรจะต้องสั่งสอนทหารให้ ไซ้แต่ถ้อย คำอัน สุภาพ เรียบ ร้อย
ในเวลาที่จะพูดกับนายทหารผู้ใหญ่ แลคนทั้งปวงด้วย

การจะให้ทหารทั้งปวงทุก ๆ กองมีโอกาที่จะเห็นความยุติธรรมในการที่ทำโทษ
ผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งมีความผิดมิได้แก่งทำให้เกินไปกว่าโทษของผู้นั้นเลย แลการทำโทษ
กันนั้น ก็เพื่อระงับความชั่ว แลหาความสุขเพิ่มเติมให้แก่ทหารทั้งปวง ประราธนาจะ
รักษาราชการให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ถ้าทหารกองใดปราศจากความเรียบร้อยแล้ว
กองทหารนั้นก็ถึงซึ่งความเสื่อมทรามไป มิได้มีความดีความเจริญเลย แต่การที่จะ
กดขี่ทหารกองหนึ่งกองใด ให้ประพฤติกความเรียบร้อยเอาอาญาตั้งหนำนั้น ถึงโดยจะ
ประพฤติกไปได้ก็เป็นแต่ความเรียบร้อยอย่างแล้ว ถึงแม้ถึงที่คับแค้นเข้าแล้วก็หาอาจ
จะรักษาความสุจริตเรียบร้อยให้คงอยู่ได้ไม่ เพราะเหตุฉะนั้นจึงต้องมีความอุทสาหะเพ่ง
เล็งหาความเรียบร้อยอย่างประเสริฐ ตามแบบอย่างที่นายทหารผู้ใหญ่ได้เคยกระทำมา
แต่เดิม ๆ นั้นมาประพฤติกให้ถูกต้องตามความยุติธรรม ให้ปราศจากการลำเอียงแล
ความทุจริต กิดการสิ่งใดขึ้นก็ให้เป็นประโยชน์ทั่วไปแก่นายทหาร พลทหารทั้งปวง
โดยความศีกอันรอบคอบแนะนำให้นายทหาร พลทหารรู้จักราชการในตำแหน่งของตัว
ทุก ๆ คน แลให้รู้ได้ว่าทำอย่างนั้นเป็นการผิด ทำอย่างนี้เป็นกรถูก เพื่อจะป้องกัน
มิให้เกิดความผิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น ถ้ามีความผิดเกิดขึ้นแล้วผู้ที่กระทำความผิดนั้นก็
ต้องรับโทษโดยความยุติธรรม

ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำความผิดแล้ว พวกขุนศาลตระลาการจะต้องตัดสินลงโทษ
โดยแท้ เว้นไว้แต่ผู้ผิดนั้นรู้สึกตัวกลัวอาญา มาขอสุกแกโทษ แลว่าปฏิญาณสัญญาว่าจะ
ไม่ประพฤติกการที่ผิดต่อไปตั้งนี้ จะภาคทัณฑ์ไว้สักครั้งหนึ่งก็ควร แต่นายทหารที่มี
สัญญาบัตรนั้นถ้ามีความผิดเกิดขึ้นแล้ว จะต้องทำตามกฎหมายข้อบังคับ สำหรับกองทัพ
มาตรา ๑๖ มีความว่า "จะยกโทษให้แก่ นายทหารผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งประพฤติกิริยาไม่
สมควรแก่ยศศักดิ์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ชูบเลี้ยงให้เป็นนายทหาร แล
ประพฤติกตนประกอบไปด้วยโทษสะละติ ทำลายชีวิตคนให้สิ้นไป โดยความแก่งนั้น
ไม่ได้เป็นอันขาด"

อนึ่ง เมื่อจะพิจารณากรณีเรื่องหนึ่งเรื่องใดนั้น จะต้องสืบสวนเหตุผลเสียก่อนว่าคดีนั้น ๆ เกิดขึ้นด้วยเหตุอันใดแล้วจึงค่อยพิจารณาต่อไป เมื่อพิจารณาได้ความจริง ก็ให้ตัดสินทำโทษไปตามพระราชกำหนดกฎหมาย แลการที่จะตัดสินลงโทษนั้นจะตัดสินโทษหนักให้เบา โทษเบาให้หนัก ไม่ควรยกให้ยกให้เพราะเห็นแก่ผู้ผิดนั้นไม่ได้ จะยกผ่อนให้ได้ก็แต่เป็นอย่างไร ๆ ตามที่มีอยู่ในกฎหมายว่าทำผิดอย่างนั้นให้ทำโทษอย่างนั้น แต่ผู้วินิจฉัยเห็นว่า การที่จะทำโทษตามกฎหมายนั้นเร็วแรงเหลือกำลังที่ผู้ผิดจะทนไปกว่าจะพ้นกำหนดได้ จะเป็นเหตุที่ทำให้ถึงแก่ชีวิตหรือเป็นอันตรายแล้วจะลดหย่อนให้บ้างก็ได้

อนึ่ง เมื่อผู้พิพากษาจะตัดสินลงโทษผู้ผิดนั้น ให้พิจารณาตุ่ก่อนว่าผู้ผิดนั้นจะรับโทษอย่างนั้นจะทนได้หรือไม่ได้ อย่าทำให้เหลือเกินไปกว่ากำลังร่างกายของผู้ผิดนั้น ให้ทำแต่พอเป็นตัวอย่างเพื่อจะได้รักษาความเรียบร้อย แลถ้าผู้หนึ่งผู้ใดไม่ละทิ้งการชั่วยังขึ้นประพฤติอยู่เสมอ ๆ แล้ว ก็ต้องลงโทษให้จงหนักจนสมแก่โทษของผู้ผิดนั้น

เมื่อตระลาการได้พิจารณาคำของจำเลยให้การแก้คดีสิ้นจำนวนแล้ว ก็เป็นอันสำเร็จการในชั้นแรก แต่คำตัดสินลงโทษนั้นจะเอาเป็นแล้วไม่ได้ ต้องให้ผู้ใหญ่ลงชื่อเสียก่อนจึงจะใช้ได้ (ถ้ามีพนักงานแบบธรรมเนียมอยู่ในศาลด้วยแล้ว พนักงานแบบธรรมเนียมนั้นก็เป็นผู้รับผิดชอบประทับคำตัดสินแทนผู้ใหญ่ได้เหมือนกัน ถ้าพนักงานแบบธรรมเนียมไม่ได้อยู่ในศาลด้วยแล้ว ผู้เป็นหัวหน้าแห่งศาลนั้นจะเป็นธุระต่อไปก็ได้)

คำตัดสินทำโทษ ณ ศาลสำหรับ กองนั้นจะให้เป็นที่ตกลงกันได้ก็เพราะผู้เป็นประธานในการประชุมนั้น หรือผู้ที่ได้รับอำนาจเป็นใหญ่ในการประชุมประทับให้แล้ว จึงจะเป็นหลักฐานมั่นคง

คำตัดสิน ณ ศาลตำบลนั้นจะให้เป็นที่ตกลงได้ โดยผู้เป็นใหญ่ในการประชุมนั้น หรือนายทหารผู้ซึ่งได้รับอำนาจจากผู้เป็นใหญ่ในศาลสำหรับแม่ทัพให้ จึงจะเป็นหลักฐานมั่นคง

คำตัดสิน ณ ศาลสำหรับแม่ทัพนั้น ต้องได้รับพระราชทานลายพระราชหัตถเลขา และพระราชลัญจกรประทับ หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรม-
 ราชานุญาต ให้นายทหาร ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งเป็นใหญ่ ในศาล นั้น ประทับ จึงจะเป็น การ
 ตกลงได้

ว่าด้วยหนังสืออำนาจสำหรับศาลแม่ทัพ

อำนาจอาญาสิทธิซึ่งจะใช้ตัดสินถ้อยความทั้งปวงนั้น เป็นสิ่งที่ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้ทำเป็นหนังสือ (เรียกว่าหนังสืออำนาจ) พระราชทาน ให้แก่ศาล
 สำหรับแม่ทัพนั้น แลหนังสืออำนาจใดๆ ซึ่งโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ หรือ
 นายทหารผู้ใหญ่ซึ่งทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานถำนั้นตรยศให้เป็น ใหญ่
 ในกรมทหารบก ทหารเรือ ให้อำนาจแก่นายทหารผู้หนึ่งผู้ใดไปเป็นประธานในศาล
 สำหรับแม่ทัพนั้น แล้วยนายทหารผู้นั้นได้ประทับคำตัดสินให้จึงเป็นที่เชื่อฟังได้

อนึ่ง หนังสืออำนาจที่ พระราชทานให้แก่แม่ทัพในพระราชอาณาเขตรนั้น จะไม่
 พระราชทานให้ถึงแก่ข้าชาคำตัดสินเพราะในพระราชอาณาเขตร พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวย่อมมีพระบรมราชานุญาตซึ่งจะประทับชี้ขาดได้แต่พระองค์เดียว

หนังสืออำนาจซึ่งพระราชทานให้แก่แม่ทัพ นอกพระราชอาณาเขตรนั้น มีอำนาจ
 ที่จะชี้ขาดคำตัดสินลงโทษ ผู้ผิด ณ ศาล สำหรับ แม่ทัพ ได้ แล นายทหารผู้ ซึ่ง ได้รับ
 หนังสืออำนาจนั้นจะเป็นผู้บัญชาการทั่วไปในตำบลนั้นก็ดี เป็นผู้บัญชาการกองทัวกัดี
 เมื่อกำลังทำการศึกนั้นจะต้องให้มีอำนาจสิทธิขาด บังคับบัญชาการได้ทั่วไป แต่การ
 ที่จะตัดสินทำโทษนั้น ถ้าเป็นความผิดมหันตโทษของนายทหารที่มีสัญญาบัตร ซึ่งควร
 จะปรับไหมหรือถอดถอนนั้น ต้องทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประทับให้จึงจะทำได้
 ประการหนึ่งถ้าจะยกกองทัพไปปราบปรามข้าศึกในประเทศใดตำบลใด นายทหารผู้
 ซึ่งเป็นแม่ทัพไปนั้นต้องได้รับอำนาจไปจากผู้บัญชาการกรมทหาร แลผู้บัญชาการกรม
 ทหารต้องเป็นผู้ได้รับอำนาจ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ จึง
 สามารถที่จะให้ต่อไปได้

นายทหารผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งได้รับอำนาจเป็นใหญ่ ณ ศาลสำหรับแม่ทัพนั้น มีอำนาจที่จะประทับคำตัดสินลงโทษผู้ผิด ซึ่งศาลสำหรับตำบลใดชำระไว้แล้วนั้น หรือจะให้อำนาจแก่นายทหารคนใด ให้ประทับคำตัดสินแทนก็ได้

ถ้าผู้ซึ่งประทับคำตัดสินมีความเคลือบแคลงสงสัยในคำตัดสินแล้ว ก็มีอำนาจที่จะสั่งให้ตรวจคำตัดสินอีกครั้งหนึ่งได้ แล้วผู้พิพากษาทั้งปวงจะต้องกลับประชุมกันตรวจตราดูใหม่ตามคำสั่งนั้น ถ้าเป็นแต่สั่งคำตัดสินมาให้ตรวจเท่านั้นแล้ว ผู้พิพากษาทั้งปวงจะขัดขวางคือตั้งไม่ได้ แต่ต้องพิจารณาดูคำตัดสินใหม่ด้วย ถ้าผู้ประทับคำตัดสินส่งคำตัดสินกลับมาให้ตรวจตราใหม่แล้วผู้พิพากษาทั้งปวงจะคือตั้งเสีย ไม่ทำตามคำสั่ง โดยถือว่าได้ตรวจตราถูกต้องครั้งหนึ่งแล้ว แลจะยืนยันคำอยู่ว่าคำตัดสินเดิมนั้นคืออยู่แล้วดังนี้ ผู้ที่มีอำนาจสำหรับประทับคำตัดสินนั้นจะประทับให้ก็ได้ ไม่ประทับก็ได้ แลคำตัดสินนั้นถ้าผู้เป็นใหญ่ในศาลยังไม่ได้ลงเนื้อเห็นแลยังไม่ประทับให้แล้ว ก็ยังไม่เป็นการตกลงกันได้จะต้องประชุมกันปรึกษาความตามที่ขัดข้องนั้น แลต้องส่งคำขัดข้องนั้นหรือจะคัดเอาเป็นข้อ ๆ ขึ้นหรือท่านผู้ใหญ่ก็ได้

ผู้ประทับคำตัดสินคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลผู้บัญชาการกรมทหารผู้บังคับการกองทหาร ผู้บังคับการทหารในตำบลต่าง ๆ มีอำนาจที่จะลดหย่อนผ่อนโทษผู้ผิด ให้เบาลงหรือจะทุเลาการซึ่งจะทำโทษในเวลาเมื่อจะประทับคำตัดสิน แลเมื่อได้ตรวจคำตัดสินแล้วหรือยังไม่ได้ตรวจนั้นได้ทุกประการ แต่อำนาจอันนี้นายทหารซึ่งมียศน้อยจะประทับคำตัดสินให้เกิดขาดไปก็เคียวไม่ได้ แลนายทหารอื่น ๆ นอกจากนี้ไม่มีอำนาจที่จะลดหย่อนผ่อนโทษ ซึ่งศาลสำหรับแม่ทัพตัดสิน แล้วให้เบาบางลงได้ จะลดหย่อนได้ก็แต่นายทหารซึ่งว่าราชการ มีอำนาจแลยศเท่ากันกับ ผู้ประทับ คำตัดสินนั้น หรือนายทหารผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งนายทหารผู้ใหญ่ไว้อำนาจให้ว่าการแทน จึงจะลดหย่อนผ่อนโทษให้เบาบางได้

ถ้าผู้ใด มีความผิด โทษ ถึง ประหารชีวิตใน หัวเมืองต่าง ๆ นั้น ใช้ จะ ให้ แต่ นายทหารผู้มีอำนาจประทับคำตัดสิน ประทับ แต่ฝ่ายเดียว ก็หามิได้ ต้อง ให้ ผู้ว่า ราชการ

เมือง กรมการในเมืองนั้น ๆ รู้เห็นด้วย เว้นไว้แต่จะวางบทลงโทษผู้ซึ่งทำความผิด
ในกองทัพเมื่อกำลังทำการศึกติดพันกันอยู่นั้น ไม่ต้องบอกให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ
ทราบก็ได้

นายทหารผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ ในการที่จะประทับคำตัดสินนั้นจะต้อง
พิจารณาให้ถ่องแท้เสียก่อนว่าคำตัดสินนั้นถูกหรือผิด แล้วจึงค่อยประทับต่อภายหลัง
แล้วคำตัดสินเหล่านั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวลงทรงประทับแล้ว ถ้า
เป็นความในกรมทหารบก ผู้บัญชาการทหารบก ต้องเป็นผู้ทำคำตัดสินทุกเกล้า ๆ
ถวาย ถ้าเป็นความในกรมทหารเรือ ผู้บัญชาการกรมทหารเรือต้องเป็นผู้ทำคำตัดสิน
ขึ้นทุกเกล้า ๆ ถวาย

คำตัดสินความมหันตโทษนั้น เมื่อได้วางบทแล้ว (จะต้องทำตามข้อบังคับซึ่ง
จะได้กล่าวต่อไปในข้อ ๑๐๓ นั้น) ถ้าเป็นในพระราชอาณาเขตต้องทำเหมือนตั้ง
ศาลพลเรือนในพระราชอาณาเขต อนึ่ง การที่จะเอาคนโทษในตำบลหนึ่งตำบลใด
นอกพระราชอาณาเขตเข้ามาลงโทษในพระราชอาณาเขตรนั้น ต้องมีหนังสืออำนาจ
ของนายเวรใหญ่ ให้ส่งมาจึงจะได้

การที่ทำโทษเกินหนึ่งปีขึ้นไป ไม่ว่าตำบลหนึ่งตำบลใด ถ้าเป็นในพระราช
อาณาเขตแล้ว (จะต้องทำตามข้อบังคับข้อ ๑๐๓ เหมือนกัน) ถ้าแม้จะไม่ส่ง
คนโทษเข้ามาทำโทษในพระราชอาณาเขตแล้ว คนโทษนั้น ก็จะต้องรับโทษใน
คุกทหาร หรือในคุกอื่น ๆ ก็ได้ แลคนโทษนั้นจะต้องได้รับโทษไปกว่าจะสิ้นกำหนด
ถ้าในพระราชอาณาเขตคนโทษจะสมักอยู่ในคุกใด ๆ ก็ได้แต่ต้องเป็นคุกทหาร อนึ่ง
ถ้าจะทำโทษขังกันจนถึง ๔๒ วัน หรือมากกว่า ๔๒ วันนั้น จะต้องส่งไปขังในคุก
ใหญ่ซึ่งสำหรับใส่คนโทษทั้งฝ่ายทหารแลพลเรือน

การที่จะทำโทษความมหันตโทษแลมัธยมโทษนั้น ถ้าบังเกิดขึ้นภายนอกพระ
ราชอาณาเขตแล้ว ไม่ต้องส่งมาในพระราชอาณาเขตเลย เพราะอากาศและภูมิประเทศ
ที่เก็ชของผู้ซึ่งกระทำผิด ๆ กันกับในพระราชอาณาเขต แต่ต้องมีศาลหรืออำนาจตาม

กฎหมายด้วย ถ้าไม่มีศาลหรือศาลมีความขัดข้องไม่สามารถที่จะชำระที่ภายนอกพระ
ราชอาณาเขตให้สำเร็จเด็ดขาดไปได้ ก็จำเป็นต้องส่งเข้ามาในพระราชอาณาเขต

จบตอนที่ ๑.

คัดจากยุทธโกษา เล่ม ๔ ร.ศ. ๑๑๔-๑๑๕ หน้า ๘๒, ๑๔๗, ๒๓๑, ๔๘๕ ยุทธโกษา
เล่ม ๕ ร.ศ. ๑๑๕-๑๑๖ หน้า ๘๕ ถึงหน้า ๘๖ ยุทธโกษา เล่ม ๖ ร.ศ. ๑๑๖-๑๑๗
หน้า ๖๐๒, ๖๔๕, ๗๑๒

ศาลทหารก่อนมีพระธรรมนูญศาล

หากจะพิจารณาจากประวัติและผลการปฏิบัติราชการ ของนายร้อยเอกหลวง-
ประสิทธิ์ราชศักดิ์แล้ว อาจกล่าวได้ว่า นายร้อยเอกหลวงประสิทธิ์ราชศักดิ์ผู้นี้ได้
เป็นผู้วางรากฐานของกิจการศาลทหาร และเป็น โอยการทหารบกคน แรกก่อน มี
คำสั่งตั้งกรมพระธรรมนูญ นอกจากนั้นยังนับ ได้ว่าเป็นผู้ที่ได้วาง รากฐาน ของ
กรมพระธรรมนูญไว้อีกด้วย ทั้งนี้เพราะปรากฏจากหลักฐานคำสั่งกรมยุทธนาธิการ
ที่ ๓๑๑/๑๑๒๒๑ ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ มีความว่า
“ด้วยราชการทหารบกขณะนั้นในแผนกทางคดี พิจารณาความมีทวีมากขึ้น ทั้งการที่จะ
จัดระเบียบของหน้าที่โอยการทหารบกมีเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก สมควรที่จะต้องมีเจ้าหน้าที่
ดำรงการเรื่องนี้ให้ตลอดไป เพราะฉะนั้น ให้นายพันเอกพระประสิทธิ์ราชศักดิ์ไป
ทำการในหน้าที่โอยการที่พบกชั่วคราวหนึ่ง ครบรับพระราชทานเงินเดือนในตำแหน่ง
ยกรับตรที่พบกไปก่อน ส่วนหน้าที่ยกรับตรที่พบกซึ่งยังว่างอยู่นั้น ให้นายพันตรีพระ-
สุนทรพิมล ผู้ช่วยยกรับตรที่พบกรับตำแหน่งยกรับตรที่พบก” และต่อมาได้มีคำสั่ง
กรมยุทธนาธิการ ที่ ๘๖/๒๕๗๑ รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ ความว่า “นายพันเอก
พระประสิทธิ์ราชศักดิ์ (ร.อ. เต็ม) โอยการมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยจะเรที่พบกเสียจึงให้
นายพันตรีหลวงวิไชยพลฤทธิ์ (ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญคนแรก)
นายทหารกองนอกมณฑลราชบุรี รับหน้าที่เป็นโอยการทหารบกแทน”

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้ออกข้อบังคับทหารบก ลงวันที่ ๒ สิงหาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ ความเบื้องต้นในข้อบังคับมีว่าสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ฯ
ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการโปรดเกล้า ฯ รับสั่งว่า การที่จะบันจุนายทหารให้เข้ารับ
ราชการประจำกองทหารต่าง ๆ ยังไม่เข้าใจในลักษณะลำดับชั้นยศ ชั้นตำแหน่งทหาร
ตามที่สมควรจึงได้ตั้งกฎเป็นข้อบังคับสำหรับการเหล่านี้

วลา

“ข้อ ๕ นายทหารผู้ใหญ่ซึ่งรับราชการมาช้านานก่อนเรียกว่า (ซินียอริทิ) นั้น
ยศไม่ต่ำกว่านายพันตรี มีหน้าที่ ๆ จะยกเป็นประธานในที่ประชุมปรึกษาพิจารณาคดี
ของนายทหารมีประชุมศาลทหาร (กอตมาแซล) และศาลสืบคดีทหาร (กอตออฟ
อินเคอว)

ต่อมาในปีเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตรา
พระราชบัญญัติ ประกาศจัดตั้งหน้าที่กระทรวงกลาโหม มหาตไทย ฉบับลง
วันที่ ๒๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ ขึ้นด้วยทรงเห็นว่าแผนราชการที่แบ่ง
เป็นกระทรวงทบวงการอยู่นั้น ยังเป็นการกำกวมปะปนกันอยู่ เห็นควรจะแก้ไข
การในกระทรวงต่าง ๆ ให้เป็นแผนกต่างกันตาม พนักงาน หน้าที่ ของกระทรวงนั้น ๆ
เพื่อให้ราชการสำเร็จไปโดยสะดวกรวดเร็ว ซึ่งจะเห็นได้จากความในพระราชบัญญัติ
ข้อ ๔ ว่า “กรมยุทธนาธิการนั้นให้ชนกระทรวงกระลาโหมเหมือนอย่างกรม
ทหารเรือ กรมช่างกรมแสง ตั้งว่าไว้ในประกาศลงวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทร
ศก ๑๑๑ นั้น แต่ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการให้คงมียศเสมอเสนาบดี และให้
เข้าในที่ประชุมเสนาบดี และเป็นผู้กราบบังคมทูล พระกรุณา และรับ พระบรม
ราชโองการในเรื่องแบบธรรมเนียม ข้อบังคับสำหรับความประพฤติอันเรียบร้อยใน
กองทหารทั้งปวง”

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๓๘ กรมยุทธนาธิการได้มีคำสั่งลงวันที่ ๑ มกราคม รัตน-
โกสินทรศก ๑๑๔ ตั้งตำแหน่งใหม่ความในคำสั่งมีว่า

“นายพลตรี พระยาสิทธิราชเคโชไชย ปลัดทหารบกใหญ่รับสั่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ โปรดเกล้าฯ ให้แจ้งความมายังกรม และกองทหารบกทั้งปวงทราบทั่วกันว่า ราชการทหารบกซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นสำหรับรัตนโกสินทรศก ๑๑๕ นี้ มีการแก้ไขเพิ่มเติมลดหย่อนผิดกันกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก กล่าวคือ มีกระทรวงกลาโหมซึ่งสำหรับตำราราชการ แลบังคับกรมทหารบกทหารเรือเด็ดขาดทั่วไปทั้งพระราชอาณาเขต กรมยุทธนาธิการเป็นกรมบัญชาการกองทัพบกทั่วไปทุกมณฑล เป็นต้น ก็แต่เหตุผลตำแหน่งหน้าที่ราชการซึ่งเจ้าพนักงานนายทหารผู้ใหญ่ แลนายทหารผู้ช่วย กรมยุทธนาธิการกลาง จะมีการเกี่ยวข้องต้องกระทำติดต่อกัน แลกับกองทหารบกต่างๆ ทั่วไปก็ตี ต้องเป็นไปตามลักษณะวิธีแบบแผน และข้อพระราชบัญญัติโดยที่ชอบที่ควรทุกประการ ทั้งข้อความอธิบายน่าที่มีนาม และชื่อเจ้าพนักงานตามตำแหน่งแจ้งต่อไปนี้

(๑) กรมยุทธนาธิการกลาง ฯลฯ

(๒) กรมปลัดทหารบกใหญ่ นายพลตรีพระยาสิทธิราชเคโชไชย เป็นปลัดทหารบกใหญ่ ทั้งเป็นปลัดทัพนครหลวงกรุงเทพฯ ด้วย มีหน้าที่สำหรับรับสั่งผู้บัญชาการออกคำสั่งและหนังสือโต้ตอบไปมาในระหว่างกรมแลกองทหารกรุงเทพฯ แลกองบัญชาการมณฑลทหารต่างๆ ทั่วไปแลเป็นผู้ดำริแก้ไขออกข้อบังคับแบบธรรมเนียมของการทหาร และการฝึกจัดการบำรุงการทหารให้ดำเนินอยู่ในความเจริญพร้อมเรียบร้อย ทั้งชำระตัดสินคดีของนายทหาร ซึ่งผิดต่อข้อบังคับแบบแผน โดยตั้งศาลทหาร แลรับโปลลาของนายทหารนำเสนอผู้บัญชาการขออนุญาตแลกะกำลังของทหารไปราชการสงคราม กับเป็นที่ปรึกษา บางเวลาทำการแทนผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ แลได้บังคับบัญชาว่ากล่าว การงานรับผิดชอบ ในกรม ปลัดทหารบกใหญ่ สิทธิราช มีผู้ร้อง แบ่งหน้าที่ออกเป็น ๓ เวร

ก. กองปลัดทหารบกใหญ่ นายร้อยเอกหลวงประสิทธิ์ราชศักดิ์ มีหน้าที่กระทำการช่วยเหลือเรียบเรียงข้อบังคับ กฎหมายทหาร แลเป็นผู้แทนผู้ช่วยทำการในกรมปลัดทหารบกใหญ่

ข. เวนรค้ำสั่ง นายร้อยเอก แยม เป็นนายเวนมีหน้าที่สำหรับรับ ค้ำสั่ง ปลัด ทหารบกใหญ่ ออกค้ำสั่งบังคับบัญชาการงานของทหารทั่วไป เมื่อกองทหารบกใด ๆ ในกรุงเทพฯ ฯ แลกองบัญชาการมณฑลต่าง ๆ จะมีหนังสือไปมาในสรรพการ ซึ่ง นับว่าเกี่ยวข้องด้วยแบบธรรมเนียมของทหารให้มีตรงถึงเวนนี้ เว้นแต่การบัญชีเงินทอง แลสิ่งของเครื่องใช้ทหาร แลกการทุกข์สุขเฉพาะตัวทหาร

ค. เวนแบบธรรมเนียม นายพันตรี แยม เป็นนายทหารเวนมีหน้าที่สำหรับ ตรวจตราแบบธรรมเนียมอันเรียบริ้อยของทหาร แลเรียบเรียงข้อบังคับกฎหมายทหาร แลเก็บรักษาการเก่าใหม่ เมื่อกองทหารใด ๆ ชัดข้อง ฤาสงไสยให้หาฤาต่อเวนนี้

ฅ. ล่ามเอก ฯ

ง. เวนฝึกหัด จัดการบัญชีพล ฯ

วลา ฯ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ ได้ยุบตำแหน่ง นายเวน แบบธรรมเนียมไปอยู่ในหน้าที่ รอง ปลัดทหารบก ใหญ่ เสีย และได้แต่งตั้งผู้ช่วย การปลัดทัพบกตามคำสั่งที่ ๑๑๕/๓๓๕๖ ลงวันที่ ๖ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ มีหน้าที่ตรวจสรรพราชการ แลแบบธรรมเนียมทหารบก ให้นายพันตรีหลวง อรรถสรกิจ ผู้บังคับกองโรงเรียนนายสิบ รับตำแหน่งนี้ และในปีนั้นเองปลัดทัพบก ได้ตั้งให้นายพันตรี หลวง ประสิทธิ์ ราชศักดิ์ เป็น ยกรับตราลร่วมเป็น กรรมการ พิจารณา โทษ ว่าที่นายร้อยตรีหรั่ง ซึ่งหลบหนี ราชการ ดัง ปราบฎตาม คำสั่งตั้ง ต่อ ไปนี้

ที่ ๑๔๐/๓๑๓๐

วันที่ ๒๓ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๖

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์ ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการรับสั่งว่า

ว่าที่นายพันตรี ชุนพิศลยุทธการ กองทหารมณฑลลาวพวน มีบอกกล่าวโทษว่าที่นายร้อยตรีหรั่ง ว่าหลบหนีราชการ ไปจากกอง กรมยุทธนาธิการ ได้ขอตรากระทรวงกระลาโหม ให้ข้าหลวงเทศาภิบาล ติดตามว่าที่นายร้อยตรีหรั่ง ส่งมากรุงเทพฯ มอบตัวไว้ที่กองทหารรักษาพระองค์แล้ว

ให้นายทหารตามที่แจ้งอยู่ต่อไปนี้ เป็นกรรมการ พิจารณาปลูกษาโทษว่าที่นายร้อยตรีหรั่ง คือ

นายพันตรี	หลวงอรรคสรกิจ	เป็นประธาน ๑
..	หลวงประสิทธิ์ราชศักดิ์	เป็นยกربัตรศาล ๑
นายร้อยเอก	ประจำกองทหารมหาดเล็ก ๑	
..	กองทหารรักษาพระองค์ ๑	
..	กองทหารล้อมวัง ๑	
..	กองทหารฝ้าย ๑	

๔ นายนี้แล้วแต่ผู้เป็น ประธาน จะเลือก นายร้อยเอกฤาผู้ว่าที่ต้งให้เป็นลูกขุน สามัญกำหนดประชุมกันที่ห้องหนังสือ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ศก ๑๑๖ บ่ายโมง เป็นต้นไปกว่าจะเสร็จ

ให้นายทหารที่เกี่ยวกับการประชุมนี้ ปฏิบัติให้ต้องตามคำสั่ง.

ศรีณรงค์วิไชย

ปลัดทัพบก

14/06/2565

ครั้นถึงปีรัตนโกสินทรศก ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) นายพันตรีหลวงประสิทธิ์
ราชศักดิ์ ได้รับคำสั่งให้ไปเป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก ตามคำสั่ง กรมยุทธนาธิ
การที่ ๑๕๐/๑๖๕๕ ลงวันที่ ๒๐ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ ต่อมา
หลวงประสิทธิ์ราชศักดิ์ได้รับตำแหน่งเป็นยกربัตร์ทหารบกมียศเป็นนายพันเอก และ
มีบรรดาศักดิ์เป็นพระ และให้ทำหน้าที่ไวยการทัพบก ตามคำสั่งดังนี้

ให้พระประสิทธิ์ราชศักดิ์ ยกربัตร์ทัพบก ไปทำการในหน้าที่ไวยการทัพบก
ที่ ๓๑๑/๑๑๒๒๑

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

ด้วยราชการ ทหารบก ขณะนี้ ในแผนกทางคดี พิจารณาความมีทวีมากขึ้น
ทั้งการที่จะจัด ระเบียบของหน้าที่กรมไวยการทหารบกมีเพิ่มขึ้นเป็น อันมาก สมควรจะ
ต้องมีเจ้าหน้าที่ดำรงการเรื่องนี้ให้ตลอดไป

เพราะฉะนั้น ให้นายพันเอกพระประสิทธิ์ราชศักดิ์ ยกربัตร์ทัพบกไปทำการ
ในหน้าที่ไวยการทัพบกชั่วคราวหนึ่ง คงรับพระราชทานเงินเดือนในตำแหน่งยกربัตร์
ทัพบกไปก่อน ส่วนหน้าที่ยกربัตร์ทัพบกซึ่งยังว่างอยู่นั้น ให้นายพันตรีพระสุนทรพิมล
ผู้ช่วยยกربัตร์ทัพบกประจำตำแหน่งยกربัตร์ทัพบก และให้ ฯลฯ

ทั้งนี้ให้รับส่งหน้าที่กันตั้งแต่วันที่นี้เป็นต้นไป.

จิรประวัติวรเดช

ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้มีคำสั่ง กรมยุทธนาธิการ ให้นายพันตรีหลวง
วิไชยพลฤทธิ์ รับหน้าที่เป็นไวยการทหารบก ตามคำสั่งที่ ๙๖/๒๕๗๑ ลงวันที่ ๑
มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ ความว่า

“ด้วยตามคำสั่งที่ ๓๑๑/๑๑๒๒๑ ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร-
ศก ๑๒๑ เรื่องให้นายพันเอกพระประสิทธิ์ราชศักดิ์ ไปรับหน้าที่ไวยการทหารบกนั้น

บัดนี้ นายพันเอกพระประสิทธิ์ราชศักดิ์ มีหน้าที่ต้องไปรับราชการเป็นผู้ช่วย
 จะเรทท์พบก แลสำรองราชการอยู่ในกรมยุทธนาธิการกลางด้วย ส่วนหน้าที่ไวยการ
 ทหารบกยังว่างอยู่ ให้นายพันตรีหลวงวิไชยพลฤทธิ์ นายทหารกองนอกมณฑลราชบุรี
 รับหน้าที่เป็นไวยการทหารบก ฯลฯ”

อนึ่งนายพันตรี หลวงวิไชยพลฤทธิ์ ผู้นี้ต่อมาได้เลื่อนเป็นผู้ช่วยปลัดทพบก
 และได้เป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญทหารบก ปราบกฏตามข้อบังคับหน้าที่กรมพระธรรมนูญ
 ทหารบกและคำสั่งกรมยุทธนาธิการ ดังต่อไปนี้

เรื่อง ตั้งกรมเสียบงพาหนะ

กรมยุทธนาธิการ

และกรมพระธรรมนูญทหารบก

ที่ ๒๑๒/๘๗๐๖

วันที่ ๒๑ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้กรมยุทธนาธิการ ตั้งกรมเสียบงพาหนะและกรมพระธรรมนูญทหารบกขึ้นอีก ๒ กรม มีหน้าที่ตั้งแจ้งในข้อบังคับนำที่กรมเสียบงพาหนะและข้อบังคับนำที่กรมพระธรรมนูญทหารบก ร.ศ. ๑๒๕ นั้นแล้ว

พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ นายพันเอก พระกัณภัยบาทว์ เจ้ากรมสรรพยุทธ์ เป็นเจ้ากรมเสียบงพาหนะและเป็นผู้รั้งเจ้ากรมสรรพยุทธ์ในระหว่างซึ่งยังไม่มีตัวนี้ด้วย กับให้นายพันตรี หลวงวิไชยพลฤทธิ์ ผู้ช่วยปลัดทัพบก เป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญทหารบก นั้น

ให้นายพันเอก พระกัณภัยบาทว์ นายพันตรี หลวงวิไชยพลฤทธิ์ เข้ารับราชการตำแหน่งตามพระบรมราชานุญาตแล้วนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๑ กันยายนศกนี้เป็นต้นไป

ส่วนนายพันตรี หลวงวิไชยพลฤทธิ์ ที่เป็นหัวหน้าชั้นใหม่ ตามที่ได้รับเงินเดือนนายพันโท ชั้น ๓ อยู่แล้ว ๒๒๐ บาท ให้ได้รับเงินเพิ่มพิเศษตำแหน่งชั้นหัวหน้ากรมยุทธนาธิการตามข้อบังคับเดือนละ ๑๐๐ บาท รวมเป็น ๓๒๐ บาท และอนุญาตให้ใช้สายยงยศชั้นหัวหน้าในกรมยุทธนาธิการนั้นด้วย.

จิรประวัตินเรศ

ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ

ข้อบังคับนำที่กรมพระธรรมนุญทหารบก

รัตนโกสินทรศก ๑๒๕

๑. กรมพระธรรมนุญทหารบก^๕เป็นกรมหัวหน้า^๕ ขึ้นตรงต่อกรมยุทธนาธิการ มีเจ้ากรมพระธรรมนุญทหารบกเป็นหัวหน้า กับมีเจ้านาที่และพนักงานตามสมควร
๒. มีหน้าที่รับปรึกษาหารือในการที่เกี่ยวกับพระราชกำหนดกฎหมาย กับมีหน้าที่ในการหนังสือและคำสั่งซึ่งเกี่ยวกับการไต่สวนและคดีศาล คำริห์จัดการในหน้าที่ อัยการแลศาลทหาร ตรวจตราอำนาจการนี้ในกรมกองทหารบกทั่วไป
๓. ต้องจัดระเบียบการไต่สวนแลระเบียบทางตุลาการให้เป็นการเรียบร้อย
๔. ต้องตรวจการไต่สวนแลศาลทหารให้ดำเนินไปโดยกฎหมายแลข้อบังคับ
๕. ต้องจัดระเบียบการหนังสือแลรายงานต่าง ๆ ในหน้าที่อัยการแลศาลทหาร กับจัดระเบียบการใช้จ่ายแลการรักษาสรรพสิ่งซึ่งอยู่ในหน้าที่นั้นทุกประการ

(ลงพระนาม) จิตรประวัตินทรเดช

ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ

ศาลายุทธนาธิการ

วันที่ ๑๒ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕

หลังจากกรมยุทธนาธิการได้ออกคำสั่งตั้งกรมพระธรรมนูญทหารบกและบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพระธรรมนูญทหารบกขึ้นแล้ว ในวันเดียวกันนั้นเองได้ตราข้อบังคับหน้าที่กรมพระธรรมนูญทหารบก ร.ศ. ๑๒๕ ขึ้นอีก โดยกำหนดหน้าที่ไว้ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ให้กรมพระธรรมนูญทหารบกขึ้นตรงต่อกรมยุทธนาธิการ

๒. มีหน้าที่รับปรึกษาหารือในการที่เกี่ยวข้องด้วย พระราชกำหนด กฎหมาย กับมีหน้าที่ในการหนังสือและคำสั่งเกี่ยวกับการไต่สวนและคดีศาล ตำรวจจัดการในหน้าที่อัยการและศาลทหาร ตรวจตรา อำนาจการในกรมทหารบกทั่วไป

๓. จัดระเบียบการไต่สวนและรายงานต่าง ๆ ในหน้าที่อัยการและศาลทหาร กับจัดระเบียบการใช้จ่ายและการรักษาสรรพสิ่งซึ่งอยู่ในหน้านั้นทุกประการ

๔. ตรวจการไต่สวนและรายงานต่าง ๆ ในหน้าที่อัยการและศาลทหารกับจัดระเบียบการใช้จ่ายและการรักษาสรรพสิ่งซึ่งอยู่ในหน้านั้นทุกประการ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกรมพระธรรมนูญทหารเรือขึ้นอีกกรมหนึ่ง โดยให้นายพลเรือตรี พระยานาวาพลพยุหรัักษ์เจ้ากรมทะเบียนกรมทหารเรือ เป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญทหารเรือคนแรก และให้ขึ้นตรงต่อกรมบัญชาการกลาง กรมทหารเรือ ปรากฏตามแจ้งความกรมทหารเรือ ดังนี้

แจ้งความกรมทหารเรือ

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกรมพระธรรมนูญทหารเรือขึ้นอีกกรมหนึ่ง ขึ้นตรงต่อกรมบัญชาการกลาง กรมทหารเรือ และให้นายพลเรือตรีพระยานาวาพลพยุหรัักษ์ เจ้ากรมทะเบียนกรมทหารเรือ รับราชการฉลองพระเดช

พระคุณในตำแหน่งเจ้ากรมพระธรรมนุญ ด้วยอีกหน้าที่หนึ่ง ตั้งแต่วันที่ ๒๐ เมษายน
ร.ศ. ๑๒๗ เป็นต้นไป

ที่ว่าการกรมทหารเรือ

วันอังคารที่ ๒๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๗

(ลงพระนาม) บริพัตร

ผู้บัญชาการทหารเรือ

(รจ. เล่ม ๒๕ หน้า ๑๑๖ วันที่ ๓ พ.ค. ร.ศ. ๑๒๗)

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๔ (ร.ศ. ๑๕๐) ได้มีคำสั่งสำหรับทหารของกระทรวง
กลาโหมที่ ๑๕/๑๐๓๕๕ ลงวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ให้รวมกรมพระธรรม
นุญทหารบก ทหารเรือ เป็น กรมพระธรรมนุญทหาร ปราบกฏตามคำสั่งดังนี้

คำสั่งสำหรับทหาร

เรื่อง ให้รวมกรมพระธรรมนุญ

ทหารบกทหารเรือ และเพิ่มแผนกในกรมสัตต
กรมปลัดบัญชาฯ

ที่ ๑๕/๑๐๓๕๕

ศาลาว่าการกลาโหม พระนคร

๕ ธ.ค. ๗๔

ให้รวมกรมพระธรรมนุญทหารบกทหารเรือ และเพิ่มแผนกในกรมสัตต กรม
ปลัดบัญชาฯ กระทรวงกลาโหม คือ

๑. ให้รวมกรมพระธรรมนุญทหารบก กรมพระธรรมนุญทหารเรือ เป็นกรม
เดียวกัน เรียกว่า "กรมพระธรรมนุญทหาร" แบ่งหน้าที่ออกเป็น ๔ แผนกคือ

แผนกที่ ๑

แผนกที่ ๒

มีหน้าที่ตามประมวลข้อบังคับสำหรับทหารบก

แผนกที่ ๓ หน้าที่อัยการทหารเรือคงปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบราชการทหารเรือ

แผนกที่ ๔ หน้าที่ศาลทหารเรือ คงปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบทหารเรือ (ซึ่งเดิมเป็นแผนกที่ ๒)

ฯลฯ

ทั้งนี้ ตั้งแต่ ๗ ธ.ค. ๒๔ เป็นต้นไป

(ลงพระนาม) อุดมกฤษ

รองเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เปลี่ยนรูปโครงสร้างกระทรวงกลาโหมใหม่ กำหนดให้มี "กรมพระธรรมนูญ" มีเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ ชั้นตรงต่อปลัดทูลฉลอง (ไม่มีคำว่า "ทหาร" ต่อท้าย) กรมพระธรรมนูญจึงเป็นชื่อที่รับทราบ และเป็นชื่อที่เรียกกันมาจนทุกวันนี้ ดังปรากฏตามประกาศดังต่อไปนี้

ประกาศจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร

ฯลฯ

ก. กองบังคับการกระทรวงกลาโหม มีกรมต่างๆ รวมกันเป็นเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก มีปลัดทูลฉลองเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นหัวหน้ากองบังคับการ กรมต่างๆ มีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นตรงต่อปลัดทูลฉลอง มีเจ้าหน้าที่ชั้นรอง ตามอัตรากรมต่างๆ นั้น คือ

- กรมเสนาบดี
- กรมเสนาบดี
- พระธรรมนูญ

ฯลฯ

ทุกๆ กรมต่างแบ่งย่อยออกเป็นหลายแผนกหรือหลายกองตามหน้าที่ปฏิบัติงาน

ฯลฯ

(รจ. เล่ม ๔๙ หน้า ๑๕๑ วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๔๗๕)

* ศาลทหารภายหลังมพระธรรมนูญศาล

สำหรับกฎหมายวิธีพิจารณาความทหาร และกิจการของศาลทหารนั้น หากพิจารณาตามประวัติแต่สมัยโบราณ นับว่าถือกำเนิดมาจากแหล่งต่างๆ กัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. ศาลกรมกลาโหม ซึ่งมีแต่ตราการประจำอยู่
๒. ประกาศพระราชกำหนดกฎหมายทหารในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๓. ข้อบังคับของกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตราขึ้น
๔. กระแสพระบรมราชโองการที่ ๑๑/๒๔๑ ลงวันที่ ๒๐ เมษายน ร.ศ. ๑๑๙ ความว่า "ถ้าความอาญาที่เกิดขึ้นในระหว่างทหารต่อทหาร ในเวลาที่เข้าเวร รัับราชการอยู่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้เข้าเวรรับราชการก็ดี ถ้าความนั้นมิใช่ความคุมพรรคพวก เป็นผู้ร้ายปล้น ให้ศาลทหารมีอำนาจชำระได้ ถ้าเป็นความฆ่ากันตายหรือคุมพรรคพวก เป็นผู้ร้ายปล้น ให้ส่งศาลในกระทรวงยุติธรรมพิจารณา เว้นแต่ถ้าความที่เกิดขึ้นนั้น เกี่ยวกับการกระทำผิดในหน้าที่ราชการของกรมทหารด้วย ก็ให้ศาลทหารมีอำนาจชำระความเช่นนั้นได้"

พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖

จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำริว่า "ตามที่ได้ออกพระราชบัญญัติและข้อบังคับต่าง ๆ เปลี่ยนแปลง วิธีจัดการและปกครองในกรมทหารบกซึ่งกว่าแต่ก่อนมาเป็นลำดับแล้วนั้น บัดนี้ สมควร จะได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการตัดสินคดีความในกรมทหารบก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้น เรียกว่า "พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖" ทรง มอบพระราชอำนาจให้ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการเป็นผู้มีหน้าที่รักษาพระราชบัญญัติ และมีอำนาจออกข้อบังคับต่างๆ เพื่อวางระเบียบการให้ดำเนินไปตามพระราชบัญญัติ และให้ศาลทหารบกมีอำนาจที่จะพิจารณาแลวางบทลงโทษ ผู้ที่ กระทำผิด ต่อ พระราช กำหนดกฎหมายทหาร หรือพระราชกำหนดกฎหมายในทางอาญาหลวงซึ่งผู้กระทำความผิด นั้นเป็นบุคคลที่อยู่ใต้อำนาจศาลทหารบกในขณะกระทำความผิด

พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ แบ่งวิธีการจัดศาลทหารออกเป็น ๒ วิธี คือ

๑. วิธีจัดการศาลทหารบกในเวลาปรกติ

๒. วิธีจัดการศาลทหารบกในเวลาสงคราม หรือจลาจล หรือเวลาที่ประกาศ

ใช้กฎอัยการศึก

ศาลทหารในเวลาปรกติมีดังนี้ คือ

(๑) ศาลกรมยุทธนาธิการ

(๒) ศาลมณฑลทหาร

(๓) ศาลกรมทหาร

ศาลกรมยุทธนาธิการ เป็นศาลตั้งประจำอยู่ในกรุงเทพฯ มีตุลาการสำหรับ ศาล ๕ นาย คือ นายพลหรือนายพันเอก ๑ นายพันหรือนายร้อยเอก ๒ หรือ ๓ นาย ทหารกรมพระธรรมนูญ ๑ หรือ ๒ ถ้ามีเหตุจำเป็นผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการตั้ง ตนเองเป็นประธานในศาลได้ และอาจตั้งนายทหารนอกกองประจำการรับหน้าที่เป็น

ตุลาการได้อีกด้วย ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการจะต้องตั้งอัยการทหารบก กับยกบัตรศาล สำหรับประจำศาลกรมยุทธนาธิการอีกด้วย

นอกจากนี้ ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ มีอำนาจออกคำสั่งพิเศษตั้งศาลกรมยุทธนาธิการพิเศษพร้อมทั้งอัยการแลยกบัตรศาล เพื่อพิพากษาคดีพิเศษนั้นได้อีกด้วย

ส่วนนายทหารกรมพระธรรมนูญจะเป็นตุลาการหรือกรรมการในศาลใดๆ ได้โดยไม่จำกัดชั้นยศ

ศาลกรมยุทธนาธิการนี้มีอำนาจพิพากษาความอุทธรณ์ คำพิพากษาศาลมณฑลทหารและคดีที่ซึ่งจำเลยมียศชั้นนายพล

(พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ มาตรา ๒๕, ๓๐, ๓๔, ๓๖, ๓๙, ๔๓, ๗๑, ๗๒)

ศาลมณฑลทหาร ศาลมณฑลทหารไม่เป็นศาลตั้งประจำ โดยปกติมณฑลทหารแห่งหนึ่งมีศาลหนึ่ง เมื่อมีเหตุจำเป็นเมื่อใด ผู้บัญชาการ มณฑลทหารบกในมณฑลนั้นเป็นผู้ออกคำสั่งตั้งกรรมการศาลชั้น ๓ นาย ก็ือนายทหารชั้นนายพัน ๑ นายทหารชั้นนายร้อย ๑ นายทหารกรมพระธรรมนูญ ๑ ผู้บัญชาการ มณฑล อาจตั้งนายทหารนอกกองประจำการเป็นกรรมการได้

ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการจะต้องตั้งอัยการทหารบก และยกกระบัตรศาลประจำที่ศาลมณฑลทหาร

ศาลมณฑลทหารมีอำนาจพิพากษาคดีดังนี้

(๑) ความอุทธรณ์คำพิพากษาศาลกรมทหาร
(๒) คดีที่จำเลยเป็นผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารบกมียศเป็นนายทหาร สัญญาบัตร เว้นแต่นายพล

(๓) คดีที่จำเลยเป็นผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารบกจะต้องรับโทษจำขังมากกว่า ๑ ปีขึ้นไป

(พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ มาตรา ๑๖, ๑๗, ๑๙, ๒๔, และ ๖๘)

ศาลกรมทหาร ศาลกรมทหารไม่เป็นศาลตั้งประจำ ตั้งเป็นครั้งคราวตาม
ความจำเป็นแล้วแต่ผู้มีอำนาจตั้งศาลจะออกคำสั่ง ตามปกติศาลกรมทหารขึ้นอยู่กับ
มณฑลทหาร แล้วแต่ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการจะมีคำสั่งให้มีศาลกรมทหารที่ศาล
โดยในคำสั่งนั้นต้องมีระบุด้วยว่า ตำบลใด ทหารพวกใด อยู่ในอำนาจศาลทหาร
กรมใด และให้นายทหารผู้ใดมีอำนาจที่จะตั้งศาลนั้น ๆ

เมื่อมีคดีศาลทหารตั้งนายทหารสัญญาบัตรได้ ๓ นายสำหรับพิพากษาคดี

ศาลกรมทหารมีอำนาจพิพากษาคดีที่จำเลยเป็นผู้อยู่ในอำนาจกฎหมาย ทหาร ที่มี
ยศสูงเพียงนายทหารชั้นประทวน และมีโทษจำขังไม่เกินกว่า ๑ ปี หรือโทษปรับหรือ
โทษโบย หรือทั้งจำขังไม่เกิน ๑ ปี ทั้งปรับหรือโบยด้วย (มาตรา ๘, ๙, ๑๐, ๑๒
๑๓ และ ๖๖)

ศาลทหารชั้นอุทธรณ์

เป็นที่น่าสังเกตว่าศาลทหารบกในขณะนั้นยังไม่มีศาลทหารชั้นอุทธรณ์ คงมีแต่
ศาลมณฑลทหารและศาลกรมยุทธนาธิการซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่ศาลทหารชั้นต้น แล้ว
ยังทำหน้าที่เป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์อีกด้วย

ศาลทหารชั้นฎีกา

การฎีกาคำพิพากษานี้ผู้มีสิทธิฎีกาต้องยื่นถวายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
แล้วแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชวินิจฉัยตัดสินให้เด็ดขาด หรือ
พระราชทานคดีไปยังศาลฎีกา หรือมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งกรรมการ
เป็นศาลรับสั่งพิจารณาคดี สำหรับคดีที่ศาลกรมยุทธนาธิการหรือศาลพิเศษกรมยุทธนา
ธิการ ได้พิพากษาความชั้นต้น เช่น คดีจำเลยมียศชั้นนายพล หรือคดีที่ศาลกรมยุทธ
นาธิการ หรือศาลพิเศษกรมยุทธนาธิการ ได้พิพากษาคดีอุทธรณ์เปลี่ยนแปลง หรือ
กลับคำพิพากษาตรงกันข้ามกับคำพิพากษาของศาลล่าง จำเลย โจทก์ และผู้มีอำนาจ
สั่งลงโทษตามคำพิพากษา (มาตรา ๗๓)

คำพิพากษาของศาลทหารใด ๆ ซึ่งเป็นชั้นที่สุดแล้วนั้น จะต้องได้รับอนุมัติ
ของผู้มีอำนาจตั้งศาลนั้น ๆ เสียก่อน จึงจะให้เป็นไปตามคำพิพากษา (มาตรา ๘๗)

ศาลทหารในเวลาสงครามหรือกลางหรือเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึก
ถ้าในเวลาสงคราม หรือกลางเกิดขึ้น หรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ถ้า
ทหารบกกองใดทำการต่อสู้กับศัตรู ให้ตั้งศาลทหารขึ้นในหมู่นั้นแทนศาลทหารบก
ซึ่งตั้งขึ้นในเวลาปกติ โดยกำหนดผู้มีอำนาจตั้งศาลไว้ดังนี้

(๑) แม่ทัพของเหล่าทหารซึ่งต่อสู้กับศัตรู มีอำนาจตั้งศาลสนามขึ้น ณ ที่ว่า
การกองทัพ

(๒) ผู้บัญชาการกองพลมีอำนาจตั้งศาลสนามขึ้น ณ ที่ว่าการกองพล

(๓) กองทหารที่ไปทำการโดยอิสระ และมีกำลัง ไม่น้อยกว่า ๑ กองพัน ผู้
บังคับบัญชากองนั้นมีอำนาจตั้งศาลสนามได้ที่กองนั้น

ศาลสนามมีกรรมการ ๓ นาย และให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลสนามตั้งอัยการทหารบก
แลยกบัตรสำหรับศาลสนามนั้น (มาตรา ๘๒, ๘๓, ๘๔, ๘๕, ๘๖, ๘๗, ๘๘ และ ๘๑)

อำนาจศาลทหารบกในเวลาสงครามหรือกลางหรือเมื่อ ประกาศ ใช้
กฎอัยการศึก

ศาลทหารบกซึ่งตั้งอยู่ในเขตแขวง ซึ่งใช้กฎอัยการศึกและศาลสนามมีอำนาจที่
จะพิพากษาคดีดังต่อไปนี้ คือ

(๑) คดีซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ

(๒) คดีความที่จำเลยเป็นบุคคลพลเรือน ทำการอยู่ในกองทัพบก หรือไป
กับกองทัพบกในหน้าที่คนใช้ คนหาบหาม คนพาหนะ พ่อค้า ผู้ส่งเสบียง หรือผู้
รับเหมา เป็นต้น

(๓) คดีดังต่อไปนี้ไม่ว่าบุคคลชนิดใดเป็นจำเลย

ก. คดีความที่บุคคลคิดประทุษร้าย ต่อความเรียบร้อยมั่นคงของพระราช-
อาณาจักรทั้งภายในและภายนอก

ข. คดีเลมิกกฎหมายทหารหรือข้อบังคับทหารบก

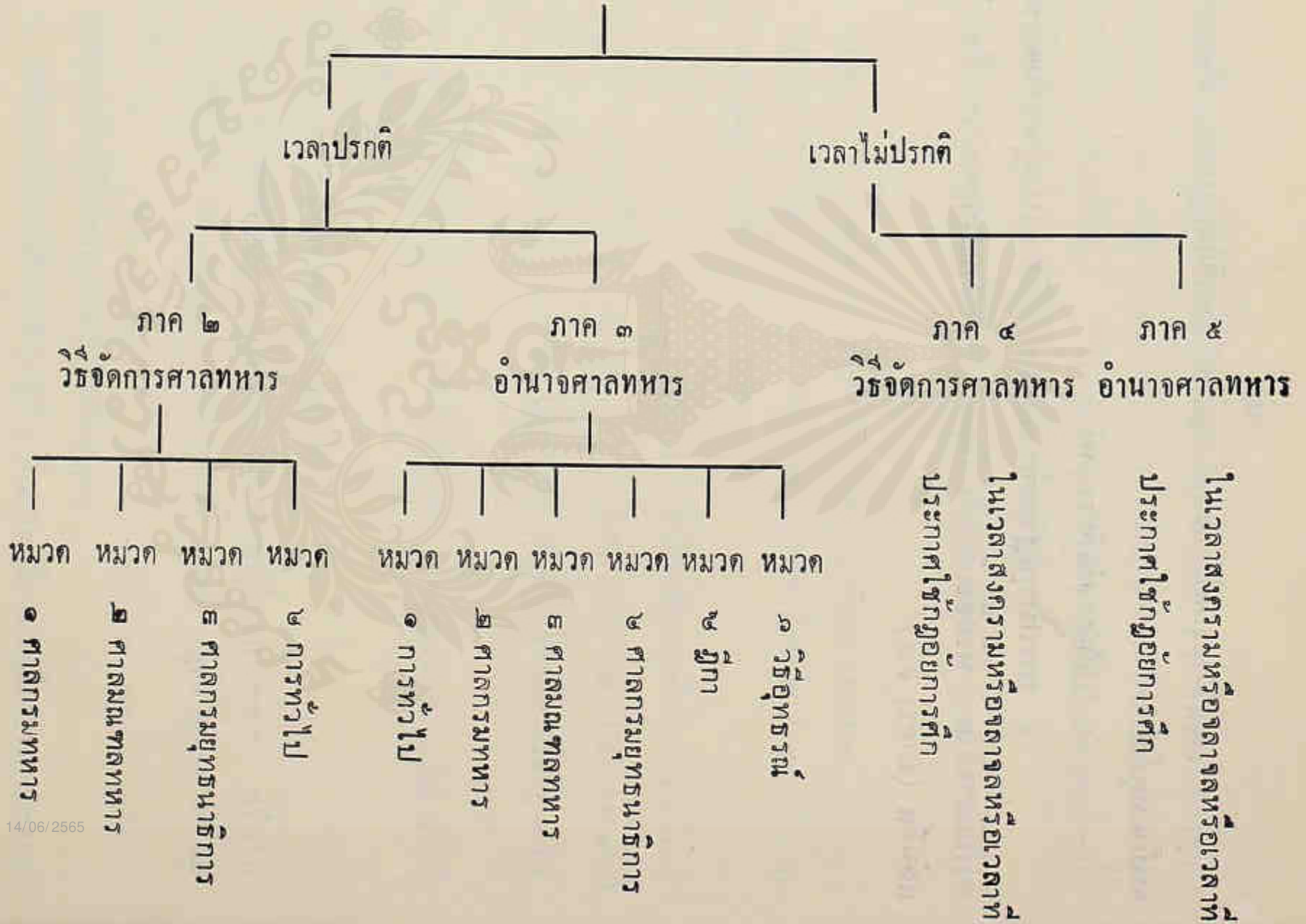
ค. ประชุมลับ และช่องสุ่มกันประพฤติผิดกฎหมาย มั่วสุ่มประชุมกันที่
จะเป็นเหตุร้าย

ง. ปล้นสดมภ์และวางเพลิง

จ. การประทุษร้ายต่อแผ่นดิน หรือการประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกาย
ความอิศระภาพ หรือชื่อเสียงเกียรติคุณ หรือสิ่งของบุคคลใด ซึ่งอยู่ในราชการ
แผ่นดิน (มาตรา ๙๔)

พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖

ภาค ๑ การใช้พระราชบัญญัติ



ประกาศเขตศาลทหารบก

ในเวลาปรกติ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า ตามพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ มาตรา ๕ มีว่า "ศาลทหารบกมีอำนาจที่จะพิจารณาและวางบทลงโทษผู้ที่กระทำผิดต่อพระราชกำหนดกฎหมายทหาร หรือพระราชกำหนดกฎหมายในทางอาญาหลวง ซึ่งผู้กระทำผิดนั้นเป็นบุคคลที่อยู่ใต้อำนาจศาลทหารบก ในขณะที่กระทำผิด" มาตรา ๖ มีว่า "นอกจากศาลพิเศษที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นแล้ว เฉพาะแต่ศาลทหารบกเท่านั้นมีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในทหารบกได้ ฯลฯ มีความตามพระราชบัญญัติดังนี้

เขตอำนาจศาลทหารบก ตามที่กล่าวไว้ในเวลาปรกติให้พึงเข้าใจว่าในเขตแขวงมณฑลที่มีกรมกองทหารบกตั้งอยู่ ซึ่งกรมยุทธนาธิการได้มีคำสั่งกำหนดให้มีศาลกรมทหารตามมาตรา ๘ กับมาตรา ๑๐ มีว่า "ในมณฑลหนึ่งกำหนดให้มีศาลมณฑลทหารศาลหนึ่ง" มาตรา ๑๗ "ศาลมณฑลทหารนั้นไม่เป็นศาลตั้งประจำ แต่เมื่อมีเหตุจำเป็นเมื่อใด ผู้บัญชาการทหารบกมณฑลนั้น จึงออกคำสั่งตั้งกรรมการศาลนี้"

ตามความมาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ นั้น ในมณฑลทหารบก อีสาน อุตร ซึ่งเวลานี้ไม่ได้ตั้งตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารบกมณฑลให้ศาลกรมทหารมณฑลอิสาน ศาลกรมทหารมณฑลอุตร รวมอยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารบกนครราชสีมา

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๒ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖ เป็นวันที่ ๑๔๓๗๖ ในรัชกาลปัจจุบันนี้.

ภายหลังที่ได้ตราพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ ขึ้นบังคับใช้แล้ว ต่อมาได้มีประกาศคำสั่งกรมยุทธนาธิการ กำหนดศาลกรมทหาร ที่ ๒๙๘/๒๑๕๗๑ ลงวันที่ ๒๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖ ตามพระธรรมนูญศาลทหารบกมีดังนี้

ให้จัดศาลกรมทหาร และกำหนดเขตอำนาจของศาล ผู้มีอำนาจตั้งศาลตั้งต่อไปนี้

มณฑลกรุงเทพฯ มีศาลกรมทหาร คือ

๑. ศาลกรมทหารในมณฑลกรุงเทพฯ
๒. ศาลกรมทหารเฉพาะกรม

มณฑลนครไชยศรี มีศาลกรมทหาร คือ

๑. ศาลกรมทหารในมณฑลนครไชยศรี
๒. ศาลกรมทหาร เฉพาะกรม

มณฑลอุดร มีศาลกรมทหาร คือ

๑. ศาลกรมทหารในมณฑลอุดร
๒. ศาลกรมทหาร เฉพาะกรม

มณฑลราชบุรี มีศาลกรมทหาร คือ

๑. ศาลกรมทหารในมณฑลราชบุรี
๒. ศาลกรมทหาร เฉพาะกรม
๓. ศาลกรมทหาร เมืองกาญจนบุรี
๔. ศาลกรมทหาร เมืองเพชรบุรี

มณฑลนครราชสีมา มีศาลกรมทหาร คือ

๑. ศาลกรมทหารในมณฑลนครราชสีมา
๒. ศาลกรมทหาร เฉพาะกรม
๓. ศาลกรมทหาร มณฑลอิสาน
๔. ศาลกรมทหาร มณฑลอุตร

มณฑลนครสวรรค์ มีศาลกรมทหาร คือ

๑. ศาลกรมทหาร ในมณฑลนครสวรรค์
๒. ศาลกรมทหาร เฉพาะกรม
๓. ศาลกรมทหาร เมืองไชยนาท
๔. ศาลกรมทหาร เมืองตาก

มณฑลพิษณุโลก มีศาลกรมทหาร คือ

๑. ศาลกรมทหารในมณฑลพิษณุโลก
๒. ศาลกรมทหาร เฉพาะกรม
๓. ศาลกรมทหาร เมืองอุตรดิตถ์
๔. ศาลกรมทหาร เมืองพิจิตร

มณฑลพายัพ มีศาลกรมทหาร คือ

๑. ศาลกรมทหาร เมืองนครเชียงใหม่
๒. ศาลกรมทหาร เฉพาะกรม
๓. ศาลกรมทหาร เมืองนครน่าน
๔. ศาลกรมทหาร เมืองเชียงราย

มณฑลปาจิณบุรี มีศาลกรมทหาร คือ

๑. ศาลกรมทหาร เมืองฉะเชิงเทรา
๒. ศาลกรมทหาร เฉพาะกรม
๓. ศาลกรมทหาร เมืองปาจิณบุรี

หมายเหตุ ศาลทหารเฉพาะกรมหมายความว่า ศาลที่พิจารณาคดีซึ่งเกิดขึ้นในเขตที่ตั้งของกรมทหารนั้น ผู้บังคับการกรมทหารนั้น เป็นผู้มีอำนาจตั้งศาล

ต่อมาในวันที่ ๒๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖ ได้มีคำสั่งกรมยุทธนาธิการที่ ๓๐๑/๒๑๗๓๔ เรื่อง ผู้มีอำนาจตั้งศาลมณฑลทหารนครไชยศรี กรุงเกล้าให้ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑๒ เป็นผู้แทนผู้บัญชาการทหารบกมณฑลในอำนาจตั้งศาลมณฑลทหารนครไชยศรีผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑๓ เป็นผู้แทนผู้บัญชาการทหารบกมณฑลในอำนาจตั้งศาลมณฑลทหารกรุงเกล้า

ต่อมาได้มีข้อบังคับนำที่สารวัตใหญ่ทหารบก รัตนโกสินทรศก ๑๒๗ กำหนดให้สารวัตใหญ่ทหารบกขึ้นตรงต่อกรมยุทธนาธิการ ตามแต่กรมยุทธนาธิการจะมีคำสั่งให้มีหน้าที่ในตำบลใด กับให้มีเจ้าหน้าที่และพนักงานตามสมควร ข้อบังคับนี้กำหนดให้

มัยการและยกรบัตรศาล สำหรับศาลกรมทหารในสารวัต ใหญ่ส่วนหนึ่งขึ้นตรงต่อ สารวัตใหญ่ทหารบก เมื่อมีคดีเกิดขึ้นยกรบัตรศาลได้รับฟ้อง แล้วนำเสนอสารวัตใหญ่ ทหารบกเพื่อตั้งกรรมการศาลกรมทหาร

คำพิพากษาคดีใดถึงที่สุดแล้ว สารวัตใหญ่ทหารบกต้องส่งสำนวนคดีนั้นไปยัง ผู้บัญชาการทหารบกมณฑลจัดการตามอนุมัติแห่งคำพิพากษานั้นต่อไป

(ข้อบังคับนำที่สารวัตใหญ่ทหารบก ร.ศ. ๑๒๗ ข้อ ๖, ๘, ๑๐)

ภายหลัง จากกรมยุทธานธิการ ได้ออกประกาศ คำสั่ง กำหนดศาล กรมทหาร ที่ ๒๕๘/๒๑๕๗๑ ลงวันที่ ๒๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๖ กำหนดศาลกรมทหารในอำนาจ ศาลมณฑลทหารพิศณุโลก มีศาลกรมทหารเมืองพิจิตร พิจารณาคดีซึ่งเกิดขึ้นใน เขตแขวงเมืองพิจิตรนั้น ได้มีข้อบังคับกรมยุทธานธิการ เปลี่ยนแปลงกำหนดศาล กรมทหาร เนื่องจากกรมทหารราบที่ ๑๗ ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองพิจิตร ได้ยกไปรวมอยู่ กรมทหารเมืองพิศณุโลกแล้ว จึงให้เลิกศาลกรมทหารเมืองพิจิตรเสีย และให้ศาล กรมทหารเมืองพิศณุโลกพิจารณาคดีซึ่งเกิดขึ้นในเขตแขวงเมืองพิจิตรสารวัตทหารบก ประจำท้องที่นั้นเป็นผู้มีอำนาจตั้งศาล

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๖ หน้า ๑๓๒ ๑๓ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๘)

ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศ ว่า เดิมกรมวังนอกซึ่งมีหน้าที่รักษาวังนั้น สมควรจะต้องเป็นกรมทหารชั้น จึง โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมวังนอกเป็นกรมทหาร เรียกว่า "กรมทหารรักษาวัง" ขึ้นอยู่ ในบังคับบัญชาของกระทรวงวัง และให้เป็นหน้าที่ของสมุหราชองครักษ์เป็นผู้กำกับ การกรมทหารนี้

(ประกาศตั้งกรมวังนอกเป็นกรมทหารรักษาวัง กฎหมายรัชกาลที่ ๖ ร.ศ. ๑๓๐ หน้า ๒๓)

นับตั้งแต่ได้ตราพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ พระธรรมนูญทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๗ เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ คือ มีประกาศเขตร์ศาลทหารบกในเวลาปกติ ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๖ คำสั่งกรมยุทธนาธิการเรื่องทางการทหารบกทหารเรือซึ่งคาบเกี่ยวกัน ลงวันที่ ๒๕ เมษายน ร.ศ. ๑๒๗ ข้อบังคับหน้าที่สารวัดใหญ่ทหารบก ร.ศ. ๑๒๗ ข้อบังคับกรมยุทธนาธิการเปลี่ยนแปลงกำหนดศาลกรมทหาร ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๖ คำสั่งกรมยุทธนาธิการเรื่องผู้มีอำนาจตั้งศาลมณฑลทหารนครไชยศรีกรุงเก่า ลงวันที่ ๒๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๖ ประกาศตั้งกระทรวงทหารบกทหารเรือ ลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๙ ประกาศตั้งกรมวังนอกเป็นกรมทหารรักษาวัง ลงวันที่ ๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๓๐ พระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลทหารบก ว่าด้วยตำรวจภูธร ร.ศ. ๑๓๑ ประกาศแก้คำในพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ ลงวันที่ ๖ กันยายน ร.ศ. ๑๓๑ ข้อบังคับทางการตำรวจภูธรชั้นศาลทหารบก ร.ศ. ๑๓๑ ลงวันที่ ๙ กันยายน ร.ศ. ๑๓๑ ข้อบังคับเปลี่ยนแปลงศาลกรมทหารในมณฑลทหารบกฝ่ายขว้างออก ลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ข้อบังคับเปลี่ยนแปลงศาลกรมทหาร ลงวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๕๗ คำสั่งทหารบกที่ ๑๕๑/๑๖๕๓๘ ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ประกาศกำหนดอำนาจศาลทหารรักษาวัง ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๙ ข้อบังคับเปลี่ยนแปลงศาลกรมทหาร ลงวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ประกาศแก้ความในพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ ลงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๑ จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้ตราพระธรรมนูญศาลทหารบกตั้งกล่าวขึ้น โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ยกเลิกพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ เสีย ส่วนพระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๗ และศาลทหารรักษาวังยังคงใช้บังคับอยู่

พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ นี้ เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหาร อาจกล่าวได้ว่าเป็นฉบับแรกทีเดียว เพราะแต่เดิมมานั้นไม่มี คงถือตาม

ข้อบังคับ คำสั่ง และระเบียบที่ถือปฏิบัติกันมา พระธรรมนุญศาลทหารบก^๕จึงเป็น
ต้นฉบับที่เป็นรากฐานและยึดถือปฏิบัติตลอดมา ดังจะเห็นได้จากการแก้ไขเพิ่มเติม
มาเป็นลำดับ

ภายหลังจากได้ตราพระธรรมนุญศาลทหาร ดังกล่าวแล้ว ต่อมาได้มีข้อบังคับนำที่
สารวัดใหญ่ทหารบก รัตนโกสินทรศก ๑๒๗ กำหนดให้สารวัดใหญ่ทหารบกขึ้นตรง
ต่อกรมยุทธนาธิการ ตามแต่กรมยุทธนาธิการจะมีคำสั่งให้มีหน้าที่ในตำบลใด กับให้มี
เจ้าหน้าที่และพนักงานตามสมควร ข้อบังคับนี้กำหนดให้มีอัยการและยกยกร บัทร ศาล
สำหรับศาลกรมทหารในสารวัดใหญ่ส่วนหนึ่งขึ้นตรงต่อสารวัดใหญ่ทหารบก เมื่อมี
คดีเกิดขึ้นยกยกรบัทรศาลได้รับฟ้องแล้วนำเสนอสารวัดใหญ่ทหารบกเพื่อตั้งกรรมการศาล
กรมทหาร

คำพิพากษาคดีใดถึงที่สุดแล้ว สารวัดใหญ่ทหารบกต้องส่งสำนวน
คดีนั้นไปยังผู้บัญชาการทหารบกมณฑลจัดการตามอนุมัติแห่งคำพิพากษานั้น
ต่อไป

(ข้อบังคับนำที่สารวัดใหญ่ทหารบก ร.ศ. ๑๒๗ ข้อ ๖ ๘ ๑๐)

พระธรรมนุญศาลทหารเรือ รัตนโกสินทรศก ๑๒๗

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๑ (ร.ศ. ๑๒๗) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้ทรงพระราชดำริว่า ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกพระราชบัญญัติ
พระธรรมนุญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ แล้วนั้น สมควรจะได้ออกพระราชบัญญัติ
ว่าด้วยการตัดสินคดีความในกรมทหารเรือ กับตั้งวิธีจัดการศาลทหารเรือให้
เป็นไปในวิธีอันคล้ายคลึงกับกรมทหารบก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ออกพระราชบัญญัติ
ขึ้นอีกฉบับหนึ่ง เรียกว่า "พระธรรมนุญศาลทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๗" โดยทรงมอบ
พระราชอำนาจให้ผู้บัญชาการกรมทหารเรือ เป็นผู้มีหน้าที่รักษาการตามพระราช
บัญญัติ มีอำนาจออกข้อบังคับต่างๆ เพื่อวางระเบียบการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ

พระธรรมนูญศาลทหารเรือ รัตนโกสินทรศก ๑๒๗

ศาลทหารเรือ นอกจากศาลพิเศษที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นแล้วจะต้องมีศาลทหารเรือ ๓ ชั้น คือ

- (๑) ศาลกรมบัญชาการกลาง
- (๒) ศาลทหารเรือกลาง
- (๓) ศาลกรมทหาร

— ศาลกรมบัญชาการกลาง มีศาลเดียว ตั้งประจำอยู่ในกรุงเทพฯ มีตุลาการสำหรับศาล ๕ นาย คือ นายพลเรือ หรือนายเรือเอก ๑ นายทหารชั้นผู้ใหญ่หรือนายเรือโท ผู้ช่วย ๒ หรือ ๓ นายทหารกรมพระธรรมนูญ ๑ หรือ ๒

โดยผู้บัญชาการกรมทหารเรือ เป็นผู้ตั้งตุลาการประจำศาลและผู้บัญชาการกรมทหารเรือ มีอำนาจที่จะเปลี่ยนตั้งผู้อื่นแทนตุลาการเดิมนั้นได้ทุกเมื่อ

หากว่าจำเลยหรือผู้ใดผู้หนึ่งในพวกจำเลย มียศสูงกว่านายเรือโทผู้ช่วย ให้ผู้บัญชาการกรมทหารเรือออกคำสั่งพิเศษ เปลี่ยนแปลงตุลาการศาลกรมบัญชาการกลางดังต่อไปนี้

ยศของจำเลย

นายทหารชั้นผู้ใหญ่

นายพล

ตุลาการศาลกรมบัญชาการกลาง

นายพล ๑

นายทหารชั้นผู้ใหญ่ ๒ หรือ ๓

นายทหารกรมพระธรรมนูญ ๑ หรือ ๒

นายพล ๓

นายทหารกรมพระธรรมนูญ ๒

สำหรับตุลาการศาลกรมบัญชาการกลาง จะต้องมียศสูงกว่าหรือเท่ากันกับผู้ที่มียศสูงที่สุดในหมู่จำเลย ตุลาการผู้มียศเท่ากันกับจำเลยนั้น ควรจะเป็นผู้ได้รับยศก่อน

ถ้าแม่ทนายทหารเช่นนี้ได้ ความใน มาตรา นี้ มิ ได้มุ่ง ถึงยศของนายทหารกรมพระ
 ธรรมนุญ

กรณีจำเลยมียศชั้นนายพล และไม่มีนายพลที่มียศสูงกว่าหรือเสมอจำเลย พอแก่
 จำนวนตุลาการแล้ว ผู้บัญชาการกรมทหารเรือจะตั้งนายพลที่มียศต่ำกว่าจำเลยเป็น
 ตุลาการได้ หรือผู้บัญชาการกรมทหารเรือจะตั้งตนเองเป็นประธานในศาลก็ได้

นายทหารนอกกองประจำการ จะรับหน้าที่เป็นตุลาการในศาลกรมบัญชาการ
 กลางได้

อนึ่ง ผู้บัญชาการกรมทหารเรือ จะต้องตั้งอัยการทหารเรือและยกกระบัตรศาล
 สำหรับประจำศาลกรมบัญชาการกลางเสมอไป

อัยการทหารเรือ นั้น ต้องเป็นนายทหารกรมพระธรรมนุญ

นอกจากศาลประจำกรมบัญชาการกลางนี้ ผู้บัญชาการกรมทหารเรือมีอำนาจที่
 จะออกคำสั่งพิเศษ ตั้งศาลกรมบัญชาการกลางพิเศษ พร้อมทั้งอัยการและยกกระบัตร
 ศาลเพื่อพิพากษาคดีพิเศษนั้นได้

(มาตรา ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐, ๓๑, ๓๒, ๓๓, ๓๔, และ ๓๖)

— ศาลกรมบัญชาการกลาง มีอำนาจที่จะพิพากษาความอุทธรณ์คำพิพากษา
 ของศาลทหารเรือกลาง และคดีซึ่งจำเลยเป็นผู้อยู่ใน อำนาจศาลทหารเรือมียศชั้น
 นายพล และ

ศาลพิเศษกรมบัญชาการกลาง ซึ่งตั้งขึ้นโดยคำสั่งพิเศษของผู้บัญชาการกรม
 ทหารเรือ ตามที่กล่าวมาแล้วในมาตรา ๓๖ มีอำนาจที่จะพิพากษาว่าคดีใดๆ ซึ่งอยู่
 ในอำนาจกฎหมายทหารเรือตามที่ได้บ่งไว้ในคำสั่งตั้งศาลพิเศษนั้นได้

(มาตรา ๖๔, ๖๕)

ศาลทหารเรือกลาง มีศาลเดียวไม่เป็นศาลตั้งประจำแต่เมื่อมีเหตุจำเป็นเมื่อใด
 ผู้บัญชาการกรมทหารเรือจึงออกคำสั่งตั้งกรรมการศาลนี้

ศาลทหารเรือกลางต้องมีกรรมการ ๓ นาย คือ

นายทหารชั้นผู้ใหญ่ ๑

นายทหารชั้นผู้น้อย ๑

นายทหารกรมพระธรรมนูญ ๑

ถ้าจำเลยหรือผู้ใดผู้หนึ่งในหมู่จำเลยมียศเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ กรรมการของศาลทหารเรือกลาง ต้องมียศดังนี้

นายทหารชั้นนายพลหรือชั้นผู้ใหญ่ ๒ นาย กับนายทหารกรมพระธรรมนูญ ๑ นาย และกรรมการทุก ๆ คนในศาลทหารเรือกลางต้องมียศสูงกว่าหรือเท่ากับผู้ที่มียศสูงที่สุดในหมู่จำเลยนั้น เว้นแต่นายทหารกรมพระธรรมนูญ และในคดีซึ่งจำเลยเป็นนายทหารชั้นผู้นั้น กรรมการที่เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ผู้หนึ่ง จะมียศต่ำกว่าจำเลยก็ได้

ผู้มีอำนาจตั้งศาลอาจตั้งนายทหารนอกกองประจำการเป็นกรรมการศาลทหารเรือกลางได้

สำหรับอัยการทหารเรือแยกกระบวนศาลนั้น ผู้บัญชาการกรมทหารเรือจะต้องตั้งไว้เป็นประจำศาลทหารเรือกลาง และการตั้งอัยการทหารเรือจะต้องเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร ส่วนผู้ช่วยอัยการทหารเรือนั้นจะตั้งก็ได้

(มาตรา ๑๕, ๑๖, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, และ ๒๕)

— ศาลทหารเรือกลางมีอำนาจที่จะพิพากษาคดีดังต่อไปนี้

(๑) คำอุทธรณ์คำพิพากษาศาลกรมทหาร

(๒) คดีที่จำเลยเป็นผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารเรือ มียศเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร เว้นไว้แต่นายพล

(๓) คดีที่จำเลยเป็นผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารเรือ จะต้องรับโทษจำขังมากกว่า ๑ ปีขึ้นไป

ผู้ใดจะอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทหารเรือกลางในคดีซึ่งเป็นอุทธรณ์จากคำพิพากษาศาลกรมทหารนั้นไม่ได้ เว้นไว้แต่ศาลทหารเรือกลางจะอนุญาตให้อุทธรณ์ หรือผู้มีอำนาจส่งลงโทษจะมีคำสั่งให้อุทธรณ์จึงจะอุทธรณ์ได้

คำพิพากษาของทหารเรือกลาง ที่พิพากษาไปตามความในมาตรา ๖๑ ข้อ

๒-๓ นั้น มีผู้อุทธรณ์ไปยังศาลกรมบัญชาการกลางได้

(๑) จำเลย

(๒) โจทก์

(๓) ผู้มีอำนาจลงโทษตามคำพิพากษา

(มาตรา ๖๑, ๖๒, ๖๓)

— ศาลกรมทหาร จะควรกำหนดให้มีศาล แล้วแต่ผู้บัญชาการกรมทหารเรือ
จะมีคำสั่ง

ในคำสั่งผู้บัญชาการกรมทหารเรือ จะต้องชี้แจงว่าทหารพวกใด อยู่ใต้อำนาจ
ศาลกรมทหารศาลใด นายทหารผู้ใดมีอำนาจที่จะตั้งศาลนั้น ๆ

ศาลกรมทหารนั้น ไม่เป็นศาลที่ตั้งประจำ เป็นศาลที่ตั้งขึ้นเป็นครั้งคราว เมื่อ
มีเหตุจำเป็นตามแก่นายทหารผู้มีอำนาจตั้งศาลจะออกคำสั่งเวลาใด

เมื่อผู้มีอำนาจตั้งศาล ออกคำสั่งตั้งศาลกรมทหารเมื่อใด ให้บ่งนามของผู้ที่จะ
เป็นกรรมการลงในคำสั่ง และชี้แจงว่ามีเรื่องใดบ้างที่จะต้องพิจารณาพิพากษาหรือถ้ามี
หลายเรื่องให้ชี้แจงทุกเรื่อง ทั้งให้กำหนดกัวยว่าจะให้ศาลนั้น นั่งพิจารณาแห่งใด
ตำบลใด

ศาลกรมทหารให้ตั้งกรรมการ ๓ นาย เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรทั้ง ๓ นาย

ในศาลกรมทหารศาลหนึ่งให้มีอัยการทหารเรือ แยกกระบวนศาล ประจำศาล
และอัยการทหารเรือต้องเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร

ถ้าจะตั้งผู้ช่วยอัยการทหารเรือ สำหรับให้ช่วยในหน้าที่อัยการนั้นก็ได้

— ศาลกรมทหารเรือ มีอำนาจพิพากษาคดี ที่จำเลยเป็นผู้อยู่ในอำนาจกฎหมาย
ทหาร ที่มียศสูงเพียงนายทหารชั้นประทวนเป็นสูงที่สุด ซึ่งตามคดีนั้นจำเลยจะมีโทษ
จำขังไม่เกินกว่า ๑ ปี หรือโทษปรับหรือโทษโบย หรือทั้งจำขังไม่เกิน ๑ ปี ทั้ง
ปรับหรือโบยกัวย

(มาตรา ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, และ ๕๕)

ว่าด้วยการทั่วไป

นายทหารกรมพระธรรมนูญทหารเรือจะเป็นตุลาการหรือกรรมการ ในศาลใด ๆ
ได้ ไม่ว่าจำเลยมียศสูงต่ำเพียงใด

คำพิพากษาของศาลทหารเรือใด ๆ ซึ่งเป็นชั้นที่สุดแล้วนั้น จะต้องได้รับอนุมัติ
ของผู้มีอำนาจตั้งศาลนั้น ๆ เสียก่อน จึงให้เป็นไปตามคำพิพากษา

(มาตรา ๓๘.๔๒)

ศาลกรมทหารเรือ

ตาม พระธรรมนูญ ศาลทหารเรือ รัตน โกสินทรศก ๑๒๗ มาตรา ๗ บัญญัติ
ไว้ว่า "ศาลกรมทหารจะควร กำหนด ให้มีกี่ศาลแล้วแต่ผู้บัญชาการทหารเรือจะ
มีคำสั่ง" ต่อมาได้มีคำสั่งผู้บัญชาการทหารเรือที่ ๑๐/๓๖๖ ลงวันที่ ๑๗ เมษายน
ร.ศ. ๑๒๗ สั่งว่าให้ศาลกรมทหารเรือมี ๔ ศาล คือ

๑. ศาลกรมยุทธศึกษา
๒. ศาลกรมเรือกล
๓. ศาลกรมทหารฝ่ายบก
๔. ศาลกรมทหารชายทะเล

ในเวลาต่อมาศาลที่ใดตั้งขึ้นตามพระธรรมนูญศาลทหารเรือ รัตนโกสินทรศก
๑๒๗ กิติ และศาลกรมทหารที่ตั้งขึ้นอีก ๔ ศาล ตามคำสั่งผู้บัญชาการทหารเรือ
ดังกล่าวมาแล้วก็ดีบางศาลได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามแจ้งความกระทรวงทหารเรือที่
๖/๒๔๕๘
๐๐๔๔๕ ลงวันที่ ๘ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ ว่าด้วยนามกรมกอง

ทหารเรือ กล่าวคือ

๑. ศาลกรมบัญชาการกลาง แก้เป็นศาลกรมบัญชาการกลางทหารเรือ
๒. ศาลกรมยุทธโยธา แก้เป็นศาลกรมยุทธโยธาทหารเรือ

- ๓. ศาลกรมยุทธศึกษา แก้เป็นศาลกรมยุทธศึกษาทหารเรือ
- ๔. ศาลกรมชุมพล แก้เป็นศาลกรมชุมพลทหารเรือ
- ๕. ศาลกรมทหารชายทะเล แก้เป็นศาลทหารเรือชายทะเล
- ๖. ศาลกรมสรรพาวุธ แก้เป็นศาลกรมสรรพาวุธทหารเรือ

หมายเหตุ สำหรับศาลกรมยุทธโยธาทหารเรือ ศาลกรมชุมพลทหารเรือ และกรมสรรพาวุธทหารเรือ นั้น จะมีคำสั่งตั้งขึ้นเมื่อใด ค้นหาหลักฐานไม่พบ ต่อมาเมื่อภายหลังที่ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ แล้วใน พ.ศ. ๒๔๘๒ และ พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็ได้มีข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งเขตคัมณฑล และจังหวัดทหาร โดยเฉพาะการแบ่งเขตจังหวัดทหารเรือขึ้น

ปรากฏตามมาตรา ๓ แห่งข้อบังคับทหารที่ $\frac{๒}{๑๘๑๙๓}$ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๔๘๔

๒๔๘๔ ได้กำหนดไว้ว่า

“เขตจังหวัดทหารเรือ มีดังต่อไปนี้ คือ

- (๑) จังหวัดทหารเรือสมุทรปราการมีเขตที่ตรงกับเขตจังหวัดสมุทร - ปราการ จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดสมุทรสงคราม
- (๒) จังหวัดทหารเรือชลบุรี มีเขตที่ตรงกับเขตจังหวัดชลบุรีและจังหวัดระยอง

ฯลฯ

ฉะนั้น สำหรับคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจ ศาลทหารเกิดขึ้น ในเขตที่พื้นที่จังหวัดทหารเรือสมุทรปราการก็ดี หรือในเขตที่พื้นที่จังหวัดทหารเรือชลบุรีก็ดี ผู้มีอำนาจตั้งศาลจังหวัดทหาร เรือแต่ละแห่งจึงมีอำนาจตั้งศาลจังหวัดทหารเรือขึ้นพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ๆ ได้

๕/06/2565
 ๕/06/2565 กรณเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้มีข้อบังคับทหารที่ $\frac{๒}{๑๕๗๑๖}$ ลง ๑๔ พ.ค. ๘๕ ๒๔๘๕

แบ่งเขตต์มณฑลและจังหวัดทหารเรือใหม่ โดยยกเลิกข้อบังคับทหารเรือที่ ๒/๑๘๑๙๓
๒๔๘๔

ปรากฏว่ามีเขตต์เปลี่ยนแปลงใหม่ดังต่อไปนี้

๑. มณฑลทหารเรือที่ ๑ ไม่มีจังหวัดทหารเรือขึ้นอยู่กับเขตต์พื้นที่ตรง กับเขตต์จังหวัดพระนคร เฉพาะอำเภอสมุทรปราการ อำเภอพระประแดง อำเภอบางพลี อำเภอบางบ่อ และที่ตั้งของหน่วยทหารเรือกับจังหวัดธนบุรี เฉพาะอำเภอสมุทรสาคร อำเภอกระทุ่มแบน อำเภอบ้านแพ้ว และที่ตั้งของหน่วยทหารเรือ กับจังหวัดสมุทรสงคราม

๒. มณฑลทหารเรือที่ ๒ มีจังหวัดทหารเรือขึ้นอยู่กับ

ก. จังหวัดทหารเรือชลบุรี มีเขตต์พื้นที่ตรงกับเขตต์จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง

ข. จังหวัดทหารเรือจันทบุรี มีเขตต์พื้นที่ตรงกับเขตต์จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้มีข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งเขตต์มณฑลและจังหวัดทหารพุทธศักราช ๒๔๙๐ ขึ้นใหม่ เขตต์มณฑลและจังหวัดทหารเรือคงมีเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย คือในเขตต์มณฑลทหารเรือที่ ๑ เปลี่ยนแปลงเฉพาะเขตต์พื้นที่ตรงกับจังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสาครและบริเวณที่ตั้งของหน่วยทหารเรือในจังหวัดพระนครและธนบุรี นอกนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกองทัพเรือในกระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๙๑ ขึ้น ราชการกองทัพเรือแยกเป็น

๑. กองบังคับการกองทัพเรือ

ฯลฯ

๑๑. มณฑลทหารเรือที่ ๑

๑๒. มณฑลทหารเรือที่ ๒

ฯลฯ

มาตรา ๔ บัญญัติว่า "กองบังคับการกองทัพเรือ ซึ่งหัวหน้ากองบังคับการกองทัพเรือ เป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่เกี่ยวกับการงานทางธุรการของกองทัพเรือ การระเบียบข้อบังคับ และปัญหาในทางกฎหมาย

มาตรา ๑๔ และ มาตรา ๑๕ บัญญัติไว้เป็นใจความว่ามณฑลทหารเรือที่ ๑-๒ ซึ่งผู้บังคับการมณฑลทหารเรือที่ ๑ และที่ ๒ เป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่อำนวยความสะดวก อบรมหน่วยกำลังทางบก ให้มีสมรรถภาพการรักษาความสงบเรียบร้อย การวินัยภายนอกโรงทหาร การรักษาการ การคดี การระดมกำลัง การสัสดีในเขตต์มณฑล และการยานพาหนะ

เขตต์มณฑลทหารเรือที่ ๑ คือ เขตต์จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดสมุทรสงคราม

เขตต์มณฑลทหารเรือที่ ๒ คือ เขตต์จังหวัดจันทบุรี จังหวัดชลบุรี จังหวัดตราด และจังหวัดระยอง

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกองทัพเรือ ในกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๕๓ เพิ่มเติมจังหวัดทหารเรือขึ้นอีก ๒ จังหวัด ขึ้นอยู่ในมณฑลทหารเรือที่ ๒ คือ

๑. จังหวัดทหารเรือจันทบุรี มีเขตต์พื้นที่ตรงกับจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด

๒. จังหวัดทหารเรือชลบุรี มีพื้นที่ตรงกับเขตต์จังหวัดชลบุรีและจังหวัดระยอง ตามที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์มณฑล และจังหวัดทหารเรือตั้งกล่าวมาแล้วมีผลเกี่ยวแก่ในด้านกิจการของศาลทหารเรือหลายประการกล่าวคือ

๑. ปราบกฏมีผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาลตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๗๗ มาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑ (ศาลมณฑลทหารผู้บังคับการทหารเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการ และศาลจังหวัดทหารผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการ)

๒. ปราบกฏมิผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ตาม พระราชบัญญัติ ธรรม นุญ ศาล ทหาร พ.ศ. ๒๔๗๗

๓. ปราบกฏมิเขตต์พื้นที่ของศาลมณฑลทหารเรือ และจังหวัดทหารเรือ แน่นอน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีได้ถูกต้องตามเขตต์อำนาจศาล

ครั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้มีคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๑๓๐/๑๒๕๒๖ ลงวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๔๕๔ มีใจความว่า ตามมติคณะรัฐมนตรีตามหนังสือ ยินยันกรมราชเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ ท. ๗๐๐๒/๒๔๕๔ ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ศกนี้ เห็นชอบด้วยในการปรับปรุง กองทัพเรือตามข้อเสนอของคณะกรรมการ ปรับปรุงกองทัพเรือแล้วนั้นจึงให้ส่วนราชการในกระทรวงกลาโหมที่เกี่ยวข้อง ดำเนิน การปรับปรุงตั้งต่อไปนี้

๑. ยุบมณฑลทหารเรือ และจังหวัดทหารเรือ แล้วโอนให้กองทัพบก
 - ก. เขตต์มณฑลทหารเรือที่ ๑ โอนมาขึ้นกับมณฑลทหารบกที่ ๑ คือ
 - เขตต์จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาคร ขึ้นอยู่ใน จังหวัดทหารบกกรุงเทพ ฯ
 - เขตต์จังหวัดสมุทรสงคราม ขึ้นอยู่ใน เขตต์ จังหวัดทหาร บก ราชบุรี
 - ข. เขตต์มณฑลทหารเรือที่ ๒ โอนมาขึ้น มณฑลทหาร บกที่ ๒ คือ
 - รวมเขตต์จังหวัดจันทบุรี จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และ จังหวัดตราด ขึ้นอยู่ในจังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา
 - ค. กิจการในหน้าที่การรักษาความสงบเรียบร้อย การวินัยภายนอก หน่วยทหาร การคดี การศาล การระดมกำลัง และการสัสดี ให้โอนไปอยู่ใน ความรับผิดชอบของกองทัพบก

๒. การปรับปรุงกองทัพเรือ

ก. ย้ายที่ตั้งประจำ

— กองทัพเรือให้ดำเนินการย้ายที่ตั้งประจำจากจังหวัด ธนบุรี ไปอยู่ บริเวณบ่อมพระจุลจอมเกล้า ฯ จังหวัดสมุทรปราการ

— กองเรือรบ ย้ายไปจากที่ตั้งเดิมกองเรือกล ไปอยู่ที่สัตหีบ และเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า กองเรือยุทธการ

ข.เวลา

— มณฑลทหารเรือที่ ๒ ยุบและเปลี่ยนเป็นสถานีทหารเรือสัตหีบ

— เวลา "

เวลา"

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ กิจการศาลทหารเรือ ได้ถูกยุบเลิก ไปเมื่อทางทหารเรือมีคดีเกิดขึ้นก็ส่งมาฟ้องยังศาลมณฑลทหารบกที่ ๒ หรือจังหวัดทหารบก ฉะเชิงเทรา สุดแต่คดีจะเกิดในเขตพื้นที่ใดที่ได้กล่าวมาแล้ว

คดีคาบเกี่ยวระหว่างทหารบกทหารเรือ

ครั้นต่อมากรมยุทธนาธิการได้พิจารณาเห็นว่า ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระธรรมนูญศาลทหารบก และพระธรรมนูญศาลทหารเรือไปแล้วนั้น ทำให้ทางการของทหารบก ทหารเรือ คาบเกี่ยวกันอยู่ กรมยุทธนาธิการและกรมทหารเรือจึงได้ปรึกษาตกลงกัน แล้วนำขึ้นกราบบังคมทูล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เป็นไปตามข้อความ คำสั่งกรมยุทธนาธิการ ที่ ๒๙/๑๓๑๘ ลงวันที่ ๒๕ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๗ เรื่องทางการทหารบกทหารเรือที่คาบเกี่ยวกัน นั้นแล้ว ยังมีข้อความในคำสั่งดังต่อไปนี้

๑. ในมณฑลกรุงเทพฯ ทหารบกมีสารวัตรใหญ่ประจำท้องที่ ถ้าทหารบกทหารเรือ วิวาทกันนอกเขตโรง หรือที่ทำการทหารเรือ สารวัตรใหญ่ทหารบกจับได้ทั้ง ๒ ฝ่าย ขึ้นศาลทหารบก ถ้ามีพลเรือนปนอยู่ด้วยก็ขึ้นศาลพลเรือนตามพระธรรมนูญ ถ้าทหารเรือ ต่อทหารเรือ หรือกับพลเรือน เป็นอันไม่เกี่ยวข้องในหน้าที่สารวัตรใหญ่ทหารบก เว้นแต่ถ้าจะช่วยระงับได้ก็ช่วยได้ตามควร

๒. ในมณฑลทหารบก ซึ่งมีทหารเรือตั้งอยู่บางเมือง เช่น มณฑลราชบุรี ซึ่งมีทหารเรืออยู่ที่เมืองสมุทรสงคราม เป็นต้น ทหารบกทหารเรือวิวาทกันนอกเขตโรง หรือที่ทำการทหารเรือ ขึ้นศาลทหารบก ถ้าทหารเรือต่อทหารเรือ หรือกับพลเรือน เป็นอันไม่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ทหารบก

๓. ในมณฑลที่ไม่มีกิ่งทหารบก มีแต่ทหารเรือประจำอยู่ เช่น มณฑล
จันทบุรี ไม่มีเกี่ยวกับศาลทหารบก

๔. ในมณฑลซึ่งมีแต่ทหารบกประจำอยู่ ทหารบกกับทหารเรือวิวาทกันให้
คดีขึ้นชั้นศาลทหารบก ถ้าทหารเรือต่อทหารเรือ หรือทหารเรือกับพลเรือน เป็นอัน
ไม่เกี่ยวข้องกันกับหน้าที่ทหารบก

๕. ในมณฑลใด ๆ ทหารเรือต่อทหารเรือวิวาทกัน ในเขต รังทหารบก
ทหารบกจับไว้ แล้วแต่กรมทหารเรือจะให้พิจารณาที่ใด

๖. คดีทหารเรือ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกันกับคนทหารบก ถ้าฝ่ายพลเรือนเป็นผู้จับหรือ
ที่พลเรือนเป็นโจทก์ แล้วแต่ฝ่ายพลเรือนและโจทก์จะฟ้องศาลพลเรือนหรือศาลทหารเรือ
การแก้ไขเปลี่ยนแปลงศาลทหารบก

ก. เลิกกรมยุทธนาธิการ

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว คำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศว่า การทหารเป็นของจำเป็นต้องมีสำหรับ
ป้องกันภัยอันตรายมิให้เกิดขึ้นแก่พระราชอาณาจักรทั้งภายในและภายนอก และเป็น สิ่ง
ที่ต้องจัดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกสมัย การทหารบกที่เป็นอยู่ในบัดนี้ สมเด็จพระ
บรมชนกนาถพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำริห์เริ่มจัดตั้ง
กรมทหารมหาดเล็กขึ้น แล้วทรงแก้ไขเพิ่มเติมตลอดมาจนมีกองทัพบกอย่างปัจจุบันนี้
กับทั้งได้ทรงจัดตั้งกรมทหารเรือซึ่งไม่เคยมีมาแต่ก่อนนั้นขึ้นอีกกรมหนึ่งด้วย และได้
ทรงพระราชดำริห์แก้ไขให้เรียบร้อยยิ่งขึ้นต่อ ๆ มา บัดนี้เห็นว่าการปกครองและการฝึก
หัดทหารลงระเบียบเข้าแบบแผนอันดีเป็นหลักฐานทั้งสองกรม สมควรจะต้องเป็น
กระทรวงเสนาบดีขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ เลิก กรม ยุทธ นา ธิ การ
ให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหม เป็นผู้บังคับบัญชาการทหารทั่วไป ตาม โบราณ
ประเพณี รวมทั้งการเกณฑ์คนเข้ารับราชการทหารตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์
ทหารในหน้าที่ของฝ่ายทหารนั้นด้วย แลให้ยก กรม ทหาร เรือ ขึ้น เป็น กระทรวง
มีเสนาบดีบังคับบัญชาการทหารเรือทั่วไป และให้มีเกียรติยศและตำแหน่งเสมอเสนา-
บดีกระทรวงอื่น ๆ ตามพระราชบัญญัติและประเพณี ตั้งแต่บัดนี้สืบไป ฯลฯ

(ประกาศตั้งกระทรวงทหารบกทหารเรือ ลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม รัตนโกสินทร
ศก ๑๒๔ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๗ หน้า ๔๔)

ข. ตำรวจภูธรชนศาลทหารบก

ครั้นถึงปี ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา-
วชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำริห์ถึงเรื่องตำรวจภูธร ต้อง
หาว่าเป็นผู้กระทำผิดในคดีอาญาบางเรื่อง ยังเป็นการยากลำบากแก่การฟ้องร้องและ
พิจารณาอยู่ โดยไม่แน่ว่าจะฟ้องศาลใดและต้องด้วยกฎหมายมาตราใด เพราะตำรวจ
ภูธรชั้นนายร้อยตำแหน่งสัญญาบัตรขึ้นไปได้รับ พระ ราช ทาน สัญญา บัตรยศ ทหาร บก
แลตั้งแต่ตำรวจชั้นไปทั้งนายแลไพร่ถือศักดินาเท่ากับทหารบก ผู้ที่รับราชการเป็น
พลตำรวจภูธรก็คือเกณฑ์เอาพลกอง เกิน ของ ทหาร ตาม พระ ราช บัญญัติ เกณฑ์ ทหาร
ศก ๑๒๔ สมควรจะยกการฟ้องร้องตลอดจนการพิจารณาพิพากษาคดีให้ขึ้นอยู่กับศาล
ทหารบก ตามพระธรรมนูญศาลทหารบก ศก ๑๒๖ ต่อไป จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลทหารบกว่าด้วย
ตำรวจภูธร รัตนโกสินทรศก ๑๓๑ ขึ้นใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๓๑
โดยแก้ไขพระธรรมนูญศาลทหารบก ศก ๑๒๖ มาตรา ๔๔ ว่าด้วยบุคคลอยู่ใต้
อำนาจศาลทหารบกให้ใช้ได้ตลอดถึงตำรวจภูธรด้วย และให้ถือว่าการพิจารณาคดี
อาญาทั่วไปของตำรวจภูธรเหมือนกับทหารบกในกฎหมาย กับทั้งให้ใช้ประมวล
กฎหมายอาญาทหารเป็นกฎหมายสำหรับลงอาญาบังคับด้วย นอกจากนั้นแล้วยังมีบท
บัญญัติให้นายตำรวจภูธรหนึ่งเป็นกรรมการตุลาการ ในคดีที่เกี่ยวกับตำรวจภูธรด้วย
(ราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๒๕ หน้า ๑๔๔)

ครั้นต่อมาวันที่ ๖ กันยายน ร.ศ. ๑๓๑ ได้มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือ
เกล้าฯ สั่งว่า ตามที่โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกกรมยุทธนาธิการแลให้เป็นหน้าที่กระทรวง
ศลาใหม่จัดการทหารบกนั้น ในพระธรรมนูญศาลทหารบกรัตนโกสินทรศก ๑๒๖
คำบางคำยังมีว่า ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ และคำว่าศาลกรมยุทธนาธิการ กับ

ศาลพิเศษกรมยุทธานธิการอยู่ สมควรแก้คำที่กล่าวแล้วให้ถูกต้องตามระเบียบของ
ราชการ จึงโปรดเกล้าฯ ให้แก้คำในพระธรรมนูญศาลทหารบก รัตนโกสินทรศก ๑๒๖
ทุกแห่งซึ่งมีคำว่า “ผู้บัญชาการกรมยุทธานธิการ” ให้เรียกเป็น “เสนาบดี
กระทรวงกลาโหม” คำว่า “ศาลกรมยุทธานธิการ” ให้เรียกเป็น “ศาลทหารบก
กลาง” คำว่า “ศาลพิเศษกรมยุทธานธิการ” ให้เรียกเป็น “ศาลทหารบกกลาง
พิเศษ”

(ประกาศแก้คำในพระธรรมนูญศาลทหารบก กฎหมายรัชกาลที่ ๖ ร.ศ. ๑๓๑
หน้า ๑๘๓)

หลังจากได้ประกาศแก้คำในพระธรรมนูญศาลทหารบกแล้ว ต่อมาในวันที่ ๕
กันยายน ร.ศ. ๑๓๑ ได้มีข้อบังคับทางการตำรวจภูธรขึ้นศาลทหารบก ร.ศ. ๑๓๑
ออกใช้โดยเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ออกข้อบังคับ สำหรับให้เจ้าหน้าที่ใน
หัวเมืองมณฑลที่มีกองทหารตั้งอยู่ปฏิบัติกล่าวคือ

เมื่อตำรวจภูธรผู้ที่จะต้องขึ้นศาลทหารบก ได้กระทำผิดลงในท้องที่กัศิ หรือ
เชื่อว่ากระทำความผิดกัศิ หรือเป็น เต้สงสัยว่าได้กระทำความผิดกัศิ เป็นหน้าที่ของผู้บังคับ
บัญชาตำรวจภูธรจัดการสืบสวนหาหลักฐานพยานในการที่จะไต่สวนต่อไป หากมีมูล
พอจะฟ้องได้แล้วให้ปฏิบัติดังนี้

ถ้าในเมืองใดมีสารวัตรทหารบกประจำให้ส่งสำนวนไต่ สวน ต่อสารวัตรทหาร บก
ถ้าไม่มีสารวัตรทหารบกให้ส่งสำนวนการไต่ สวนต่อผู้บังคับการกรมกองทหารในเมืองนั้น
หากอัยการตำรวจภูธรมีความประสงค์จะยื่นฟ้องกล่าวหาตำรวจภูธรเป็นจำเลยโดยตรง
ต่อศาลทหารไม่ว่าชั้นใด ๆ เมื่อผู้มีอำนาจตั้งศาลเห็นสมควรก็อนุญาตได้ โดยจะส่ง
สำนวนการไต่ สวน ไปยังฝ่ายทหารหรือไม่ก็ตาม อัยการตำรวจภูธรซึ่งเป็นโจทก์ฟ้อง
กัศิในศาลทหารให้มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยอัยการทหารบกในขณะว่าความในศาลทหารบก

ถ้าทหารกับตำรวจภูธรต้องหาในคดีเดียวกัน ให้ฝ่ายทหารกับตำรวจภูธรปรึกษา
กันว่าจะให้ฝ่ายใดไต่ สวนหรือไต่ สวนร่วมกัน ในกรณีฝ่ายทหารกับตำรวจภูธรไต่ สวน

รวมกัน ต้องให้อัยการทหารบกเป็นโจทก์ฟ้องในศาลทหารบกหากอัยการตำรวจภูธร
ประสงค์จะเข้าว่าความสมทบกับอัยการทหารบก เมื่อผู้มีอำนาจตั้งศาลเห็นสมควรก็
อนุญาตได้ แต่ให้มีฐานะเพียงเป็นผู้ช่วยอัยการทหารบกในขณะว่าความสำหรับผู้มี
อำนาจตั้งศาลคดีตำรวจภูธรเป็นจำเลยนั้น จะต้องตั้งนายทหารในกรมตำรวจภูธรเป็น
กรรมการศาลทหารบกโดยทำความตกลงกับผู้บังคับบัญชาตำรวจภูธรก่อน

ส่วนคำพิพากษานั้น ผู้มีอำนาจตั้งศาลต้องส่งสำนวนไปยังผู้บังคับบัญชาตำรวจ
ภูธรจัดการอนุมัติต่อไป

(ราชกิจจานุเสกษาเล่ม ๒๕ หน้า ๑๔๔ ลงวันที่ ๘ กันยายน ร.ศ. ๑๓๑)

ต่อมาข้อบังคับนี้ก็ได้ถูกยกเลิกไปโดยคำสั่งทหารบกที่ ๑๕๑/๑๖๕๓๘ ลง
วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

ค. กำหนดอำนาจศาลทหารรักษาวัง

สำหรับกรมทหารรักษาวังซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม
ร.ศ. ๑๓๐ และให้ขึ้นอยู่ในบังคับบัญชาของกระทรวงวังนั้น ยังมีได้กำหนดเรื่อง
อำนาจศาลที่จะชำระทหารรักษาวัง คงปฏิบัติไปตามเดิมเหมือนเมื่อครั้งยังเป็นกรม
วังนอกอยู่ คือเมื่อมีคดีเกิดขึ้นในกรมทหารรักษาวัง ก็ให้ชำระยังศาลรับสั่งกระทรวง
วัง พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระ
ราชดำริว่า สมควรจะกำหนดอำนาจศาลที่จะชำระทหารรักษาวังให้เป็นระเบียบ
คือคดีที่จะฟ้องด้วยผิดกฎหมายวินัยในทางทหารตามพระธรรมนูญศาลทหารบก ก็ควร
ฟ้องและชำระในศาลรับสั่งกระทรวงวังตามประเพณีที่เคยทำมาแต่พิธี จัด การ ศาล และ
อำนาจศาลบางอย่างจะต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม จึงโปรดเกล้าฯ ให้ออกประกาศ
กำหนดอำนาจศาลทหารรักษาวัง ฯ ลงวันที่ ๑ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๘
ไว้ สรุปโดยย่อดังนี้คือ

— ถ้าบุคคลตามพระธรรมนูญศาลทหารบก มาตรา ๔๘ และเป็นผู้อยู่ในบังคับ
บัญชากรมทหารรักษาวัง ฯ กระทำความผิดเป็นคดีอาญาวัง มีกฎหมายตราล

เป็นต้น ให้ฟ้องร้องว่ากล่าวในศาลทหารรักษาวัง ฯ ทั้งนี้รวมทั้งความผิดที่เกิดขึ้นนอก
โรงทหารแต่อยู่ในเขตพระราชฐาน ฤกว่ายหลวงด้วย

— ให้กรมทหารรักษาวัง ฯ มีศาลกรมทหารทุก ๆ กองพัน พิจารณาพิพากษา
คดีบุคคลของกองพัน ซึ่งความผิดเกิดในท้องที่ของกองพันนั้น ๆ และให้ผู้บังคับ
กองพันนั้น ๆ เป็นผู้มีอำนาจตั้งศาล

— ให้ศาลทหารรักษาวัง ฯ มีอำนาจเทียบเท่าศาลมณฑลทหารบก ผู้บังคับ
การกรมทหารรักษาวัง ฯ เป็นผู้มีอำนาจตั้งศาล

— คดีอุทธรณ์จากศาลทหารรักษาวัง ฯ หรือเกินอำนาจศาลทหารรักษาวัง ฯ
ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารบกกลาง แต่ตุลาการในศาลทหารบกกลางต้องมี
นายทหารรักษาวัง ฯ ๑ นาย

— กรณีผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารรักษาวัง ฯ ผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารบกถ้าผู้
อยู่ในอำนาจศาลทหารเรือ กระทำผิดในคดีเดียวกัน ไม่ให้แยกฟ้อง แต่ให้เจ้าหน้าที่
ทุกฝ่ายปลูกษากันเฉพาะคดีว่าจะให้ฟ้องยังศาลใด

— ผู้อยู่ใต้อำนาจศาลทหารรักษาวัง ฯ กระทำผิดต่างท้องที่ไม่สะดวกแก่การ
นำมาพิจารณาในศาลทหารรักษาวัง ฯ ถ้ามีศาลทหารบกตั้งอยู่ ให้พิจารณาในศาลทหาร
บก ถ้าไม่มีให้พิจารณาที่ศาลยุติธรรม

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๓ หน้า ๗๑ ลงวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๕๙)

ง. การแก้ความในพระธรรมนูญศาลทหารบก

นับตั้งแต่ตราพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ ใช้บังคับ
เป็นต้นมา ปราบฎว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง และในปีพ.ศ. ๒๔๖๑
ได้มีประกาศแก้ความในพระธรรมนูญศาลทหารบกอีก กล่าวคือได้มีประกาศแก้ความ
ในพระธรรมนูญศาลทหารบก มาตรา ๑๙ ๒๐ ๒๒ ๒๕ ๒๙ ๓๑ ๓๒ ๔๑ ๔๒ และ
๔๓ เฉพาะความว่า “นายทหารกรมพระธรรมนูญ” ให้แก้เป็น “ผู้รักษาพระธรรมนูญ
ทหารบก” ทุกแห่ง นอกจากนี้ยังกำหนดให้เปลี่ยนข้อความในมาตรา ๔๐ เสียใหม่
14/06/2555
(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๕ หน้า ๓๙๔ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๑)

พระธรรมนูญศาลทหารบก พุทธศักราช ๒๔๖๕

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า โดยที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชบัญญัติและข้อบังคับต่าง ๆ จัดการทหารบก ศาลหลวงเป็นลำดับมาแล้วนั้น สมควรเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติม พระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) ให้เป็นที่เรียบร้อยยิ่งขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๖๕ บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๕ เป็นต้นไป และให้ยกเลิกพระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๕๐ (ร.ศ. ๑๒๖) นั้นเสีย และให้เสนาบดีกระทรวงกระลาโหมมีหน้าที่เป็นผู้รักษาพระราชบัญญัติและมีอำนาจออกกฎต่าง ๆ เพื่อวางระเบียบการให้ดำเนินไปตามพระราชบัญญัติ

สรุปความ โดยย่อ ในพระราชบัญญัติ คือ ศาลทหารบกตามพระราชบัญญัตินี้มีอำนาจพิจารณาและพิพากษาวางบทลงโทษ ผู้กระทำผิดต่อพระราชกำหนดกฎหมายทหาร หรือพระราชกำหนดกฎหมายอื่น ในทางอาญาได้ทุกบทกฎหมายในคดี ซึ่ง ผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบก ในขณะที่กระทำ ความผิด (มาตรา ๕)

ศาลทหารบกแบ่งวิธีจัดการและอำนาจ ออกเป็น ศาลทหารบก ในเวลาปรกติ และศาลทหารบกในเวลาไม่ปรกติ (มาตรา ๗)

ศาลทหารบกมี ๓ ชั้น และเป็นศาลประจำท้องถิ่น คือ

- ก. ศาลจังหวัดทหารบก
- ข. ศาลมณฑลทหารบก
- ค. ศาลทหารบกกลาง

เวลาปรกติกรมกองทหารที่เคลื่อนที่ไป นอกจังหวัดที่ประจำอยู่ให้มีศาลทหารบกได้เฉพาะระหว่างเวลาเช่นนั้น

เวลาสงคราม หรือ ในท้องถิ่น ซึ่ง ประกาศ ใช้กฎอัยการศึก จึงมีศาลสนาม (มาตรา ๘)

— ในจังหวัดทหารบกมีศาลประจำจังหวัดทหารบกสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นในท้องที่นั้นศาลหนึ่ง ไม่มีกรรมการศาลทหารประจำแต่เมื่อมีคดีผู้บังคับการจังหวัดทหารบกเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาลขึ้น (มาตรา ๙, ๑๑)

— ศาลจังหวัดทหารบก มีนายทหารสัญญาบัตรเป็นกรรมการ ๓ นาย (มาตรา ๑๓)

— ศาลกรมทหารบก มีนายทหารสัญญาบัตรเป็นกรรมการ ๓ นาย (มาตรา ๑๔)

— ในมณฑลทหารบก มีศาลมณฑลทหารบกศาลหนึ่ง ไม่มีกรรมการประจำ ต่อเมื่อมีคดีจะต้องพิจารณาพิพากษา ผู้บัญชาการมณฑลจึงออกคำสั่งตั้งขึ้น (มาตรา ๒๑, ๒๒)

ศาลมณฑลทหารบก มีกรรมการ ๓ นาย นายทหารชั้นนายพัน ๑ นาย นายทหารชั้นนายร้อย ๑ นาย ผู้รักษาพระธรรมนูญทหารบก ๑ นาย (มาตรา ๒๔)

— ศาลทหารบกกลาง ตั้งประจำอยู่ในกรุงเทพพระมหานคร มีตุลาการ ๕ นาย นายพลหรือนายพันเอก ๑ นาย นายพันหรือนายร้อยเอก ๒ หรือ ๓ นาย ผู้รักษาพระธรรมนูญทหารบก ๑ หรือ ๒ นาย (มาตรา ๓๐)

เสนาบดีกระทรวงกระลาโหมเป็นผู้ตั้งตุลาการประจำศาล และมีอำนาจที่จะเปลี่ยนตั้งตุลาการได้เสมอ

นอกจากศาลทหารบกกลาง ที่ตั้งประจำอยู่แล้ว เสนาบดีกระทรวงกระลาโหมมีอำนาจออกคำสั่งตั้งกรรมการศาลทหารบกกลาง พิเศษ พร้อมทั้งอัยการทหารบกและจำศาล เพื่อพิจารณาคดีพิเศษได้ (มาตรา ๓๗)

อำนาจศาลทหารบกตามลำดับชั้น

— ศาลจังหวัดทหารบก ศาลกรมทหารบก มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่จำเลยเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารบกได้ดังนี้ คือ

๑. จำเลยเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารบก เว้นแต่ที่มียศ ชั้น สัญญาบัตร

๒. วางบทลงโทษผู้กระทำผิดตามคำพิพากษาให้จำคุกไม่เกินกว่า ๑ ปี หรือปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท หรือทั้ง ๒ สถาน (มาตรา ๔๓)

— ศาลมณฑลทหารบก มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่จำเลยเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารบกได้ดังนี้ คือ

๑. จำเลยเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารบก เว้นแต่ที่เป็น นายพล หรือเทียบเท่า นายพล

๒. วางบทลงโทษผู้กระทำผิดได้ทุกบทกฎหมาย

๓. คดีอุทธรณ์ คำพิพากษาศาลจังหวัดทหารบก ศาลกรมทหารบก (มาตรา ๔๔)

— ศาลทหารบกกลาง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่จำเลยเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารบกได้ดังนี้ คือ

๑. จำเลยมียศเป็นนายพลหรือเทียบเท่า นายพล

๒. วางบทลงโทษผู้กระทำผิดได้ทุกบทกฎหมาย

๓. คดีอุทธรณ์คำพิพากษาศาลมณฑลทหารบก

— ศาลทหารบกกลางพิเศษ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใดๆ ซึ่งจำเลยเป็นผู้อยู่ในอำนาจกฎหมายทหารบกได้ทั้งสิ้น (มาตรา ๔๖)

ลักษณะอุทธรณ์ฎีกา

— คำพิพากษาของศาลจังหวัดทหารบก ศาลกรมทหารบก นั้น โจทก์ จำเลย หรือผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์ไปยังศาลมณฑลทหารบก (มาตรา ๔๗)

— ศาลมณฑลทหารบกพิพากษาคดีในชั้นต้น โจทก์ จำเลย หรือผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์ไปยังศาลทหารบกกลาง (มาตรา ๔๘)

— ศาลทหารบกกลาง หรือ ศาลทหารบกกลางพิเศษ พิจารณาคดีในชั้นต้น โจทก์ จำเลย หรือผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษมี

สิทธิ์ที่จะทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกาอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทหารบกกลาง หรือศาลทหารบกกลางพิเศษได้เสมอไป (มาตรา ๕๑)

— คดีที่ โจทก์ จำเลย หรือผู้มีอำนาจตั้ง กรรมการ ศาลผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษา ทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกาอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษานั้นแล้วแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเป็นเด็ดขาดหรือพระราชทานคดีไปยังศาลฎีกา หรือจะได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกรรมการเป็นศาลรับสั่งพิจารณาคดีนั้น

— ศาลจังหวัดทหารบก และศาลมณฑลทหารบก กับศาลทหารบกกลางให้มีอัยการทหารบกและจำศาลประจำทุก ๆ ศาล แต่อัยการทหารบกต้องเป็นข้าราชการกระลาโมมชั้นสัญญาบัตรซึ่งเสนาบติกระทรวงกระลาโมมตั้งเป็นอัยการ

แต่ศาลกรมทหารบกก็ตี หรือในเวลาสงครามในท้องถิ่นที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกก็ตี ผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล อาจตั้งข้าราชการผู้ใด ๆ เป็นอัยการและจำศาลทหารบกหรือศาลสนามใต้ ตามเวลาที่จำเป็น (มาตรา ๗๓)

วิธีจัดการศาลทหารบกในเวลาสงครามหรือในเขตรที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก

๑. ถ้ามีการสงครามหรือเวลาที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารบกคือ ศาลจังหวัดทหารบก ศาลกรมทหารบก ศาลมณฑลทหารบก ศาลทหารบกกลาง ซึ่งได้มีอยู่แล้วในเวลาปกติคงเป็นไปตามเดิม แต่ผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาลทหารบก จะตั้งผู้พิพากษาฝ่ายพลเรือนเป็นกรรมการศาลทหารบกด้วยก็ได้ (มาตรา ๕๔)

๒. ท้องถิ่นใดเป็นยุทธบริเวณ หรือกองทัพกำลังเดินเข้าสู่ยุทธบริเวณจึงให้มีศาลสนาม (มาตรา ๖๐) และให้ผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกรมกองทหารนั้นมีอำนาจตั้งกรรมการศาลสนาม (มาตรา ๖๑)

๓. ผู้บังคับบัญชาซึ่งมีอำนาจตั้งกรรมการศาลสนามได้ คือ (มาตรา ๖๒)

(๑) แม่ทัพใหญ่ทหารบก มีอำนาจตั้งกรรมการศาลสนามพิจารณาคดีที่เกิดในตำบลที่กรมบัญชาการกองทัพใหญ่ทหารบกตั้งอยู่

(๒) แม่ทัพน้อยทหารบก ซึ่งอยู่ต่างตำบลกับกรมบัญชาการกองทัพใหญ่ มีอำนาจตั้งศาลสนามพิจารณาคดีที่เกิดในตำบลซึ่งกรมบัญชาการ กองทัพ น้อย ทหาร บก ตั้งอยู่

(๓) ผู้บัญชาการกองพลทหารบก ซึ่งอยู่ต่างตำบลกับกรมบัญชาการกองทัพน้อยและกรมบัญชาการกองทัพใหญ่ มีอำนาจตั้งกรรมการศาลสนามพิจารณาคดีที่เกิดขึ้นในตำบล ซึ่งกรมบัญชาการ กองพลทหารบกตั้งอยู่

(๔) กองทหารที่มีกำลังไม่น้อยกว่า ๑ กองพันซึ่งอยู่ต่างตำบลกับที่กล่าวมาใน (๑) (๒) และ (๓) ผู้บังคับบัญชากองทหารนั้น มีอำนาจตั้งกรรมการศาลสนามพิจารณาคดีที่เกิดในตำบลซึ่งกองทหารนั้นตั้งอยู่

— ศาลสนาม ให้ตั้งข้าราชการกระลาโมหชนสัญญาบัตรเป็นกรรมการ ๓ นาย ในจำนวนนี้ กรรมการ ๒ นายจะต้องมียศสูงกว่าจำเลย ๒ นาย (มาตรา ๖๕) ถ้าไม่มีข้าราชการกระลาโมหชนสัญญาบัตรเป็นกรรมการศาลครบจำนวน ผู้มีอำนาจตั้งศาลมีอำนาจตั้งตนเองเป็นกรรมการศาลสนามได้ (มาตรา ๖๖)

— ถ้ามีเหตุจำเป็นตั้งกรรมการศาลสนามไม่ได้ ให้ผู้บังคับบัญชาทหารบกในที่นั้นส่งจำเลยไปยังกองบังคับการกรมทหารบก หรือกรมบัญชาการกองพลทหารบก หรือกรมบัญชาการกองทัพบก หรือมณฑลทหารบก ซึ่งอยู่ในท้องถิ่นที่ได้กระทำสงคราม หรือในเขตรท้องถิ่นซึ่งประกาศใช้กฎอัยการศึก เพื่อจัดตั้งกรรมการศาลทหารบกพิพากษาคดีต่อไปได้ ทั้งนี้แล้วแต่ความสะดวก (มาตรา ๖๗)

— อำนาจศาลทหารบกและศาลสนามในเวลาสงครามหรือในเขตรท้องถิ่นซึ่งประกาศใช้กฎอัยการศึก

บรรดาบุคคลซึ่งได้กระทำความผิดทางอาญาในท้องถิ่นซึ่งทหารบกกำลังกระทำสงครามหรือในท้องถิ่นซึ่งประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้น ต้องอยู่ในอำนาจศาลทหารบก

หรือศาลสนามทั้งชั้น โดยไม่จำกัดบุคคล เพราะฉะนั้น กติอาญาไม่ว่าอย่างใดที่เกิดขึ้น ต้องพิจารณาพิพากษาในศาลทหารบกหรือศาลสนาม (มาตรา ๖๘)

แต่มีข้อจำกัดโทษและกระหนงโทษดังนี้

๑. ศาลจังหวัดทหารบก ศาลกรมทหารบก มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้วันแต่ที่จำเลยมียศชั้นสัญญาบัตร และลงโทษจำคุกไม่เกินกว่า ๑ ปี ปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท หรือทั้ง ๒ สถาน

๒. ศาลมณฑลทหารบก มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ วันแต่จำเลยที่เป็นนายพลหรือเทียบเท่า และลงโทษผู้กระทำความผิดได้ทุกบทกฎหมาย

๓. ศาลทหารบกกลาง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในคดีที่จำเลยมียศเป็นนายพลหรือเทียบเท่า และลงโทษผู้กระทำความผิดได้ทุกบทกฎหมาย

๔. ศาลทหารบกกลางพิเศษ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทั้งสิ้น

๕. ศาลสนาม พิจารณาพิพากษาคดีอาญาไม่จำกัดบุคคลจะมียศชั้นใด เป็นจำเลยและลงโทษได้ทุกบทกฎหมาย (มาตรา ๗๐)

คำพิพากษาของศาลจังหวัดทหารบก ศาลกรมทหารบก ศาลมณฑลทหารบก ศาลทหารบกกลาง ศาลทหารบกกลางพิเศษ และศาลสนาม ที่ได้พิพากษาคดีในท้องถิ่นซึ่งทหารบกกำลังทำสงคราม หรือประกาศใช้กฎอัยการศึกถือเป็นเด็ดขาด (มาตรา ๗๑)

(กฎหมายรัชกาลที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๖๕ หน้า ๓๔๒-๓๖๘)

ครั้นต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกอำนาจศาลทหารรักษาวังไปรวมกับศาลทหารบก ตามประกาศยกเลิกอำนาจศาลทหารรักษาวังไปรวมกับศาลทหารบก ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๖๘

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๓ หน้า ๒๐๔)

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลทหารบก พุทธศักราช ๒๔๗๕ โดยให้แก้คำบางคำในพระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๖๕ ดังนี้คือ

๑. คำว่า "มณฑลทหารบก" ให้แก้เป็น "จังหวัดใหญ่ทหารบก"
๒. คำว่า "ศาลมณฑลทหารบก" ให้แก้เป็น "ศาลจังหวัดใหญ่ทหารบก"
๓. คำว่า "ผู้บัญชาการมณฑลทหารบก" ให้แก้เป็น "ผู้บังคับการจังหวัดใหญ่ทหารบก"
๔. คำว่า "จังหวัดทหารบก" ให้แก้เป็น "จังหวัดน้อยทหารบก"
๕. คำว่า "ศาลจังหวัดทหารบก" ให้แก้เป็น "ศาลจังหวัดน้อยทหารบก"
๖. คำว่า "ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก" ให้แก้เป็น "ผู้บังคับการจังหวัดน้อยทหารบก" (มาตรา ๓)

และให้ยกเลิกความในมาตรา ๕๓ หมายเลข ๒ แห่งพระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๖๕ เกี่ยวกับเรื่องผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ โดยให้ใช้ข้อความใหม่แทน (มาตรา ๔)

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๕ หน้า ๒๒๐)

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลทหารบก พุทธศักราช ๒๔๗๖ แก้คำบางคำในพระธรรมนูญศาลทหารบกซึ่งได้แก้ไขไว้แล้วอีก เพื่อให้เข้ารูปกับนามหน่วยและตำแหน่งที่ได้เปลี่ยนแปลงตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๔๗๖ คือ

๑. คำว่า "จังหวัดใหญ่ทหารบก" ให้แก้เป็น "มณฑลทหารบก"
๒. คำว่า "ศาลจังหวัดใหญ่ทหารบก" ให้แก้เป็น "ศาลมณฑลทหารบก"

๓. คำว่า "ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก" ให้แก่เป็น "ผู้บังคับการมณฑลทหารบก"

๔. คำว่า "จังหวัดน้อยทหารบก" ให้แก่เป็น "จังหวัดทหารบก"

๕. คำว่า "ศาลจังหวัดน้อยทหารบก" ให้แก่เป็น "ศาลจังหวัดทหารบก"

๖. คำว่า "ผู้บังคับการจังหวัดน้อยทหารบก" ให้แก่เป็น ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก"

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๑ หน้า ๓)

การรวมศาลทหารบกกับศาลทหารเรือ

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า โดยที่สภาผู้แทนราษฎรถวายคำปรึกษาว่า สมควรรวมพระธรรมนูญศาลทหารบกพระธรรมนูญศาลทหารเรือ ซึ่งแยกชำระความกันให้เป็น พระธรรมนูญศาลทหารอันเดียวกันเพื่อเข้ารูปโครงการตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้เรียกว่า "พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗" และให้ยกเลิกพระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๖๕ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๗๕ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๗๖ พระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๗ และบรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นๆ ในส่วนที่บัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

เป็นที่น่าสังเกตว่าพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๗๗ มีบทบัญญัติเฉพาะทหารบก ทหารเรือ และมีได้กล่าวถึงทหารอากาศไว้ด้วย ก็เพราะขณะนั้นทหารอากาศสังกัดกรมอากาศยาน ซึ่งขึ้นอยู่กับกองทัพบก และทหารในกรมนี้มียศเป็นทหารบก ต่อมาจึงได้เปลี่ยนกรมอากาศยาน เป็น กรมทหารอากาศ ครั้นต่อมา

ใน พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้ยกฐานะกรมทหารอากาศขึ้นเป็น กองทัพอากาศ และทหารใน กองทัพอากาศจึงมียศเป็นทหารอากาศตลอดมาจนบัดนี้ พระราชบัญญัติจัดระเบียบกระทรวง กลาโหม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๗๙ ซึ่งประกาศใช้เมื่อ ๑๒ เมษายน ๒๔๘๐

ศาลทหารตามพระราชบัญญัติ^{๑๕} มีดังนี้คือ

— ศาลทหารในเวลาปกติ มีวิธีการจัดการและอำนาจอย่างหนึ่ง ในเวลาสงคราม หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก มีวิธีจัดการและอำนาจอีกอย่างหนึ่ง (มาตรา ๕)

— ศาลทหารในเวลาปกติ มีกำหนดชั้นดังนี้ คือ (มาตรา ๖)

๑. ศาลจังหวัดทหาร

๒. ศาลมณฑลทหารและศาลทหารกรุงเทพ ฯ

๓. ศาลทหารกลาง

๔. ศาลทหารสูงสุด

— ในเวลาสงครามหรือในเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึก จึงให้มีศาลอาชญาศึก ขึ้น (มาตรา ๗)

— ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำผิดต่อกฎหมาย ทหาร หรือกฎหมายอื่นในทางอาชญาในคดีซึ่งผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ใน อำนาจ ศาลทหารในขณะที่กระทำผิดและศาลทหารรักษาวังซึ่งชั้นศาลทหาร บกตามประกาศ ยกเลิกอำนาจศาลทหารรักษาวังไปรวมกับ ศาลทหารบก พ.ศ. ๒๔๖๙ นั้น ย่อมชั้น อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา ๘)

วิธีจัดการศาลในเวลาปกติ

— ในจังหวัดทหาร นอกจากจังหวัดที่ตั้งกองบังคับการมณฑลทหารให้มีศาล จังหวัดทหารศาลหนึ่ง และให้ผู้บังคับการจังหวัดทหารนั้นเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการ ศาล (มาตรา ๑๐)

— ในมณฑลทหารนอกจากมณฑลกรุงเทพ ฯ ให้มีศาลมณฑลทหารศาลหนึ่ง และให้ผู้บังคับการมณฑลทหารนั้นเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล (มาตรา ๑๑)

— ในกรุงเทพฯ ฯ ให้มีศาลทหารกรุงเทพฯ ศาลหนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล แต่ถ้าเนื่องด้วยความจำเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จะมอบอำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรให้นายทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาลก็ได้ (มาตรา ๑๒)

— ศาลทหารกลาง มีศาลเดียวตั้งประจำอยู่ในกรุงเทพฯ ฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้มีอำนาจตั้งตุลาการศาล (มาตรา ๑๓)

— ศาลทหารสูงสุด มีศาลเดียว กรรมการศาลนี้จะตั้งขึ้นได้โดยพระบรมราชานุญาต (มาตรา ๑๔)

เขตอำนาจศาล

— ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาชญา ซึ่งบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดในท้องดินตามเขตต์ ของ จังหวัด ทหาร และ มณฑลทหารนั้นๆ (มาตรา ๑๕)

— ศาลทหารกรุงเทพฯ ฯ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาชญาซึ่งบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดโดยไม่จำกัดว่าการกระทำผิดนั้น ได้เกิดขึ้น ใน ท้อง ดินใด แต่โดยปกติถ้าการกระทำผิดนั้น ได้เกิดขึ้นในท้องดิน ที่มี ศาลจังหวัดทหาร หรือศาล มณฑลทหารตั้งอยู่ ก็ให้พิจารณาพิพากษายังจังหวัดทหาร หรือศาล มณฑล ทหารตาม ท้องดิน (มาตรา ๑๖)

— ศาลทหารกลาง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาชญาซึ่งบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดโดยไม่จำกัดว่าการกระทำผิดนั้น ได้เกิดขึ้น ใน ท้อง ดินใด (มาตรา ๑๗)

— ถ้ามีคดีอาชญาเกิดขึ้นในท้องดินซึ่งมิได้จัดเข้าไว้ในเขตต์อำนาจศาล ให้ศาลทหารซึ่งอยู่ใกล้กับท้องดินที่เกิดคดีขึ้นนั้นพิจารณาพิพากษา (มาตรา ๑๘)

— ถ้าผู้กระทำผิดจะต้องถูกฟ้องในคดีเรื่องเดียวกันในศาลทหารหลายแห่ง ให้
 ๑๔/๐๖/๒๕๖๕
 อัยการทหารในศาลเหล่านั้นปรึกษาตกลงกันว่า ควรจะให้พิจารณาในศาลใด ถ้าตกลง

ไม่ได้ให้รายงานไปยังผู้บังคับบัญชาของจำเลยชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไป ที่อยู่ใกล้กับ
ท้องถิ่นซึ่งจำเลยอยู่ในขณะนั้น เป็นผู้วินิจฉัยเด็ดขาดว่าจะให้ศาลใดพิจารณา
(มาตรา ๑๕)

วิธีและการตั้งกรรมการศาล

— ศาลจังหวัดทหารไม่มีกรรมการประจำ ต่อเมื่อมีคดีอาชญาจกต้องพิจารณา
พิพากษา จึงให้ตั้งกรรมการศาลนั้นขึ้น (มาตรา ๒๒)

— กรรมการศาลจังหวัดทหาร เลือกตั้งจากข้าราชการกลาใหม่ตำแหน่งสัญญา
บัตรสามนาย (มาตรา ๒๔)

— ศาลมณฑลทหารและศาลทหารกรุงเทพ ฯ ไม่มีกรรมการประจำต่อเมื่อมีคดี
อาชญาจกต้องพิจารณาพิพากษา จึงให้ตั้งกรรมการศาลนั้นขึ้น (มาตรา ๒๖)

— ศาลมณฑลทหารและศาลทหารกรุงเทพ ฯ ต้องมีกรรมการ ๓ นาย คือนาย
ทหารชั้นนายพันหรือนายนาวา หนึ่งนาย นายทหารชั้นนายร้อยหรือนายเรือหนึ่งนาย
ผู้รักษาพระธรรมนูญหนึ่งนาย แต่กรรมการที่เป็นนายทหาร นั้น จกต้องมียศสูงกว่า
หรือเทียบเท่ากับจำเลยที่มียศสูงสุด (มาตรา ๒๘)

— ศาลทหารกลาง ต้องมีตุลาการประจำห้านาย คือ นายทหารชั้นนายพล หรือ
นายพันเอก หรือนายนาวาเอก หนึ่งนาย นายทหารชั้นนายพัน หรือนายนาวา หรือ
นายร้อยเอก หรือนายเรือเอก สองหรือสามนาย และผู้รักษาพระธรรมนูญหนึ่งหรือ
สองนาย (มาตรา ๓๓)

อำนาจศาลในเวลาปกติ (มาตรา ๓๔)

— บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ

๑. นายทหารชั้นประทวนและพลทหารที่ยังมิได้ปลดจากประจำการหรือที่
รับราชการทหารอย่างใด ๆ ตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร

๒. นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ

๓. นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ แต่กระทำผิดต่อกฎข้อบังคับ
คำสั่งสำหรับทหาร หรือกระทำผิดตามที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญาทหาร

ร.ศ. ๑๓๐ มาตรา ๑๔-๒๗, ๒๘ เฉพาะธงซึ่งได้มีพระบรมราชานุญาตให้ใช้สำหรับ เรือรบหลวงหรือสำหรับกรมกองทหาร มาตรา ๒๙-๓๓, ๓๖-๔๔

๔. นักเรียนทหาร

๕. พลเรือนทั้งปวงซึ่งสังกัดอยู่ในราชการทหาร (เว้นแต่เป็นคนบังคับต่าง ประเทศซึ่งตามสัญญาทางพระราชไมตรีกำหนดให้อยู่ในอำนาจศาลอื่น)

ก. เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารไม่ว่าในท้องที่ใด ๆ หรือ

ข. เมื่อกระทำผิดอย่างอื่น ๆ เฉพาะในบริเวณบ้าน เรือน โรง เรือ และพื้นที่ของทหาร หรือในที่พักแรมของทหาร หรือในขณะที่อยู่ใน ความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

๖. บุคคลที่ต้องคุมขังอยู่ในที่คุมขังของทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย

๗. ชะเลศีกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของทหาร

อำนาจศาลตามลำดับชั้น

— ศาลจังหวัดทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาชญาซึ่งจำเลยเป็นบุคคล ที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร นอกจากนายทหารชั้นสัญญาบัตรดังต่อไปนี้

๑. คดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษชั้นต่ำให้จำคุกจำเลยเกินกว่าหนึ่งปี หรือ ปรับเกินกว่าสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับเกินกว่ากำหนดที่วันนั้น ศาลจังหวัดทหาร มีอำนาจพิจารณาได้ แต่ไม่มีอำนาจพิพากษาคดีนั้น เมื่อพิจารณาแล้วต้องทำความเห็น ส่งไปให้ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพฯ พิจารณา

๒. คดีที่กฎหมายไม่ได้กำหนดอัตราโทษชั้นต่ำไว้ หรือ กำหนดโทษชั้นต่ำไว้ต่ำกว่าที่กล่าวใน (๑) และศาลจังหวัดทหารเห็นควรวางโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกว่ากำหนดที่วันนั้น ศาลจังหวัด ทหารมีอำนาจพิพากษาได้ (มาตรา ๔๓)

— ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพฯ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ ดังต่อไปนี้

๑. จำเลยเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร เว้นแต่ที่มียศเป็นนายพลหรือ เทียบเท่านายพล

๒. วางบทลงโทษผู้กระทำผิดได้ทุกตัวบทกฎหมาย (มาตรา ๔๔)

— ศาลทหารกลาง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาชญาซึ่งจำเลยเป็นบุคคลที่อยู่^๕ในอำนาจศาลทหารได้ดังนี้

๑. จำเลยมียศเป็นนายพลหรือเทียบเท่า^๕นายพล

๒. วางบทลงโทษผู้กระทำผิดได้ทุกตัวบทกฎหมาย

๓. คดีอุทธรณ์คำพิพากษาศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ฯ (มาตรา ๔๕)

ลักษณะอุทธรณ์หรือฎีกา

— คำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ฯ โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษอุทธรณ์ไปยังศาลทหารกลางได้

คำพิพากษาของศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ฯ ที่พิพากษาให้ประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตและไม่มีอุทธรณ์ต่อไป ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ฯ ต้องส่งสำนวนคดีนั้นไปยังศาลทหารกลางได้ตรวจก่อนเมื่อศาลทหารกลางพิพากษายืนจึงเป็นที่สุด (มาตรา ๔๖)

— คำพิพากษาศาลทหารกลางซึ่งพิพากษาคดีในชั้นต้น โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจตั้งตุลาการศาล หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษมีสิทธิที่จะฎีกาคำพิพากษาศาลทหารกลางได้ (มาตรา ๔๗)

— คดีที่โจทก์ หรือผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษเป็นผู้อุทธรณ์ ศาลที่พิพากษาความอุทธรณ์ มีอำนาจพิพากษาตามที่เห็นควร (มาตรา ๕๕)

— คดีที่โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษฎีกาคำพิพากษาชั้นอุทธรณ์นั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมต้องส่งสำนวนไปให้ศาลฎีกาพิจารณาพิพากษา เมื่อศาลฎีกาพิพากษาประการใดให้เป็นอันถึงที่สุด

แต่คดีที่เกี่ยวกับวินัยทหารโดยเฉพาะหรือเป็นคดีที่ต้องพิจารณาเป็นการลับเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศ หรือกฎหมายการปกครองประเทศสยาม หรือความมั่นคงภายในหรือภายนอกของประเทศให้ศาลทหารสูงสุดเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดีนั้น ๆ ในชั้นฎีกา เมื่อศาลทหารสูงสุดนี้พิพากษาประการใด ๆ ให้เป็นอันถึงที่สุดจะฎีกาทงคดีต่อไปอีกไม่ได้ (มาตรา ๕๖)

— จำนวนและยศกรรมการศาลทหารสูงสุดนั้น ให้นำบทบัญญัติในภาค ๑ หมวด ๕ แห่งพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม (มาตรา ๕๗)

วิธีจัดการศาลในเวลาสงครามหรือในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก

— ในเวลาที่มีการสงครามหรือเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึก ให้ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลา ปกติ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาชญาได้ตามอำนาจแต่ในกาลเช่นว่านี้ ผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาลทหารมีอำนาจตั้งผู้พิพากษาฝ่ายพลเรือนเป็นกรรมการศาลทหารได้ (มาตรา ๕๘)

— เมื่อท้องถิ่นใดเป็นยุทธบริเวณ หรือเมื่อกองทหาร หรือเรือรบกำลังเข้าสู่ยุทธบริเวณ จึงให้มีศาลอาชญาศึกขึ้น (มาตรา ๕๙)

— เมื่อทหารกระทำการอยู่ในยุทธบริเวณ หรือเมื่อกองทหาร หรือเรือรบกำลังเข้าสู่ยุทธบริเวณ ให้ผู้บังคับบัญชาสูงสุดในที่นั้นเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาลอาชญาศึก (มาตรา ๖๐)

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๑ หน้า ๙๐๕)

ครั้นใน พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้มีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๗ โดยสภาผู้แทนราษฎรลงมติว่าสมควรจะแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๗ ขึ้น โดยความในมาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๗๐ แห่ง พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “ในท้องถิ่นที่ทหารกำลังกระทำสงคราม หรือในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารคงมีอำนาจ

พิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้อย่างปกติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศตามอำนาจในกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาอย่างใดอีก ก็ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามประกาศนั้นได้ด้วย

ส่วนศาลอาญาศึกนั้นให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในที่ซึ่งมีบทบัญญัติให้มีศาลอาญาศึกได้โดยไม่จำกัดตัวบุคคล”

กับความในมาตรา ๔ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๗๑ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๗๑ ศาลพลเรือนไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือศาลอาญาศึก”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๑ ตอน ๗๙ หน้า ๑๒๕๓)

ต่อมาได้มีพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ พุทธศักราช ๒๔๘๘ โดยความในมาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในวรรคหนึ่งของมาตรา ๗๐ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“ในท้องถิ่นที่ทหารกำลังกระทำสงคราม หรือในเขตต์ที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้อย่างปกติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศตามอำนาจในกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาอย่างใดอีก หรือถ้าคณะกรรมการได้สั่งตามอำนาจในกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึกให้คดีอาญาใด ได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลทหาร ก็ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๒ ตอนที่ ๒๐ หน้า ๒๕๔)

ครั้นต่อมาได้มีพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ พุทธศักราช ๒๔๘๘

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๒ ตอน ๔๒ หน้า ๔๗๗)

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้ออกพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๕)

พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยความในมาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๘๑ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๘๑ ในเวลาปกติ คดีที่มีใช้ความผิดอันเกี่ยวกับวินัยทหารโดยเฉพาะหรือที่ต้องพิจารณาเป็นการลับ ตามความในมาตรา ๕๖ วรรคสองแห่งพระราชบัญญัตินี้ โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของทุกข์ หรือผู้เสียหายและจำเลยจะแต่งตั้งบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือข้าราชการกลาโหมให้เป็นทนายว่าต่างแก้ต่าง คดีของตนก็ได้ แต่ทนายนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากกรรมการ หรือตุลาการ ศาล ให้ว่าต่าง หรือแก้ต่างได้ด้วย หรือจะแต่งตั้งทนายความตามกฎหมายทนายความ ให้ว่าต่างแก้ต่างคดีของตนก็ได้

ทนายหรือทนายความที่ได้รับอนุญาตให้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ตามความในวรรคก่อนต้องตกเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารในกรณีที่ได้กระทำความผิดในขณะว่าความในศาลหรือเข้ามาในบริเวณศาล”

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๔ ตอน ๔๑ หน้า ๕๕๐)

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๔๕๖

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๘ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีซึ่งผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำผิดและมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำผิดฐานละเมิดอำนาจศาล ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าคดีอยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือศาลพลเรือน หรือคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน และ อัยการ ทหาร เห็นว่าควรให้

พิจารณาในศาลพลเรือนก็ดี คดีที่ศาลทหารมีคำสั่งหรือพิพากษาว่าศาลทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา หรือมีคำสั่งว่าเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือนก็ดี ให้ดำเนินคดีดังกล่าวนั้นทางศาลพลเรือน

คดีดังกล่าวในวรรคสอง หรือคดีอื่นใดที่ศาลพลเรือนประทับฟ้องไว้แล้ว แม้จะปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้”

มาตรา ๔ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๔ ภายใต้บังคับมาตรา ๘ ห้ามมิให้ศาลพลเรือนพิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เว้นแต่คดีซึ่งพระราชบัญญัตินี้ให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ และคดีที่ต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชนตามกฎหมายว่าด้วยศาลคดีเด็กและเยาวชน”

มาตรา ๕ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๑๐ ในจังหวัดทหาร นอกจากจังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ ให้มีศาลจังหวัดทหารศาลหนึ่ง และให้ผู้บังคับการจังหวัดทหารนั้น หรือผู้รักษาราชการแทนเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล

ในระหว่างที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้วในวรรคก่อน หรือผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปตามลำดับเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาลแทน”

มาตรา ๖ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๑๑ ในมณฑลทหาร นอกจากมณฑลทหารบกที่ ๑ ให้มีศาลมณฑลทหารศาลหนึ่ง และให้ผู้บัญชาการมณฑลทหารนั้น หรือผู้รักษาราชการแทนเป็นผู้มีอำนาจตั้งกรรมการศาล

ในระหว่างที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้วในวรรคก่อน หรือผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ให้ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปตามลำดับ เป็นผู้ใช้อำนาจตั้งกรรมการศาลแทน”

มาตรา ๑๖ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๘๗ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๘๗ คำพิพากษาของศาลทหารซึ่งพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นในเวลาปกติเมื่อถึงที่สุดแล้ว ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษา”

มาตรา ๘ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นภาค ๗ และมาตรา ๘๕ ถึงมาตรา ๑๐๐ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗

“ภาค ๗

บทบัญญัติพิเศษ

มาตรา ๘๕ วิธีพิจารณาความอาญาทหารให้นำกฎหมายแบบธรรมเนียมฝ่ายทหารมาใช้บังคับ และให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับโดยอนุโลมในเมื่อไม่มีกฎหมายหรือแบบธรรมเนียมฝ่ายทหารที่จะใช้บังคับได้

มาตรา ๘๖ การควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นไม่ว่าจะเป็นคดีที่ขึ้นศาลทหารหรือไม่ ให้ผู้บังคับบัญชาทหารมีอำนาจสั่งควบคุมได้โดยอนุโลมตามอำนาจสั่งขังในกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร และให้ถือว่าเป็นการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สำหรับผู้ที่มิได้ระบุในตารางเกณฑ์เทียบหรือเทียบตำแหน่งไว้ในกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารให้ถือเสมือนเป็นลูกแถว

ในกรณีที่ไม่มีผู้มีอำนาจสั่งขัง หรือสั่งขังได้ไม่ถึงเก้าสิบวัน ให้นายทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการ กองพลขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินเก้าสิบวัน

ถ้าผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น มาจากท้องถิ่นจังหวัดอื่น และมากระทำผิดในท้องถิ่นจังหวัดทหาร หรือกรมกองทหารใด ให้ผู้มีอำนาจตั้ง กรรมการศาล หรือผู้บังคับบัญชาทหารในท้องถิ่นนั้นเป็นผู้มีอำนาจส่งควบคุมได้ด้วย

มาตรา ๕๗ เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้อัยการทหารมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานแก่อัยการทหารได้

มาตรา ๕๘ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ตุลาการหรือกรรมการศาลนายเคียวมีอำนาจ

๑. ออกหมายเรียก ออกหมายอาญา ออกหมายสั่ง ให้ส่งคนมาจาก หรือไปยังจังหวัดอื่น

๒. ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี

ถ้าบุคคลดังกล่าวในวรรคก่อนเป็นผู้รักษาพระธรรมนูญ ก็ให้มีอำนาจทำการไต่สวน หรือสืบพยานได้ด้วย

มาตรา ๕๙ เมื่อจำเป็น ศาลทหารมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลทหารแห่งอื่น หรือศาลพลเรือนสืบพยาน ให้ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ตั้งศาลเดิมและให้มีอำนาจส่งประเด็นไปยังศาลอื่นอีกต่อหนึ่งได้

มาตรา ๑๐๐ ในการพิจารณาของศาลทหาร ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงในทางพิจารณาต่างกับข้อเท็จจริงทั้งที่กล่าวในฟ้องเพียงรายละเอียด เช่นเกี่ยวกับเวลาหรือสถานที่กระทำความผิด หรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดฐานลักทรัพย์ กระชก ฉ้อโกง ยักยอก รับของโจร หรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดโดยเจตนา กับประมาท มิให้ถือว่าต่างกัน ข้อสารสำคัญอันจะเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้อง เว้นแต่จะปรากฏแก่ศาลว่า การที่ฟ้องผิดไปเป็นเหตุให้จำเลยหลงข้อต่อสู้

ครั้นต่อมา ได้ตราพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ ขึ้นใหม่ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารที่ประกาศใช้มาแล้วทุกฉบับ และพระราชบัญญัตินี้ยังคงใช้บังคับตลอดมาจนถึงปัจจุบัน อันมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

ศาลทหารทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ สังกัดอยู่ใน กระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ ดำเนินไปโดยเรียบร้อย แต่การพิจารณาคดีตลอดถึงการที่จะมีคำสั่งหรือคำพิพากษา บังคับคดีนั้น ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลทหารโดยเฉพาะ

โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวางระเบียบราชการของศาลทหารและอัยการทหาร เพื่อให้กิจการของศาลทหารและอัยการ ทหารดำเนินไปโดยเรียบร้อย (มาตรา ๕)

ศาลทหารตามพระราชบัญญัตินี้แบ่งออกเป็นสามชั้น คือ

๑. ศาลทหารชั้นต้น
๒. ศาลทหารกลาง
๓. ศาลทหารสูงสุด

ภายใต้บังคับมาตรา ๓๙ ในเวลาที่มีการรบหรือการสงคราม หรือประกาศใช้ กฎอัยการศึก จะให้มีศาลอาญาศึกก็ได้ (มาตรา ๖)

ศาลทหารชั้นต้นได้แก่

๑. ศาลจังหวัดทหาร
๒. ศาลมณฑลทหาร
๓. ศาลทหารกรุงเทพ
๔. ศาลประจำหน่วยทหาร (มาตรา ๗)

ทุกจังหวัดทหารให้มีศาลจังหวัดทหารศาลหนึ่ง เว้นแต่จังหวัดทหารที่ตั้งกอง บัญชาการมณฑลทหาร และทุกมณฑลทหารให้มีศาลมณฑลทหารศาลหนึ่ง เว้นแต่ มณฑลทหารที่ตั้งศาลทหารกรุงเทพ

ศาลเหล่านี้อาจไปนั่งพิจารณา ณ ที่ใดภายในเขตอำนาจ ได้ตามความจำเป็น (มาตรา ๘)

เมื่อหน่วยทหารปฏิบัติหน้าที่อยู่นอกราชอาณาจักร หรือกำลังเดินทางเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่นอกราชอาณาจักร และมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน จะให้ตั้งศาลประจำหน่วยทหารนั้นก็ได้

กำลังทหารกองทัพใดมีจำนวน เท่าใดจึงจะถือว่าไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันนั้นให้ เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด (มาตรา ๙)

การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารสูงสุด และ ศาลทหารกลาง ให้นำความ กราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งและถอดถอน

ส่วนการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารอื่น ๆ พระมหากษัตริย์อาจทรง มอบพระราชอำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหารและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้ แต่งตั้งและถอดถอนตามพระราชบัญญัตินี้ ว่าด้วยการแต่งตั้งตุลาการ (มาตรา ๑๐)

ให้มีตุลาการพระธรรมนูญ อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญและเจ้าศาลทหาร หรือผู้ช่วยตำแหน่งดังกล่าวแล้ว ตามจำนวนที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

คุณสมบัติ พื้นความรู้ และอำนาจหน้าที่ของบุคคลดังกล่าวในวรรคก่อนให้ เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด (มาตรา ๑๑)

อำนาจศาลทหาร

ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษ ผู้กระทำผิด ต่อกฎหมายทหาร หรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีซึ่งผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ในขณะที่กระทำผิด และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใด ๆ ที่กระทำผิดฐานละเมิดอำนาจ ศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (มาตรา ๑๓)

คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ

๑. คดีที่บุคคลที่อยู่ใน อำนาจ ศาลทหาร กับ บุคคล ที่มี ใต้ อยู่ใน อำนาจ ศาล ทหารกระทำผิดด้วยกัน

๒. คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน

๓. คดีที่ต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชน

๔. คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร (มาตรา ๑๔)

— คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารให้ดำเนินคดีในศาลพลเรือน

— เมื่อศาลพลเรือนได้สั่งรับประทับฟ้องไว้แล้ว แม้จะปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ (มาตรา ๑๕)

เขตอำนาจศาล

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ

๑. นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ

๒. นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

๓. นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการ หรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

๔. นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

๕. ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร

๖. พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหาร หรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณอาคารที่ตั้งหน่วยทหารที่พักผ่อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

๗. บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย

๘. เสด็จศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร (มาตรา ๑๖)

ศาลทหารชั้นต้นมีเขตอำนาจดังนี้

14/06/2565

๑. ศาลจังหวัดทหารมีเขตอำนาจตามพื้นที่จังหวัดทหาร

๒. ศาลมณฑลทหารมีเขตอำนาจตามพื้นที่มณฑลทหาร

๓. ศาลทหารกรุงเทพมีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ แต่โดยปกติถ้าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหาร ก็ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารท้องถิ่นนั้น

๔. ศาลประจำหน่วยทหารมีอำนาจเหนือบุคคลที่สังกัดหน่วยทหาร นั้นโดยไม่จำกัดพื้นที่ (มาตรา ๑๗)

ศาลจังหวัดทหาร มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตร

คดีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำ หรือกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนด ถ้าศาลจังหวัดทหารเห็นควรยกฟ้องโทษก็ หรือเห็นควรลงโทษจำเลยแต่ละกระทงจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนด ก็ให้พิพากษาได้

คดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิพากษาให้ศาล จังหวัดทหาร ทำความเห็น ส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพพิพากษา แล้วแต่กรณี (มาตรา ๑๘)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีอำนาจสั่งให้ตุลาการ พระธรรมนุญ หนึ่งนาย ไปนั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารอีกสองนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ในกรณีเช่นนี้ ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจและหน้าที่ดังศาลมณฑลทหาร (มาตรา ๒๐)

ศาลมณฑลทหาร และศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่ จำเลย มียศ ทหาร ชั้น นายพลหรือเทียบเท่า (มาตรา ๒๑)

ศาลทหารกรุงเทพ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมายโดยไม่จำกัดยศของจำเลย (มาตรา ๒๒)

ศาลทหารกลาง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น (มาตรา ๒๓)

ศาลทหารสูงสุด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือ คำสั่งของศาลทหารกลาง

คดีที่ศาลทหาร สูงสุดได้ พิจารณา พิพากษา หรือมี คำสั่ง แล้ว ให้ เป็น อันถึงที่สุด (มาตรา ๒๔)

องค์คณะตุลาการ

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ตุลาการนายเต็มมีอำนาจ

๑. ออกหมายเรียก ออกหมายอาญา ออกหมายสั่งให้ส่งคนมาจาก หรือ ไปยังจังหวัดอื่น

๒. ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีใช้เป็นไปในทางวินิจฉัยชขาดข้อพิพาทแห่งคดี ถ้าตุลาการนั้นเป็นตุลาการพระธรรมนูญ ก็ให้มีอำนาจทำการไต่สวน หรือสืบ พยานได้ด้วย (มาตรา ๒๕)

ศาลจังหวัดทหาร ต้องมีตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ตุลาการ ต้องเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร (มาตรา ๒๖)

ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ และศาลประจำหน่วยทหารต้องมีตุลาการ สามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ

นายทหารชั้นสัญญาบัตรสองนาย
ตุลาการพระธรรมนูญหนึ่งนาย (มาตรา ๒๗)

ศาลทหารกลาง ต้องมีตุลาการห้านายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ
นายทหารชั้นนายพลหนึ่งหรือสองนาย
นายทหารชั้นนายพัน นายนาวา หรือนายนาวาอากาศชั้นไป
หนึ่งหรือสองนาย

ตุลาการพระธรรมนูญสองนาย (มาตรา ๒๘)

ศาลทหารสูงสุด ต้องมีตุลาการห้านายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ
นายทหารชั้นนายพลสองนาย

14/06/2565

ตุลาการพระธรรมนูญสามนาย (มาตรา ๒๙)

การแต่งตั้งตุลาการ

ภายใต้บังคับมาตรา ๑๐ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ คือ

๑. ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาจังหวัดทหาร เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งรับราชการประจำอยู่ในพื้นที่มณฑลทหารนั้น ๆ เป็นตุลาการศาลจังหวัดทหาร

๒. ผู้มีอำนาจบังคับบัญชามณฑลทหาร เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งรับราชการประจำอยู่ในพื้นที่มณฑลทหารนั้น ๆ เป็นตุลาการศาลมณฑลทหาร

๓. ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหาร เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งรับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหารนั้น ๆ เป็นตุลาการศาลประจำหน่วยทหาร

๔. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความในมาตรานี้ จะแต่งตั้งนายทหารนอกประจำการเป็นตุลาการก็ได้ (มาตรา ๓๐)

ตุลาการพระธรรมนูญเป็นตุลาการในศาลทหารได้ทุกศาล แต่ต้องมียศทหารตามชั้นศาลดังนี้

๑. ศาลทหารชั้นต้น ต้องเป็นนายทหารชั้นนายร้อย นายเรือ หรือ นายเรืออากาศชั้นไป

๒. ศาลทหารกลาง ต้องเป็นนายทหารชั้นนายพัน นายนาวา หรือ นายนาวาอากาศชั้นไป

๓. ศาลทหารสูงสุดต้องเป็น

ก. นายทหารชั้นพันเอก นาวาเอก หรือนาวาอากาศเอก ซึ่งรับเงินเดือนอัตราพันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ หรือนาวาอากาศเอก

พิเศษ

ข. นายทหารชั้นนายพล

(มาตรา ๓๑ แก้ไขใหม่โดยมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๐๖)

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

ในเวลาไม่ปกติ คือในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม หรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติคงพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ตามอำนาจ แต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศ หรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใด ๆ อีก ก็ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศ หรือคำสั่งนั้นได้ด้วย

เมื่อหมดภาวะการรบ หรือสถานะสงคราม หรือเลิกใช้กฎอัยการศึกศาลทหารยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาล หรือที่ยังมิได้ฟ้อง แต่ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจสั่งโอนคดี หรือส่งผู้ต้องหาไปดำเนินคดียังศาลทหารแห่งอื่นได้ และให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีเช่นนั้น มีอำนาจและหน้าที่ดังศาลทหารในเวลาไม่ปกติ (มาตรา ๓๖ แก้ไขใหม่ โดย มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๓)

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความในมาตรา ๓๐ มีอำนาจแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลพลเรือนเป็นตุลาการได้ และแต่งตั้งพนักงานอัยการ จำศาลพลเรือน หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสมเป็นอัยการทหาร และจำศาลทหารได้ (มาตรา ๓๗)

ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยศาลทหาร ในเวลาปกติ มาใช้บังคับในศาลทหาร ในเวลาไม่ปกติโดยอนุโลม (มาตรา ๓๘)

ศาลอาญาศึก

เมื่อหน่วยทหารหรือเรือรบอยู่ในยุทธบริเวณจะตั้งศาลอาญาศึกก็ได้

ภายใต้บังคับมาตรา ๑๐ ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในบังคับบัญชาไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในเรือรบ บัอมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหาร หรือผู้ทำการแทน เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก เพื่อพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้น เฉพาะ ในเขต อำนาจหน้าที่ ของ หน่วยทหารนั้นได้

เมื่อทหารบก ทหารเรือ หรือทหารอากาศ กระทำการร่วมกันให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก (มาตรา ๓๙) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก มีอำนาจ ส่งผู้ต้องหา ไปยังศาลทหารแห่งอื่นให้ดำเนินการพิจารณาพิพากษาได้ และให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาเช่นนี้มีอำนาจและหน้าที่ตั้งศาลอาญาศึก (มาตรา ๔๐)

ศาลอาญาศึกต้องมีตุลาการ สามนายเป็นองค์ คณะพิจารณาพิพากษา ตุลาการต้องเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร (มาตรา ๔๑)

ศาลอาญาศึกมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจได้ทุกบทกฎหมายและไม่จำกัดตัวบุคคล (มาตรา ๔๒)

วิธีพิจารณาความอาญาทหาร

ทั่วไป

วิธีพิจารณาความอาญาทหาร ให้นำกฎหมาย กฎและข้อบังคับซึ่งออกตาม กฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มีกฎหมาย กฎและข้อบังคับฝ่ายทหารก็ให้นำ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาข้อใด ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้ (มาตรา ๔๕)

การควบคุม

การควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามความในมาตรา ๑๖ นั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ให้ ผู้บังคับบัญชาทหารมีอำนาจสั่งควบคุมได้โดยอนุโลมตามอำนาจลงทัณฑ์ซึ่งในกฎหมาย ว่าด้วยวินัยทหาร

ในกรณีที่กฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร มิได้ระบุผู้มีอำนาจลงทัณฑ์ซึ่งหรือผู้รับ ทัณฑ์ไว้หรือให้อำนาจลงทัณฑ์ซึ่งไว้อย่างสูงไม่ถึงเก้าสิบวัน ให้นายทหารซึ่งมี ตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมหลายครั้งติด ๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินเก้าสิบวัน ถ้าไม่มีนายทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป หรือผู้ต้องหาอยู่ ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาก็ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้นเป็นผู้มีอำนาจ สั่งควบคุม

การควบคุมผู้ต้องหานี้ให้ถือว่าเป็นการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา (มาตรา ๔๖)

การสอบสวน

นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควรผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ไม่ขัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อนให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้ (มาตรา ๔๗) อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้ (มาตรา ๔๘)

การฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามความในมาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๓ ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ (มาตรา ๔๙)

เมื่ออัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารให้ส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาทำเนิ่นคดีนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีเช่นนี้พนักงานอัยการจะส่งสำนวนการสอบสวนกลับคืนไปยังอัยการทหารเพื่อให้ดำเนินคดีนั้นมิได้ (มาตรา ๕๐)

เมื่ออัยการทหารร้องขอศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สินใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด (มาตรา ๕๑)

ถ้าโจทก์ร้องขอให้ยึดทรัพย์สินจำเลย ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งบุคลากรส่งคดีนั้นไปยังศาลพลเรือนในท้องถิ่นที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่และให้ศาลพลเรือนส่งจัดการยึดทรัพย์สินในคดีนั้นต่อไปตามกฎหมายโดยไม่ต้องฟ้องอีกสำนวนหนึ่ง ส่วนหน้าที่อัยการทหาร ให้มอบให้พนักงานอัยการจัดการว่าความในศาลพลเรือนชั้นยึดทรัพย์สินต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด (มาตรา ๕๒)

ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สินใช้ราคาทรัพย์สิน หรือ ใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้ (มาตรา ๕๓)

ในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร (มาตรา ๕๔)

การพิจารณา

ศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายหรือจำเลยจะแต่งตั้งทนายก็ได้ ทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ หรือ ทนายตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด และเมื่อทนายได้รับอนุญาตจากศาลแล้ว ก็ให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามความในมาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๓ ห้ามมิให้แต่งตั้งทนาย (มาตรา ๕๕)

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้ (มาตรา ๕๖)

เมื่อมีเหตุผลที่อาจเป็นการขัดขวางหรือไม่สะดวก หรือไม่อาจดำเนินคดีในศาลทหารท้องถิ่นได้ ถ้าโจทก์หรือจำเลยยื่นเรื่องราวต่อศาลทหารสูงสุด ขอให้โอนคดี

ไปยังศาลทหารแห่งอื่น และศาลทหารสูงสุดอนุญาตตามคำขอนั้น ก็ให้สั่ง โอน คดี

ไปยังศาลตั้งที่ศาลทหารสูงสุดระบุไว้

คำสั่งของศาลทหารสูงสุดนี้ให้เป็นอันถึงที่สุด (มาตรา ๕๗)

ศาลทหารมีอำนาจส่ง ประเด็น ให้ศาลทหาร แห่งอื่น หรือศาล พลเรือน สืบพยาน ให้ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ตั้งศาลเดิมและให้มีอำนาจส่งประเด็นไปยัง ศาลอื่นอีกต่อหนึ่งได้

การส่งประเด็นไปยังศาลพลเรือนตามความในวรรคแรก ถ้าอัยการทหารไม่ไป คำเนินคดีเอง ก็ให้พนักงานอัยการดำเนินคดีแทนอัยการทหาร (มาตรา ๕๘)

การพิจารณาและสืบพยานในศาลทหาร ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพหรือไม่ติดใจฟัง จะไม่ทำต่อหน้าจำเลยนั้นก็ได้ (มาตรา ๕๙)

ในการพิจารณาของศาลทหาร ถ้าปรากฏว่าข้อเท็จจริงในทางพิจารณาค้างกับข้อเท็จจริงดังที่กล่าวในฟ้องเพียงรายละเอียดเช่นเกี่ยวกับ เวลา หรือ สถานที่กระทำ ความผิด หรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดฐานลักทรัพย์ กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก รับของโจร หรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดฐานโดยเจตนา กับประมาทมิให้ถือว่าต่างกัน ในข้อสาระสำคัญอันจะเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้องเว้นแต่จะปรากฏแก่ศาลว่า การที่ฟ้องผิดไปเป็นเหตุให้จำเลยหลงข้อต่อสู้ (มาตรา ๖๐)

การอุทธรณ์ และฎีกา

ภายใต้บังคับมาตรา ๖๒ และมาตรา ๖๓ คำพิพากษาของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์หรือจำเลย อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสิบห้าวัน ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความในมาตรา ๓๐ หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษอุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวัน ทั้งนี้ นับแต่วันอ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟัง

คำพิพากษาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา ๔๐ และมาตรา ๔๓ ห้ามมิให้อุทธรณ์หรือฎีกา (มาตรา ๖๑)

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๔๘ ฉบับนี้ได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติม
อีก ๒ ครั้ง คือ

๑. พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๓
๒. พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๐๖

ประวัติกรมพระธรรมนูญโดยสังเขป

พิจารณาตามประวัติเดิม การศาล การคดีขึ้นอยู่กับปลัดทหารบกใหญ่กรมยุทธนา
ธการ ต่อมาในปีรัตนโกสินทรศก ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ได้ตั้งกรมพระธรรมนูญ
ทหารบกขึ้น รวมเอากิจการศาล การคดี (อัยการทหารบก) มาสังกัดอยู่ในกรม
พระธรรมนูญทหารบกทั้งสิ้น กรมพระธรรมนูญทหารบกเป็นกรมหัวหน้า ขึ้นตรง
ต่อกรมยุทธนาธิการเหมือนส่วนราชการอื่น เช่นจเรทัพบก จเรทหารราบ จเรทหาร
ปืนใหญ่ จเรทหารม้า จเรทหารช่าง ปลัดทัพบก เสนาธิการทหารบก ยกรับัตร
ทัพบก กรมเสัสติ กรมยุทธภัณฑ์ กรมยุทธโยธา กรมสรรพยุทธ์ กรมเสบียง
พาหนะ กรมช่างแสง กรมแพทย์ทหารบก และโรงเรียนทหารบก ซึ่งแต่ละส่วน
ราชการ มีผู้บังคับบัญชาดูแลรับผิดชอบ โดยเรียกชื่อหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ กัน
กล่าวคือเรียกชื่อตามชื่อของส่วน ราชการนั้น ๆ บ้าง เรียกเจ้ากรมบ้าง บางกรม
ที่กล่าวนามมาแล้วมิได้เป็นกรมหัวหน้าก็มี คือมิได้ขึ้นตรงต่อกรมยุทธนาธิการ แต่
ขึ้นตรงต่อกรมอื่นอีกทีหนึ่ง เช่นกรมเสัสติขึ้นกับปลัดทัพบก กรมยุทธภัณฑ์ และ
กรมสรรพยุทธ์ขึ้นตรงต่อกรมยกกรับัตรทัพบก เป็นต้น

(ยุทธโกษเล่ม ๑๗ หน้า ๑๑๑๑ ว่าด้วยคำอธิบายในการเปลี่ยนแปลงวิธีจัดกรม
ขึ้นในกรมยุทธนาธิการ)

สำหรับกรมพระธรรมนูญทหารบกนี้ได้ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน รัตน-
โกสินทรศก ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ตามคำสั่งกรมยุทธนาธิการที่ ๒๑๒/๘๘๐๖
โดยมีนายพันตรีหลวงวิชัยพลฤทธิ เป็นเจ้ากรม ปกครองบังคับบัญชาและรับผิดชอบ

กรมพระธรรมนุญทหารบกมีหน้าที่รับ ปฎักษา ทหารเรือ ในการที่เกี่ยวข้องด้วย พระราชกำหนดกฎหมาย การหนังสือ คำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการไต่สวนและคดีของศาลคำวินิจฉัยจัดการ ในหน้าที่ของอัยการและศาลทหาร ตรวจตราอำนาจการในกองทหารบกทั่วไป รวมทั้งจัดระเบียบการไต่สวน ระเบียบทางตุลาการ กับตรวจตราไต่สวน และศาลทหาร ให้ดำเนินไปโดยชอบด้วยกฎหมายและข้อบังคับทุกประการ

กรมพระธรรมนุญในขณะนั้น เรียกว่า แยกกันอยู่ กรมทหารเรือก็มี กรมพระธรรมนุญทหารเรือซึ่งตั้งขึ้นหลังจากที่ได้ตั้งกรมพระธรรมนุญทหารบกแล้วไม่นานนัก กล่าวคือ กรมพระธรรมนุญทหารเรือตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ตามประกาศแผนกกฎหมายที่ ๑๒/๔๘๐ กรมพระธรรมนุญทหารเรือขึ้นตรงต่อกรมบัญชาการ กลางกรมทหารเรือ มีนายพลเรือตรี พระยานาวาพลพยุหร์ักษ์ เป็นเจ้ากรม ปกครองบังคับบัญชาดูแลรับผิดชอบ

ทั้งกรมพระธรรมนุญทหารบกและกรมพระธรรมนุญทหารเรือ ต่างแยกกันปฏิบัติราชการคนละส่วนอยู่มาประมาณ ๒๐ ปีเศษ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๔ จึงได้มีคำสั่งสำหรับทหารให้รวมกรมพระธรรมนุญทหารบก ทหารเรือ ให้เป็นกรมเดียวกันเรียกชื่อว่า กรมพระธรรมนุญทหาร ตามคำสั่งสำหรับทหารที่ ๑๕/๑๐๓๕๕ ลงวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๔ โดยแบ่งแยกหน้าที่ออกเป็น ๔ แผนก คือ แผนกที่ ๑ กับแผนกที่ ๒ มีหน้าที่ตามประมวลข้อบังคับสำหรับทหารบก แผนกที่ ๓ กับแผนกที่ ๔ สำหรับทหารเรือมีหน้าที่เกี่ยวกับหน้าที่อัยการทหารเรือ และศาลทหารเรือ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ได้มีการจัดระเบียบราชการในกระทรวงกลาโหมใหม่ ตามประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ คือเปลี่ยนแปลงรูปโครงของกระทรวงกลาโหมเสียใหม่ จัดให้ กรมพระธรรมนุญทหาร ซึ่งมีอยู่เดิม ขึ้นสังกัดกระทรวงกลาโหม และให้ขึ้นต่อปลัดทูลฉลอง เรียกชื่อใหม่เป็น “กรมพระธรรมนุญ”
14/06/2565
 คือตัดคำว่า ทหาร ออกเสีย

กรมพระธรรมนุญจึงเป็นชื่อที่ทราบกันทั่ว ๆ ไปและเรียกกันติดปากมาจนทุกวันนี้ และต่อมาได้มีข้อบังคับทหารที่ $\frac{๘/๕๕๔๙}{๒๔๗๕}$ ว่าด้วยการจัดระเบียบการและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหม ลง วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๔๗๕ ความว่า

“มาตรา ๒

ฯลฯ

ข้อ ๒ กองบังคับการกระทรวงกลาโหมมีกรมต่าง ๆ คือ

- (๑) กรมเสนาบดี
- (๒) กรมเสนาธิการ
- (๓) กรมพระธรรมนุญ
- (๔) กรมแพทย์สุขาภิบาล
- (๕) กรมปลัดบัญชา

ฯลฯ”

“มาตรา ๕

กรมพระธรรมนุญ

ข้อ ๑ กรมพระธรรมนุญ มีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับบัญชา แบ่งกิจการออกเป็น ๒ แผนก

ข้อ ๒ แผนกที่ ๑ มีหน้าที่ทางอัยการทหาร

ข้อ ๓ แผนกที่ ๒ มีหน้าที่ทางศาลทหาร”

ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้มีข้อบังคับทหารที่ $\frac{๓/๓๕๘๔}{๒๔๗๘}$ ว่าด้วยการจัดระเบียบการและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหม ความว่า

“มาตรา ๖

ข้อ ๑ กรมพระธรรมนุญ มีเจ้ากรมเป็นผู้บังคับบัญชา แบ่งกิจการออกเป็น ๓ แผนก

* คำนวณนับไม่ลงวันเดือนปี

ข้อ ๒ แผนกที่ ๑ มีหน้าที่ทางอัยการทหาร

ข้อ ๓ แผนกที่ ๒ มีหน้าที่ทางศาลทหาร

ข้อ ๔ แผนกที่ ๓ มีหน้าที่ทางวิทยาการและธุรการ”

ใน พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้มีระเบียบสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการกำหนดหน้าที่ส่วนราชการ ในกรมพระธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๙ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๙๙

ตามระเบียบข้อ ๔ แบ่งส่วนราชการกรมพระธรรมนูญ ดังนี้

๑. แผนกกลาง
๒. กองอัยการทหาร
๓. กองการศาลทหาร
๔. กองนิติธรรมทหาร
๕. กองกฤษฎีกาทหาร

ข้อ ๕ แผนกกลาง มีหน้าที่ในการสารบรรณ ธุรการ พลธิการ ยานพาหนะ สวัสดิการ และการเงินของ กรมพระธรรมนูญ มีหัวหน้าแผนกกลางเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

ข้อ ๖ กองอัยการทหาร มีหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญ ศาลทหาร วิทยาการ และกิจการอัยการทหาร ผูกอบรมผู้ที่จะกระทำหน้าที่อัยการ มีหัวหน้ากองอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

ข้อ ๗ กองการศาลทหาร มีหน้าที่ทางธุรการ และวิทยาการ ในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ผูกอบรมผู้ที่จะกระทำหน้าที่ตุลาการพระธรรมนูญ และเจ้าศาลทหาร มีผู้อำนวยการกองการศาลทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

ข้อ ๘ กองนิติธรรมทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับวิทยาการทางกฎหมายทั่วไป ทฤษฎี-
 วิทยา และกิจการทนายของกระทรวงกลาโหม ผู้ก่อบรมผู้ที่จะกระทำหน้าที่ทนายมี
 หัวหน้ากองนิติธรรมทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

ข้อ ๙ กองกฤษฎีกาทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจ การยกร่างกฎหมาย
 ทหาร ค้นคว้า รวบรวมตำรา และห้องสมุด มีหัวหน้ากองกฤษฎีกาทหารเป็นผู้
 บังคับบัญชารับผิดชอบ

ต่อมา สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมได้วางระเบียบว่าด้วยการกำหนดหน้าที่
 ส่วนราชการในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยจัดแบ่งส่วน
 ราชการเสียใหม่ ดังนี้

“ข้อ ๓ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมแบ่งส่วนราชการออกเป็น

- (๑) กรมเสมียนตรา
- (๒) กรมพระธรรมนูญ
- (๓) กรมการเงินกลาโหม
- (๔) กรมราชองครักษ์
- (๕) กรมการพลังงานทหาร
- (๖) กรมการอุตสาหกรรมทหาร

ฯลฯ

ข้อ ๕ กรมพระธรรมนูญ มีหน้าที่เกี่ยวกับศาลทหาร อัยการทหาร นาย
 ทหารพระธรรมนูญ ราชการในส่วนธุรการและวิชาการที่เกี่ยวกับกฎหมายและสังคม
 ศาสตร์ มีเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

กรมพระธรรมนูญแบ่งส่วนราชการออกเป็น

(๑) แผนกกลาง มีหน้าที่เกี่ยวกับการสารบาณ การกำลังพล ธุรการ
 พลาธิการ ยานพาหนะ สวัสดิการ ตรวจสอบเรื่องราว เสนอความเห็น การสถิติ
 การรักษาความปลอดภัย และการเงินของกรมพระธรรมนูญ มีหัวหน้าแผนกกลาง
 เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

(๒) กองอัยการทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการอัยการทหารและนายทหาร พระธรรมนูญตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และระเบียบแบบแผนที่ว่าด้วยการนี้ ฝึ กอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่อัยการทหารและนายทหารพระธรรมนูญรับ ปรี กษา ให้ คำ แนะนำ และควบคุมทางวิทยาการในหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญ อัยการศาลทหารกรุง เทพ อัยการศาลมณฑลทหาร อัยการศาลจังหวัดทหาร อัยการศาลประจำหน่วยทหาร อัยการศาลอาญาศึก รวมทั้งอัยการศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งแต่งตั้งจากพนักงานอัยการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ มีหัวหน้ากองอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

(๓) กองการศาลทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการศาลทหารชั้นต้นและศาล ทหารกลาง ฝึ กอบรมผู้ที่จะกระทำหน้าที่ตุลาการพระธรรมนูญและจำศาลทหารรับ ปรี กษา ให้ คำ แนะนำ และควบคุมทางวิทยาการในหน้าที่ของตุลาการศาลทหารกลาง ตุลาการศาลทหารกรุงเทพ ตุลาการศาลมณฑลทหาร ตุลาการศาลจังหวัดทหาร ตุลาการศาลประจำหน่วย ตุลาการศาลอาญาศึก จำศาลทหาร รวมทั้งตุลาการศาลทหาร และจำศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งแต่งตั้งจากผู้พิพากษาศาลพลเรือนจำศาลพลเรือน หรือผู้ทรงคุณวุฒิ มีผู้อำนวยการกองการศาลทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

(๔) ศาลทหารสูงสุด มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการศาลทหารสูงสุดมีหัวหน้า ตุลาการพระธรรมนูญศาลทหารสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

(๕) กองนิติธรรมทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับวิชาการกฎหมาย คดีแพ่งสัญญา สังคมศาสตร์ เกี่ยวกับเรือนจำ การอภัยโทษ กิจการทนายของกระทรวงกลาโหม และ ฝึ กอบรมผู้ที่จะกระทำหน้าที่ทนาย มีหัวหน้ากองนิติธรรมทหารเป็นผู้บังคับบัญชา รับผิดชอบ

(๖) กองกฤษฎีกาทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจและร่างกฎหมาย การ กั้นคว่ำและรวบรวมตำรา กิจการห้องสมุด และโรงเรียนนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ มีหัวหน้ากองกฤษฎีกาทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ”

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๖ กระทรวงกลาโหมได้ออกระเบียบกระทรวงกลาโหมว่า ด้ ยการกำหนดหน้าที่ส่วนราชการในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ ๒)

พ.ศ. ๒๕๐๖ ลงวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๖ ให้ยกฐานะแผนกกลาง กรมพระ
 ธรรมานุญเป็นกองกลาง คงมีหน้าที่ตามเดิม

ได้มีคำสั่งกระทรวงกลาโหมลงวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๘ ให้เพิ่มแผนก
 ทนายและสังคมศาสตร์ในกองนิติธรรมทหารอีก ๑ แผนก และให้เพิ่มแผนกกฎหมาย
 ระหว่างประเทศในกองกฤษฎีกาทหารอีก ๑ แผนก

ต่อมา กระทรวงกลาโหมได้ออกระเบียบว่าด้วยการกำหนดหน้าที่ส่วนราชการ
 ในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยให้ยกเลิกระเบียบเดิมเสียทั้ง
 สิ้น และให้แบ่งส่วนราชการเสียใหม่ ดังนี้

“ข้อ ๓. สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม แบ่งส่วนราชการออกเป็น

- ๓.๑ กรมเสมียนตรา
- ๓.๒ กรมพระธรรมานุญ
- ๓.๓ กรมการเงินกลาโหม
- ๓.๔ กรมราชองครักษ์
- ๓.๕ กรมการพล้งงานทหาร
- ๓.๖ กรมการอุตสาหกรรมทหาร

ฯลฯ

ข้อ ๕. กรมพระธรรมานุญ มีหน้าที่เกี่ยวกับศาลทหาร อัยการทหาร นาย
 ทหารพระธรรมานุญ ราชการในส่วนธุรการและวิชาการที่เกี่ยวกับกฎหมายและสังคม
 ศาสตร์ มีเจ้ากรมพระธรรมานุญเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

กรมพระธรรมานุญ แบ่งส่วนราชการออกเป็น

๕.๑ ฝ่ายการเงิน มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับการเงิน ดำเนินการ
 เกี่ยวกับการเบิกจ่าย และเก็บรักษาเงินตราและการบัญชีเงิน ตามระเบียบแบบ
 แผนของทางราชการ จัดทำงบประมาณกับการบัญชีเงินส่วนรวมของกรมพระธรรม-
 านุญ มีนายทหารฝ่ายการเงินเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

๕.๒ กองอำนาจการ มีหน้าที่เกี่ยวกับการสารบรรณ การกำลังพล
 ธุรการ พลาธิการยานพาหนะ สวัสดิการ ตรวจสอบเรื่องราว เสนอความเห็น
 การสถิติ การรักษาความปลอดภัยของกรมพระธรรมนูญ มีหัวหน้ากองอำนาจการ
 เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

๕.๓ กองอัยการทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการอัยการทหารและนายทหาร
 พระธรรมนูญตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับและระเบียบแบบแผนที่ว่าด้วยการนี้ ฝึก
 อบรมผู้ที่จะกระทำหน้าที่อัยการทหารและนายทหารพระธรรมนูญ รับผิดชอบ ให้คำ
 แนะนำและควบคุมทางวิชาการ ในหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญ ทั้ง ปวง ที่ขึ้นใน
 สายบังคับบัญชาของสำนักงานปลัดกระทรวง กองบัญชาการทหารสูงสุด กองทัพบก
 กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ อัยการศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลมณฑลทหาร
 อัยการศาลจังหวัดทหาร อัยการศาลประจำหน่วยทหาร อัยการศาลอาญาศึก รวม
 ทั้งอัยการศาลทหารในเวลาไม่ปกติซึ่งแต่งตั้งจากพนักงานอัยการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ มี
 หัวหน้ากองอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

๕.๔ กองการศาลทหารชั้นต้น มีหน้าที่อำนาจการทั่วไปในทางธุรการ
 และวิชาการเกี่ยวกับกิจการศาลทหารชั้นต้นในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับ อำนาจอิสระ ในการ
 พิจารณาพิพากษาคดี ฝึกอบรมผู้ที่จะกระทำหน้าที่ตุลาการพระธรรมนูญและจำศาล
 ทหาร รับผิดชอบ ให้คำแนะนำและควบคุมทางวิชาการในหน้าที่ของตุลาการศาล
 ทหารกรุงเทพ ตุลาการศาลมณฑลทหาร ตุลาการศาลจังหวัดทหาร ตุลาการศาล
 ประจำหน่วยทหาร ตุลาการศาลอาญาศึก จำศาลทหารรวมทั้งตุลาการศาลทหาร
 และจำศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งแต่งตั้งจากผู้พิพากษาศาลพลเรือน จำศาลพล-
 เรือน หรือผู้ทรงคุณวุฒิ มีหัวหน้ากองการศาลทหารชั้นต้นเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

๕.๕ ศาลทหารกลาง มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการศาลทหารชั้นอุทธรณ์ มีหัวหน้าตุลาการพระธรรมนูญฝ่ายศาลทหารกลางเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

๕.๖ ศาลทหารสูงสุด มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการศาลทหารชั้นฎีกา มีหัวหน้าตุลาการพระธรรมนูญฝ่ายศาลทหารสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

๕.๗ กองนิติธรรมทหาร มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับคดีแพ่ง ทิดต่อประสานงานกับพนักงานอัยการ ร้าง ตรวจสอบ พิจารณาและให้คำแนะนำเกี่ยวกับสัญญา ระเบียบรักษา ให้คำแนะนำ ตรวจสอบเรื่องราวและเสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหาและวิชาการกฎหมายทั่วไป ดำเนินกิจการนายทหาร ฝึกอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่นายทหาร ดำเนินกิจการสาขาวิชาการด้านสังคมศาสตร์เกี่ยวกับการเรือนจำ การอภัยโทษ การราชทัณฑ์ และประสานงานกับส่วนราชการฝ่ายพลเรือนที่เกี่ยวข้อง มีหัวหน้ากองนิติธรรมทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

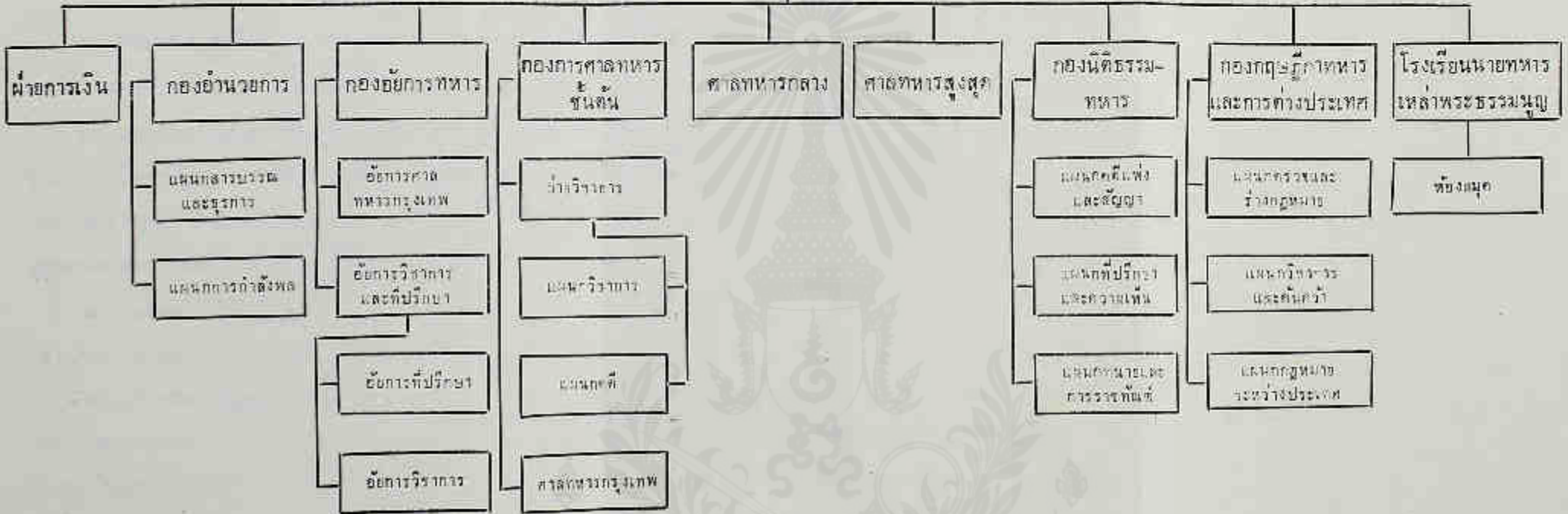
๕.๘ กองกฤษฎีกาทหารและการต่างประเทศ มีหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจและร่างกฎหมาย การค้นคว้าและรวบรวมวิชาการทางกฎหมาย พิจารณาเสนอความเห็นเกี่ยวกับความตกลงระหว่างประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับ การ ทหาร ประสานงานทางด้านกฎหมายกับหน่วยทหารต่างชาติในประเทศไทย มีหัวหน้ากองกฤษฎีกาทหารและการต่างประเทศเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

๕.๙ โรงเรียนนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ มีหน้าที่เกี่ยวกับการฝึกฝนอบรมทางวิชาการของนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ ให้มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับกฎหมายฝ่ายทหาร กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายอื่นๆ ความรู้ในกิจการศาลทหาร อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญ จำศาล และความรู้อันจะเป็นประโยชน์ต่อราชการทหาร มีผู้บัญชาการโรงเรียนนายทหารเหล่าพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

สรุปแล้ว กรมพระธรรมนูญในปัจจุบันมีส่วนราชการต่างๆ ปราบกฏตามแผนผังดังต่อไปนี้

แผนผังส่วนราชการของกรมพระธรรมนุญ

กรมพระธรรมนุญ



ความสัมพันธ์ระหว่าง กรมพระธรรมนุญ

กับ

นายทหารพระธรรมนุญ ซึ่งประจำอยู่ในส่วนราชการอื่น

กรมพระธรรมนุญเป็นส่วนราชการที่ขึ้นตรงต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม

ส่วนกองพระธรรมนุญนั้นขึ้นอยู่กับอยู่ในสังกัดกรมสารบรรณของแต่ละกองทัพ ฉะนั้นในสายการบังคับบัญชา กองพระธรรมนุญของทั้งสามเหล่าทัพมิได้ขึ้นอยู่กับในสายการบังคับบัญชาของ กรมพระธรรมนุญเลย แต่ในทางสายวิทยาการแล้วกองพระธรรมนุญของกองทัพทั้งสามมีความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับกรมพระธรรมนุญกล่าวคือ

๑. ในสมัยที่กองทัพทั้งสามยังไม่มีนายทหารพระธรรมนุญนั้น โดยเฉพาะกองทัพบกและกองทัพเรือในตอนทีประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. ๑๒๖ และพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๗ แล้วนั้นทุกจังหวัดทหารและมณฑลทหารได้มีอัยการศาลทหารประจำอยู่ หน่วยทหารที่ตั้งอยู่ในจังหวัดทหารหรือมณฑลทหารนั้น ๆ เมื่อมีปัญหาขัดข้องในด้านกฎหมายก็ได้ปรึกษาหารือต่ออัยการทหาร ณ ที่นั้น และอัยการทหารก็ตี จำศาลทหารก็ตี แม้ว่าการปกครองจะขึ้นอยู่กับบังคับบัญชาของจังหวัดทหารหรือมณฑลทหารนั้นโดยตรงก็แต่ในสายวิทยาการก็ยังขึ้นอยู่กับกรมพระธรรมนุญ เพราะกรมพระธรรมนุญเป็นแหล่งผลิตอัยการและตุลาการ จำศาลเหล่านั้น

๒. ในสมัยต่อมาเมื่อระหว่างสงครามมหาเอเซียบูรพา (สงครามโลกครั้งที่สอง) ทางราชการได้วางอัตราเตรียมพร้อม ๘๔ ไว้และปรากฏตามคำสั่งกองทัพ บก สนาม ที่ ๓/๘๔ ลงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๔ ดังนี้

— เจ้าหน้าที่ฝ่ายกรมพระธรรมนุญ

- เจ้าหน้าที่ฝ่ายศาล
- เจ้าหน้าที่ฝ่ายอัยการศาล

และต่อมาได้มีคำสั่งกองทัพบกสนามที่ ๑๕/๑ ลงวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ กำหนดอัตรากำลัง “หัวหน้าการฝ่ายพระธรรมนูญ” ไว้ใน บก. กองทัพบกไว้คือ

- หัวหน้าการฝ่ายพระธรรมนูญ
- เจ้าหน้าที่อัยการ
- เจ้าหน้าที่ฝ่ายศาล

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๖ กองทัพบกได้ยกเลิกอัตรเตรียมพร้อม ๘๖ และส่งบรรจุกำลังเจ้าหน้าที่ใหม่ตามอัตรากำลังรบ (ทบ. สนาม) ๘๖ ซึ่งเกี่ยวข้องกับนายทหารพระธรรมนูญ ดังนี้

- เจ้าหน้าที่ ผธน. พ.ท. ไสว ดวงมณี ตำแหน่งปกติ อัยการศาลทหารกรุงเทพ
- เจ้าหน้าที่อัยการ ร.ท. ถนอม นุตคำแหง ตำแหน่งปกติ อัยการมณฑล ๑
- เจ้าหน้าที่ศาล (ไม่มี)

เวลา

๓. ภายหลังเมื่อเสร็จสงครามแล้ว ผู้บังคับบัญชาได้พิจารณาเห็นความสำคัญของเจ้าหน้าที่ฝ่ายพระธรรมนูญที่ได้ปฏิบัติกรมาแล้วในสนามเวลาสงคราม ฉะนั้นเมื่อสงครามเลิกแล้วความจำเป็นที่จะต้องใช้นายทหารฝ่ายพระธรรมนูญก็ยังมีอยู่ต่อไปอีกมาก กองทัพบกจึงได้รายงานขอเพิ่มอัตร่า เจ้าหน้าที่ฝ่ายพระธรรมนูญแผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการทหารบกขึ้น และเมื่อได้รับอนุมัติอัตร่าแล้วก็ได้มีคำสั่ง กระทรวงกลาโหมที่ ๒๒๓/๑๕๘๘๔ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๘๕ แต่งตั้งให้ พ.ต. ไสว ดวงมณี ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง “เจ้าหน้าที่ฝ่ายพระธรรมนูญแผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการทหารบก” และต่อมาได้บรรจุ ร.อ. ถนอม นุตคำแหง เป็นผู้ช่วย เจ้าหน้าที่ฝ่ายพระธรรมนูญแผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการทหารบก

ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายธรรมนุญ กองทัพบกและผู้ช่วย
เจ้าหน้าที่ฝ่ายธรรมนุญกองทัพบก (ตามคำสั่งกองทัพบกที่ ๓๒/ ๒๕๖๒ ลง
๑๕ มีนาคม ๒๕๕๐)

๔. ต่อจากนั้น มาได้มีการวิวัฒนาการนายทหารพระธรรมนุญตามกองทัพบก
เป็นลำดับมา ดังปรากฏตามประวัติของกองพระธรรมนุญแต่ละกองทัพนั้นแล้ว

๕. นายทหารในกองพระธรรมนุญทั้งสามเหล่าทัพนั้น ทางกรมพระธรรมนุญ
เป็นผู้ดำเนินการให้ ดังจะปรากฏตามคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๘๗๐๗/ ๕๖ ลงวันที่
๒๕ เมษายน ๒๕๕๖ ซึ่งมีใจความว่า “แต่เดิมมากรมพระธรรมนุญเป็นผู้ให้การ
ฝึกอบรมเสนอแต่งตั้งนายทหารเหล่าพระธรรมนุญทั้งทหารบก ทหารเรือ และทหาร
อากาศบรรจุเป็นอัยการทหารเท่านั้น บัดนี้ส่วนราชการต่าง ๆ ได้ขอตั้งบุคคลเข้า
ครองตำแหน่งนายทหารพระธรรมนุญและเจ้าหน้าที่กฎหมายซึ่งเรียกชื่ออย่างอื่นแทน
กระทรวงกลาโหมจึงวางหลักเกณฑ์การบรรจุไว้ คือ

— ให้กรมพระธรรมนุญรับสมัครผู้สำเร็จกฎหมายแล้วทำการฝึกอบรม

— ส่วนราชการใดต้องการ ให้แจ้งความจำนงมา และให้กรมพระธรรมนุญ
คัดเลือกนายทหารเหล่า ธน. ดำเนินการบรรจุให้

— ในการโยกย้ายสับเปลี่ยนนายทหารเหล่า ธน. นั้น ให้ส่วนราชการที่มี
อำนาจสั่งย้ายได้ติดต่อกับกรมพระธรรมนุญเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมแห่งตำแหน่ง
นั้น ๆ ก่อนด้วย

๖. นอกจากนี้ก็มีข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยนาย ทหาร พระ ธรรม นุญ
พ.ศ. ๒๕๕๕ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการบรรจุ ปลด ย้าย เลื่อนและ
ลดตำแหน่งข้าราชการกลาโหม พ.ศ. ๒๕๐๒

ตามข้อบังคับทั้งสองฉบับนี้ ได้แสดงให้เห็นว่านายทหารเหล่า พระ ธรรม นุญ ใน
กองพระธรรมนุญทั้งสามกองทัพนั้นมีความสัมพันธ์กับกรมพระธรรมนุญทั้งในทางสาย
วิทยาการโดยตรง

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม
ว่าด้วยนายทหารพระธรรมนูญ

พ.ศ. ๒๔๕๕

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๕๔ จึงตราข้อบังคับไว้ดังต่อไปนี้

- ข้อ ๑. ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยนายทหารพระธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๕๕” เรียกย่อว่า “ขนธ. ๕๕”
- ข้อ ๒. ให้ใช้ข้อบังคับนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป
- ข้อ ๓. ให้ยกเลิกบรรดาข้อบังคับ คำสั่ง และระเบียบอื่น ๆ ในส่วนที่มีกำหนดไว้แล้วในข้อบังคับนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับข้อบังคับนี้
- ข้อ ๔. คุณสมบัติและพินความรู้^๕นายทหารพระธรรมนูญประกอบด้วย
- (๑) เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร
 - (๒) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์
 - (๓) สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรี หรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี
 - (๔) เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา
 - (๕) มีความประพฤติเหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่นายทหารพระธรรมนูญ
- ข้อ ๕. นายทหารพระธรรมนูญมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้
- (๑) สืบสวนและสอบสวนคดีตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา
 - (๒) เป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้บังคับบัญชา
 - (๓) พิจารณาและเสนอความเห็นทางกฎหมาย ทางปกครองและทางวินัย
- ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

(๔) ตรวจร่างสัญญาต่าง ๆ ของทางราชการทหาร

(๕) ในทางวิทยาการ ให้นายทหารพระธรรมนูญหน่วยรองฟังความเห็น
นายทหารพระธรรมนูญหน่วยเหนือตามลำดับสายงาน

(๖) นอกจากนี้ให้มีอำนาจและหน้าที่อื่น ๆ ตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ
และระเบียบซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่นายทหารพระธรรมนูญ

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๕๘

(ลงชื่อ) จอมพล ป. พิบูลสงคราม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม

ว่าด้วยการบรรจุ ปลด ย้าย เลื่อน และลดตำแหน่ง

ข้าราชการกลาโหม

พ.ศ. ๒๕๐๒

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุง ข้อบังคับ กระทรวง กลาโหม ว่าด้วยการ บรรจุ ปลด ย้าย เลื่อน ลต และรับส่งหน้าที่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงออกข้อบังคับไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า "ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการบรรจุ ปลด ย้าย เลื่อน และลดตำแหน่งข้าราชการกลาโหม พ.ศ. ๒๕๐๒"

ข้อ ๒ ให้ใช้ข้อบังคับนี้ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิก

(๑) ข้อบังคับทหารที่ $\frac{๗}{๑๘๒๙๔}$ ลง ๒๐ ม.ค. ๘๑ ว่าด้วยการ
บรรจุ ปลด ย้าย เลื่อน ลต และรับส่งหน้าที่

(๒) ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการบรรจุ ปลด ย้าย เลื่อน ลต
และรับส่งหน้าที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๒

(๓) ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการบรรจุ ปลด ย้าย เลื่อน ลต
และรับส่งหน้าที่ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๑๓

(๔) ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการบรรจุ ปลด ย้าย เลื่อน ลต
และรับส่งหน้าที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๗

๑๔๓

หมวด ๓

เบ็ดเตล็ด

ข้อ ๑๓ การบรรจุ ปลด ย้าย เลื่อน และลดตำแหน่งบุคลากรพระธรรมนูญ
อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญ จ้างศาลทหาร เจ้าหน้าที่กฎหมายและผู้ช่วย
ตำแหน่งดังกล่าวซึ่งเป็นเหล่าทหารพระธรรมนูญ ให้เป็นไปตามกฎหมายและตามที่
กระทรวงกลาโหมกำหนด

ฯลฯ

ประกาศ ณ วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๐๒

(ลงชื่อ) พลเอก ถ. กิตติขจร

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ประวัติเครื่องหมายเหล่าทหารพระธรรมนูญสำหรับทหารบก

และ

ประวัติเครื่องหมายกรมพระธรรมนูญ

ย้อนหลังไปเมื่อ ๕๐ ปีเศษมาแล้ว เครื่องแต่งตัวทหารบกในสมัยนั้นยังใช้สีเป็นเครื่องหมายแสดงเหล่า ชนิด และจำพวก ให้เห็นแปลกกันที่แผ่นทาบปากคอเสื้อทูนิกสีเทาขลิบลวคริมหน้าอก คั่นข้อมือ ปากกระเป่า และแถบกางเกง แผ่นทาบปากดังกล่าว ซึ่งต่อมามีประกาศให้เรียกว่าอินทรี^{๒๕} มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมรีกว้าง ๕ ซม. หุ้มสักหลาดหรือผ้าตามสีหมายเหล่า ชนิด จำพวกทหาร อินทรี^{๒๕} สำหรับพลรบกับอินทรี^{๒๕}สำหรับผู้ช่วยรบไม่เหมือนกัน สำหรับพลรบต้นอินทรี^{๒๕}เป็นรูปสามเหลี่ยม ปลายอินทรี^{๒๕}เสมอตะเข็บเสื้อที่ไหล่ติดตามยาวของแนวป่าเหมือนอินทรี^{๒๕}ในสมัยปัจจุบันนี้ ส่วนอินทรี^{๒๕}สำหรับผู้ช่วยพลรบนั้น ยาว ๑๓ ซม. ทั้งต้นและปลายเป็นรูปสามเหลี่ยม ติดขวางป่า คือแต่หน้าไหล่ไปหลังไหล่ ให้กึ่งกลางอินทรี^{๒๕}อยู่ตรงเหนือสันป่า^๓

นอกจากที่กล่าวนี้แล้วยังมีเครื่องหมายบอกยศ ติดที่คอเสื้อคลุมกันหนาวและเสื้อคลุมกันฝนซึ่งไม่มีอินทรี^{๒๕} เป็นแถบขนาดกว้าง ๑ ซม. สำหรับนายพันติดข้างละ ๒ แถบ เกียงกันส่วนนายร้อยและนายดาบติดข้างละแถบ สีของแถบเป็นไปตามเหล่า ชนิด และจำพวกที่สังกัด

ในพระราชกำหนดเครื่องแต่งตัวทหารบก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ มิได้กำหนดไว้ว่าเหล่าใด ชนิดใด จำพวกใด จะหมายสีอย่างไร แต่ให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมมีอำนาจตราข้อบังคับกำหนดให้ใช้สีเป็นเครื่องหมายนี้ได้ตามที่เห็นสมควร

ต่อมาจึง ได้มี พระราชกำหนดเครื่องแต่งตัวแบบทหารบก พระพุทธศักราช ๒๔๖๒ ให้ใช้สีสำหรับหมายเหล่า ชนิด และจำพวกต่าง ๆ ดังนี้

"ข้อ ๑ พลรบ

ชนิกทหารราบ สีแดงชาด แต่ทหารราบ รักษาพระองค์ใช้สีน้ำเงินแก่ที่พื้นบน
 แห่งอินทรรณู มีสายแดงที่พื้นล่าง

ชนิกทหารพราน สีเขียวใบไม้

ชนิกทหารพาหนะ สีเลือดหมู

ชนิกทหารช่าง สีดำ

เหล่าทหารปืนใหญ่ สีเหลือง

เหล่าทหารม้า สีน้ำเงินหม่น

เหล่าทหารอากาศยาน สีเมล็ดมะปราง

ข้อ ๒ ผู้ช่วยพลรบ

จำพวกสมุห์บวญชีและยกรับัตร สีบานเย็น

จำพวกคลังเงิน สีน้ำเงินแก่

จำพวกเกียกกาย สีเลือดหมู

จำพวกแสงสรรพาวุธ สีเหลือง

จำพวกแพทย์ สีเขียวใบไม้

จำพวกอัครแพทย์ สีน้ำเงินหม่น

จำพวกครู สีดำ

จำพวกรักษาพระธรรมนุญ สีเมล็ดมะปราง

จำพวกกษาบาล สีขาว

"ขล ๖"

มีข้อสังเกตคือ สีสำหรับพลรบซ้ำกับสีสำหรับผู้ช่วยพลรบเกือบทั้งสิ้น และสี
 สำหรับจำพวกรักษาพระธรรมนุญนั้นซ้ำกับสีสำหรับเหล่าทหารอากาศยาน

การใช้สีแสดงเครื่องหมายเหล่า ชนิก และจำพวกต่างๆ ได้เลิกไป เมื่อเริ่ม
 ใช้พระราชกำหนดเครื่องหมายเหล่า พุทธศักราช ๒๔๗๕ ตั้งแต่ ๒๒ สิงหาคม ๒๔๗๕
 และแก้ไขอีกหลายสมัยดังต่อไปนี้

๑. ใช้เครื่องหมายอักษร ธ น ทำด้วยโลหะสีเงิน^๓ ตีตกที่คอเสื้อทั้ง ๒ ข้าง (แต่ทหารนอกประจำการตีตกที่ใต้ปกกระเป๋าสีโบนต้นข้างซ้าย) ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕

๒. ใช้เครื่องหมายอักษร ธ น ทำด้วยโลหะสีทอง^๔ ตีตกที่คอเสื้อข้าง ซ้ายตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖

๓. ใช้เครื่องหมายอักษร ธ น ทำด้วยโลหะสีทองในดอกจัน^๕ ตีตกที่ คอเสื้อข้างซ้ายตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗

๔. ใช้เครื่องหมายรูปดอกจันทำด้วยโลหะสีทองมีอักษร ธ น อยู่ภายในดอกจัน^๖ ตีตกที่คอเสื้อทั้ง ๒ ข้าง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๘

๕. ใช้เครื่องหมายรูปกระบี่ไขว้กันประกอบกับพระศุลพาหะ^๗ ตีตกที่ คอเสื้อข้างขวาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๓

เครื่องหมายรูปกระบี่ ไขว้กันประกอบ กับพระศุลพาหะนี้ ใช้อยู่ได้ประมาณ ๒ ปี ก็มีการพิจารณาแก้ไขกฎกระทรวงอีก ในเรื่องเครื่องหมายจำพวกทหารพระธรรมนูญที่จะแก้ไขใหม่นั้น พลโท ไสว คงมณี ซึ่งเป็นเจ้ากรมพระธรรมนูญในสมัยนั้นดำริว่า ควรเปลี่ยนจากรูปกระบี่ไขว้กันประกอบกับพระศุลพาหะ เป็นรูปพระศุลพ่าห์ประกอบกับจักร เพื่อให้เห็นลักษณะที่แตกต่างกับเครื่องหมายเหล่าอื่นๆ ได้โดยง่าย และมีความหมายเหมาะสมกับงาน ในหน้าที่ของเหล่ายิงชั้นกล่าวคือจากรูปพระศุลพ่าห์ไว้อย่างของเดิม ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศว่าหมายถึงความยุติธรรม ส่วนจักรที่ใช้แทนกระบี่ไขว้กันของเดิมนั้น เจตนารมณ์เดิมของผู้ดำริหมายถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ทั้งในตำแหน่งศาล และในตำแหน่งกฎหมาย จักรดังกล่าวมีพื้น ๘ ซี่ กรมจักรเวียนไปทางซ้าย (คือทวนเข็มนาฬิกา) มีค้อมเล็กๆ ลำดับอยู่รอบขอบในของจักร รวม ๑๑ ค้อม เท่าจำนวนเจ้ากรมพระธรรมนูญที่มีมาตั้งแต่คนแรกจนถึงสมัยนั้น

กฎกระทรวงที่เริ่มให้ใช้เครื่องหมายพระศุลพ่าห์ประกอบกับจักร คือกฎกระทรวง (พ.ศ. ๒๔๘๕) ออกตามความในพระราชบัญญัติเครื่องแบบทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๗ ว่าด้วยเครื่องแบบทหารบก ฉบับที่ ๓๕ ซึ่งให้ไว้ ณ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๔๘๕ เครื่องหมายอย่างนี้ยังคงใช้ต่อมาจนถึงสมัยปัจจุบัน

โดยที่เครื่องหมายรูปพระศูลฟ้าที่ประกอบกับจักร มีความหมายดีและครอบคลุมถึงเหล่าพระธรรมนุญโดยทั่วไป กรมพระธรรมนุญจึงได้ใช้เป็นสัญลักษณ์ของเหล่าทหารพระธรรมนุญทั้งหมด และใช้เป็นเครื่องหมายของส่วนราชการซึ่งเป็นหัวหน้าเหล่า คือกรมพระธรรมนุญด้วยนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา.

- ๑ พระราชกำหนดเครื่องแต่งตัวทหารบก พระพุทธศักราช ๒๔๕๑ (ใช้ตั้งแต่ ๑ กันยายน ๒๔๕๑) มาตรา ๒๖
- ๒ ประกาศให้เรียกแผ่นทาบท้ายศรเครื่องแต่งตัวว่าอินทธนู ลงวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑
- ๓ พระราชกำหนดเครื่องแต่งตัวแบบทหารบก พระพุทธศักราช ๒๔๖๒ (ใช้ตั้งแต่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๖๒) มาตรา ๓ ข้อ ๖ มาตรา ๑๓ ข้อ ๗
- ๔ พระราชกำหนดฉบับเดียวกัน มาตรา ๓๓ ข้อ ๓
- ๕ มาตรา ๒๖
- ๖ มาตรา ๓๑
- ๗ พระราชกำหนดเครื่องแบบทหารบก พระพุทธศักราช ๒๔๖๕ มาตรา ๑๓ ข้อ ๒
- ๘ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดเครื่องแบบทหารบก พระพุทธศักราช ๒๔๖๖ (ฉบับที่ ๒) มาตรา ๑๐
- ๙ กฎกระทรวงกลาโหมว่าด้วยเครื่องแบบทหารบก ออกตามความในมาตรา ๕ และมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติเครื่องแบบทหาร พระพุทธศักราช ๒๔๖๖ มาตรา ๓
- ๑๐ กฎกระทรวงว่าด้วยเครื่องแบบทหารบก (ฉบับที่ ๗) พระพุทธศักราช ๒๔๖๘, หมวด ๔ ข้อ ๑๘
- ๑๑ กฎกระทรวงว่าด้วยเครื่องแบบทหารบก ฉบับที่ ๓๔ (พ.ศ. ๒๔๘๓) ออกตามความในพระราชบัญญัติเครื่องแบบทหาร พระพุทธศักราช ๒๔๖๖, ส่วนที่ ๔ หมวด ๒ ข้อ ๓๑ (๑๒)

ประวัติเครื่องหมายเหล่าทหารพระธรรมนูญสำหรับทหารเรือ

เป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้วว่า กิจการของทหารเรือนั้น ได้เริ่มมีขึ้นพร้อม ๆ กับกิจการของทหารบก เพราะฉะนั้นทหารเรือย่อมมีเครื่องแต่งตัวเป็นของตนเอง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่นเดียวกับทหารบกทั้งได้กล่าวมาแล้ว ในประวัติเครื่องหมายเหล่าทหารพระธรรมนูญสำหรับทหารบก กล่าวคือ ทหารเรือได้ใช้สีเป็นเครื่องหมายแสดง เหล่า, ชนิด, และจำพวก แต่เรียกชื่อให้แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมว่าเป็นพรรค, เหล่า, จำพวก และประเภท เป็นต้น สำหรับนายทหารเหล่าพระธรรมนูญทหารเรือสมัยก่อนนั้น ปรากฏว่ามีคำสั่งกรมทหารเรือที่ ๑๗/๕๑๙ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) กำหนดให้บรรดาอัยการ และยกระบัตรศาลกรมทหารต่าง ๆ สรวมเสี้ยยศเทียบเสมือนนายทหารชั้นประทวนหรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรนั้น ให้ใช้บำเหน็จสีม่วงเป็นเครื่องหมายเช่นเดียวกับนายทหารกรมพระธรรมนูญ

หลังจากกรมทหารเรือได้มีคำสั่งดังกล่าวแล้ว ต่อมาได้มีข้อบังคับว่าด้วยเครื่องหมายสำหรับพรรค, เหล่า, จำพวกและประเภท ความในข้อ ๑๓ มีว่า

“เพื่อให้การเป็นไปตามความใน พระราชกำหนดเครื่องแต่งตัวทหารเรือ พ.ศ. ๒๔๕๘ มาตรา ๑๑—๑๒ ว่าด้วยเครื่องหมายพิเศษและเครื่องหมายเหล่าซึ่งให้อำนาจแก่เสนาบดีกระทรวงทหารเรือมีสิทธิกำหนดให้ใช้ได้เป็นครั้งคราวนั้น ให้กำหนดการไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑๔. นอกจากเครื่องหมายสำหรับนายทหาร พลรบ พรรคนาวินซึ่งมีปรากฏในพระราชกำหนดเครื่องแต่งตัวทหารเรือ พ.ศ. ๒๔๕๘ มาตรา ๑๒ ข้อ ๑ ว่า “นายทหารเหล่าเดินเรือ” นั้นแล้ว ส่วนพรรคและจำพวกอื่นให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรและพันจ่า ใช้แถบสักหลาดแซมบังทอง เป็นสีต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- | | |
|--------------------|------------|
| ๑. พรรคกลิน | สีเลือดหมู |
| ๒. พรรคนาวิกโยธิน | สีเหลือง |
| ๓. จำพวกธรรมาธิการ | สีแดง |

เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของท่านผู้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพระ
 ธรรมนุญ จึงได้นำรายชื่อท่านผู้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพระธรรมนุญ แต่ละท่านมา
 ลงไว้ ณ ที่นี้เท่าที่จะหาได้

รายชื่อเจ้ากรมพระธรรมนุญทหารบก

๑. นายพลตรี พระยาเทพาธิบดี (เงิน บุณนาค)
 ตั้งแต่ กันยายน ๒๔๔๙ (คำสั่งกรมยุทธนาธิการที่ ๒๑๒/๘๗๐๖ ลงวันที่
 ๑๒ กันยายน ร.ศ. ๑๒๕)
 ถึง ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๐ (คำสั่งสำหรับทหารบกที่ ๒๓๖/๒๑๖๗๒ ลงวันที่
 ๒๘ มีนาคม ๒๔๗๐)
๒. นายพันโท พระจ้านง เนติวุฒิ (จ้านง เรืองวุฒิ)
 ตั้งแต่ ๑ เมษายน ๒๔๗๑ (คำสั่งสำหรับทหารบกที่ ๒๔๘/๒๑๘๑๗ ลงวันที่
 ๓๐ มีนาคม ๒๔๗๐)
 ถึง ๓๑ มีนาคม ๒๔๗๑ (คำสั่งสำหรับทหารบกที่ ๒๒๐/๑๒๔๗๒ ลงวันที่
 ๓๐ มีนาคม ๒๔๗๑)
๓. นายพันเอก พระวิจิตเนติศาสตร์ (วิจิต วิจิตเนติศาสตร์)
 ตั้งแต่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๗๒ (คำสั่งสำหรับทหารบกที่ ๖๘/๔๓๘๖ ลงวันที่
 ๒๖ กรกฎาคม ๒๔๗๒)
 ถึง ๖ ธันวาคม ๒๔๗๔ (คำสั่งสำหรับทหารบกที่ ๑๙/๑๐๓๕๔ ลงวันที่
 ๕ ธันวาคม ๒๔๗๔)

รายชื่อเจ้ากรมพระธรรมนุญทหารเรือ

๑. นายพลเรือตรี พระยานาวาพลพยุหรัักษ์ (ชม ภูมิรัตน์)
 ตั้งแต่ ๒๐ เมษายน ๒๔๕๑ (คำสั่งกรมทหารเรือที่ ๑๒/๔๘๐ ลงวันที่ ๒๑
 เมษายน ร.ศ. ๑๒๗)
 ถึง ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๕๒ (คำสั่งกรมทหารเรือที่ ๑๒๕/๒๔๑๖ ลงวันที่ ๒๓
 กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๘)

๒. นายพลเรือตรี พระยาวิწყนัยสุนทร (วิม พลกุล)

ตั้งแต่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๔๕๒ (คำสั่งกรมทหารเรือที่ ๑๒๙/๒๔๗๗ ถึงวันที่ ๒๖
กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๘)

ถึง ๑๗ สิงหาคม ๒๔๖๒ (คำสั่งกระทรวงทหารเรือที่ ๒๐๙ $\frac{๒๔๖๒}{๐๕๕๒๔}$ ถึง

วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๖๒)

๓. นายนาวาเอก พระยาธรรมนุญบริรักษ์ (พร เอกะนาถ)

ตั้งแต่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๖๒ (คำสั่งกระทรวงทหารเรือที่ ๒๐๙ $\frac{๒๔๖๒}{๐๕๕๒๔}$ ถึง

วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๖๒)

ถึง ๓๑ มกราคม ๒๔๖๕ (คำสั่งกระทรวงทหารเรือที่ ๕๓๔ $\frac{๒๔๖๕}{๑๘๓๖๕}$ ถึง

วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๔๖๕)

๔. นายพลเรือตรี พระยาวิწყนัยสุนทร (วิม พลกุล)

ตั้งแต่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๕ (คำสั่งกระทรวงทหารเรือที่ ๕๓๔ $\frac{๒๔๖๕}{๑๘๓๖๕}$ ถึง

วันที่ ๒ มกราคม ๒๔๖๕)

ถึง ๓๑ มีนาคม ๒๔๖๘ (คำสั่งกระทรวงทหารเรือที่ ๖๐๓ $\frac{๒๔๖๘}{๑๖๕๐๔}$ ถึง

วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๖๘)

ถึง ๓๑ มีนาคม ๒๔๖๘ (คำสั่งกระทรวงทหารเรือที่ ๖๐๓ $\frac{๒๔๖๘}{๑๖๕๐๔}$ ถึง

วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๖๘)

รายชื่อเจ้ากรมพระธรรมนูญ

๑. นายนาวาเอก พระยาชาญกตีสุมทร (โชติ จุลละวัฑ)

- ตั้งแต่ ๗ ธันวาคม ๒๔๗๔ (คำสั่งสำหรับทหารที่ ๑๙/๑๐๓๕๙ ลงวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๗๔)
 ถึง ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๗๕ (คำสั่งทหารที่ ๕๐/๕๑๒๔ ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๔๗๕)

๒. นายพันเอก พระวิจิตเนติศาสตร์ (จิต วิจิตเนติศาสตร์)

- ตั้งแต่ ๑ สิงหาคม ๒๔๗๕ (คำสั่งทหารที่ ๔๙/๕๐๓๑ ลง พ.ศ. ๒๔๗๕)
 ถึง ๑๔ เมษายน ๒๔๗๙ (คำสั่งทหารที่ ๑๓/๖๔๗ ลงวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๔๗๙)

๓. นายพลตรี พระขจรเนติยุทธ (เจียม ขจรเนติยุทธ)

- ตั้งแต่ ๑๕ เมษายน ๒๔๗๙ (คำสั่งทหารที่ ๑๓/๖๔๗ ลงวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๔๗๙)
 ถึง ๒๑ มีนาคม ๒๔๘๔ (คำสั่งทหารที่ ๑๒๕/๑๒๗๘๕ ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๘๔)

๔. นายพันเอก อัมพร ศรีไชยยันต์

- ตั้งแต่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๘๔ (คำสั่งทหารที่ ๑๒๕/๑๒๗๘๕ ลงวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๘๔)
 ถึง ๓ มีนาคม ๒๔๘๕ (คำสั่งทหารที่ ๗๓/๗๗๐๑ ลงวันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๘๕)

๕. นายพลตรี พระขจรเนติยุทธ (เจียม ขจรเนติยุทธ)

- ตั้งแต่ ๔ มีนาคม ๒๔๘๕ (คำสั่งทหารที่ ๗๓/๗๗๐๑ ลงวันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๘๕)
 ถึง ๑๔ สิงหาคม ๒๔๘๗ (คำสั่งทหารที่ ๑๕๗/๑๖๖๐ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๔๘๗)

๖. พันเอก หลวงเจริญเนติศาสตร์ (เจริญ เนติศาสตร์)

ตั้งแต่ ๑๑ เมษายน ๒๔๘๘ (คำสั่งทหารที่ ๘๗/๔๖๐๕ ลง ๑๑ เมษายน ๒๔๘๘)

ถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๑ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๒๔๒/๒๑๐๘๗ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๔๙๑)

๗. พลตรี อัมพร ศรีไชยยันต์ (ปัจจุบันมียศเป็น พลโท)

ตั้งแต่ ๑๕ เมษายน ๒๔๙๒ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๕๗/๖๓๔๒ ลงวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๔๙๒)

ถึง ๓ กรกฎาคม ๒๔๙๓ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๑๑๕/๑๐๖๑๖ ลงวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๙๓)

๘. พลโท ไสว ทวงมณี

ตั้งแต่ ๒๓ มกราคม ๒๔๙๔ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๒๕/๒๔๑๗ ลงวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๔)

ถึง ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๓๐๐/๒๓๑๑๕ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๖)

๙. พลโท สำราญ กานต์ประภา

ตั้งแต่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๓๒๐/๒๓๑๑๕ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๖)

ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๐๗ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๒๓๘/๒๕๐๗ ลงวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๗)

๑๐. พลโท ศุภกาญจน์ นิตสิริ

ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๗ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๒๖๐/๒๕๐๗ ลงวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๐๗)

ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๐๘ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๒๐๙/๒๕๐๘ ลงวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๐๘)

๑๑. พลโท สุข เปรุनावิน

ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๘ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๒๖๘/๒๕๐๘ ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๐๘)

ถึง ๑ กันยายน ๒๕๑๓ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๔๑๐/๑๓ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๑๓)

๑๒. พลโท สุนทร เขม้งกรณ์

ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ ถึงปัจจุบัน (แจ้งความกระทรวงกลาโหมเรื่อง ให้นายทหาร รับราชการ ลงวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๑๓)

ประวัติ นายทหารพระธรรมนูญ

ตามที่ได้นำประวัติต่าง ๆ มากล่าวไว้นี้ ส่วนมากก็เกี่ยวกับประวัติการปกครอง ประวัติกระทรวงกลาโหม ประวัติศาลทหาร ประวัติกรมพระธรรมนูญและเจ้ากรม รวมทั้งประวัติเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับกิจการกฎหมายทหาร คือ ตุลาการศาลทหาร อัยการทหาร จ่าศาลทหาร เท่านั้น ยังมีตำแหน่ง "นายทหารพระธรรมนูญ" ซึ่งนายทหารต่าง ๆ ที่ครองตำแหน่งนายทหารพระธรรมนูญจะได้นั่งปฏิบัติงานอยู่ตามกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และตามกรมต่าง ๆ ของสามเหล่าทัพ ซึ่งมีหน้าที่หลักเป็นที่ปรึกษาในทางกฎหมายให้กับผู้บังคับบัญชาของหน่วยที่ประจำอยู่นั้น ครั้นต่อมาในปี ๒๔๙๙ กระทรวงกลาโหมได้ตราข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วย นายทหารพระธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๙ กำหนดอำนาจและหน้าที่นายทหารพระธรรมนูญไว้ดังนี้

๑. สืบสวนและสอบสวนคดีตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา

๒. เป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้บังคับบัญชา

๓. พิจารณาและเสนอความเห็นทางกฎหมาย ทางปกครอง และทางวินัย

การที่มีได้นำประวัติ นายทหารพระธรรมนูญมากล่าวในเบื้องต้น เช่น เจ้าหน้าที่อื่น ๆ ดังกล่าวนั้น ก็เนื่องจากเจ้าหน้าที่เหล่านั้นเพียงจะกำหนด ตำแหน่งและหน้าที่ขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๐ ไม่นานมานี้ อย่างไรก็ตามหากจะเว้นไม่กล่าวเสียเลยก็จะขาดความสมบูรณ์แห่งประวัติงานในกรมพระธรรมนูญไป ฉะนั้นจึงขอนำประวัติเจ้าหน้าที่ดังกล่าว มากล่าวในที่นี้ด้วย คือประวัติ นายทหารพระธรรมนูญ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาดังต่อไปนี้

ประวัตินายทหารพระธรรมนูญ (นธน.) ในกองทัพบก

๑. เจ้าหน้าที่ฝ่ายกรมพระธรรมนูญ หัวหน้าการฝ่ายพระธรรมนูญ ตามอัตราเตรียมพร้อม ๘๔

แต่เดิมกองทัพบกมิได้กำหนดอัตรานายทหารพระธรรมนูญในกองทัพบกไว้โดยเฉพาะ จนถึงระหว่างสงครามมหาเอเซียบูรพา (สงครามโลกครั้งที่สอง) ทางราชการทหารในสมัยนั้นได้จัดตั้งกองบัญชาการกองทัพบกสนามขึ้น ผู้บังคับบัญชากองบัญชาการกองทัพบกสนามในขณะนั้นดำริเห็นว่างานเกี่ยวกับกฎหมายมีความสำคัญมาก จึงได้บรรจุกำลังเจ้าหน้าที่ฝ่ายกรมพระธรรมนูญในกองบัญชาการกองทัพบกสนาม ตามอัตราเตรียมพร้อม ๘๔ ปรากฏตามคำสั่งกองทัพบกสนามที่ ๓/๘๔ ลงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๔ ดังนี้—

— เจ้าหน้าที่ฝ่ายกรมพระธรรมนูญ นายพันโท อัมพร ศรีไชยยันต์ ตำแหน่งปกติ เจ้ากรมพระธรรมนูญ เป็นเจ้าหน้าที่ต่อมา นายพันตรี ไสว ดวงมณี (ปัจจุบันยศ พลโท และอดีต เจ้ากรมพระธรรมนูญ) อัยการศาลทหารกรุงเทพ ฯ ได้เข้ารับหน้าที่แทน

— เจ้าหน้าที่อาสา นายสารานุกานต์ประกาศ หัวหน้าแผนกที่ ๓ กรมพระธรรมนูญ (ปัจจุบันยศ พลโท และอดีต เจ้ากรมพระธรรมนูญ) เป็นเจ้าหน้าที่ต่อมานายทองดี มหาสรานนท์ ประจำกรมพระธรรมนูญ เข้ารับหน้าที่แทน

— เจ้าหน้าที่อัยการศาล นายพันตรี ไสว ดวงมณี อัยการศาลทหารกรุงเทพ ฯ เป็นเจ้าหน้าที่ แต่ต่อมานายพันตรี ไสว ดวงมณี ย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายกรมพระธรรมนูญแทน นายพันโท อัมพร ศรีไชยยันต์ ว่าที่นายร้อยตรี ถนอม นุศคำแห่ง อัยการกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑ จึงเป็นเจ้าหน้าที่อัยการ

ศาลในกองบัญชาการกองทัพกสนามสืบต่อมา และเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๔๘๔ นายร้อยเอก ศุภกาญจน์ นิตินิธิ (ปัจจุบันยศ พลโท และอดีต เจ้ากรมพระธรรม-นุญ) ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายกรมพระธรรมนุญ ประจำมณฑลทหารบกที่ ๒ (คำสั่งกองทัพกสนาม ที่ ๘/๘๔ ลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๔๘๔) จนถึงวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๘๖ จึงได้ย้ายไปประจำกรมประสานงานพันธมิตร (คำสั่งกองทัพกสนาม ที่ ๓๗/๘๕ ลงวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๔๘๖)

อนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๔๘๔ กองทัพบกได้มีคำสั่งกองทัพกสนาม ที่ ๑๕/๑ ลงวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๘๔ กำหนดอัตรากำลัง "หัวหน้าการฝ่ายพระธรรมนุญ" ไว้ในกองบัญชาการกองทัพภาค ดังนี้

หัวหน้าการฝ่ายพระธรรมนุญ	เทียบตำแหน่ง	ผบ.พัน ยศ พ.ท. ๑	อัตรากำลัง
เจ้าหน้าที่ฝ่ายอัยการ		..	ผบ.พัน ยศ พ.ท. ๑ ..
			..
เจ้าหน้าที่ฝ่ายศาล		..	ผบ.ร้อย ยศ ร.อ. ๑ ..
			..
			ผบ.พัน ยศ พ.ศ. ๑ ..

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้มีคำสั่งกองทัพกสนาม ลับ ที่ ๑๒/๘๕ ลงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๔๘๕ บรรจุกำลังเจ้าหน้าที่ ดังนี้

ฯลฯ

— หัวหน้าการฝ่ายพระธรรมนุญ นายพันตรี หลวงพิจิตรคดีพล ผู้รักษาพระธรรมนุญ กรมพระธรรมนุญ

— เจ้าหน้าที่ฝ่ายศาล นายพันตรี หลวงพิจิตรคดีพล ผู้รักษาพระธรรมนุญ กรมพระธรรมนุญ เป็นเจ้าหน้าที่อีกตำแหน่งหนึ่ง แต่ต่อมา นายรำพัน กลีสสุวรรณ เข้ารับหน้าที่แทน

— เจ้าหน้าที่ฝ่ายอัยการ นายร้อยโท อนันต์ ฐาปนคิลก อัยการจังหวัดทหารบกคลังปลง (ปัจจุบันยศ พันเอก ตำแหน่งประจำ กรมจเรทหารบก) เป็นเจ้าหน้าที่

๒. เจ้าหน้าตฝ่ายกรมพระธรรมนุญ และหัวหน้าฝ่ายพระธรรมนุญ ตามอัตรา
กำลังรบ (กองทัพบกสนาม) ๘๖

ใน พ.ศ. ๒๔๘๖ กองทัพบก ได้ยกเลิกอัตราเตรียมพร้อม ๘๔ และคำสั่ง
บรรจุกำลังเจ้าหน้าที่ใหม่ตามอัตรากำลังรบ (กองทัพบกสนาม) ๘๖ ซึ่งเกี่ยวข้อง
กับนายทหารพระธรรมนุญ ดังนี้

(๑) กองบัญชาการกองทัพสนาม
กองรับส่ง

ฯลฯ

— เจ้าหน้าตฝ่ายพระธรรมนุญ นายพันโท ไสว ดวงมณี ตำแหน่งปกติ
อัยการศาลทหารกรุงเทพ ฯ

— เจ้าหน้าตอัยการ นายร้อยโท ถนอม นุตคำแหง ตำแหน่งปกติอัยการ
มณฑล ๑

— เจ้าหน้าตฝ่ายศาล (ไม่มี)

(๒) กองบัญชาการกองทัพพายัพ

— หัวหน้าฝ่ายพระธรรมนุญ นายร้อยพัน ศลีสุวรรณ ตำแหน่งปกติ
ประจำกองบังคับการ กรมพระธรรมนุญ

— เจ้าหน้าตฝ่ายอัยการ นายร้อยโท อนันต์ รูปนติลภ ตำแหน่ง
ปกติ อัยการจังหวัดทหารบกลำปาง

— เจ้าหน้าตฝ่ายศาล (ไม่มี)

(๓) กองบัญชาการกองทัพที่ ๒

— หัวหน้าฝ่ายพระธรรมนุญ นายร้อยตรี สมิง ไทลังคะ ตำแหน่ง
ปกติ ผู้ช่วยอัยการมณฑลทหารบกที่ ๕

— เจ้าหน้าตฝ่ายอัยการและเจ้าหน้าตฝ่ายศาล (ไม่มี)

(๔) ส่วนในกองพลต่างๆ ไม่มีหัวหน้าฝ่ายพระธรรมนุญ คงมีแต่อัยการ

ศาลกองพลละ ๑ นาย

๓. เจ้าหน้าที่ย้ายธรรมเนียม แผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการทหารบก

ต่อมาเมื่อมีคำสั่งทหารที่ ๒๒๓/๑๕๘๘๔ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๘๘ แต่งตั้งให้ พันตรี ไสว ดวงมณี ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง "เจ้าหน้าที่ย้ายธรรมเนียมแผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการทหารบก" และต่อมาได้บรรจุ ร้อยเอก ดนอม นุตคำแหงเป็น "ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ย้ายธรรมเนียม แผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการทหารบก"

๔. เจ้าหน้าที่ย้ายธรรมเนียมกองทัพบก

ต่อมากองทัพบกได้มีคำสั่งที่ ๓๒/๒๘๖๒ ลงวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๙๐ แต่งตั้งให้ พันโท ไสว ดวงมณี เจ้าหน้าที่ย้ายธรรมเนียม แผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการทหารบกเป็น "เจ้าหน้าที่ย้ายธรรมเนียมกองทัพบก" และให้ ร้อยเอก ดนอม นุตคำแหง ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ย้ายธรรมเนียม แผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการทหารบก เป็น "ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ย้ายธรรมเนียมกองทัพบก" และต่อมาเมื่อมีคำสั่งแต่งตั้งผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ย้ายธรรมเนียมกองทัพบก ดังนี้

(๑) นายสำเนียง ฉายานนท์ (ปัจจุบันยศ นาวาเอก) ตามคำสั่งทหารที่ ๑๐๘/๙๐๗๙ ลงวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๙๐

(๒) ร้อยโท ควร ทรงถิน (ปัจจุบันยศ พันเอก) ตามคำสั่งทหารที่ ๑๖๔/๑๔๘๒๐ ลงวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๙๐

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำเรียกชื่อตำแหน่งใหม่ โดยตัดคำว่า "ฝ่าย" ออกไปเป็น "เจ้าหน้าที่ธรรมเนียมกองทัพบก และผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ธรรมเนียมกองทัพบก"

๕. นายทหารพระธรรมนูญกองทัพบก ผู้ช่วยนายทหารพระธรรมนูญกองทัพบก และนายทหารพระธรรมนูญประจำหน่วยต่าง ๆ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำเรียกชื่อ "เจ้าหน้าที่ธรรมเนียมกองทัพบก" อีก โดยเปลี่ยนเป็น "นายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบก" ดังจะเห็นได้จากคำสั่งแต่งตั้งดังต่อไปนี้

(๑) พ.อ. ไสว ดวงมณี นชน.ทบ. ทำหน้าที่แทน หน. แผนกที่ ๑ ธน.
(คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๑๐๗/๑๐๙๒๕ ลงวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๙๒)

(๒) ร.ต. สุนีย์ ภาวสาร อก.ศาล จทบ.พล. เป็นผู้ช่วยนายทหารพระธรรมนูญ ทบ. ตั้งแต่วันที่ ๑ มี.ค. ๕๑ (คำสั่งทหารที่ ๗๐/๓๔๖๕ ลงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๙๑)

(๓) ว่าที่ ร.ต. สืบพงษ์ วิบูลย์บัณฑิตยกิจ สังกัด พล. ๑ เป็นผู้ช่วยนายทหารพระธรรมนูญ ทบ. ตั้งแต่ ๓ ต.ค. ๕๑ (คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๒๐๒/๑๖๕๙๕ ลงวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๙๑)

(๔) ร.ท. ประพิช สุทธบุตร (ประจำ ธน. ๓ เป็นผู้ช่วยนายทหารพระธรรมนูญ ทบ. ตั้งแต่ ๑ ก.ค. ๕๒) (คำสั่งกระทรวงกลาโหม ที่ ๑๐๕/๑๐๘๔๑ ลงวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๙๒)

ในระยงนี้ (พ.ศ. ๒๔๙๒) พันเอก อัมพร ศรีไชยยันต์ ได้เข้ารับตำแหน่งเจ้ากรมพระธรรมนูญ (เป็นวาระที่สอง) ท่านได้ดำเนินการสนับสนุนให้งานสายนายทหารพระธรรมนูญในกองทัพขยายออกไปอย่างกว้างขวาง โดยมีการแต่งตั้งนายทหารพระธรรมนูญขึ้นในส่วนภูมิภาคและส่วนกำลังรบดังนี้

— กรมการรักษาดินแดน

— กองทัพ ๑

— กองทัพ ๒

— กองทัพ ๓

— กองพล ๑

— กองพล ๒

— กองพล ๓

- กองพล ๔
- กองพล ๕
- กองพล ๖
- กองพล ๗
- กองสารวัตรมณฑล ๑
- พัน ร. กรมผสมที่ ๒๑ (อิสระ)
- ร. ๒๑
- ร. ๗ พัน. ๓
- ร. ๑๒ พัน. ๑
- ร. ๒๑ พัน. ๓

นับตั้งแต่วันที่ ๒๕๙๑ เป็นต้นมา คำสั่งแต่งตั้งนายทหารพระธรรมนูญ เป็นคำสั่งของกระทรวงกลาโหม

๖. หัวหน้านายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบก และนายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบก

ต่อมามีคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๒๕/๒๕๑๗ ลงวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ แต่งตั้งให้ พันเอก ไสว ดวงมณี นายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบกไปดำรงตำแหน่งเจ้ากรมพระธรรมนูญ ตั้งแต่วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๑๔ และมีคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๕๐/๒๕๐๐ ลงวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๑๔ แต่งตั้งให้ พันเอก ไพ อุนเดชกะ สำรองราชการกองทัพบก เป็น หัวหน้านายทหารพระธรรมนูญกองทัพบก ตั้งแต่วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๑๔ เป็นต้นไป จึงนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ โดยเปลี่ยนตำแหน่งนายทหารพระธรรมนูญกองทัพบก ซึ่งมีตำแหน่งเดียวเป็นหัวหน้า นายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบก และมีตำแหน่งผู้ช่วยซึ่งเรียกว่า นายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบก อีก ๔ ตำแหน่ง

๑. หัวหน้านายทหารพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารบก

ต่อมามีคำสั่งกองทัพบก ที่ ๑๐๕/๑๓๓๕๓ เรื่องการแปรสภาพหน่วย ลงวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๔๙๕ ให้แผนกกลางกรมเสนาธิการทหารบก แปรสภาพเป็น กรมสารบรรณทหารบก อัตรานายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบก ที่รวมอยู่กับ แผนกกลาง กรมเสนาธิการทหารบกเดิมได้รับการจัดสรรเป็น กองพระธรรมนูญ สังกัด กรมสารบรรณทหารบก และได้มีคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๑๖๘/๒๑๑๑๔ ลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๔๙๔ แต่งตั้งให้หัวหน้านายทหารพระธรรมนูญกองทัพบกเป็น หัวหน้านายทหารพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารบก ตั้งนายนายทหารพระธรรมนูญ กองทัพบก จึงโอนมาบรรจุในตำแหน่งนายทหารพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารบกตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารบก มีหน้าที่สืบสวนและสอบสวนคดี ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เป็นที่ปรึกษากฎหมายของผู้บังคับบัญชาพิจารณาและ เสนอความเห็นทางกฎหมาย ทางปกครอง และทางวินัย ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย ตรวจร่างสัญญาต่างๆ ของทางราชการทหาร และมีหน้าที่ควบคุมวิทยาการนายทหารเหล่าพระธรรมนูญที่ขึ้นในสายบังคับบัญชาของกองทัพบก (ตามระเบียบกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยการกำหนดหน้าที่ส่วนราชการ ในกองทัพบก พ.ศ. ๒๕๐๑) และเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่กองพระธรรมนูญ ได้แบ่งส่วนราชการเป็นการภายในออกเป็น ๒ แผนก คือ แผนกคดี และแผนกนิติธรรม

ตั้งแต่เริ่มมีหัวหน้านายทหารพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารบกมาจนถึงปัจจุบันนี้มีผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวโดยลำดับดังต่อไปนี้

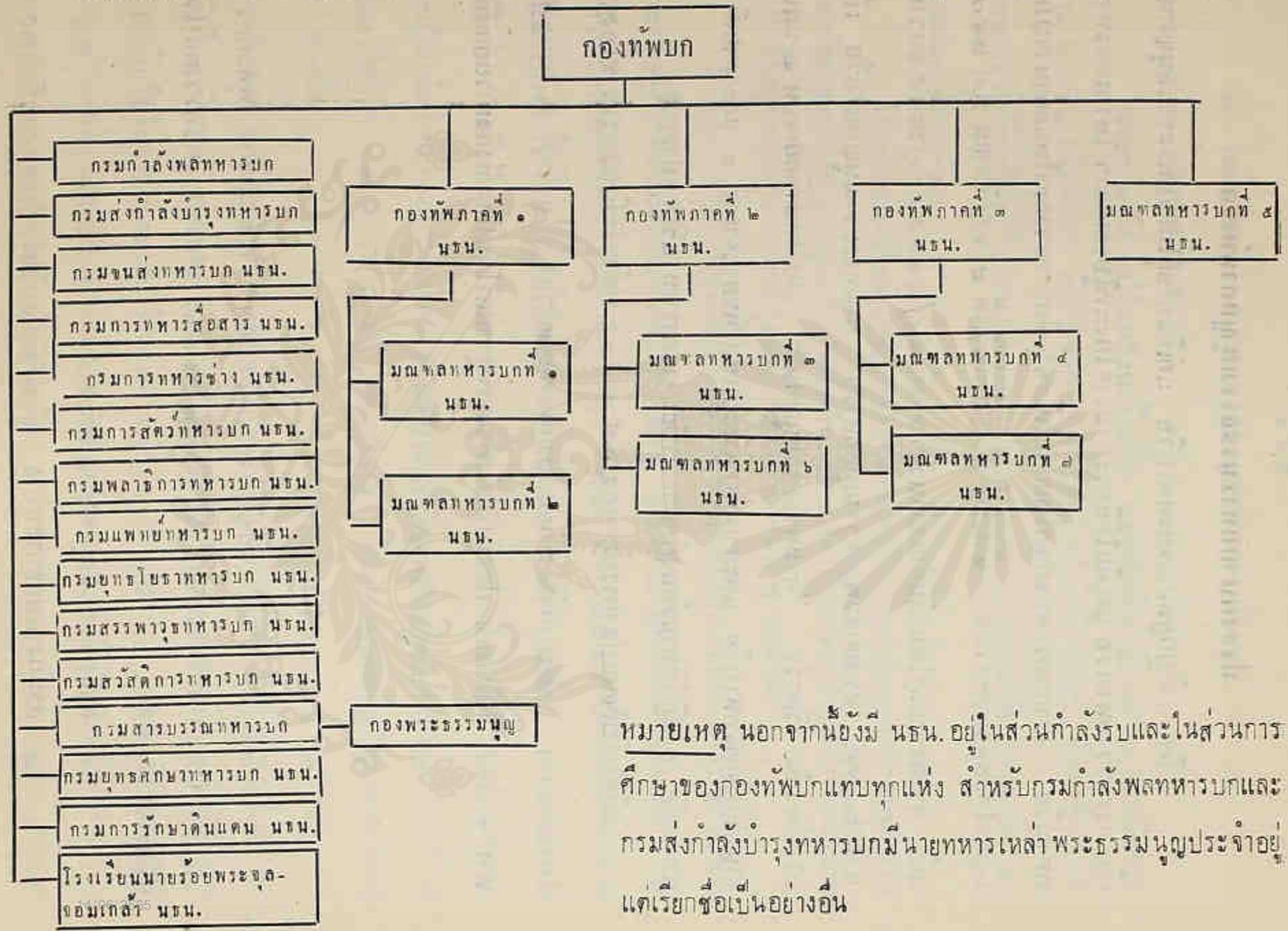
(๑) พันเอก โป อุนเหลชกะ (ต่อมาได้รับยศเป็น พลจัตวา) ตามคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๑๖๘/๒๑๑๑๔ ลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๔๙๕)

(๒) พันโทถนอม นุตคำแหง ตามคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๑๑/๑๒๗๗ ลงวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๔๙๘

(๓) พันเอก พร้อมพล ถาวรสุข ตามคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๒๐๖/๒๕๐๗ ลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๐๗

นับแต่ได้มีนายทหารพระธรรมนูญในกองทัพบกเป็นต้นมา ผู้บังคับบัญชา ได้เห็นความสำคัญของนายทหารพระธรรมนูญยิ่งขึ้น จึงได้ขยายอัตรานายทหารพระธรรมนูญออกไปตามลำดับ จนขณะนี้ปรากฏว่ามีนายทหารพระธรรมนูญประจำรับราชการอยู่ในส่วนราชการต่าง ๆ ของกองทัพบกแทบทุกแห่ง ทั้งปรากฏตามแผนผังต่อไปนี้แล้ว

แผนผังการจัดหน่วยงานของนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ (นธน.) ซึ่งประจำอยู่ในหน่วยต่าง ๆ ของกองทัพบก



หมายเหตุ นอกจากยังมี นธน. อยู่ในส่วนกำลังรบและในส่วนการศึกษาของกองทัพบกแทบทุกแห่ง สำหรับกรมกำลังพลทหารบกและกรมส่งกำลังบำรุงทหารบกมีนายทหารเหล่าพระธรรมนูญประจำอยู่แต่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น

ประวัตินายทหารพระธรรมนูญกองทัพเรือ

กิจการด้านกฎหมายของทหารเรือ แต่เดิมคงอยู่ในกรมพระธรรมนูญทหารเรือ กระทรวงทหารเรือ แต่เมื่อได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รวมกระทรวงทหารเรือ เข้ากับกระทรวงกลาโหมและให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมมีอำนาจบังคับบัญชาได้ตลอดทั้งทหารบก ทหารเรือ ทั่วไปตั้งแต่วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔ แล้ว กระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งสำหรับทหารที่ ๑๔/๑๐๓๕๔ ลงวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ให้รวมกรมพระธรรมนูญทหารบก กรมพระธรรมนูญทหารเรือ เป็นกรมเดียวกัน เรียกว่า "กรมพระธรรมนูญทหาร" แบ่งหน้าที่ออกเป็น ๔ แผนก งานด้านอัยการทหารเรือ และศาลทหารเรือเป็นหน้าที่ของแผนกที่ ๓ และแผนกที่ ๔ ตามลำดับ คงปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบราชการทหารเรือทุกประการ

เมื่อได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ "ประกาศจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ให้เปลี่ยนแปลงรูปโครงการกระทรวงกลาโหมโดยแบ่งกิจการออกเป็น

- ก. กองบังคับการกระทรวงกลาโหม
- ข. กองทัพบก
- ค. กรมทหารเรือ ฯลฯ

ต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๔๗๖ (ประกาศใช้ตั้งแต่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๗๖) มาตรา ๔ กระทรวงกลาโหมแบ่งราชการ ดังนี้

๑. สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

๒. สำนักงานปลัดกระทรวง

๓. กองทัพบก

๔. กองทัพเรือ ฯลฯ”

กรมทหารเรือ จึงได้ยกฐานะขึ้นเป็น “กองทัพเรือ” ตั้งแต่วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นต้นมา มีผู้บัญชาการทหารเรือเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่ตามข้อบังคับทหารที่ ๒๓/๒๕๒๔ ว่าด้วยการจัดระเบียบการและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหม ตอนที่ ๓ มาตรา ๒๐

โดยที่กองทัพเรือมีทั้งอัยการจังหวัดทหารเรือ และอัยการมณฑลทหารเรือ งานด้านกฎหมายของกองทัพเรือ ผู้บังคับบัญชาจึงได้ปรึกษาหารือกับอัยการทหารเรือที่ประจำอยู่ตามจังหวัดทหารเรือและมณฑลทหารเรืออื่น ๆ ตลอดมา

กองบังคับการกองทัพเรือเป็นส่วนราชการ ขึ้นตรงต่อกองทัพเรือตามพระราชกฤษฎีกาจัดส่วนย่อยในกระทรวงกลาโหม ฉบับที่ ๘ พุทธศักราช ๒๔๘๓ ซึ่งมีหัวหน้ากองบังคับการเป็นผู้บังคับบัญชา ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้มีแผนกกฎหมายในกองบังคับการกองทัพเรือเป็นครั้งแรกตามอัตรากำลังกองทัพเรือ พ.ศ. ๒๔๘๘ เรียกว่า “แผนกที่ ๕ กองบังคับการกองทัพเรือ” มีหน้าที่ชี้แจงให้ความเห็นเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับตลอดจนการสอบสวนตามที่ผู้บังคับบัญชาสั่ง มีหัวหน้าแผนกที่ ๕ กองบังคับการกองทัพเรือ เป็นผู้บังคับบัญชา ขึ้นตรงต่อหัวหน้ากองบังคับการกองทัพเรือ

วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ กองทัพเรือได้ออกคำสั่งที่ ๒๓/๙๐ ลงวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ให้โอนงานแผนกที่ ๔ (งานสถิติ) กองบังคับการกองทัพเรือไปสังกัดกรมเสนาธิการทหารเรือ กองบังคับการกองทัพเรือจึงคงเหลืออยู่ ๔ แผนก แผนกที่ ๕ กองบังคับการกองทัพเรือ จึงได้เปลี่ยนเป็นแผนกที่ ๔ กองบังคับการกองทัพเรือมีหน้าที่ตามเดิม

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๔๕๑ ให้กองทัพบกกองทัพเรือและกองทัพอากาศ มีฐานะเป็นนิติบุคคล (มาตรา ๑๔) ตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๓ กระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งเฉพาะที่ ๑๓๗๘/๒๔๕๓ ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๕๓ โอนงานตรวจร่างสัญญาของ กองทัพเรือ ซึ่ง กรมพระธรรมมัญญู กระทรวงกลาโหมเป็นผู้ตรวจและรับผิดชอบ มาให้เป็นหน้าที่ของแผนกที่ ๔ ตรวจ และรับผิดชอบสืบแทนต่อไป กระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งที่ ๑๑๓/๑๐๐๕๔ ลงวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๓ ให้นายรอบ การสุทธิ (ปัจจุบันมียศเป็น นาวาเอก และเป็นนายทหารกองหนุน เบี้ยหวัด) ผู้รักษาพระธรรมมัญญู กระทรวงกลาโหม มาเป็นหัวหน้าแผนกที่ ๔ กองบังคับการกองทัพเรือ

ส่วนงานทางด้านอัยการและการศาล ก็คงมีอยู่ในมณฑลทหารเรือที่ ๑ มณฑลทหารเรือที่ ๒ และจังหวัดทหารเรือจันทบุรีตลอดมาจนถึง มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๔

งานระเบียบข้อบังคับและการกฎหมายของกองทัพเรือ เว้นงานคดี คงอยู่ในกองบังคับการกองทัพเรือตลอดมา หลังจาก ๒๕ มิถุนายน ๒๔๕๔ ทางราชการได้ยุบเลิกมณฑลทหารเรือโดยสิ้นเชิง งานอัยการและการศาลโอนไปขึ้นอยู่กับมณฑลและจังหวัดทหารบกทุกอย่าง อัยการทหารเรือได้รับคำสั่งให้เข้าสำรองราชการกองบังคับการกองทัพเรือทั้งหมด

ต่อมา ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการ กองทัพเรือใน กระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๕๔ (ราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ ๔๕ เล่ม ๖๘ ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๔) หน้าที่ราชการในกองทัพเรือแยกเป็น

๑. กองบังคับการกองทัพเรือ
๒. กรมเสนาธิการทหารเรือ (มาตรา ๔)

ฯลฯ

กองบังคับการกองทัพเรือ ซึ่งหัวหน้ากองบังคับการกองทัพเรือเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่เกี่ยวกับงานทางธุรการของกองทัพเรือ การระเบียบข้อบังคับและปัญหาในทางกฎหมาย (มาตรา ๕)

สถานีทหารเรือสัตหีบ ซึ่งผู้บังคับการ สถานีทหาร เรือ สัตหีบ เป็น ผู้บังคับ บัญชา มีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชา อำนาจการ ผูก และ อบรม หน่วยทหาร ซึ่งอยู่ใน บังคับบัญชาให้มีสมรรถภาพและวินัย การรักษาความสงบเรียบร้อย การรักษาการณ์ การคดี และกิจการทั้งปวงอันเกี่ยวแก่ฐานทัพเรือ

ตามอัตรากำลึง กองทัพเรือ พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้จัดตั้งอัตรานายทหาร พระธรรมนูญในกองบังคับการกองทัพเรืออีกแผนกหนึ่ง แล้วบรรจุยศการที่สำรอง ราชการบางคนเข้าเป็นนายทหาร พระธรรมนูญในกองบังคับการ กองทัพเรือ มีว่าที่ เรือเอก สำเนียง ฉายานนท์ (ปัจจุบันมียศเป็นนาวาเอก) เป็นรักษาราชการหัวหน้า นายทหารพระธรรมนูญ กองบังคับการกองทัพเรือตั้งแต่วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๔ กองบังคับการกองทัพเรือคงมีทั้งเจ้าหน้าที่ กฎหมาย แผนกที่ ๔ และ นายทหาร พระ- ธรรมนูญทำงานคนละหน้าที่กันต่างก็มีหัวหน้าแผนกชั้นตรงต่อหัวหน้ากอง บังคับ การ กองทัพเรือ

ต่อมาได้มี “พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกองทัพเรือในกระ- ทรวงกลาโลม พ.ศ. ๒๔๙๖ (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๐ ตอนที่ ๖ ลงวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๖) หน้าที่ราชการกองทัพเรือแยกเป็น ๕ ส่วน

๑. ส่วนอำนาจการ ได้แก่กรมเสนาธิการทหารเรือ มีหน่วยชั้น

(๑) กรมกำลังพล

(๒) กรมธุรการ (มาตรา ๔)

ฯลฯ ”

กรมธุรการ (กองบังคับการ กองทัพเรือเดิม) จึงไปสังกัดอยู่กับกรม เสนาธิการทหารเรือ และทางการได้แก้ไขอัตรากำลึงฝ่ายกฎหมายใหม่ตั้งเป็น “กอง กฎหมาย” นายทหารใน แผนกที่ ๔ และ นายทหาร พระธรรมนูญใน กอง บังคับ การ กองทัพเรือ จึงได้ย้ายไปเป็นประจำกองกฎหมาย กรมธุรการ กรมเสนาธิการ ทหารเรือ มีนาวาเอก รอบ การสุทธิ์ เป็นหัวหน้ากอง

ต่อมาได้มี "พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกองทัพเรือในกระทรวง
กลาโหม พ.ศ. ๒๔๙๘ (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๒ ตอนที่ ๑๑ ลงวันที่ ๘
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๘) จัดหน้าที่ราชการกองทัพเรือใหม่ ดังนี้
หน้าที่ราชการในกองทัพเรือแบ่งเป็น ๕ ส่วน คือ

๑. ส่วนบัญชาการ

- (๑) สำนักงานเลขานุการกองทัพเรือ
- (๒) กรมสารบรรณทหารเรือ

ฯลฯ

กรมสารบรรณทหารเรือ (กรมธุรการเดิม) ขึ้นตรงต่อกองทัพเรือ และ
จัดอยู่ในส่วนบัญชาการตามพระราชกฤษฎีกา ฯ กองกฎหมายจึงได้เปลี่ยนเป็นกอง
พระธรรมนูญ ขึ้นตรงต่อกรมสารบรรณทหารเรือ ตามคำสั่งกองทัพเรือ (คำสั่ง
ชี้แจง) ที่ ๔/๙๘ เรื่องการจัดส่วนราชการกองทัพเรือ พ.ศ. ๒๔๙๘ ลงวันที่
๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๘ มีเจ้ากรมสารบรรณทหารเรือเป็นผู้บังคับบัญชาตาม
อัตรากำลังกองทัพเรือ พ.ศ. ๒๔๙๘ กองพระธรรมนูญ ได้แบ่งหน้าที่ออกเป็น
๒ แผนก คือ แผนกคดี และแผนกวิทยากร แต่ละแผนกมีหัวหน้าแผนกเป็นผู้บังคับ
บัญชาและรับผิดชอบ ขึ้นตรงต่อหัวหน้ากองพระธรรมนูญ

พ.ศ. ๒๔๙๙ ทางกรมได้ปรับปรุงอัตราใหม่ เปลี่ยนชื่อเรียกตำแหน่งใน
กองพระธรรมนูญทั้งหมดเป็น นายทหารพระธรรมนูญ กองพระธรรมนูญ นาวาเอก
รอบ การสุทธิ เป็นหัวหน้านายทหารพระธรรมนูญ มิได้แบ่งแยกงานเป็นแผนกแต่
การปฏิบัติงานก็ยังคงทำงานตามหน้าที่ที่ได้จัดแบ่งไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

ต่อมาได้มี "พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วน
ราชการกองทัพเรือ กระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๕๐๑ ใหม่ (ราชกิจจานุเบกษา
เล่ม ๗๕ ตอนที่ ๒๔ ลงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๑) แบ่งส่วนราชการกองทัพเรือ
ดังนี้

๑. ส่วนบัญชาการ

(๑) สำนักงานเลขานุการกองทัพเรือ

(๒) กรมสารบรรณทหารเรือ (มาตรา ๓)

ฯลฯ”

กรมสารบรรณทหารเรือ มีหน้าที่ปฏิบัติงานธุรการทั้งปวง การโฆษณาสั่งการและการกฎหมายของกองทัพเรือ มีเจ้ากรมสารบรรณทหารเรือเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

กระทรวงกลาโหมได้ออกระเบียบ กระทรวงกลาโหม ว่าด้วยการกำหนดหน้าที่ส่วนราชการในกองทัพเรือ พ.ศ. ๒๕๐๑ ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ข้อ ๕ กำหนดหน้าที่ของกองพระธรรมนูญไว้ดังนี้

(๑) กองกลาง ฯลฯ

(๒) กองพระธรรมนูญ มีหน้าที่สืบสวนและสอบสวนคดีตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เป็นที่ปรึกษากฎหมายของผู้บังคับบัญชา พิจารณาและเสนอความเห็นทางกฎหมายทางปกครองและทางวินัยตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย ตรวจสอบร่างสัญญาต่าง ๆ ของกองทัพเรือ และมีหน้าที่ควบคุมทางวิชาการ นายทหารเหล่าพระธรรมนูญที่ขึ้นในสายบังคับบัญชาของกองทัพเรือ

ต่อมากองพระธรรมนูญได้แบ่งงานออกเป็น ๓ แผนก คือ

๑. แผนกสืบสวนสอบสวน มีหน้าที่

— ตรวจสอบและเสนอความเห็นสำนวนคดีอาญา และเรื่องราวร้องทุกข์ต่าง ๆ

— จัดนายทหารพระธรรมนูญไปร่วมฟังการสอบสวน หรือเป็นกรรมการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนหรือตำรวจ

— เสนอแนะให้มีการแก้ไขปรับปรุงทางปฏิบัติและระเบียบข้อบังคับในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการในหน้าที่ของแผนก

- รวบรวมและวิจัยสถิติคดีอาญาและความผิดทางวินัย
- ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการราชทัณฑ์
- ประมวลข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการงานในหน้าที่ของแผนก
- ทำแผนประทุษกรรมคดีบางประเภท

๒. แผนกนิติธรรม มีหน้าที่

- ร่างและตรวจร่างสัญญาของกองทัพเรือ
- พิจารณาเสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหาทางคดีแพ่ง และประสานงานกับพนักงานอัยการในคดีแพ่งของกองทัพเรือ
- พิจารณาเสนอความเห็นเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับ
- เสนอแนะให้มีการแก้ไขปรับปรุงทางปฏิบัติ และระเบียบข้อบังคับที่นอกเหนือจากหน้าที่แผนกสืบสวนสอบสวน
- ประมวลข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการงานในหน้าที่ของแผนก
- รวบรวมและแนะนำทางปฏิบัติเกี่ยวกับระเบียบ คำสั่ง ที่หน่วยต่างๆ เสนอกองทัพเรือเพื่อทราบ

๓. แผนกวิชาการ มีหน้าที่

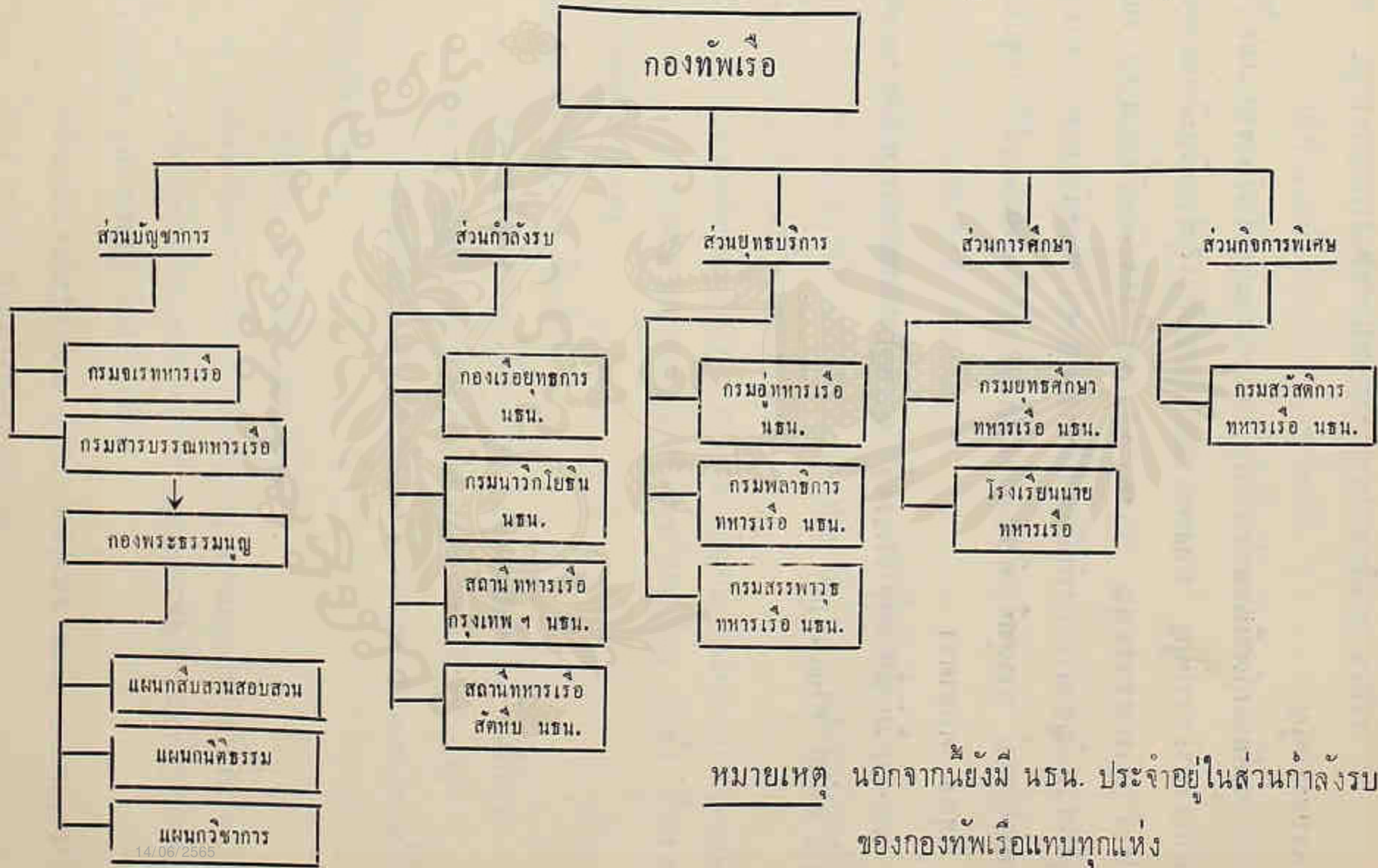
- พิจารณาตีความและวินิจฉัยข้อกฎหมายและข้อบังคับที่มีปัญหา
- พิจารณาเสนอความเห็นที่เกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ
- ร่างกฎหมายต่าง ๆ ของกองทัพเรือ ตลอดจนการเสนอแนะให้มีการแก้ไขกฎหมายที่จำเป็น
- ทำคู่มือต่าง ๆ ไว้เป็นหลักปฏิบัติ
- เผยแพร่วิทยาการให้แก่นายทหารพระธรรมนูญในกองทัพเรือ
- รวบรวมจัดทำตำราและราชกิจจานุเบกษาเพื่อเป็นแหล่งกลางทางวิชาการ ทั้งนี้รวมทั้งกฎหมายระหว่างประเทศด้วย
- ให้คำแนะนำและรวบรวมกฎหมายทหารของต่างประเทศเกี่ยวกับการสารวัตรทหาร อัยการ ศาล และการพระธรรมนูญ

— วางแนวการศึกษาและการอบรมนายทหารพระธรรมนูญ และเสมียน
เหล่าพระธรรมนูญ

แต่ละแผนกมีหัวหน้านายทหารพระธรรมนูญรับ ผิดชอบ และ ขึ้นตรงต่อ
หัวหน้ากองพระธรรมนูญ กองพระธรรมนูญมือตราผู้ช่วยหัวหน้ากองพระธรรมนูญ
และประจำกองพระธรรมนูญ กองพระธรรมนูญขึ้นตรงต่อเจ้ากรมสารบรรณทหารเรือ
ซึ่งอยู่ในส่วนบัญชาการกองทัพเรือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองพระธรรมนูญต่อจาก
นาวาเอก รอบ การสุทธิ คือ นาวาเอก สำเนียง ฉายานนท์ ปัจจุบันนี้ นาวา
เอก พิสุทธิ ศุภมาตรา

นอกจากนี้ยังมีนายทหารพระธรรมนูญอยู่ในส่วนราชการต่าง ๆ ของกองทัพเรือ
อีก ๑๒ หน่วย ตามแผนภูมิ

แผนผังการจัดหน่วยงานของนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ(นธน.)ซึ่งประจำอยู่ในหน่วยต่าง ๆ ของกองทัพเรือ



หมายเหตุ นอกจากยังมี นธน. ประจำอยู่ในส่วนกำลังรบ
ของกองทัพเรือแทบทุกแห่ง

ประวัตินายทหารพระธรรมนูญกองทัพอากาศ

การที่จะกล่าวถึงประวัตินายทหารพระธรรมนูญของกองทัพอากาศนั้น จำเป็นจะต้องทราบประวัติของทัพอากาศด้วยพอสมควร ทั้งนี้เพราะนายทหารพระธรรมนูญของกองทัพอากาศได้ถือกำเนิดขึ้นไปประยการเปลี่ยนแปลงขยายตัวของ กองทัพอากาศ ในสมัยต้น ๆ หากจะกล่าวถึง ประวัติของ นายทหาร พระธรรมนูญของกองทัพอากาศ เพียงลอย ๆ ย่อมจะทำให้ขาดความสมบูรณ์ไป

กองทัพอากาศได้เริ่มก่อตั้งขึ้นหลังจากการก่อตั้งกองทัพบก และกองทัพเรือ เป็นเวลาหลายปีกับทั้งฐานะของกองทัพอากาศในตอนแรกของการก่อตั้งก็ผิดแผกแตกต่างไปจากของกองทัพบกและกองทัพเรือเป็นอันมาก ดังจะไ้ทราบความเป็นมาของกองทัพอากาศตามลำดับ คือ

ภายหลังจากได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว กระทรวงกลาโหมได้เปลี่ยนแปลงการจัดส่วนราชการเสียใหม่ กล่าวคือให้กรมอากาศยานขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารบก ตามประกาศจัดระเบียบป้องกันอาณาจักร ลงวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๗๕ (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕) มีเจ้ากรมอากาศยานเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่ตามข้อบังคับทหารที่ $\frac{๘/๖๕๔๘}{๒๔๗๕}$ ว่าด้วยการจัดระเบียบการและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหม

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พุทธศักราช ๒๔๗๗ (ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘) เปลี่ยนชื่อกรมอากาศยานเป็น กรมทหารอากาศ การบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม

พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๗๘ (ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อ ๑๒ เมษายน ๒๔๘๐) ยกฐานะกรมทหารอากาศขึ้นเป็น กองทัพอากาศ มีฐานะ

เท่ากับกองทัพอากาศกับกองทัพบก และกองทัพเรือทุกประการโดยมีผู้บัญชาการทหารอากาศเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่ตามข้อบังคับทหารที่ $\frac{๓}{๓๕๘๔}$ ว่าด้วยการจัดระเบียบการและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหม ซึ่งมีความว่า

“ข้อ ๑ กองทัพอากาศ เป็นที่บัญชาการของทหารอากาศทั่วไป มีผู้บัญชาการทหารอากาศเป็นผู้บังคับบัญชา

ข้อ ๒ ผู้บัญชาการทหารอากาศ มีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาและอำนวยการในกองทัพอากาศ

กองบังคับการกองทัพอากาศ แบ่งกิจการออกเป็น ๕ แผนก คือ

(๑) แผนกนายทหารคนสนิท

ว ล ๗

(๓) แผนกการคดีและบัญชีพล มีหัวหน้าแผนกเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่เกี่ยวกับการคดีทั้งในทางกฎหมายและกฎหมายวิธี รักษาการ เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญทหาร การสัสดีและการบัญชีพล

(๔) ว ล ๗ ”

เมื่อได้ทราบประวัติความเป็นมาของกองทัพอากาศมาพอสมควรแล้ว ในลำดับต่อไปจะได้กล่าวถึงประวัติและความเป็นมาของนายทหาร พระธรรมนูญ กองทัพอากาศควบคู่ไปด้วย กล่าวคือประวัติและความเป็นมาของนายทหารพระธรรมนูญกองทัพอากาศได้เริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ คือหลังจากที่กระทรวงกลาโหมได้ออกข้อบังคับทหารที่ $\frac{๘}{๕๕๔๕}$ ว่าด้วยการจัดระเบียบและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลา-

โหมขึ้นแล้วโดยได้กำหนดให้กรมอากาศยานในขณะนั้นมีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการ กฎหมาย คือการรักษาการ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเดินอากาศ กิจการนี้ ต่อมาได้ตกเป็นหน้าที่ของแผนกการคดีและบัญชีพลในกองบังคับการกองทัพอากาศรับผิดชอบ

สำหรับเจ้าหน้าที่ประจำแผนกการคดีและบัญชีพลในกองบังคับการกองทัพอากาศ นั้นได้แก่นายก้าน นิตินาtha เจ้าหน้าที่ทางกฎหมายคนต่อมาได้แก่นายก้าน นิตินาtha

ได้แก่ ราชบุรุษโชติ ชวนะลิขิกร (ต่อมาท่านผู้นี้ได้เปลี่ยนชื่อสกุลเป็น "รัตนกุล" ปัจจุบันดำรงยศ นาวาอากาศเอก นอกประจำการ) ได้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าการคดี และบัญชีพล กองบังคับการกรมอากาศยานตามคำสั่งกรมอากาศยานที่ ๕๘๔๔/๒๔๗๖ ลงวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๖

พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้มีคำสั่งทหารที่ ๒๓๕/๑๖๑๗๖ ลงวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๔๘๓ เรื่องแก้ไขข้อบังคับทหาร ฯ ให้ยกเลิกข้อบังคับทหารที่ $\frac{๓}{๓๕๘๔}$ ๒๔๗๘ ว่าด้วยการจัดระเบียบการและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหม เฉพาะตอนที่ ๔ แล้วใช้ฉบับใหม่ ท้ายคำสั่งแทนซึ่งมีความว่า

ฯลฯ

ข้อ ๒ กองบังคับการกองทัพอากาศ แบ่งกิจการออกดังนี้

ฯลฯ

(๒) แผนกการคดี — บัญชีพล มีหัวหน้าแผนกเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่เกี่ยวกับการคดีทั้งในทางกฎหมายและทางวินัย รักษาการเกี่ยวกับพระราชบัญญัติ บำเหน็จบำนาญทหาร พระราชบัญญัติรับราชการทหาร การสัสดี และการบัญชีพล

งานในตำแหน่งแผนกการคดีและบัญชีพลในระยะนี้ ยังคงมีราชบุรุษโชติ รัตนกุล เป็นหัวหน้าแผนกอยู่ และงานตำแหน่งแผนกการคดีและบัญชีพลเดิมส่วนหนึ่งก็คือ งานในหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญในขณะนั้นนั่นเอง ซึ่งได้วิวัฒนาการมาเป็นลำดับ

พ.ศ. ๒๔๘๔ กระทรวงกลาโหม ได้มีคำสั่งทหารที่ ๖/๔๖๖ ลงวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๘๔ ย้ายนายร้อยโท เกียรติ มังคละพฤกษ์ อัยการศาลจังหวัดทหารบก สงขลา มาดำรงราชการกองบังคับการกองทัพอากาศ และเป็นอัยการกองทัพอากาศ อีกตำแหน่งหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๘๗ แผนกการคดีและบัญชีพลได้แยกงานออกจากกันเป็นคนละส่วน เรียกว่า แผนกการคดี แผนกหนึ่งและ แผนกทะเบียนพล อีกแผนกหนึ่ง แผนก

ทะเบียนพลหัวหน้าแผนกได้แก่ เรืออากาศเอก โชติ รัตนกุล หัวหน้าแผนกการคดี และบัญญัติพลเดิมนั่นเอง (แผนกทะเบียนพลนี้ต่อมาได้วิวัฒนาการมาเป็นกรมกำลังพลทหารอากาศในปัจจุบัน) ส่วนแผนกการคดีนั้น เรืออากาศเอก เกียรติ มังคละพฤกษ์ อัยการกองทัพอากาศเป็นหัวหน้าแผนก

ใน พ.ศ. ๒๔๘๗ นี้เอง ได้มีคำสั่งทหารที่ ๕๐/๘๗ แก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับทหารที่ $\frac{๓}{๓๕๘๔}$ เกี่ยวกับหน้าที่และหน่วยงานในกองทัพอากาศ โดยให้

๒๔๗๘

เพิ่มกองบินน้อยที่ ๖ ขึ้นอีกหน่วยหนึ่ง กับให้แก้ไขเพิ่มเติมความในมาตรา ๓๕ แบ่งส่วนราชการกองบังคับการกองทัพอากาศเสียใหม่ ซึ่งมีความว่า

“ข้อ ๒ กองบังคับการกองทัพอากาศ แบ่งกิจการออกดังนี้

ว่าลว่า

(๓) แผนกทะเบียนพล

(๔) แผนกการคดี มีหัวหน้าแผนกเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่ทางการคดีและการกฎหมาย

ว่าลว่า

พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้มีพระราชกฤษฎีกา จัดวางระเบียบราชการกองทัพอากาศ ในกระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๘๑ มาตรา ๓ ความว่า “หน้าที่ราชการในกองทัพอากาศแยกเป็น

(๑) กรมเสนาธิการทหารอากาศ

ว่าลว่า ”

และมาตรา ๔ ความว่า “กรมเสนาธิการทหารอากาศ ซึ่งเสนาธิการทหารอากาศเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่เกี่ยวกับวิทยาการของทหารอากาศ เสนาธิการกิจของกองทัพอากาศ การจัดเตรียมกำลังและวางแผนสำหรับใช้ในเวลาสงครามตรวจการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ทั้งปวงให้ดำเนินไปตามระเบียบและแผนการที่กำหนดและแบ่งส่วนราชการ

ดังนี้

๑. แผนกกลาง มีหน้าที่ปฏิบัติในทางธุรการและกฎหมาย
 ฯลฯ”

และใน พ.ศ. ๒๔๙๑ นี้กองทัพอากาศได้มีการปรับปรุงและยกฐานะแผนกการคดีขึ้นเป็น กองการคดี ขึ้นตรงต่อแผนกกลาง กรมเสนาธิการทหารอากาศ สำหรับบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งใหม่นี้คือ นาวาอากาศโท เกียรติ มังกละพฤกษ์ โดยคำสั่งกองทัพอากาศที่ ๓๔๙๑/๑๘๑๕๔ ลงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๑ ให้เป็นอัยการกองทัพอากาศ และรักษาราชการแม่กองการคดี แผนกกลาง กรมเสนาธิการทหารอากาศ อีกตำแหน่งหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้มีคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๑๖๒/๑๓๕๖๔ ลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๔๙๓ ให้เปลี่ยนชื่อกองการคดี เป็น “ฝ่ายพระธรรมนูญ กองทัพอากาศ” และตั้งให้ นาวาอากาศโท เกียรติ มังกละพฤกษ์ เป็นหัวหน้านายทหารพระธรรมนูญกองทัพอากาศ กับรักษาราชการเจ้ากรมการบินพลเรือนอีกตำแหน่งหนึ่ง ส่วนอัยการกองทัพอากาศซึ่งมีอยู่เดิม นั้น ถูกยกเลิกไป และเป็นที่น่าสังเกตว่าในปีนี้ได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงงานด้านกฎหมายทหารให้เข้ามาตรฐานทั้ง ๓ กองทัพ สำหรับ นาวาอากาศโท เกียรติ มังกละพฤกษ์ ได้รับราชการในตำแหน่งหัวหน้านายทหารพระธรรมนูญตลอดมาจนถึงต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๕ จึงพ้นตำแหน่งหน้าที่ตามคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๑๐๓/๑๓๐๔๗ ลงวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๕

พ.ศ. ๒๔๙๕ ทางราชการได้ยกฐานะแผนกกลาง กรมเสนาธิการทหารอากาศขึ้นเป็นกรมสารบรรณทหารอากาศ ฝ่ายพระธรรมนูญกองทัพอากาศ เปลี่ยนฐานะเป็น “กองพระธรรมนูญ” ขึ้นตรงต่อกรมสารบรรณทหารอากาศ แบ่งกิจการออกเป็น ๓ แผนก คือ

๑. แผนกสอบสวน
๒. แผนกสัญญา
๓. แผนกวิทยาการ

กองพระธรรมนูญในระยะแรก ๆ นี้ยังมีได้จัดตั้งหัวหน้ากองพระธรรมนูญชั้นกอง
มีนายทหารอาวุโสสูงสุดในกองพระธรรมนูญขณะนั้น ได้แก่ นาวาอากาศตรี แสง
สุนทรสาร (ปัจจุบันดำรงยศ นาวาอากาศเอก นอกประจำการ) ซึ่งได้คลุกคลีอยู่กับ
งานด้านกฎหมายมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ ตั้งแต่เป็นเสมียนในแผนกการคดีจนกระทั่งเป็น
นายทหารพระธรรมนูญกองทัพอากาศ ตามคำสั่งกองทัพอากาศที่ ๒๔๘/๑๒๕๔๑
ลงวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๔๘๓

พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้มีข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการกำหนดหน้าที่ของเจ้า
หน้าที่และส่วนราชการในกองทัพอากาศ พ.ศ. ๒๔๘๖ ความในข้อ ๘ มีว่า "กรม
เสนาธิการทหารอากาศ มีเสนาธิการทหารอากาศเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่ดำเนิน
การเกี่ยวกับการจัดเตรียมกำลัง ฯลฯ แบ่งส่วนราชการขึ้นตรงดังต่อไปนี้

ฯลฯ

(๕) กรมสารบรรณทหารอากาศ มีเจ้ากรมสารบรรณทหารอากาศเป็นผู้บังคับ
บัญชา มีหน้าที่ดำเนินงานทางธุรการ กล่าวคือ การรับส่งและการโต้ตอบหนังสือ
ราชการของกองทัพอากาศ การพิมพ์โฆษณา การกฎหมาย การเงิน และการปลาร
าชการของเจ้าหน้าที่ในกรมเสนาธิการทหารอากาศ ตลอดจนคดีตามพิจารณาแก้ไขข้อ
บกพร่องและประสานงานให้ทุกส่วนราชการดำเนินไปได้ โดยเรียบร้อย กับดำเนิน
งานในค้ำนสภากองทัพอากาศด้วย ฯลฯ

ในปีนี้ กองทัพอากาศได้มีคำสั่งที่ ๑๐๒/๕๐๕๖ ลงวันที่ ๖ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๘๖ แต่งตั้งให้ นาวาอากาศตรี แสง สุนทรสาร เป็นผู้ช่วยหัวหน้ากอง
พระธรรมนูญ

พ.ศ. ๒๔๘๘ กองทัพอากาศได้มีคำสั่งที่ ๒๑๒/๒๔๘๘ ลงวันที่ ๓๑ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๘๘ แต่งตั้งให้ นาวาอากาศโท แสง สุนทรสาร เป็นรองหัวหน้ากอง
พระธรรมนูญ

ใน พ.ศ. ๒๔๙๘ นี้เองได้มีการตั้งอัตราตำแหน่งนายทหารพระธรรมนูญเพิ่มขึ้นประจำในกองบินน้อยที่ ๒.๓.๔.๕.๖ และกองโรงเรียนการบิน

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้มีข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วย นายทหารพระธรรมนูญ

พ.ศ. ๒๔๙๙ ข้อ ๕ ระบุอำนาจและหน้าที่นายทหารพระธรรมนูญไว้ คือ

- (๑) สืบสวน สอบสวนคดีตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา
- (๒) เป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้บังคับบัญชา
- (๓) พิจารณาและเสนอความเห็นทางกฎหมาย ทางปกครองและทางวินัย ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย
- (๔) ตรวจร่างสัญญาต่างๆ ของทางราชการ

เวลา

กองทัพอากาศได้มีคำสั่งที่ ๙๕๙/๙๙ ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ แต่งตั้งให้ นาวาอากาศโท แสง สุนทรสาร เป็นหัวหน้ากองพระธรรมนูญ ต่อมา กองทัพอากาศได้มีคำสั่งที่ ๔๒๔/๐๖ ลงวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ให้ นาวาอากาศเอก แสง สุนทรสาร พ้นจากตำแหน่งหัวหน้ากองพระธรรมนูญ และในคำสั่งเดียวกันนี้เองได้แต่งตั้งให้ นาวาอากาศเอก สอาด อนุกุลยุทธชน ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองพระธรรมนูญแทน นาวาอากาศเอก สอาด อนุกุลยุทธชน ได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองพระธรรมนูญตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้มีการแก้ไขอัตรานายทหารพระธรรมนูญขึ้นใหม่ตามอัตรา กองทัพอากาศ พ.ศ. ๒๕๐๖ แบ่งส่วนราชการกองพระธรรมนูญออกเป็น ๕ ส่วน คือ

๑. หมวดสื่อสารบรรณ
๒. แผนกสอบสวน
๓. แผนกวิทยาการ
๔. แผนกสัญญา
๕. โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญทหารอากาศ

ได้เพิ่มอัตรานายทหารพระธรรมนูญในกองพระธรรมนูญชั้นอีก และสำหรับ
 อัตรานายทหารพระธรรมนูญประจำส่วนราชการต่าง ๆ ก็ได้เพิ่มขึ้นด้วย คือกองบิน
 ยุทธการ ส่วนกลางมี ๓ อัตรာ และประจำกองบินทุกแห่งกองบินละ ๑ อัตรာ นอก
 จากนี้ก็มีอัตรารักษาสำหรับกรมอากาศโยธิน กรมช่างอากาศ กรมสื่อสารทหาร
 อากาศ กรมสรรพาวุธทหารอากาศ กรมพลธิการทหารอากาศ กรมช่างโยธาทหาร
 อากาศ กรมขนส่งทหารอากาศ กรมแพทย์ทหารอากาศ โรงเรียนการบิน กรม
 สวัสดิการทหารอากาศ กรมการบินพลเรือน และสำนักงานผู้บังคับการทหารอากาศ
 คอนเมือง

พ.ศ. ๒๕๐๗ กระทรวงกลาโหม ได้ออกระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วย
 การกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการในกองทัพอากาศ พ.ศ. ๒๕๐๗

ความว่า

“

วลาฯ

กรมสารบรรณทหารอากาศ แบ่งส่วนราชการออกเป็น

วลาฯ

๔.๓ กองพระธรรมนูญ มีหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดี อาญา ตามคำสั่งของผู้
 บังคับบัญชา เป็นที่ปรึกษาของผู้บังคับบัญชา ในด้านกฎหมาย พิจารณาเสนอความ
 เห็นทางกฎหมาย ตรวจร่างสัญญาต่างๆ ที่กระทำในนามของกองทัพอากาศ รวบรวม
 เอกสารเกี่ยวกับกฎหมาย ประสานการปฏิบัติในหน้าที่กฎหมายกับส่วนราชการต่างๆ
 ทั้งในและนอกกองทัพอากาศ ดำเนินกรรมวิธีกำลังพลและอำนวยความสะดวก
 แนะนำหลักสูตรและกำหนดแนวสอนในการศึกษาเหล่าทหารพระธรรมนูญ มีหัวหน้า
 กองพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ”

หน้าที่ของกองพระธรรมนูญคงเป็นไปตามข้อบังคับและระเบียบดังกล่าวมาแล้ว
 และได้จัดแบ่งหน้าที่ของแต่ละแผนก กล่าวโดยย่อได้ดังนี้คือ

แผนกสอบสวน มีหน้าที่สอบสวนความผิดอาญาหรือวินัยตามคำสั่งร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนในกรณีที่ทหารเป็นผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายเป็น ทนายในศาลทหารตามคำสั่ง เสนอความเห็นในทางกฎหมายอื่นๆ เช่น เรื่องการอุทธรณ์หรือฎีกาต่อผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ

แผนกสัญญา มีหน้าที่ตรวจร่างสัญญาหรือข้อตกลงที่ส่วนราชการของกองทัพอากาศยานกระทำกับบุคคลใดๆ ในนามของกองทัพอากาศยาน ติดต่อประสานงานคดีแพ่งกับพนักงานอัยการตลอดจนรวบรวม หลักฐาน คดีแพ่งเมื่อมีการผิดสัญญา เก็บรักษาเอกสารสัญญา ปฏิบัติทางแพ่งตามแต่ผู้บังคับบัญชาจะมอบหมาย

แผนกวิทยาการ มีหน้าที่ตรวจแก้กฎหมายและแบบธรรมเนียมของทหาร รวบรวมและจัดทำตำราวิทยาการด้านกฎหมาย ทำหน้าที่ครูอาจารย์สอนวิชากฎหมาย เสนอความเห็น ใน ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับ กฎหมาย หรือ แบบ ธรรมเนียม ของ ทหาร รวมทั้งพิจารณาตีความร่างกฎหมาย ข้อบังคับ คำสั่ง หรือระเบียบต่างๆ

นายทหารเหล่าพระธรรมนูญ นอกจากที่มีประจำในสามทัพตั้งกล่าวแล้ว ยังมีประจำอยู่ในสำนักงานเลขานุการ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม กรมที่ขึ้นสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมและในส่วนของกองบัญชาการทหารสูงสุดอีกดังนี้

๑. สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม บรรจุ นายทหารเหล่าพระธรรมนูญในตำแหน่ง หัวหน้าแผนกการเมือง

๒. กรมที่ขึ้นสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

ก. นายทหารพระธรรมนูญประจำกรมการคลัง งาน ทหาร และ โรงงาน
กลั่นน้ำมันที่ ๑

ข. นายทหารพระธรรมนูญประจำกรมการอุตสาหกรรมทหาร

๓. กองบัญชาการทหารสูงสุด

ก. กองพระธรรมนูญขึ้นอยู่กับกรมสารบรรณทหาร

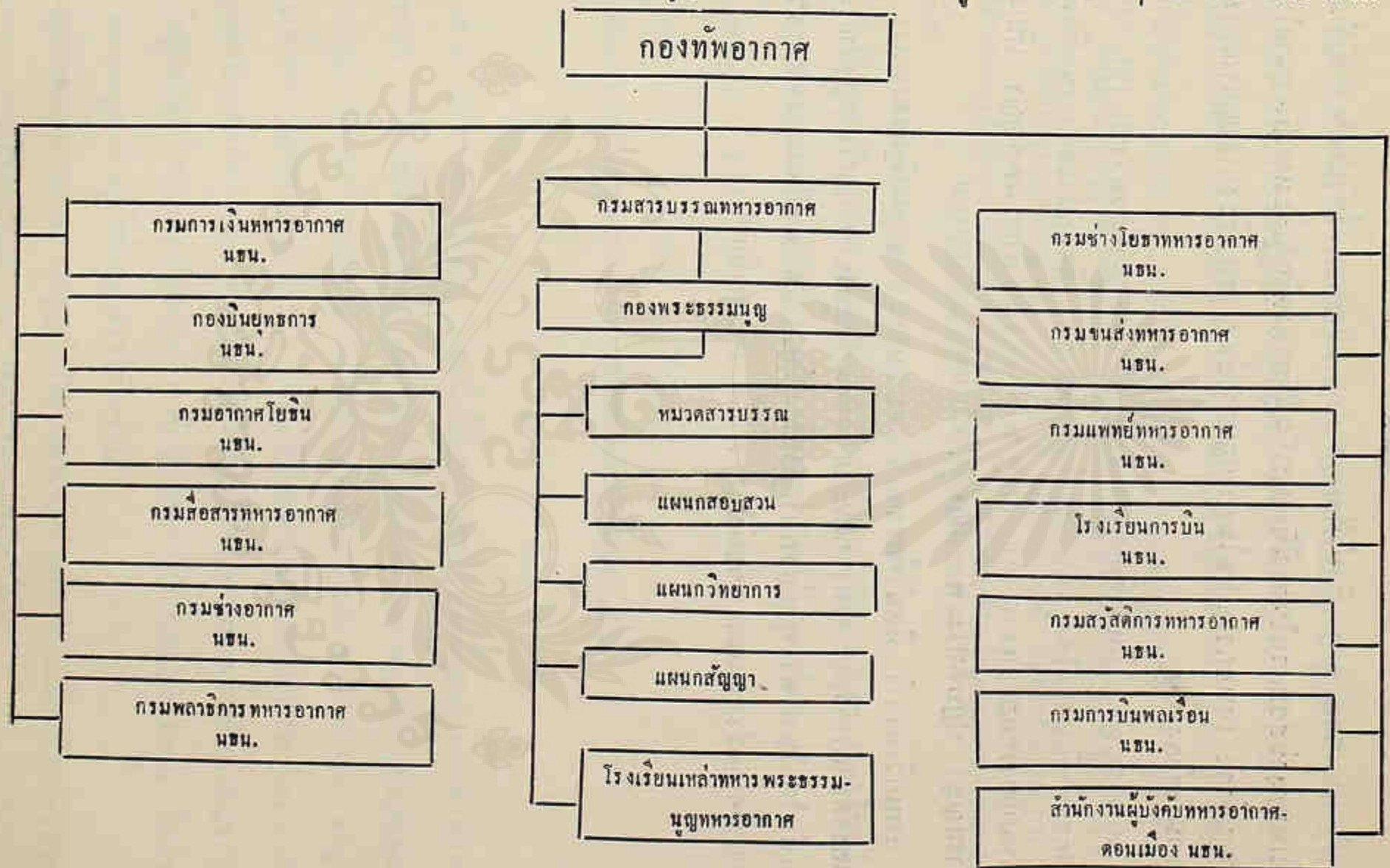
ข. นายทหารพระธรรมนูญประจำกรมแผนที่ทหาร

ค. ประจำแผนกและประจำกองต่างๆ ในกรมข่าวทหาร และศูนย์รักษาความปลอดภัย โดยไม่เรียกชื่อตำแหน่งเป็นนายทหารพระธรรมนูญ

เพราะฉะนั้น หากพิจารณาถึงประวัติความเป็นมาของนายทหารเหล่าพระธรรมนูญตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้แล้ว อาจกล่าวได้ว่า ทางราชการทหาร ได้เห็นความจำเป็นและความสำคัญ นายทหารเหล่าพระธรรมนูญ จึงได้พยายามปรับปรุงและขยายเพิ่มอัตรานายทหารเหล่าพระธรรมนูญ ให้ไปประจำทำงานอยู่ในส่วนราชการต่างๆ ของกระทรวงกลาโหมแทบทุกแห่ง.



แผนผังการจัดหน่วยงานของนายทหารเหล่าพระธรรมนูญ (นธน.) ซึ่งประจำอยู่ในหน่วยต่างๆ ของกองทัพอากาศ



14/06/2565

หมายเหตุ นอกจากนัยมี นธน. ประจำอยู่ในส่วนกำลังรบของกองทัพอากาศทุกแห่ง

